

Imovinski odnosi prekograničnih parova u Europskoj uniji

urednice

María José Cazorla González

Manuela Giobbi

Jerca Kramberger Škerl

Lucia Ruggeri

Sandra Winkler

Edizioni Scientifiche Italiane

Imovinski odnosi prekograničnih parova u Europskoj uniji

urednice

María José Cazorla González

Manuela Giobbi

Jerca Kramberger Škerl

Lucia Ruggeri

Sandra Winkler

Edizioni Scientifiche Italiane

<i>Izdavač</i>	Edizioni Scientifiche Italiane s.p.a. 80121 Napoli, via Chiatamone 7 Internet: www.edizioniesi.it E-mail: info@edizioniesi.it
<i>Naslov</i>	Imovinski odnosi prekograničnih parova u Europskoj uniji
<i>Urednice</i>	María José Cazorla González, Manuela Giobbi, Jerca Kramberger Škerl, Lucia Ruggeri, Sandra Winkler
<i>Znanstveni savjet</i>	Maria Pia Gasperini, Ivana Kunda, Ana María Pérez Vallejo, Francesco Giacomo Viterbo
<i>Recenzenti</i>	Stathis Banakas, Manuel Feliu Rey
Knjiga kao cjelina i svako poglavlje zasebno recenzirani su u postupku dvostruke anonimne recenzije.	
<i>Autorice prijevoda</i>	Uvod (Nenad Hlača) Poglavlje I. (Maja Bukovac Puvača) Poglavlje II. (Sandra Winkler) Poglavlje III. (Adrijana Martinović) Poglavlje IV. (Danijela Vrbljanac)
<i>Godina izdanja</i>	2020.
<i>ISBN</i>	978-88-495-4368-1

© 2020. Autorsko pravo pridržavaju autori kako su navedeni u ovoj e-knjizi. Umnožavanje je dopušteno sam za nekomercijalne svrhe pod uvjetom da je naveden izvor. Svaki autor odgovoran je za svoje poglavlje i izdavač ne preuzima nikakvu odgovornost za bilo koje korištenje sadržajem ove e-knjige ili zbog povreda prava trećih osoba.

Ova e-knjiga je izdana je u okviru projekta „Personalized Solution in European Family and Succession Law (PSEFS)“ br. 800821-JUST-AG-2017/JUST-JCOO-AG-2017, sufinanciranog iz programa Justice Europske unije, kao ishod 4.1., i dostupna je za preuzimanje na engleskom, hrvatskom, talijanskom, slovenskom i španjolskom jeziku na web stranici projekta PSEFS www.euro-family.eu.

This project was co-funded by the European Union's
Justice Programme (2014-2020)

The content of this e-book represents the views of the authors only and is their sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Prema zamisli Fabija Padovinija.

Autori

María José Cazorla González, profesorica, Sveučilište u Almeriji, Španjolska

Roberto Garetto, poslijedoktorand, Sveučilište u Camerinu, Italija

Manuela Giobbi, odvjetnica, Italija

Jerca Kramberger Škerl, izvanredna profesorica, Sveučilište u Ljubljani, Pravni fakultet, Slovenija

Ivana Kunda, redovita profesorica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Hrvatska

Alba Paños Pérez, vanjska suradnica, Sveučilište u Almeriji, Španjolska

Ana María Pérez Vallejo, profesorica, Sveučilište u Almeriji, Španjolska

Tereza Pertot, poslijedoktorandica, Sveučilište u Trstu, Italija

Neža Pogorelčnik Vogrinc, docentica, Sveučilište u Ljubljani, Pravni fakultet, Slovenija

Lucia Ruggeri, redovita profesorica, Sveučilište u Camerinu, Pravni fakultet, Italija

Juan Ignacio Signes de Mesa, sudski savjetnik, Sud Europske unije, Luksemburg

Francesco Giacomo Viterbo, izvanredni profesor, Sveučilište u Salentu, Pravni fakultet, Italija

Sandra Winkler, docentica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Hrvatska

SADRŽAJ

<i>Predgovor Vesne Tomljenović</i>	str.	1
<i>Predgovor Biserke Čmrlec Kišić</i>	str.	2
<i>Predgovor Sonje Kralj</i>	str.	3
<i>Predgovor Belén Barrios Garrido-Lestache</i>	str.	4
<i>Predgovor Paolo Pasqualis</i>	str.	5

Uvod

(Juan Ignacio Signes de Mesa)	str.	6
-------------------------------	------	---

Poglavlje I

BRAČNOIMOVINSKI REŽIMI	str.	13
-------------------------------	------	----

<i>Dio I – Bračnoimovinski režimi s prekograničnim implikacijama: Područja primjene Uredbe 2016/1103</i>	str.	14
---	------	----

1. Uvod (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	14
2. Razmatranja područja primjene Uredbe 2016/1103 (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	14

I. Mjerodavno pravo	str.	16
---------------------	------	----

1. Uvod (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	16
1.1. Bračni ugovori, sporazumi ili bračnoimovinski sporazumi (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	17
1.2 Sporazum o izboru prava (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	18
1.3 Formalna i materijalna valjanost sporazuma o izboru prava (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	19
1.4 Učinci mjerodavnog prava (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	19

II. Nadležnost	str.	20
----------------	------	----

1.1 Što je „sud“? (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	20
1.2 Nadležan sud i sporazum o izboru suda (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	21
1.2.1 Imovinska pitanja povezana s nasljeđivanjem i bračnoimovinski postupci (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	21
1.2.2 Imovinska pitanja koja nisu povezana s nasljeđivanjem i Bračnoimovinskim postupcima (<i>Ana María Pérez Vallejo</i>)	str.	22

Dio II – Bračnoimovinski režimi u slučaju izostanka izbora	str.	25
---	------	----

1. Uvod (<i>María José Cazorla González</i>)	str.	25
2. Mjerodavno pravo (<i>María José Cazorla González</i>)	str.	27

I. Posljedice primjene uredbi na zakonski bračnoimovinski režim	str.	28
1. Uvod (<i>María José Cazorla González</i>)	str.	28
2. Zajednica imovine (<i>María José Cazorla González</i>)	str.	30
3. Odvajanje imovine (<i>Alba Paños Pérez</i>)	str.	31
4. Sustavi odgođene zajednice imovine ili sudjelovanja u stjecanju (<i>Alba Paños Pérez</i>)	str.	32
II. Nadležnost (<i>Alba Paños Pérez</i>)	str.	33

Poglavlje II

REGISTRIRANA PARTNERSTVA I IMOVINSKE POSLJEDICE

	str.	36
I. Uvod (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	36
II. Područje primjene	str.	39
1. Uvod (<i>Francesco Giacomo Viterbo</i>)	str.	39
2. Područje primjene <i>ratione personae</i> (<i>Francesco Giacomo Viterbo</i>)	str.	40
3. Materijalno područje primjene (<i>Francesco Giacomo Viterbo</i>)	str.	44
3.1 Pozitino razgraničenje: imovinske posljedice registriranih partnerstava (<i>Francesco Giacomo Viterbo</i>)	str.	44
3.2 Negativno razgraničenje: izuzeća		
A) Poslovna sposobnost registriranog partnera i druga prethodna Pitanja (<i>Francesco Giacomo Viterbo</i>)	str.	45
3.3 B) Obveze uzdržavanja prema Uredbi 2009/4 (<i>Francesco Giacomo Viterbo</i>)	str.	46
3.4 C) Nasljednopravna pitanja usljed smrti registriranog partnera prema Uredbi 2012/650 (<i>Francesco Giacomo Viterbo</i>)	str.	47
3.5 D) Ostala izuzeća (<i>Francesco Giacomo Viterbo</i>)	str.	48
4. Područje primjene <i>ratione temporis</i> (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	49
III. Nadležnost	str.	50
1. Uvod (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	50
2. Nadležnost u slučaju smrti registriranog partnera (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	50
3. Nadležnost u slučaju raslida ili poništaja registriranog partnerstva (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	52
4. Nadležnost u ostalim slučajevima (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	53
5. Izbor nadležnog suda i mjerodavnog prava (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	55
6. Alternativna nadležnost (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	57
7. Supsidijarna nadležnost i forum necessitatis (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	58
8. Pokretanje postupka, litispendencija o povezani postupci (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	59

IV. Mjerodavno pravo	str.	60
1. Načela univerzalne primjene i jedinstva mjerodavnog prava (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	60
2. Izbor mjerodavnog prava (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	61
3. Formalna i materijalna valjanost sporazuma među partnerima i učinak prema trećima (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	62
4. Mjerodavno pravo u nedostatku izbora (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	63
5. Pojam „uobičajenog boravišta“ (<i>Manuela Giobbi</i>)	str.	63
5.1 Uobičajeno boravište u obiteljskim odnosima (<i>Manuela Giobbi</i>)	str.	65
5.2 Uobičajeno boravište u imovinskim obiteljskim odnosima (<i>Manuela Giobbi</i>)	str.	67
6. Državljanstvo (<i>Manuela Giobbi</i>)	str.	68
7. Prevladavajuće prisilne odredbe i javni poredak (<i>Lucia Ruggeri</i>)	str.	70
V. Taksonomska raznovrsnost registriranih zajednica u EU	str.	72
1. Uvod (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	72
2. Okolnosti koje ukazuju na „šepavi“ status unutar EU (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	73
3. Taksonomski okvir (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	74
4. Mapa imovinskih posljedica u državama članicama (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	75
5. Problematika pluraliteta modela zajednica (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	77
5.1. Španjolsko iskustvo (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	78
5.2. Talijansko iskustvo (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	80
5.3. Iskustvo Ujedinjene Kraljevine (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	81
5.4. Austrijsko iskustvo (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	82
5.5. Rumunjsko iskustvo (<i>Roberto Garetto</i>)	str.	83

Poglavlje III

NADLEŽNOST I MJERODAVNO PRAVO U NASLJEDNIM STVARIMA

	str.	84
I. Uvod (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	84
II. Područje primjene (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	86
1. Vremensko područje primjene (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	86
2. Teritorijalno područje primjene (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	87
3. Materijalno područje primjene (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	87
4. Prekogranične implikacije (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	90
III. Nadležnost (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	90
1. Opća nadležnosti (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	91
2. Ugovorena nadležnost (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	93

3. Supsidijarna nadležnost (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	95
4. Izbor prava kao temelj nadležnosti (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	96
5. Forum necessitatis (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	97
6. Koordinacija nadležnosti (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	97
 IV. Mjerodavno pravo (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	98
1. Opće pravilo (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	98
2. Izbor prava (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	99
3. Pravo mjerodavno za dopustivost i materijalnu valjanost raspolaganja imovinom zbog smrti (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	100
4. Određena opća pitanja sukoba zakona (<i>Ivana Kunda and Sandra Winkler</i>)	str.	102
 V. Europska potvrda o nasljeđivanju (<i>Tereza Pertot</i>)	str.	104
1. Razlozi za uvođenje (<i>Tereza Pertot</i>)	str.	104
2. Od Haške konvencije do Uredbe o nasljeđivanju (<i>Tereza Pertot</i>)	str.	106
3. Značajke EPN(<i>Tereza Pertot</i>)	str.	107

Poglavlje IV PRIZNANJE I OVRHA

str. 113

Dio I – Priznanje i ovrha prema Uredbi o nasljeđivanju i Uredbama o imovinskim režimima: postupovna pitanja

str. 114

I. Uvod (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	114
II. Priznanje presuda (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	115
III. Proglašenje ovršivosti presuda (egzekvatura) (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	116
1. Dopuštenost zahtjeva za egzekvaturom (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	117
2. Prvostupanjski postupak (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	118
3. Pravni lijek(ovi) protiv proglašenja ovršivosti (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	119
4. Privremene, uključujući zaštitne, mjere tijekom postupka egzekvature (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	120
5. Troškovi postupka egzekvature (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	120
 IV. Europska potvrda o nasljeđivanju (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	122
1. Postupak izdavanja (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	122
2. Pravni lijekovi (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	123
 V. Prihvatanje i ovrha javnih isprava i sudskih nagodbi (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	124

1. Dokazna snaga javnih isprava (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	124
2. Odbijanje i odgađanje prihvatanja (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	125
3. Ovrha javnih isprava i sudskih nagodbi (<i>Jerca Kramberger Škerl</i>)	str.	125
Dio II – Priznanje i ovrha prema Uredbi o nasljeđivanju i Uredbama o imovinskim režimima: odbijanje priznanja i ovrhe	str.	127
I. Uvod (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	127
II. Javni poredak (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	128
III. Povreda prava na saslušanje (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	133
1. Dostava pismena o započinjanu postupka ili jednakovrijednog pismena (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	133
2. Tuženik se nije upustio u postupak (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	135
3. Pismeno o započinjanju postupka (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	135
4. Pravodobna dostava koja omogućava tuženiku pripremu obrane (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	135
5. Tuženik nije iskoristio mogućnost osporavanja odluke (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	136
IV. Nepomirljivost s drugom odlukom između istih stranaka (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	137
1. Točka (C) (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	138
2. Točka (D) (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	139
V. Poštovanje temeljnih prava i načela (<i>Neža Pogorelnik Vogrinc</i>)	str.	139
<i>Izvori i Bibliografija</i>	str.	142

Međunarodno privatno pravo jedan je od kamena temeljaca Europske unije već više od pola stoljeća. Premošćujući različite pravne tradicije i vrijednosne stavove između država članica Europske unije, neprekidno doprinosi stvaranju područja slobode, sigurnosti i pravde u kojem su zajamčeni sloboda kretanja osoba i visoka razina zaštite građana. Sve izraženije sveobuhvatno u svojem području primjene, posebice tijekom posljednja dva desetljeća, međunarodno privatno pravo oblikuje privatnopravne odnose u Europskoj uniji. Od ugovora preko uzdržavanja do roditeljske odgovornosti, i od nadležnosti preko priznanja i ovrhe do mjerodavnog prava, postalo je polazištem u gotovo svakom sudskom postupku s prekograničnim implikacijama. To je golema prilika, ali i isto takva odgovornost, kako za zakonodavca Europske unije, tako i za sudove (i druga nadležna tijela). Zakonodavac je svjestan potrebe za koherentnošću unutar sustava međunarodnog privatnog prava Europske unije, dok su nacionalni sudovi svjesni potrebe za ujednačenošću u primjeni propisa. U tom kontekstu, Sud Europske unije potvrdio je svoju ključnu ulogu u osiguravanju ujednačenog tumačenja kroz svoju omašnu sudsku praksu, no značajna odgovornost i dalje ostaje na nacionalnim sudovima kao istinskim provoditeljima prava Europske unije.

Novi pravni propisi usvojeni posljednjih godina više nego ikad do sada iskušavaju spremnost nacionalnih sudova za primjenu međunarodnog privatnog prava Europske unije. Progresivno rastući opseg i složenost tih pravnih propisa, uključujući uredbe o imovinskim odnosima parova i nasljeđivanju, zahtijevaju posebno znanje i vještine pravnih struka poput sudaca, javnih bilježnika i odvjetnika. Stoga nije moguće preneglasiti važnost ove publikacije i s njome povezanog projekta, kao i sličnih pothvata u akademskim i profesionalnim krugovima. Projektno istraživanje o poredbenom obiteljskom i nasljednom pravu u prvom stadiju ovog projekta postavilo je čvrstu osnovu za daljnju razradu međunarodnoprivatnopravnih pitanja u ovoj knjizi, pri čemu su autori pokazali da su vrlo dobro upoznati s politikama u pozadini pojedinih rješenja.

Namjera zakonodavaca Europske unije za stvaranjem pravnog okvira koji će strankama omogućiti djelovanje i prije nastanka samog spora, tako što će pravovremeno urediti svoju pravnu situaciju oslanjajući se na autonomiju volje, izraženije je predmetom druge publikacije povezane s ovim projektom. Komplementarna s time, ova knjiga stavlja naglasak na situacije koje nastaju u okviru postupka pred sudom ili drugim nadležnim tijelom pri čemu se postavljaju tri klasična pitanja međunarodnog privatnog prava: u pogledu nadležnosti, u pogledu mjerodavnog prava i u pogledu priznanja i/ili ovrhe presuda. Pitanje po pitanje, ova knjiga raspliće ključne pojmove i obrasce međunarodnog privatnog prava. Povremeno također nudi dublji uvid u određenu problematiku koja može uskoro postati od praktične važnosti u nekom od budućih postupaka.

Vesna Tomljenović

Sutkinja Općeg suda Europske unije (Luksemburg)

Redovita profesorica u trajnom zvanju Sveučilišta u Rijeci, Pravnog fakulteta (Hrvatska)

Svi stavovi izraženi u ovom tekstu su samo osobni i ne odnose se ni na koji način na Sud Europske unije.

Javni bilježnici u Republici Hrvatskoj provode ostavinske postupke i donose rješenja od 8. listopada 2003. godine, a tijekom proteklih nekoliko godina susretali su se raznim novim propisima te ih primjenjivali rješavajući u ostavinskim postupcima. Posebno velike i izazovne promjene dogodile su se nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju, osobito stupanjem na snagu Uredbe br. 650/2012 o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka i prihvaćanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju. Ova Uredba određuje tijela koje države članice su međunarodno nadležna u nasljednim stvarima, a u Hrvatskoj su to i javni bilježnici. Pritom je u najvećem broju predmeta potrebno utvrditi uobičajeno boravište ostavitelja u trenutku smrti radi odlučivanja o nadležnosti i mjerodavnom pravu za nasljeđivanje u cijelosti.

Kod nasljeđivanja s prekograničnim obilježjem najčešće se radi o tome da je umrla osoba imala imovinu u jednoj državi, a tijekom života je radila ili živjela u nekoj drugoj državi ili više njih. U takvom slučaju potrebno je utvrditi: koje će tijelo u državi biti nadležno za postupanje u ostavinskom postupku, koje će pravo biti mjerodavno, hoće li nadležno tijelo raspraviti cjelokupnu ostavinu bez obzira gdje se nalazi te može li se za života izabrati pravo mjerodavno za nasljeđivanje? Odgovore na sva ta pitanja omogućava navedena Uredba, zbog čega će odluke u predmetima nasljeđivanja donesene u jednoj državi članici imati učinke u drugoj državi članici, a izjednačene su s javnim ispravama druge države članice u kojima se namjeravaju koristiti.

Uredbom je uspostavljena Europska potvrda o nasljeđivanju kojom se mogu koristiti nasljednici kada se pozivaju na svoj status u drugoj državi. No, za napomenuti je da se tom potvrdom ne rješavaju pitanja plaćanja poreza na nasljedstvo, činjenice postojanja braka, registriranog partnerstva ili izvanbračne zajednice, bračnoimovinskog režima ili imovinskih odnosa registriranih partnera ili izvanbračnih drugova. Međutim, sve spomenuto javni bilježnik kod provođenja ostavinskog postupka mora uzeti u obzir jer je to neophodno radi utvrđivanja odgovarajućih nasljednih udjela. Za napomenuti je da javne isprave izdane u nasljednim stvarima (u Hrvatskoj je to rješenje o nasljeđivanju izdano od javnog bilježnika) imaju jednaku dokaznu snagu i u drugim državama članicama, kao i u državi članici podrijetla pod uvjetom da to nije očito u suprotnosti s javnim poretom države članice u kojoj se traži prihvaćanje odnosno ovrha te isprave.

Ovaj odgovoran i složen posao povjeren javnim bilježnicima iziskuje mnoga znanja koja je moguće steći kroz kontinuirano praćenje razvoja europskih i nacionalnih pravnih trendova u nasljednom, ali i obiteljskom pravu. Ovaj će se rad, kojim različiti autori nude tumačenje i analizu osnovnih akata sekundarnog prava Europske unije u ovoj materiji, pokazati vrlo korisnim alatom ne samo za mlade naraštaje koji se žele u budućnosti baviti pravom, već i za nas koji smo pozvani djelovanjem u okviru naše pravne profesije olakšati život prekograničnih obitelji.

Biserka Čmrlec-Kišić

Javna bilježnica, Varaždin (Hrvatska)

Članica Povjerenstva za međunarodnu suradnju pri Hrvatskoj javnobilježničkoj komori
Članica Generalnog savjeta Međunarodne unije latinskog notarijata (*Union Internationale du*

Notariat – UINL)

* * *

Predgovori

U godini u kojoj je objavljeno ovo značajno djelo, važnost slobode kretanja ljudi i kapitala postala je osobito vidljiva širom svijeta. Ljudi su uvidjeli koliko se brzo slobode mogu ograničiti ili čak ukinuti i koliko brzo možemo biti zahvaćeni teškoćama i problemima koji nam ograničavaju način života. Takvi problemi uzrokovani virusom još uvijek predstavljaju veliku nepoznanicu koja će vjerojatno oblikovati našu budućnost i mobilnost.

Međutim, ovo bi možda mogla biti prilika za spoznaju važnosti suradnje između zemalja i stručnjaka različitih područja. U raspravi o pravnim propisima, suradnja pravnika je od posebnog značaja. U vlastitim zemljama i cijeloj Europskoj uniji odgovorni smo za provođenje pravne sigurnosti, vladavine prava i omogućavanje civilnom društvu da djeluje pravedno i sa što je manje mogućih prepreka.

Dakako, i globalizacija i prilagođavanje zajedničkih europskih pravnih standarda sa sobom donose nove izazove. Kao europski građani, nesporno je da svi uživamo slobodu kretanja unutar Europske unije, dok postoje milijuni onih koji su iskoristili tu slobodu i odlučili živjeti u drugoj zemlji. Ova sloboda postavila je temelj mnogim međunarodnim parovima – onima koji ne žive u svojoj zemlji podrijetla, a možda nemaju ni isto državljanstvo. Ali svaka mobilnost, preseljenje ili zaposlenje u drugoj državi može značiti promjenu pravnog režima, promjenu u obvezama pojedinca i možda gubitak prava koja se u matičnoj državi podrazumijevaju. Sve to može utjecati na parove, njihovu djecu i nasljednike.

Hoće li jedinstveno europsko pravno područje ispuniti svačija očekivanja, također ovisi o aktivnostima pravnih praktičara i znanstvenika. Da bi to bilo postignuto, mora biti omogućeno poštovanje ljudskog dostojanstva i osobne slobode, pravde, demokracije, vladavine prava, jednakosti, nediskriminacije i solidarnosti. Nadalje, trebamo poštovati pravo ljudi da koriste umjetnu inteligenciju kao alat za olakšavanje ostvarivanja svojih prava. Tomu treba posvetiti posebnu pažnju prilikom tumačenja odredbi uredbi i osiguravanju njihove primjene.

Sonja Kralj

Javna bilježnica, Slovenj Gradec (Slovenija)
Predsjednica Javnobilježničke komore Slovenije

Charles Chaplin upozorio nas je u „Velikom diktatoru“ na mašineriju koja stvara obilje, a zapravo nas ostavlja u potrebi. Slično, proliferacija informacijskih izvora koji se odnose na međunarodno pravo, pospješena širenjem novih tehnologija, generirala je obilje informacija kojima često nedostaje akademska legitimacija.

Istovremeno, mobilnost među državama, nezaustavljiva usprkos „stanci“ koja se dogodila uslijed trenutne zdravstvene krize, dovodi do rastućeg broja situacija u kojima ljudi koji uživaju u slobodi kretanja unutar Unije imaju potrebu biti informirani koristeći bilo koji izvor koji im je na raspolaganju. Učestalo će ta potražnja dovesti građane do pronalaženja šturih zakonskih tekstova koji nisu popraćeni tumačenjima i člancima koji bi pojašnjavali njihov sadržaj.

Stoga je potrebno kombinirati trud uložen u donošenje različitih dijelova zakonodavstva Europske unije s težnjom da budu pristupačni. Čineći to valja razmišljati, kako o interakciji između europskog prava i prava pojedinih država članica, tako i o međuodnosu različitih pravnih sustava Unije. A su to pozvani činiti stručnjaci iz te materije i to pristupajući tomu mimo anegdotalnog pričavanja.

Ovaj se rad bavi Uredbom br. 650/2012 o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka i prihvaćanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Uredbom br. 1103/2016 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i ovrhe odluka u stvarima bračnoimovinskih režima te Uredbom br. 1104/2016 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i ovrhe odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava. Ovo istraživanje nudi cjeloviti pogled na spomenute uredbe, obogaćen akademskim pristupom njezinih autora koji umjesto da stvaraju dodatna pitanja nude odgovore na već postojeća.

Stoga, radi se o knjizi u kojoj je „mašinerija“ koja stvara obilje informacija kroz istraživanje ovih pitanja potkrijepljena „potrebom“ za informiranjem. Više nego prikladna publikacija u ovim vremenima.

Belén Barrios Garrido-Lestache
Javna bilježnica, Barco de Avilla (Španjolska)

Osobita je mi čast, nakon što sam osobno sudjelovao na projektnim događanjima, vidjeti da je ova knjiga sada objavljena. Listajući njezine stranice možemo prepoznati ozbiljan rad i entuzijazam osoba koje su bile uključene u ovaj uspješni projekt, čiji je konačni rezultat visoke kvalitete.

Zakonodavac Europske unije nam je posljednjih godina ponudio važna pravila kojima se uređuju neki aspekti jako bliski vrlo osjetljivim osobnim i obiteljskim interesima: nasljeđivanju, imovinskim režimima registriranog partnerstva i bračnoimovinskim režimima. Povrh toga, radi se o pravnim područjima koja se povijesno najjače vežu uz kulture i tradicije različitih naroda i država, pa je lako zamisliti da će ta nova pravila biti predodređena ostvariti značajni utjecaj na obiteljski i društveni život pojedinaca na koje se odnose. Stoga je, zajedničko, a usudio bih se dodati, i pametno tumačenje tih propisa važno od samo početka radi njihovog što boljeg shvaćanja i primijene.

U našoj ulozi članova akademske zajednice i pravne struke, prvi smo pozvani proučavati, tumačiti i primjenjivati nove uredbe s ciljem da ih približimo građanima i obiteljima, kao i zajednici pravnika u pravosuđu i ostalim pravim stručnjacima. Čineći to, nosimo odgovornost da svima pojasnimo kako se radi o „europskim“ pravilima, koja se ujednačeno primjenjuju u cijelom europskom pravnom prostoru. Stoga se proučavanje ovih pitanja može provesti jedino usporedbom između pravnika koji pripadaju različitim državama i različitim pravnim kulturama.

Nove odredbe i pravna rješenja koja je usvojio zakonodavac Europske unije, koji su pažljivo i podrobno komentirani u ovoj knjizi, nude velike mogućnosti glede autonomije stranaka, no istinski odabir može biti izrečen tek ako postoji osviještenost o njegovim posljedicama. Mi, članovi pravne struke, odgovorni smo se prikladno pripremiti kako bismo pratili građane kojima predstoje važne osobne i obiteljske odluke. Ta će se uloga pretvoriti u stvarnu predanost pravnoj poredbi i kulturnoj medijaciji, jer će postati nužno poznavati izvorno „pravno okružje“ pojedinca u pitanju te smisao, oportunistički i moguće posljedice izbora različitog mjerodavnog prava.

„Jedinstvo u različitosti“ je slogan kojeg često spominju u Bruxellesu, a za nas je ovo savršena prilika kako bi dokazali da smo ga sposobni oživotvoriti.

Paolo Pasqualis
Javni bilježnik, Portogruaro (Italia)

Uvod

Juan Ignacio Signes de Mesa^{*1}

I. Jedan od glavnih ciljeva Europske unije je podrška i poticanje razvoja područja slobode, sigurnosti i pravde u kojem je osigurano slobodno kretanje osoba. Za postepeno uspostavljanje tog područja Unija je usvojila nekoliko mjera koje se odnose na pravosudnu suradnju u građanskim stvarima koje imaju prekogranične posljedice osobito kada je to potrebno za pravilno funkcioniranje unutarnjeg tržišta. U članku 81. stavku 2. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU) izričito se spominju mjere „poboljšavanje i pojednostavljivanje priznanja i ovrhe odluka u građanskim i trgovačkim predmetima uključujući odluke u izvanparničnim predmetima“ i mjere za „promicanje kompatibilnosti pravila koja se primjenjuju u državama članicama a koja se odnose na sukob zakona i nadležnosti“. Upravo su ti pravni instrumenti predmet interesa kojima se bavi ova monografija: Uredba br. 650/2012, Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104, koji određuju pravila o nadležnosti, mjerodavnom zakonodavstvu, priznanju i ovrši rješenja u područjima nasljeđivanja, bračnih imovinskih režima i imovinskih posljedica registriranih partnerstava.

Povijesna pozadina ovih propisa u prvom redu se temelji na stajalištima Europskog vijeća iz Tamperea iz 1999. godine koja polaze od načela uzajamnog priznanja presuda i drugih odluka pravosudnih tijela kao temelja pravosudne suradnje u građanskim stvarima. Vijeće i Komisija pozvani su da usvoje program mjera za provedbu tog načela. Nacrt zajedničkog programa Komisije i Vijeća za provedbu načela uzajamnog priznanja odluka u građanskim i trgovačkim stvarima usvojen je 2000. godine. Usvojene su mjere koje su se odnosile na usklađivanje odredbi o rješavanju sukoba zakona i nadležnosti kojima bi se olakšavalo uzajamno priznanje odluka i na usvajanje pravnih instrumenata koji bi se odnosili na režim oporuka i nasljeđivanja, na bračne imovinske režime te na imovinske posljedice rastave nevjenčanih parova.

U idućem razdoblju Europsko vijeće na sjednici održanoj u Bruxellesu u studenom 2004. godine usvojilo je novi program pod nazivom „Haški program: jačanje slobode, sigurnosti i pravde u Europskoj uniji“. Tim programom je naglašena potreba za objavom Zelene knjige o oporučnom i neoporučnom nasljeđivanju s međunarodnim obilježjem te da se usvoji instrument koji će se posebno baviti pitanjima sukoba zakona, nadležnosti, međusobnog priznavanja i provođenja odluka u području nasljeđivanja, kao i europska potvrda o nasljeđivanju. Također je pozvana Komisija da predstavi Zelenu knjigu o sukobu zakona u pitanjima koja se tiču imovinskog režima parova, uključujući pitanje nadležnosti i uzajamnog priznanja, te je naglasila potrebu usvajanja dodatnih instrumenata u tom području. Komisija je 2006. godine objavljivanjem Zelene knjige pokrenula široku raspravu o svim aspektima poteškoća s kojima se parovi u Europi susreću kada je riječ o likvidaciji njihove zajedničke imovine i dostupnim pravnim sredstvima. Zelena knjiga također se bavila pitanjima međunarodnog prava s kojima se susreću parovi koji žive u drugim oblicima zajednica osim

* Sudski savjetnik, Sud Europske unije.

¹ Svi stavovi izraženi u ovom tekstu su samo osobni i ne odnose se ni na koji način na Sud Europske unije

brakova, uključujući parove koji su registrirali partnerstvo i specifična pitanja koja su s time povezana.

Nakon ovih prethodnih koraka uslijedio je novi višegodišnji program nazvan „Stockholmski program - otvorena i sigurna Europa koja štiti i služi građanima“. U tom je programu Europsko vijeće ponovno potvrdilo važnost razvoja područja slobode, sigurnosti i pravde i kao politički prioritet definiralo ostvarivanja europskog prostora kao prostora vladavine zakona i pravde, uključujući i građanska pitanja. Stockholmski program polazi od pretpostavke da uzajamno priznanje treba proširiti na područja koja još nisu pokrivena, ali koja su presudna za svakodnevni život, na primjer, oporučni režim i nasljeđivanje, bračna imovinska prava i imovinske posljedice rastava različitih oblika partnerskih zajednica. Također je istaknuta potreba da se uzmu u obzir pravni sustavi država članica, uključujući javni poredak (*ordre public*), kao i tradicije nacionalnih država u tim područjima. U kontekstu Stockholmskog programa, Europsko vijeće pozvalo je Komisiju da procijeni postoje li razlozi za ujednačavanje i pojednostavljenje kako bi se poboljšala dosljednost postojećeg zakonodavstva Unije u tim pravnim područjima. Taj zahtjev doveo je do razrade tri različita prijedloga Komisije, što je konačno rezultiralo usvajanjem postojećih pravnih instrumenata koji se, s jedne strane, primjenjuju na nasljeđivanje, a s druge na imovinske odnose bračnih i partnera iz registriranih zajednica s međunarodnim obilježjem.

II. U pogledu nasljeđivanja, u europskom pravosudnom prostoru, građani moraju biti unaprijed upoznati s modalitetima raspoložbi za slučaj smrti. Prava nasljednika i drugih legatarata kao ostavitelju bliskih osoba moraju biti učinkovito zajamčena. Da bi se ispunili ti ciljevi, Uredba br. 650/2012 objedinjuje odredbe o nadležnosti, primjeni prava, priznanju ili, ovisno o slučaju, prihvaćanju i ovrši odluka, javnim ispravama i sudskim nagodbama, te o stvaranju europske potvrde o nasljeđivanju. Ta se Uredba primjenjuje na nasljednopravne predmete od 17. kolovoza 2015. u svim državama članicama EU, osim Irske i Danske, koje su nastavile primjenjivati svoje nacionalno pravo za nasljeđivanje s međunarodnim obilježjem. Područje primjene ovog propisa uključuje sve građanskopravne aspekte nasljeđivanja ostavine umrle osobe, a posebno se odnosi na sve oblike prijenosa imovine, prava i obveza za slučaj smrti, po oporučnom ili zakonskom nasljednom režimu nakon smrti ostavitelja s međunarodnim obilježjem.

Uredbom br. 650/2012 je na taj način osigurano da se nasljeđivanje s međunarodnim obilježjem tretiraj dosljedno, sukladno jednom pravu i pred jednim nadležnim tijelom. Kao što je pojasnila Komisija (Europski portal za e-pravosuđe), u načelu će sudovi države članice u kojoj su građani imali posljednje uobičajeno boravište biti nadležni za nasljednopravni postupak i primjenjivat će se pravo te države članice. Međutim, građani mogu izabrati primjenu odredbi pravnog sustava sukladno njihovom državljanstvu za provođenje nasljednopravnog postupka.

Primjenom jednog prava od strane jednog tijela u nasljednopravnim postupcima s međunarodnim obilježjem izbjegavaju se usporedni postupci s izvjesno oprečnim sudskim odlukama. Konačno, Europska potvrda o nasljeđivanju omogućuje nasljednicima, ostaviteljima, izvršiteljima oporuke i upraviteljima ostavine dokazivanje svog statusa i ostvarivanje prava ili ovlasti u drugim državama članicama. Posebnost te potvrde proizlazi iz činjenice da nakon izdavanja mora biti priznata u svim državama članicama bez posebnog postupka.

Što se tiče imovinskih režima u braku i registriranom partnerstvu, nedavno prihvaćanje Uredbe br. 2016/1103 i Uredbe br. 2016/1104 dovelo je do bolje uređenih pravila koja se primjenjuju na imovinu bračnih parova ili registriranih partnera u slučajevima kad parovi imaju različita državljanstva zemalja članica EU ili u slučajevima kad su parovi vlasnici nekretnina u nekoj od članica EU. Za istaći je postojanje ujednačenih pravila o kojima je postignut sporazum 18 država članica EU o nadležnosti, mjerodavnom pravu koje bi se trebalo primjenjivati, kao i o priznanju i ovrsi odluka o bračnim imovinskim režimima ili imovinskim posljedicama registriranih partnerstva koje nastaju u slučaju raskida zajednice ili smrti jednog partnera. Od 29. siječnja 2019. oba propisa pružaju bračnim i nevjenčanim parovima pravnu sigurnost u pogledu njihove imovine i nude im u jednom pravnom instrumentu određeni stupanj predvidljivosti.

Zbog nepostojanja suglasnosti među državama članicama EU, sukladno članku 81. stavku 3. UFEU za raspolaganja u okviru obiteljskih odnosa, Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104, rezultat su mehanizama za ostvarenje poboljšane suradnje predviđenog u članku 328. stavku 1. UFEU. Pojačana suradnja otvorena je svim državama članicama, pod uvjetom da se poštuju svi uvjeti sudjelovanja utvrđeni odlukom o suglasnosti. Ta su rješenja otvorena za pristupanje u bilo koje vrijeme uz poštivanje uvjeta i akata koji su već usvojeni s time u vezi. Trenutno su Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 u cijelosti obvezujuće izravno se primjenjujući samo u državama članicama koje sudjeluju u pojačanoj suradnji definiranoj Odlukom br. 2016/954, u Austriji, Belgiji, Bugarskoj, Cipru, Češkoj, Finskoj, Francuskoj, Grčkoj, Hrvatskoj, Italiji, Luksemburgu, Malti, Nizozemskoj, Njemačkoj, Portugalu, Sloveniji, Španjolskoj, i Švedskoj.

Uredba br. 2016/1103 ne definira pojam „braka“ koji je definiran nacionalnim zakonima država članica. Suprotno tome, Uredba br. 2016/1104 uspostavlja pojam „registriranog partnerstva“, koji je definiran isključivo za potrebe te Uredbe. Stvarna bit tog pojma ostaje definirana u nacionalnim zakonima država članica. U stvari ništa u Uredbi br. 2016/1104 ne obvezuje državu članicu čije pravo ne poznaje institut registriranog partnerstva da to predvidi u svom nacionalnom zakonodavstvu. Taj pristup otkriva čvrsto opredjeljenje EU da poštuje nacionalne sustave obiteljskog prava. Međutim s obzirom na to da se zakonska rješenja glede braka i partnerstva razlikuju u državama članicama Uredba br. 2016/1104 razlikuje parove koji žive u pravno institucionaliziranim zajednicama i one koji žive u *de facto* izvanbračnim zajednicama. Uredba br. 2016/1104 se odnosi samo na zajednice koje imaju institucionalni karakter u svezi s ciljevima koji su tim odredbama ostvareni.

III. Važno je napomenuti da, budući da se ciljevi Uredbe br. 650/2012, Uredbe br. 2016/1103 i Uredbe br. 2016/1104 možda neće dosljedno ostvarivati od strane država članica čije jednostrane radnje mogu biti suprotnih učinaka, Komisija smatra da se usvajanjem ova tri instrumenta uvažavaju obvezni elementi načela supsidijarnosti kako je to utvrđeno u članku 5. Ugovora o Europskoj uniji (UEU). Zapravo, u vezi s nasljednopravnim postupcima, prijedlog koji je razradila Komisija istaknuo je da postoji Haška konvencija od 1. kolovoza 1989. o pravu mjerodavnom za nasljeđivanje ostavine umrlih osoba, koja nikad nije stupila na snagu, i Haška konvencija od 5. listopada 1961. o sukobima zakona kod oblika oporučnih raspolaganja. Međutim, nisu sve države članice ratificirale ovu posljednju konvenciju. U pogledu imovinskih režima bračnih zajednica dvije su međunarodne konvencije relevantne za tu problematiku, naime, Konvencija od 17. srpnja 1905. o sukobima zakona koji se odnose na učinke braka na prava i dužnosti supružnika u njihovim osobnim

odnosima i u odnosu na njihovu imovinu i Konvencija od 14. ožujka 1978. o pravu mjerodavnom za bračnoimovinske režime. Međutim, samo su ih tri države članice ratificirale, dok one ne nude rješenja potrebna za razinu problema koje obuhvaća Uredba br. 2016/1103. Osim toga, nedostaju međunarodni sporazumi koji bi bili primjenjivi na imovinske posljedice registriranih partnerstava, osim Konvencije o priznavanju registriranih partnerstava Međunarodne komisije za građanski status (CIEC) od 5. rujna 2007. godine. Međutim, ova Konvencija obuhvaća samo priznanje statusnih učinaka partnerstva i nije stupila na snagu, tako da nedostaje pravni okvir u svezi s problematikom na koju se odnosi Uredba br. 2016/1104.

Stoga je Komisiji bilo očito da, s obzirom na prirodu i opseg problema s kojima se suočavaju europski građani u na području nasljeđivanja i bračnoimovinskih režima i imovinskih režima registriranih partnerstava, da se ciljevi koje je trebalo ispuniti Uredbom br. 650/2012, Uredbom br. 2016 / 1103 i Uredbom br. 2016/1104 mogu ostvariti samo na razini Unije. Nadalje, potreba za pravnom sigurnošću i izvjesnošću zahtijevala je jasna i nedvosmislena pravila i nametala oblik uredbe. Zapravo, ostvarenje ciljeva bilo bi ugroženo kada bi države članice imale određena diskreciju u pogledu provedbe tih odredbi.

Konačno, važno je naglasiti da Uredba br. 650/2012, Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 prema stajalištu Komisije, poštuju relevantna prava iz Povelje Europske unije o temeljnim pravima koja su primjenjiva i na ovu materiju. U biti, te uredbe nemaju namjeru utjecati na pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, niti na pravo na sklapanje braka i zasnivanje obitelji prema nacionalnim zakonima, kako je predviđeno u člancima 7. i 9. Povelje. Prema Komisiji, osnažuje se zaštita imovinskih prava koja uređuje članak 17. Povelje. Predvidivost zakona koji se primjenjuje na svu imovinu bračnog para zapravo bi omogućila supružnicima da u potpunosti zaštite svoja imovinska prava. Komisija je također provjerila je li prijedlog u skladu s člankom 21. o zabrani svake diskriminacije. Uredba br. 650/2012, Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 povećavaju građanima EU dostupnost pravosuđu. Ujedno se olakšava provedba članka 47. Povelje koji jamči pravo na učinkovit pravni lijek i pošteno suđenje. Nadalje, postavljanjem objektivnih kriterija za određivanje nadležnosti suda izbjegavaju se usporedni postupci i mogući žalbeni postupci izravno zainteresiranih stranaka u praksi.

Osim toga, u skladu s načelom proporcionalnosti, kako je utvrđeno i u članku 5. UFEU, nijedna od tih uredbi, prema mišljenju Komisije, ne prelazi granice onog što je neophodno za postizanje njihovih ciljeva. U stvari, one ne usklađuju ni nasljedno pravo ni imovinsko obiteljsko pravo država članica poštujući u cijelosti nacionalne pravne sustave u tim dvjema područjima.

IV. Kao što je ranije rečeno, mnogi pravni instrumenti su već usvojeni na razini EU temeljem članka 81. UFEU kako bi se postigao cilj postupnog uspostavljanja zajedničkog prostora slobode, sigurnosti i pravde, napose usvajanjem mjera u vezi s pravosudnom suradnjom u građanskim stvarima. Uredba br. 650/2012, Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 nastavljaju napore na usklađivanju koje u novije vrijeme poduzima EU na području međunarodnog privatnog prava.

U tom smislu Uredba br. 650/2012, Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 dopunjuju već postojeće instrumente koji uređuju nadležnost i mjerodavno pravo u EU. Zapravo, pravni aspekti na koje se odnose te tri uredbe – nadležnost, mjerodavno pravo, priznanje i ovrha odluka – su pitanja na koja se već primjenjuju neka druga pravila EU.

Međutim, sva ta pravila izričito su izuzimala iz svoga područja nasljeđivanje, bračni imovinski režim i imovinske posljedice partnerskih odnosa. To je, na primjer, slučaj Uredbe br. 1215/2012, koja se sadržajno ne odnosi na “stvarna (!) prava koja proizlaze iz bračnog odnosa ili odnosa za koji se prema pravu koje se primjenjuje na takav odnos smatra odnosom s učincima sličnim braku“ i „oporuke i nasljeđivanje, uključujući obveze uzdržavanja koje nastaju na temelju smrti“.

Uredba br. 650/2012, Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 ugrađene su u gusti sustav odredbi s kojima usko stupaju u interakciju. One vode računa i o drugim pravnim područjima koja su obuhvaćena drugim propisima EU, što podrazumijeva da su brojna pitanja za koja bi se moglo smatrati da su povezana s nasljeđivanjem, bračnoimovinskim režimima i imovinskim posljedicama registriranih partnerstava izričito isključena iz dosega tih triju uredbi.

Ilustrativni primjer je što Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 ne odnose se na zakonsku obvezu uzdržavanja supružnika budući je to već obuhvaćeno Uredbom br. 4/2009,² koja se odnosi na Protokol od 23. studenoga 2007. o pravu koje se primjenjuje na to područje. Osim toga, Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 također su usko povezane s drugim instrumentima koji se odnose na bračne odnose, poput Uredbe br. 2201/2003, u pogledu nadležnosti i priznavanja odluka u pitanjima poništenja, rastave ili razvoda braka i roditeljske skrbi,³ kao i Uredbu br. 1259/2010, koja se odnosi na mjerodavno pravo koji se primjenjuje na razvod i rastavu braka.⁴ U pogledu prve od ove dvije uredbe, Uredba br. 2016/1103 utvrđuje da su za pitanja bračnoimovinskih režima koja nastaju u vezi s postupkom koji je u tijeku pred sudom države članice koji je pokrenut zbog razvoda, zakonske rastave ili poništenja braka u skladu s Uredbom br. 2201/2003 nadležni sudovi te države članice, osim ako se nadležnost za odlučivanje o razvodu, zakonskoj rastavi ili poništenju braka može temeljiti samo na posebnim osnovama nadležnosti. U takvim slučajevima, koncentracija nadležnosti ne smije se dopustiti bez sporazuma supružnika.

Uredba br. 650/2012, Uredba 2016/1103 i Uredba 2016/1104 također predviđaju određene mehanizme kojima se olakšava usklađena primjena ta tri pravna instrumenta. Na primjer, budući da su pitanja vezana uz nasljeđivanje ostavine umrlog supružnika obuhvaćena Uredbom br. 650/2012, ta problematika ne spada u područje primjene propisa o imovinskim režimima bračnih i nevjenčanih parova.

Tako i Uredba br. 2016/1103 i Uredba br. 2016/1104 također određuju da, kada je nasljednopravni postupak nakon smrti supružnika u tijeku pred sudom države članice nadležnom na temelju Uredbe br. 650/2012, sudovi te države trebali bi biti nadležni za donošenje odluke i o bračnoimovinskim posljedicama koje nastaju u vezi s tim nasljednopravnim postupkom. Konačno, kada ostavina preminuloga čije nasljeđivanje potpada pod Uredbu br. 650/2012 obuhvaća i imovinu koja se nalazi u trećoj državi, sud nadležan za odlučivanje o režimu bračne imovine može, na zahtjev jedne od stranaka, odlučiti

² Uredba Vijeća (EZ) br. 4/2009 od 18. prosinca 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i obrsi sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja [2009] SL L 7/1.

³ Uredba Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznanju i ovrši sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 [2003] SL L 338/1.

⁴ Uredba Vijeća (EU) br. 1259/2010 od 20. prosinca 2010. o provedbi pojačane suradnje u području prava primjenljivog na razvod braka i zakonsku rastavu [2010] SL L 343/10.

da se neće upustiti u donošenje odluke ako se može očekivati da njegova odluka u vezi s tom imovinom neće biti priznata odnosno ovršena u toj trećoj državi.

V. Postojanje takve raznolikosti normi posljedično dovodi do potrebe za dosljednom i usklađenom primjenom što na kraju dovodi do postavljanja svih prethodnih pitanja Sudu Europske unije (SEU). U tom smislu treba podsjetiti da, iako pravo EU primjenjuje bilo koji sud država članica na temelju načela izravnog učinka, SEU osigurava, u skladu s člankom 19. UEU, poštovanje tumačenja i primjene prava EU. Većina predmeta koji se odnose na pitanja u svezi s obiteljskim pravom i nasljeđivanjem pristigli su SEU slijedom njegove isključive nadležnosti za rješavanje prethodnih pitanja o tumačenju prava EU.

SEU je već imao priliku baviti se s pet prethodnih postupaka o tumačenju odredbi Uredbe br. 650/2012, u predmetima *Kubicka*,⁵ *Mahnkopf*,⁶ *Oberle*,⁷ *Brisch*⁸ i *WB*.⁹ S obzirom na nedavno stupanje na snagu Uredbe 2016/1103 i Uredbe br. 2016/1104, za očekivati je da će SEU uskoro donositi slične odluke u vezi s tim dvama propisima odgovarajući na pitanja o tumačenju koja postavljaju nacionalni sudovi. Presude koje se odnose na Uredbu br. 650/2012 otvaraju pitanja od najvećeg praktičnog interesa za europske odvjetnike i javne bilježnike te su očekivano bile su predmetom mnogih rasprava u stručnoj pravnoj literaturi.¹⁰ Primjerice, pitanje koje je nacionalni sud uputio u predmetu *Kubicka* odnosilo se na razgraničenje pravila o nadležnosti i pravila o bračnoimovinskim odnosima. Konkretno, taj se predmet odnosio na to mogu li njemačke odredbe koje isključuju slučajeve koji se odnose na primjenu prava države u kojoj se nalazi dotična nekretnina, omogućiti odbijanje priznanja materijalnih učinaka vindikacijskog legata. Ovom vrstom legata, pravo na nekretnini prenosi se ostavitelju u trenutku otvaranja ostavinskog postupka. U predmetu *Kubicka* odbijanje se odnosilo na pravo vlasništva nad nekretninom smještenom u Njemačkoj, u kojoj postoje samo damnacijski legati, a ne vindikacijski legati. SEU je u svojoj odluci utvrdio da se takvo odbijanje protivi Uredbi br. 650/2012 i da se je nasljeđivanje u cjelini podvrgnuto jednom pravnom sustavu. Stoga bi vindikacijski legat trebalo ne samo priznati u Njemačkoj, već i formalno primijeniti. Suprotno tomu, u predmetu *Mahnkopf* od SEU je zatraženo da riješi pitanje razgraničenja pravila o nasljeđivanju i pravila o imovinskim režimima bračnih drugova. Svojim pitanjem nacionalni sud želio je utvrditi može li udio preživjelog supružnika u ostavini prema članku 1371. stavku 1. Bürgerliches Gesetzbuch (njemačkog Građanskog zakonika) biti upisan u Europsku potvrdu o nasljeđivanju. SEU je zaključio da nacionalna odredba, poput one koja u slučaju smrti jednog od supružnika propisuje diobu bračne stečevine na paušalnoj osnovi uvećanjem nasljednog dijela preživjelog bračnog druga, spada u područje primjene Uredbe br. 650/2012.

Konačno, u predmetu *Oberle* dvojba nacionalnog suda vezana je uz odnos između Uredbe br. 650/2012 i odredaba nacionalnog prava u stvarima nasljeđivanja. Točnije, njemački sud želio je utvrditi određuje li Uredba br. 650/2012 također nadležnost u postupcima izdavanja nacionalnih potvrda o nasljeđivanju. To bi značilo da države članice u tom pogledu ne bi

⁵ Presuda od 12. listopada 2017., *Kubicka*, C-218/16, EU:C:2017:755.

⁶ Presuda od 1. ožujka 2018., *Mahnkopf*, C-558/16, EU:C:2018:138.

⁷ Presuda od 21. lipnja 2018., *Oberle*, C-20/17, EU:C:2018:485.

⁸ Presuda od 17. siječnja 2019., *Brisch*, C-102/18, EU:C:2019:34.

⁹ Presuda od 23. svibnja 2019., *WB*, C-658/17, EU:C:2019:444.

¹⁰ Vidi također predmet u tijeku *E. E.*, C-80/19, koji se odnosi na zahtjev za prethodnu odluku koji je postavio Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litva) postavljen 4. veljače 2019., u pogledu pravila međunarodne nadležnosti iz Uredbe br. 650/2012.

mogle uvesti pravila kojima uređuju nacionalnu nadležnost na način drugačiji od onoga utvrđenog u toj Uredbi.

Iz formulacija ovih posljednjih presuda i iz presuda donesenih u predmetima *Brisch* i *WB*, vidljivo je da je SEU spreman ojačati dva osnovna načela Uredbe br. 650/2012, koja su, osim toga, međusobno usko povezana: prvo, jedinstvenost nasljeđivanja, bez obzira na prirodu imovine i mjesto na kojem se imovina nalazi; i drugo, opću i sveobuhvatnu učinkovitost Europske potvrde o nasljeđivanju. Daljnja sudska praksa, ne samo u svezi s Uredbom br. 650/2012, već i s Uredbom br. 2016/1103 i Uredbom br. 2016/1104, još će jasnije pokazati konačnu ulogu koju SEU ima u okviru mehanizma za prethodno pitanje, u jačanju ciljeva ovih pravnih instrumenata, čija je primjena relativno nova i koja će definitivno dovesti do znakovitih pitanja o tumačenju, samostalno i u kontekstu sustava normi međunarodnog privatnog prava koje je EU usvojila na korist građanima.

Poglavlje I

Bračnoimovinski režimi

Ana María Pérez Vallejo, Alba Paños Pérez i María José Cazorla González*

Dio I

Bračnoimovinski režimi s prekograničnim implikacijama

1. Uvod 2. Područja primjene Uredbe 2016/1103 III. Mjerodavno pravo 1. Uvod 2. Bračni ugovori, sporazumi ili bračnoimovinski sporazumi 3. Sporazum o izboru prava 4. Formalna i materijalna valjanost sporazuma o izboru prava 5. Učinci mjerodavnog prava IV. Nadležnost 1. Što je „sud“? 2. Nadležan sud i sporazum o izboru suda 2.1. Imovinska pitanja povezana s nasljeđivanjem i bračnoimovinski postupci 2.2. Imovinska pitanja koja nisu povezana s nasljeđivanjem i bračnoimovinskim postupcima

Dio II

Bračnoimovinski režimi u slučaju izostanka izbora

I. Uvod II. Mjerodavno pravo III. Posljedice primjene uredbi na zakonski bračnoimovinski režim 1. Uvod 2. Zajednica imovine 3. Odvajanje imovine 4. Sustavi odgođene zajednice imovine ili sudjelovanja u stjecanju IV. Nadležnost

* Ana María Pérez Vallejo autorica je Dijela I, a u Dijelu II Alba Paños Pérez autorica je odjeljaka III.3., III.4. i IV., a María José Cazorla González autorica je odjeljaka I., II. III.1. i III.2.

Dio I

Bračnoimovinski režimi s prekograničnim implikacijama

Ana María Pérez Vallejo

1. Uvod

Za Europsku uniju je harmonično i pravilno djelovanje zajedničkog područja pravde uz poštovanje različitih pravnih sustava i tradicija država članica od vitalnog značaja. Uredbe o imovinskim režimima (2016/1103 i 2016/1104),¹ zajedno s prethodnim i onima koji će slijediti, predstavljaju korak prema unifikaciji međunarodnog privatnog obiteljskog prava. Ova se unifikacija ne tiče materijalnog prava, budući da EU za to nije nadležna. Pravna teorija naglašava da su „napori institucija EU u području obiteljskog prava usmjereni ne na unificiranje njihovih materijalnopравnih pravila, već na kreiranje zajedničkog okvira pravila o sukobu zakona s ciljem rješavanja onih pitanja obiteljskog prava koja imaju prekogranične implikacije“.² Tako Uredba 2016/1103 predviđa pojačanu suradnju u tri osnovna pitanja: određenja nadležnog suda, određenja mjerodavnog prava i priznanja i ovrhe odluka o bračnoimovinskim režimima. Uredba opetovano naglašava potrebu za predvidivošću i pravnom sigurnošću. Stoga je nužno da bračni drugovi znaju koji će sud biti nadležan za odnose iz njihova bračnoimovinskog režima i koje će pravo za njih biti mjerodavno. U tom smislu, ona priznaje široko polje autonomije volje (eksplicitno ili implicitno), priznajući njihov izbor kao primarnu poveznicu.

2. Razmatranja područja primjene Uredbe 2016/1103

Potrebna su određena pojašnjenja područja primjene Uredbe 2016/1103 i drugih povezanih pitanja. Prije svega, Uredba 2016/1103 ne sadrži definiciju braka, za razliku od Uredbe 2016/1104 koja definira registrirano partnerstvo. Nacionalna prava država članica definiraju brak. To je od posebnog značaja za brakove osoba istoga spola.³ Na području EU oni su regulirani u: Nizozemskoj (2001.), Belgiji (2003.), Španjolskoj (2005.), Švedskoj (2009.), Portugalu (2010.), Danskoj (2012.), Francuskoj (2013.), Irskoj (2015.), Luksemburgu (2015.), Finskoj (2017.), Njemačkoj (2017.), Malti (2017.) i Austriji (2019.). Ali, prekogranični utjecaj „bit će izražen kada su bračni drugovi povezani s dva ili više nacionalnih pravnih sustava, u kojem slučaju se javlja sumnja koji bi ga od njih trebao regulirati.“⁴ To će biti slučaj kada je prisutna jedna od sljedećih okolnosti: različito državljanstvo supružnika, različito uobičajeno

¹ Vidi više M.J. Cazorla Gonzalez, 'Ley aplicable al régimen económico matrimonial después de la disolución del matrimonio tras la entrada en vigor del Reglamento UE 2016/1104', 21 *International Journal of Doctrine and Jurisprudence* (2019.) 87.-104.

² A. López Azcona, 'La Europeización del derecho civil: crónica de un proyecto inconcluso' 8 *Actualidad Jurídica Iberoamericana* (2018.) 493. *et seq.*

³ S. De Simone, 'Taxonomical Table Related to Models of Couple in the European Union', u R. Garetto (ur.), *Report on Collecting Data. Methodological and Taxonomical Analysis* (Torino: PSEFS/IgiTo, 2019.) 24.-27.

⁴ A. Rodríguez Benot, 'Los efectos patrimoniales de los matrimonios y de las uniones registradas en la Unión europea', 1 *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2019.) 8. *et seq.*

boravište, boravište u državi različitoj od države njihova državljanstva ili imovina smještena u različitim državama članicama EU.

Nadalje, materijalno područje primjene Uredbe 2016/1103 treba uključiti sve građanskopravne aspekte bračnoimovinskih režima. To je shvaćeno kao „skup pravila koja se tiču imovinskih odnosa između bračnih drugova i njihovih odnosa s trećim stranama kao rezultat braka ili njegova razvrgnuća“ (čl. 3. st. 1. toč. (a)). Za potrebe Uredbe pojam bračnoimovinski režim „trebao bi se tumačiti samostalno i trebao bi uključivati ne samo pravila od kojih bračni drugovi ne mogu odstupati, nego i sva fakultativna pravila koja su bračni drugovi dogovorili u skladu s mjerodavnim pravom, kao i sva dispozitivna pravila mjerodavnog prava“. Stoga on uključuje „ne samo imovinske aranžmane koji su posebno i isključivo osmišljeni u određenim nacionalnim pravnim sustavima u slučaju braka, nego i sve imovinske odnose između bračnih drugova i u njihovim odnosima s trećim stranama koji izravno proizlaze iz bračnog odnosa ili njegova razvrgnuća“ (recital 18). Međutim, razumno je prihvatiti da područje primjene obuhvaća i „primarne bračnoimovinske režime“, ⁵ npr. sve kogentne odredbe koje reguliraju imovinskopravne posljedice i učinke u svakom pravu koje se primjenjuje na svaki brak, neovisno o dogovorenim ili propisanim imovinskim pravilima između bračnih drugova.

Treće, isključenja iz područja primjene Uredbe odnose se, osim na porezne, carinske i upravne stvari, i na određena pitanja koja se tiču braka. Uredba izričito navodi: pravnu sposobnost bračnih drugova, postojanje, valjanost ili priznavanje braka, obveze uzdržavanja, nasljeđivanje imovine umrlog bračnog druga, socijalnu sigurnost. U slučaju razvoda, zakonske rastave ili poništaja braka, pravo na prijenos ili prilagodbu prava na mirovinsku ili invalidsku mirovinu stečenu tijekom braka, također je isključeno iz polja primjene Uredbe. Isključena su i pitanja koja se tiču prirode stvarnih prava povezanih s imovinom, kao i bilo koje upisivanje u upisnik prava na nepokretnoj i pokretnoj imovini, uključujući pravne zahtjeve za takav upis, te učinke upisa ili neupisa takvih prava u upisnik (čl. 1. Uredbe 2016/1103).

Četvrto, u pogledu vremenskog i teritorijalnog područja primjene, Uredba 2016/1103 se primjenjuje od 29. siječnja 2019. godine na pravne postupke koji su započeti, na javne isprave koje su službeno sastavljene ili registrirane i na sudske nagodbe koje su odobrene ili sklopljene 29. siječnja 2019. godine ili nakon tog datuma (čl. 69. st. 1.)⁶ koji imaju „prekograniczne posljedice“ i obvezujuća je samo u sudjelujućim državama članicama. Trenutno se primjenjuje u osamnaest država EU: Austriji, Belgiji, Bugarskoj, Hrvatskoj, Cipru, Češkoj, Finskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Grčkoj, Italiji, Luksemburgu, Malti, Nizozemskoj, Portugalu, Sloveniji, Španjolskoj i Švedskoj. Nasuprot tomu, Poljska, Mađarska, Danska, Estonija, Irska, Latvija, Litva, Slovačka i Rumunjska ne primjenjuju pravila EU o financijskim sporazumima za međunarodne parove. U tim se državama primjenjuje nacionalno pravo. Međutim, pravo koje je određeno kao mjerodavno, mjerodavno je čak i kada to nije pravo države članice (načelo opće primjene, čl. 20.).

⁵ P. Peiteado Mariscal, 'Competencia internacional por conexión en materia de régimen económico matrimonial y de efectos patrimoniales de uniones registradas. Relación entre los Reglamentos UE 2201/2003, 650/2012, 1103/2016 Y 1104/2016' 1 *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2017.) 306.; A.M. Pérez Vallejo, 'Notas sobre la aplicación del Reglamento (UE) 2016/1103 a los pactos prematrimoniales en previsión de la ruptura matrimonial' 21 *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia* (2019.) 105.-121.

⁶ Implementacijskom Uredbom (EU) 2018/1935 od 7. prosinca 2018. propisani su obrasci iz Dodataka I, II i III (potvrde o odlukama, vjerodostojnim aktima i sudskim nagodbama u stvarima bračnoimovinskih režima).

Konačno, Uredba 2016/1103 uređuje i pitanja teritorijalnog i personalnog sukoba zakona u državama s više od jednog pravnog sustava. Da bi odredila mjerodavno pravo u državama članicama koje se sastoje od više teritorijalnih jedinica s vlastitim pravilima o bračnoimovinskim režimima, Uredba slijedi model indirektnog i supsidijarnog upućivanja (čl. 33.).⁷ Stoga, za određivanje mjerodavnog prava u više-legislativnom sustavu, kao što je to španjolski,⁸ mjerodavna su unutarnja kolizijska pravila države o kojoj se radi (čl. 33. st. 1.), a koja će biti određena prema čl. 16. Međutim, ako građanska veza ne određuje koje će regionalno pravo biti mjerodavno, drugo pravilo će biti određivanje supsidijarnih veza da bi se odredilo mjerodavno interno pravo. Čl. 33. st. 2. propisuje da upućivanje na uobičajeno boravište, za potrebe utvrđivanja mjerodavnog prava znači upućivanje na pravo posebne teritorijalne jedinice u kojoj bračni drugovi imaju uobičajeno boravište, upućivanje na državljanstvo bračnih drugova znači upućivanje na pravo s kojim bračni drugovi imaju najbližu vezu, a upućivanje na ostale elemente kao poveznice znači upućivanje na pravo teritorijalne jedinice u kojoj se nalazi relevantni element. U Španjolskoj će primjena supsidijarnih poveznica značiti da će se primjenjivati pravo suda, čak i ako ne postoji građanska veza, ali je veza uobičajeno boravište. Konačno, kao završnu odredbu, čl. 35. određuje da se Uredba ne mora primijeniti na sukobe zakona do kojih dolazi isključivo između teritorijalnih jedinica: „Od države članice koja se sastoji od nekoliko teritorijalnih jedinica od kojih svaka ima svoja pravna pravila u pogledu bračnoimovinskih režima ne zahtijeva se primjena ova Uredbe na sukobe zakona do kojih dolazi samo između tih jedinica.“

I. Mjerodavno pravo

1. Uvod

Uredba 2016/1103, zbog predvidivosti i potpune pravne sigurnosti, ima za cilj omogućiti bračnim drugovima da unaprijed znaju koje će pravo biti mjerodavno za njihov bračnoimovinski režim i izbjeći mogućnost da budu podložni različitim režimima ovisno o nadležnom sudu ili mjerodavnom pravu. Zato, da bi se izbjegli proturječni ishodi, propisuje harmonizirana pravila o sukobu zakona (recital 43).

Velika novost sustava Uredbe 2016/1103 je mogućnost da bračni drugovi reguliraju svoje imovinske odnose izborom mjerodavnog prava različitog od prava države čiji su državljani. Zakonodavac EU jamči budućim bračnim drugovima široko polje autonomije volje.⁹ S jedne

⁷ M. Soto Moya, 'El Reglamento (UE) 2016/1104 sobre régimen patrimonial de las parejas registradas: algunas cuestiones controvertidas de su puesta en funcionamiento en el sistema español de derecho internacional privado', *Revista Electrónica de Estudios Internacionales* (2018.) 24. *et seq.*

⁸ A.M. Pérez Vallejo and M.J. Cazorla González, 'National report on the collected data (Spain)', u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, (Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2019.) 610.-657.

⁹ M. Vinaixa Miquel, 'La autonomía de la voluntad en los recientes reglamentos UE en materia de regímenes económico matrimoniales (2016/1103) y efectos patrimoniales de las uniones registradas (2016/1104)', u *El orden público interno, europeo e internacional civil, Acto en homenaje a la Dra. Núria Bouza Vidal*, *InDret* (2017.) 274., 302. *et seq.*; C. Grieco, 'The role of party autonomy under the regulations on matrimonial property regimes and property consequences of registered partnerships. Some remarks on the coordination between the legal regime established by the new regulations and other relevant instruments of European Private International Law' 2 *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2018.) 457.-476.

strane potiče zaključivanje ugovora, sporazuma i bračnoimovinskih sporazuma, a s druge strane dopušta sporazume o pravu mjerodavnom za temeljne imovinske posljedice braka. Izbor mjerodavnog prava postao je primarna poveznica.

1.1 Bračni ugovori, sporazumi ili bračnoimovinski sporazumi

Da bi uredili imovinskopravne posljedice svoga braka, budući bračni drugovi ili bračni drugovi (u postojećem braku) mogu zaključiti sporazum ili ugovor, uključen ili ne u bračnoimovinski sporazum. Čl. 3. st. 1. toč. (b) Uredbe definira bračnoimovinske sporazume kao „sporazume kojima bračni drugovi ili budući bračni drugovi organiziraju svoj bračnoimovinski režim“. I recital 48 se na njih poziva kao na vrstu raspolaganja bračnom imovinom čija se dopustivost i prihvatanje razlikuju među državama članicama. Kako bi države članice lakše priznale bračnoimovinska prava stečena kao rezultat bračnoimovinskih sporazuma, propisane su pretpostavke formalne valjanosti takvih sporazuma.

Postavlja se pitanje treba li, za potrebe Uredbe, bračnoimovinske sporazume izjednačiti s predbračnim ugovorima u slučaju buduće bračne krize. Predbračni ugovori imaju dugu povijest i iskustvo primjene u sustavima *common law*, ali nisu strani niti sustavima *civil law*, posebno u državama kontinentalne Europe. Treba naglasiti da je određenje bračnoimovinskog režima tipičan sadržaj bračnih ugovora, ali ne i jedini. Danas je, u većini država članica, zakonom ili sudskom praksom dopušteno zaključenje predbračnih ugovora čiji sadržaj može biti različit i pokrivati pitanja koja su isključena iz polje primjene Uredbe.

Međutim, kako je već rečeno, Uredba 2016/1103 ima za cilj pokriti najšire moguće polje pitanja vezanih uz bračnoimovinske režime, iako izričito ne spominje predbračne ugovore za slučaj sudske rastave ili razvoda. Međutim trenutno je vrlo uobičajeno da se u ovu vrstu bračnih sporazuma uključe odredbe te vrste. Iako nema potpune sličnosti između predbračnog ugovora i bračnoimovinskog sporazuma, „važno je da postoji dovoljna ekvivalencija između nepoznate pravne figure stranoga prava i pravne figure poznate u španjolskom pravu.“ Dovoljna ekvivalencija, bez sumnje, postoji, između spomenutih sporazuma i bračnih ugovora.¹⁰

Treba spomenuti da većina država članica propisuje slobodu sporazuma, ali s nekim razlikama u obliku i vremenu zaključenja sporazuma. Tako Austrija, Estonija, Francuska, Grčka, Finska, Hrvatska, Italija, Litva, Latvija, Luksemburg, Poljska, Malta, Nizozemska, Njemačka i Španjolska, između ostalih, dopuštaju sporazume pri zaključenju braka ili poslije. Redovito je propisano da budu ovjereni pred javnim bilježnikom i upisani u registar, tako da prema trećim stranama imaju učinak od tog trenutka. Tako, bračni ugovori zaključeni pred javnim bilježnikom, proizvode učinke samo ako je kasnije zaključen brak, a oni zaključeni nakon zaključenja braka, od trenutka njihova zaključenja pred javnim bilježnikom. Međutim, prema trećim strankama proizvode učinke od dana njihova upisa u registar. U tom kontekstu postoje druge države, poput Slovenije, čiji propisi uključuju pretpostavke pod kojima se dopuštaju predbračni ugovori povezujući ih s prethodnom informiranošću između stranaka o imovinskoj situaciji i ograničavanjem sporazuma posebnom imovinom za vrijeme trajanja

¹⁰ I.A. Juarez, ‘Acuerdos prematrimoniales: Ley aplicable y Derecho comparado’, 7 *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2015.) 44.

braka. S druge strane, neke države, poput Italije i Cipra, ne dopuštaju predbračne ugovore,¹¹ a treće pak, poput Slovačke, ih dopuštaju ali samo u ograničenom opsegu, u kojem reguliraju samo poslije bračne sporazume o povećanju ili smanjenju zajednice imovine.

Međutim, najveća razlika između europskih država postoji u pogledu tijela pred kojim se ugovor zaključuje (formalizira): države poput Mađarske, priznaju valjanost sporazuma bez obzira je li sačinjen kao javna isprava ili privatna isprava potpisana od strane odvjetnika, Portugal dopušta da dokument bude napisan ili od javnog bilježnika ili matičara, dok u Švedskoj bračni ugovor treba biti sačinjen u pisanom obliku i podnesen poreznom uredu.

1.2 Sporazum o izboru prava

Uredba 2016/1103 potiče bračne drugove da zaključe „sporazum o izboru mjerodavnog prava“ za njihov ekonomski režim, npr. informirani izbor, tako da se mogu sporazumjeti o pravu mjerodavnom za sadržaj imovinskih posljedica njihova braka. To bi trebalo osigurati da oni čine ono što je u njihovu najboljem interesu čime se jamči pravna sigurnost. Autonomija volje postaje primarna poveznica ustanovljena Uredbom. Ova propis bi trebao osigurati da je bračnoimovinski režim reguliran „predvidivim pravom“ s kojim je u bliskoj vezi (recital 43). Opcija izbora mjerodavnog prava stoga ima prednost, između ostalog, omogućavanjem bračnim drugovima da odrede da će isto pravo regulirati različita pitanja povezana s obiteljskim pravom.¹²

Međutim, da bi sporazum o izboru mjerodavnog prava imao određenu vezu s trenutnom situacijom bračnih drugova, čl. 22. st. 1. Uredbe propisuje određena ograničenja, sa samo dvije mogućnosti izbora: ili prava države u kojoj oba ili jedan od bračnih drugova ima uobičajeno boravište ili prava države čije državljanstvo ima jedan od bračnih drugova. Posljedično, ne postoji apsolutna sloboda izbora mjerodavnog prava, već je ona reducirana na pravo države uobičajenog boravišta ili državljanstva bračnih drugova (ili budućih bračnih drugova) (recital 45).

Sporazum o izboru mjerodavnog prava može biti zaključen u bilo koje vrijeme, npr. prije, u trenutku ili nakon zaključenja braka i kasnije može biti izmijenjen (recital 45 i čl. 22.). Međutim, retroaktivna izmjena mjerodavnog prava prema čl. 22. st. 2. ne smije imati štetan učinak na prava trećih osoba koja proizlaze iz tog prava (čl. 22. st. 3.). Osim navedenog, Uredbom su propisana daljnja jamstva. Da bi se osigurala pravna sigurnost u pravnim poslovima i spriječila bilo kakva izmjena prava mjerodavnog za bračnoimovinski režim bez obavještanja bračnih drugova, pravo mjerodavno za bračnoimovinski režim ne može se promijeniti bez izričite volje stranaka. Promjena o kojoj su odlučili bračni drugovi ne bi trebala imati retroaktivni učinak osim ako oni to izričito odrede. U svakom slučaju, time se ne smiju kršiti prava trećih osoba (recital 46).

¹¹ Uz izuzetak Cipra, u primjeni čl. 13. Zakona 232/91, koji regulira stvarnopravne odnose bračnih drugova, bračni se drugovi ne mogu, putem ranije zaključenih bračnih ugovora sporazumjeti o bračnoimovinskom režimu ili ga kasnije, tijekom braka, mijenjati. A. Oliva Izquierdo i dr., *Los regímenes económicos matrimoniales del mundo* (Madrid: Centro de Estudios, Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantil de España, 2017.) 245.

¹² J. Rodríguez Rodrigo, *Relaciones económicas de los matrimonios y uniones registradas, antes y después de los Reglamentos (UE) 2016/1103 y 2016/1104* (Valencia: Tirant lo Blanch, 2019.) 165.

1.3 Formalna i materijalna valjanost sporazuma o izboru prava

Pravila koja se odnose na formalnu i materijalnu valjanost sporazuma o izboru mjerodavnog prava, trebaju se odrediti tako da se olakša informirani izbor bračnih drugova i da se poštuje njihova suglasnost, da bi se osigurala pravna sigurnost i lakši pristup pravosuđu (recital 47). To znači da sporazum o izboru mora udovoljiti određenim materijalnim i formalnim zahtjevima da bi bio valjan.

U pogledu materijalne valjanosti u čl. 24., pod naslovom „Suglasnost i materijalna valjanost“, prvim stavkom propisano je da se postojanje i valjanost sporazuma o izboru prava ili njegovih odredbi određuje pravom koje bi uređivalo taj sporazum na temelju čl. 22. da su sporazum ili odredba valjani.

U pogledu formalne valjanosti u čl. 23., Uredbom se uvode određene mjere zaštite da bi se osiguralo da su bračni drugovi svjesni posljedica svog izbora (recital 47). Traži se pisani oblik (čl. 25. i recital 48). Treba spomenuti da su odredbe čl. 23. o izboru prava iste kao one članka 25. o formalnoj valjanosti bračnoimovinskih sporazuma. Sporazum o izboru mjerodavnog prava (čl. 23.) mora stoga biti u pisanom obliku, datiran i potpisan. U tu svrhu, svaka komunikacija elektroničkim sredstvima koja osigurava trajni zapis sporazuma smatra se istovjetnom pisanom obliku. Međutim, u st. 3. dodano je da, ako pravo mjerodavno za bračnoimovinski režim postavlja dodatne formalne zahtjeve, tim zahtjevima treba biti udovoljeno. Taj članak propisuje da, ako država zajedničkog uobičajenog boravišta u vrijeme zaključenja sporazuma propisuje dodatne formalne pretpostavke za sporazum, oni se primjenjuju na taj sporazum. Ako bračni drugovi imaju uobičajeno boravište u različitim državama članicama u trenutku sklapanja sporazuma i ako su pravima tih država predviđeni različiti formalni zahtjevi, sporazum je formalno valjan ako zadovoljava zahtjeve bilo kojeg od tih prava. Ako samo jedan bračni drug ima uobičajeno boravište u državi članici u trenutku sklapanja sporazuma i ako pravo te države predviđa dodatne formalne zahtjeve, tim zahtjevima treba biti udovoljeno.

1.4 Učinci mjerodavnog prava

Poštujući autonomiju volje i nakon sporazuma o izboru mjerodavnog prava, treba dati određena pojašnjenja u pogledu učinaka.

Prema načelu opće primjene (*erga omnes*), Uredba je obvezujuća samo sa sudjelujuće države, ali pravo određeno kao mjerodavno je primjenjivo čak i ako je to pravo države koja ne sudjeluje u pojačanoj suradnji (čl. 20.), bila ili ne država članica (čl. 31.).

Prema načelu jedinstva mjerodavnog prava, a u interesu pravne sigurnosti, mjerodavno pravo uređuje bračnoimovinski režim u cjelini „bez obzira na prirodu i lokaciju imovine“. Osnovno pravilo treba osigurati da bračnoimovinski režim bude podvrgnut predvidivom pravu s kojim ima blisku vezu. Iz razloga pravne sigurnosti i da bi se izbjegla fragmentacija bračnoimovinskog režima, mjerodavno pravo ga treba uređivati kao cjelinu, ukupnost svih njegovih dijelova, neovisno o njihovoj prirodi i tome nalaze li se u drugoj državi članici ili u trećoj državi (čl. 21. i recital 43).

Pravo izabrano kao mjerodavno pokriva najširi mogući skup pitanja vezanih za imovinskopравни bračni režim (čl. 27.). Stoga se može protezati i primjenjivati (*numerus apertus*) na slijedeće: (a) razvrstavanje imovine jednog ili oba bračna druga po različitim

kategorijama tijekom i nakon braka; (b) prijenos imovine iz jedne kategorije u drugu; (c) odgovornost jednog bračnog druga za obveze i dugove drugog bračnog druga; (d) ovlasti, prava i obveze jednog ili oba bračna druga u odnosu na imovinu; (e) razvrgnuće bračnoimovinskog režima te podjelu, distribuciju ili likvidaciju imovine; (f) učinke bračnoimovinskog režima na pravni odnos između bračnog druga i trećih strana;¹³ i (g) materijalnu valjanost bračnoimovinskih sporazuma.

II. Nadležnost

1.1 Što je „sud“?

Kada Uredba 2016/1103 govori o „sudovima“, to uključuje pravosudna tijela i pravne profesionalce (poput javnih bilježnika) koji izvršavaju sudske funkcije ili postupaju na temelju ovlasti prenesenih od strane suda (čl. 3. st. 2.), „pod pretpostavkom da takva druga tijela i pravni stručnjaci jamče nepristranost i pravo svih stranaka na saslušanje“.¹⁴ Ideja je da ta odluka bude tretirana kao sudska odluka za potrebe priznanja i ovrhe u državi članici u kojoj nije donesena. Pojam „sud“ ne treba uključivati javne bilježnike kada oni ne izvršavaju sudske funkcije.

Sve sudove, kako su definirani Uredbom, obvezuju pravila Uredbe (recital 29). Stoga, kada javni bilježnici vrše sudsku funkciju, obvezuju ih pravila o nadležnosti određena Uredbom i odluke koje oni donose trebaju biti u opticaju u skladu s odredbama Uredbe o priznanju, ovršnosti i ovrsi odluka.

Kada javni bilježnici ne izvršavaju sudske funkcije, nisu obvezani pravilima o nadležnosti, a javne isprave koje izdaju trebale bi biti u opticaju u skladu s odredbama Uredbe o javnim ispravama (recital 31). U većini država, poput Austrije, Belgije, Bugarske, Češke, Italije, Luksemburga, Malte, Nizozemske, Njemačke, Portugala, Slovenije i Španjolske, javni bilježnici nisu obvezani ovim pravilima o nadležnosti i stoga su slobodni djelovati, npr. u sastavljanju bračnih ugovora ili sporazuma o izboru mjerodavnog prava ili bračnoimovinskih sporazuma s prekograničnim implikacijama. Sličnu situaciju nalazimo u Grčkoj, gdje javni bilježnik ima ovlast sastaviti ugovor o kohabitaciji, ali ne i bračni ugovor, ili u Sloveniji, gdje od 15. travnja 2019. ima ovlast sastaviti formalni bračni ugovor (javnobilježnički akt).

U odnosu na javne isprave, treba spomenuti da se Uredba (EU) 2016/1191 Europskog parlamenta i Vijeća od 6. srpnja 2016. o promicanju slobodnog kretanja građana pojednostavnjenjem zahtjeva za predočavanje određenih javnih isprava u Europskoj uniji primjenjuje od 16. veljače 2019. godine. Primjena te Uredbe, koja je u cjelini obvezna i neposredno se primjenjuje u svim državama članicama, pojednostavljuje protok određenih javnih isprava. Tako, npr. španjolska upravna tijela ne trebaju tražiti *apostille* na javnim ispravama izdanim od strane tijela druge države članice, osim onih propisanih tom Uredbom. I javne isprave koje ulaze u polje primjene Uredbe biti će one izdane od strane javnih vlasti, poput dokumenata izdanih od strane suda ili javnih službenika povezanih sa sudom;

¹³ L. Rademacher, 'Changing the past: retroactive choice of law and the protection of third parties in the European regulations on patrimonial consequences of marriages and registered partnerships', 10 *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2018.) 7.-18.

¹⁴ A. Rodríguez Benot, bilj. 4, 31.

administrativnih dokumenata, javnobilježničkih akata, službenih potvrda (ovjera) na privatnim ispravama i diplomatskih i konzularnih dokumenata.

1.2 Nadležan sud i sporazum o izboru suda

Poglavlje II, čl. 4.-19., reguliraju pitanja međunarodne nadležnosti. U svrhu predvidivosti, Uredba 2016/1103 daje bračnim drugovima mogućnost postizanja „sporazuma“ o izboru ili podvrgavanju (izričito ili prešutno) nadležnosti određenog suda da odlučuje o stvarima povezanim s njihovim bračnoimovinskim režimom. Uredba, međutim, utvrđuje smjernice za izbor suda i određivanje jurisdikcije na temelju upuštanja tuženika u postupak (čl. 8), kao i alternativne nadležnosti (čl. 9.), supsidijarne nadležnosti (čl. 10.) i nužne nadležnosti (čl. 11.).

1.2.1 Imovinska pitanja povezana s nasljeđivanjem i bračnoimovinski postupci

Prvo, Uredba 2016/1103 se poziva na dva različita slučaja u pogledu pravila o nadležnosti: povezanost bračnoimovinskog režima sa smrću jednog od bračnih drugova (čl. 4.), ili, povezanost s razvodom, zakonskom rastavom ili poništajem braka (čl. 5.). U oba slučaja, „cilj zakonodavca Europske unije je koncentracija nadležnosti u sudu jedne države“. Nadalje se Uredba 2016/1103 izričito poziva na odredbe europskih uredbi o obiteljskom međunarodnom privatnom pravu, koje reguliraju ta pitanja i među kojima je nužna koordinacija.¹⁵

Kada je pitanje bračne imovine povezano sa smrću jednog od bračnih drugova, Uredba 2016/1103 se izričito poziva na Uredbu (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka i prihvatanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju.¹⁶ U tom smo slučaju suočeni sa situacijom koja slijedi nakon smrti jednog bračnog druga, u kojoj se bračna imovina mora prvo razdijeliti i likvidirati da bi se nakon toga podijelilo nasljedstvo; ova prva operacija je nužna da bi se odradila druga. U tom je slučaju nadležan sud propisan (čl. 4.) pozivanjem na Uredbu o nasljeđivanju: „kada je pred sudom države članice pokrenut postupak u stvarima nasljeđivanja bračnog druga na temelju Uredbe (EU) br. 650/2012, sudovi te države nadležni su za odlučivanje u stvarima bračnoimovinskog režima povezanim s tim predmetom nasljeđivanja.“ Posljedično, takvo upućivanje nije podložno nikakvom uvjetu ili sporazumu i neovisno je o sudu koji bi bio nadležan prema Uredbi 2016/1103. Jedini je uvjet, naravno, taj da je sud određen Uredbom o nasljeđivanju

¹⁵ O mogućem nedostatku koordinacije koji može postojati, vidi P. Quinzá Redondo i J. Gray, ‘La (des) coordinación entre la propuesta de reglamento de régimen económico matrimonial y los reglamentos en materia de divorcio y sucesiones’ 13 *Anuario español de derecho internacional privado* (2013.) 513.-542.; M. Requejo Isidro, ‘La coordinación de la competencia judicial internacional en el Derecho procesal europeo de la familia (sucesiones y régimen económico matrimonial y de las uniones registradas’, u A. Domínguez Luelmo and M.P. García Rubio (ur.), *Estudios de Derecho de sucesiones, Liber Amicorum T.F. Torres García* (Madrid: La Ley, 2014) 1195.-1217.

¹⁶ A. Bonomi, ‘Il regolamento europeo sulle successioni’ 49 *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2013.) 293.-324.

sud države članice koja sudjeluje u pojačanoj suradnji.¹⁷ U tom će slučaju biti nadležan sud države članice koji je nadležan za nasljeđivanje.

Kada je bračnoimovinsko pitanje povezano s poništenjem, rastavom ili razvodom braka, Uredba 2016/1103 se izričito poziva na Uredbu 2003/2201 (Bruxelles II *bis*). Nadležnost za rješavanje bračnoimovinskog režima je određena postupkom razvoda, zakonske rastave ili poništenja braka koji je u tijeku. Sud države članice koji je nadležan za vođenje takvih postupaka prema Uredbi Bruxelles II *bis*, također je nadležan da, ako se stranke suglase, odlučuje o bračnoimovinskom režimu povezanom s takvim zahtjevom. Takva koncentracija nadležnosti, prema odredbama čl. 5. st. 2. podložna je sporazumu bračnih drugova kada je sud pred kojim je pokrenut postupak za odlučivanje o zahtjevu za razvod, zakonsku rastavu ili poništaj braka:

- a) sud države članice u kojoj podnositelj zahtjeva ima uobičajeno boravište te je podnositelj zahtjeva tamo boravio najmanje godinu dana neposredno prije podnošenja zahtjeva, u skladu s člankom 3. st. 1. toč. (a) Uredbe Bruxelles II *bis*;
- b) sud države članice čije državljanstvo ima podnositelj zahtjeva i podnositelj zahtjeva tamo ima uobičajeno boravište te je tamo boravio najmanje šest mjeseci neposredno prije podnošenja zahtjeva, u skladu s člankom 3. st. 1. toč. (a) Uredbe Bruxelles II *bis*;
- c) sud pred kojim je pokrenut postupak na temelju čl. 5. Uredbe Bruxelles II *bis*, u slučajevima konverzije zakonske rastave u razvod; ili
- d) sud pred kojim je pokrenut postupak prema čl. 7. Uredbe Bruxelles II *bis* u slučajevima supsidijarne nadležnosti.

Ako je sporazum zaključen između stranaka prije pokretanja postupka pred sudom radi odlučivanja o bračnoimovinskom režimu, taj sporazum, prema čl. 5. st. 3. Uredbe, mora biti u skladu s čl. 7. st. 2. (u pisanom obliku, datiran i potpisan od stranaka).

U slučajevima koji gore nisu spomenuti, za rješavanje bračnih sporova i sporova povezanih s bračnoimovinskim režimom, isključivo je nadležan sud koji određuje Uredba Bruxelles II *bis* (čl. 5. st. 1. Uredbe 2016/1103).¹⁸

1.2.2 Imovinska pitanja koja nisu povezana s nasljeđivanjem i bračnoimovinskim postupcima

Čl. 7. Uredbe 2016/1103, pod naslovom „Izbor suda“, dopušta, na temelju slobodne volje, zaključivanje sporazuma o izboru suda, kada rješavanje spora u svezi bračnoimovinskog režima nije povezano s razvodom, zakonskom rastavom ili poništajem braka pred sudom države članice. Sporazum o podvrgavanju ili izboru suda može biti izričit ili prešutan.

U slučaju izričitog sporazuma, da bi sporazum o izboru suda bio valjan, potrebno je da se kumulativno ispune sljedeće pretpostavke. Prvenstveno, mora se raditi o jednom od slučajeva predviđenih u čl. 6. Ta odredba, pod naslovom „Nadležnost u ostalim slučajevima“, upućuje

¹⁷ P. Quinzá Redondo, ‘Armonización y unificación del régimen económico matrimonial en la Unión Europea: nuevos desafíos y oportunidades’ 2 *Revista chilena de derecho* (2016.) 634.; Id, ‘El Reglamento 2016/1103 sobre régimen económico matrimonial: una aproximación general’, 17 *La Ley Derecho de Familia: Revista jurídica sobre familia y menores: Normativa europea sobre Derecho de Familia* (2018.); M.I. Espiñeira Soto, ‘Regímenes económicos matrimoniales y efectos patrimoniales de las uniones registradas con repercusiones transfronterizas’ 90 *El Notario del Siglo XXI*, (2020.), dostupno na <http://www.elnotario.es/practica-juridica/9147-regimenes-economicos-matrimoniales-y-efectos-patrimoniales-de-las-uniones-registradas-con-repercusiones-transfronterizas>.

¹⁸ A. Rodríguez Benot, bilj. 4, 35.-36.

na slučajeve u kojima niti jedan sud države članice nije nadležan na temelju čl. 4. ili 5., u kojima je, kako je ranije spomenuto, pitanje bračnoimovinskog režima povezano s ostavinskim postupkom ili postupkom razvoda, zakonske rastave ili poništenja braka i drugim postupcima propisanim tim člancima. Stoga čl. 6. Uredbe 2016/1103, određuje listu hijerarhijski poredanih poveznica, za slučajeve kada one iz čl. 4. i 5. nisu primjenjive. Sud države članice na čijem teritoriju bračni drugovi imaju uobičajeno boravište u trenutku pokretanja postupka ili, u suprotnome, na čijem su državnom području bračni drugovi imali zadnje uobičajeno boravište ako jedan od njih još uvijek tamo boravi u trenutku pokretanja postupka pred sudom, ili, u suprotnome, na čijem državnom području protustranka ima uobičajeno boravište u trenutku pokretanja postupka pred sudom. Posljednja poveznica je zajedničko državljanstvo bračnih drugova u trenutku pokretanja postupka pred sudom.

U slučajevima obuhvaćenim čl. 6., stranke mogu izabrati sudove države članice čije je pravo mjerodavno prema čl. 22. (pravo koje su stranke izabrale) ili čl. 26. st. 1. toč. (a) ili (b) koje upućuju na pravo države prvog zajedničkog uobičajenog boravišta bračnih drugova nakon sklapanja braka ili, u suprotnome, zajedničkog državljanstva bračnih drugova u trenutku sklapanja braka. U okviru gore navedenih okolnosti, čl. 7. Uredbe 2016/1103 popisuje mogućnost da se stranke dogovore da sud države članice čije je pravo mjerodavno prema čl. 22. ili čl. 26. st. 1. toč. (a) ili (b) ili sud države članice u kojoj je brak sklopljen, bude isključivo nadležan odlučivati o stvarima njihova bračnoimovinskog režima.

Sporazum mora biti u pisanom obliku, datiran i potpisan od stranaka. Svaka komunikacija elektroničkim sredstvima koja osigurava trajni zapis sporazuma smatra se istovrijednom pisanom obliku. Dakle, bračni drugovi mogu izabrati između sudova država članica čije je pravo mjerodavno i sudova države članice u kojoj su sklopile brak.

Jednom kada su dvije gore navedene pretpostavke ispunjene, dobrovoljno izabrana nadležnost biti će isključiva u odnosu na pitanja koja se odnose na bračnoimovinski režim.¹⁹

U vezi s prešutnom prorogacijom, čl. 8., pod naslovom „Nadležnost suda pred kojim se tuženik upusti u postupak“, propisuje da osim nadležnosti koja proizlazi iz ostalih odredaba ove Uredbe, nadležan je sud države članice čije je pravo mjerodavno na temelju čl. 22. ili čl. čl. 26. st. 1. toč. (a) ili (b), a pred kojim se tuženik upusti u postupak. Ali, ovo pravilo ne vrijedi ako se tuženik upustio u postupak kako bi osporio nadležnost ili u slučajevima obuhvaćenima čl. 4. ili čl. 5. st. 1. Nadalje je propisano da prije preuzimanja nadležnosti na temelju prethodne odredbe st. 1., sud osigurava da je tuženik obaviješten o svojem pravu na osporavanje nadležnosti i o posljedicama upuštanja ili neupuštanja u postupak. Doktrina ističe da prešutno podvrgavanje nadležnosti prevladava nad izričitim podvrgavanjem, tako da, čak i kada među strankama postoji sporazum, ako tužitelj postupi na navedeni način, a tuženik se ne upusti u osporavanje nadležnosti, prešutna volja će prevladati nad izričito suglašenom.²⁰

Iznimno, sudu države članice dopušteno je odbiti nadležnost kada njegovo nacionalno pravo na priznaje određeni brak. On se može, dakle, proglasiti nenadležnim i stranke se mogu obratiti sudu u drugoj državi članici s kojom postoji povezujući element. Treba reći da se supružnici mogu dogovoriti da sudovi države članice čije je pravo mjerodavno za

¹⁹ A. Rodríguez Benot, bilj. 4, 33.

²⁰ A. Rodríguez Benot, bilj. 4, 33.

bračnoimovinski režim ili sudovi države gdje je brak sklopljen odluče o sporu. Inače će se država članica čiji su sudovi nadležni odrediti prema kriterijima propisanim čl. 6. (vidi čl. 9.).²¹ Konačno, u svrhu potpunosti pravila o nadležnosti, kada sudovi niti jedne države članice nisu nadležni prema navedenim kriterijima, Uredba u čl. 10., pod naslovom „Supsidijarna nadležnost“ propisuje da su to sudovi države članice na čijem se teritoriju nalazi nepokretna imovina jednog ili obaju bračnih drugova. Međutim, u tom slučaju sud je nadležan samo za odlučivanje u pogledu te imovine. Dodatno, čl. 11. Predviđa *forum necessitatis* priznajući da sudovi države članice iznimno mogu odlučivati o predmetu bračnoimovinskog režima ako u trećoj državi s kojom je slučaj blisko povezan postupak nije moguće pokrenuti ili provesti u razumnim okvirima ili bi bio nemoguć. U takvim slučajevima predmet mora biti u dovoljnoj mjeri povezan s državom članicom suda pred kojim je postupak pokrenut.

²¹ M.I. Espiñeira Soto, bilj. 17.

Dio II

Bračnoimovinski režimi u slučaju izostanka izbora

Alba Paños Pérez i María José Cazorla González*

1. Uvod

Europsko se društvo posljednjih desetljeća mijenja što se odražava na različite oblike obitelji koje trenutno zajedno žive na europskom teritoriju. Pozivanjem na načelo jednakosti i nediskriminacije, Europski sud za ljudska prava (ESLJP) je podržao njihovu prisutnost kada je u svojim presudama utvrdio da homoseksualni parovi trebaju biti uključeni u pojam „privatnog života“ i „obiteljskog života“ na jednak način kao i heteroseksualni parovi u istoj situaciji.

U Europi postoje različite *de facto* situacije s obzirom na nacionalna prava i sudsku praksu, a kao posljedica toga, to je više-legislativni teritorij koji uključuje praktički sve pravne institucije prisutne u pravima raznih pravnih sustava i koji nam omogućava široke spoznaje o poredbenom pravu bračnoimovinskih režima. U tom smislu, u odnosu na pitanje koje se ovdje razmatra, valja imati na umu da neke države ne reguliraju brak između osoba istoga spola. Neke od njih su Bugarska, Češka, Cipar, Grčka, Italija, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Slovenija.²² Međutim, ove razlike ne smiju voditi k nejednakosti. U tom smislu treba ponoviti da Sud Europske unije (SEU) primjenjuje načelo jednakosti u izvršavanju prava europskih građana općenito i bračnih drugova i partnera posebno, što je razvidno u odluci u predmetu *Metock*,²³ u kojoj, prema čl. 2. st. 2. Direktive 2004/38²⁴ smatra bračnog druga članom obitelji na jednakom stupnju jednakosti i nediskriminacije, kao i partnera u izvanbračnoj zajednici; iako ne primjenom analogije, budući da se radi o dvije različite situacije (brak i registrirano partnerstvo) koje su konstituirane slobodom stranaka koje uzimaju u obzir formalne aspekte pravnog odnosa.

Pravila o prekograničnoj suradnji u obiteljskom pravu, koja se trenutno razvija kao posljedica sve brojnijih zajednica života osoba različitih državljanstava koje žive u Europi, temelje se na načelu jednakosti. Europska unija je teritorij na kojem se primjenjuju različiti propisi što je čini bogatom različitim bračnoimovinskim režimima, od kojih su neki preneseni i u građanske zakonike pravnih sustava izvan EU, što nas stavlja u vodeću poziciju po pitanju razumijevanja tih instituta i njihove primjene od strane naših sudova.

Sigurno, dugo se vremena smatralo da je obiteljskoppravna politika odgovornost pojedinačnih država, ali dolaskom šengenskog prostora, ljudi se pojačano sele iz jedne države u drugu, rade u drugim državama i započinju zajednički život s građanima druge države s kojim odlučuju sklopiti brak. Komisija je svjesna potrebe za novom Uredbom o priznanju i ovrsi odluka u prekograničnim brakovima (čl. 69. st. 1.) i potrebe da podrži pravila o rješavanju

* U Dijelu II, Alba Paños Pérez autorica je odjeljaka III.3., III.4. i IV., a María José Cazorla González odjeljaka I., II. III.1. i III.2.

²² M.J. Cazorla González, bilj. 1, 106.-107.

²³ Predmet C-127/08, *Metock i dr.*, presuda od 25. srpnja 2008., EU:C:2008:449, para. 98.-99.

²⁴ Direktiva 2004/38/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih obitelji na slobodno kretanje i boravište na području države članice, kojom se izmjenjuje Uredba (EEZ) br. 1612/68 i stavljaju izvan snage direktive 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i 93/96/EEZ, [2004] SL L 158/77.

mogućih sukoba zakona, poput Uredbe 2016/1103 od 24. lipnja 2016.²⁵ o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i ovrhe odluka u stvarima bračnoimovinskih režima.²⁶

Ova Uredba ne mijenja pravila država članica, ali pomaže da se odredi nadležnost i pravo mjerodavno za bračnoimovinske režime za bračne drugove koji su zaključili brak 29. siječnja 2019.²⁷ i odlučili izabrati mjerodavno pravo prema čl. 22. Drugim riječima, primjena Uredbe dovodi do promjena u nacionalnim pravilima o rješavanju međunarodnih odnosno prekograničnih sporova, u granicama svojega materijalnog i vremenskog područja primjene.²⁸ Nadalje, primjena Direktive 2004/38 od strane SEU pomoći će u razumijevanju tumačenja načela jednakosti u području obitelji i stoga znanju da iako je, *a priori* teritorijalna primjena Uredbe 2016/1103 ograničena na države koje sudjeluju u pojačanoj suradnji, činjenica je da, ovisno o mjestu prebivališta, možemo naći odluke kojima se rješavaju sporovi u tom području pred nadležnim sudovima država koje ne sudjeluju u pojačanoj suradnji, a koji moraju primjenjivati pravo druge države jer su ga bračni drugovi izabrali da regulira njihov bračnoimovinski režim. Zato, iako Uredba 2016/1103 obvezuje samo sudjelujuće države, činjenica je da će pravo odabrano kao mjerodavno biti obvezujuće iako nije pravo države članice, sukladno načelu opće primjene, propisanom u čl. 20., prema kojem se izabrano pravo primjenjuje bez obzira je li ono pravo države članice.²⁹ Ono također može biti primjenjivo na imovinskopravne posljedice braka putem opće primjene toga članka na situacije u državama koje nisu u skladu s Uredbom izrazile volju za pojačanom suradnjom, poput Irske. U tom smislu, presuda SEU u predmetu *Coman*,³⁰ može poslužiti kao primjer, a tiče se braka osoba istoga spola, od kojih je jedna od njih državljanin Rumunjske. Rumunjski Građanski zakonik zabranjuje brak osoba istoga spola, odričući bilo kakav pravni učinak onima koji su zaključeni izvan njihove države. SEU je podsjetio na pravo slobodnog kretanja državljana država članica i na primjenu pravila Europskog gospodarskog prostora. Posljedično tome, država članica ne može se oslanjati na svoje nacionalno pravo pri odbijanju priznanja prava na boravište na svom teritoriju koje proizlazi iz statusa bračnog druga, iz braka zaključenog u drugoj državi u skladu s pravom te druge države.

Kada postoji izbor mjerodavnog prava, valja slijediti odredbe čl. 22. u Uredbama o imovinskopравnim režimima; a kada izbor nije izvršen, primjenjuje se čl. 26. Uredbe 2016/1103. U obje situacije razlikuje se red prioriteta u smislu jesu li ili ne iskoristili svoje pravo izbora mjerodavnog prava (i međunarodne nadležnosti).

²⁵ A.L. Calvo Caravaca i J. Carrascosa González, *Derecho Internacional Privado* (Granada: Comares, 18. izd. 2018.).

²⁶ A.M. Pérez Vallejo, bilj. 5, 106.-107.; P. Peiteado Mariscal, bilj. 5, 306.

²⁷ A. Clara Belío, 'Claves del futuro Reglamento europeo sobre Regímenes Económicos Matrimoniales: entrada en vigor y ámbitos de aplicación' *Diario La Ley* (2018.).

²⁸ P. Carrión García De Parada, 'Nuevos reglamentos europeos sobre regímenes matrimoniales y sobre efectos patrimoniales de las uniones registradas' 84 *El Notario del Siglo XXI* (2019.).

²⁹ U okolnostima poput ovih, kada priznanje brakova osoba istoga spola zaključenih u drugoj državi članici predstavlja ograničenje iz čl. 21. UFEU, države koje ne priznaju brakove osoba istoga spola opravdavaju takvo ograničenje pozivajući se na javni poredak i nacionalni identitet, kako se na njega poziva u čl. 4. st. 2. UFEU. SEU se konzistentno poziva na to da se na javni poredak može pozivati samo ako postoji istinska i dovoljno ozbiljna prijetnja koja utječe na jedan od temeljnih društvenih interesa. O tom učinku vidi, predmet C-438/14 *Bogendorff von Wolffersdorff*, [2016] ECR 2016:401, para. 67., i predmet C-193/16, *E protiv Subdelegación del Gobierno en Álava*, [2017] EU:C:2017:542, para. 18. i tamo citiranu sudsku praksu.

³⁰ Predmet C-673/16, *Coman*, presuda od 5. lipnja 2018., EU:C:2018:385.

U ovom poglavlju pojašnjava se samo mjerodavno pravo u slučaju kada bračni drugovi nisu izabrali sud nadležan za rješavanje sporova koji proizlaze iz njihova bračnoimovinskog režima.

2. Mjerodavno pravo

Uredba 2016/1103 ima cilj omogućiti bračnim drugovima da unaprijed znaju koje će pravo biti mjerodavno za njihov bračnoimovinski režim i da izbjegnu mogućnost da budu podvrgnuti različitom režimu ovisno o tomu koji je sud nadležan a pravo mjerodavno.³¹ Zato propisuje harmonizirana pravila o sukobu zakona da bi se izbjegli proturječni ishodi (recital 43).³² Dva pravila opće primjene sadržana su u Uredbi da bi specificirala faktičnu situaciju bračnih drugova: pravilo koje se temelji na volji stranaka i koje je predmetom dijela I. i pravilo koje se primjenjuje u slučaju da stranke nisu izvršile izbor, koje se izučava u ovom dijelu.

Čl. 26. Uredbe uspostavlja hijerarhiju koja pomaže određivanju prava mjerodavnog za bračnoimovinske režime.³³ Na tom temelju, ako stranke ne izaberu pravo mjerodavno za njihov bračnoimovinski režim, to se pravo određuje prema listi poveznica koje su hijerarhijski strukturirane, što će omogućiti predvidivost bračnim drugovima i trećim stranama.³⁴ Prva poveznica je zajedničko uobičajeno boravište bračnih drugova nakon sklapanja braka (čl. 26. st. 1. toč. (a)). U suprotnom je to pravo zajedničkog državljanstva bračnih drugova u trenutku sklapanja braka ili, u suprotnome (čl. 26. st. 1. toč. (b)). U suprotnom, se kao treći kriterij javlja mjesto s kojim su bračni drugovi najbliže povezani u trenutku sklapanja braka, uzimajući u obzir sve okolnosti. Dakle, ako niti jedan od prva dva kriterija nije primjenjiv, u nedostatku zajedničkog uobičajenog boravišta i zajedničkog državljanstva bračnih drugova u trenutku zaključenja braka,³⁵ treći je kriterij pravo države s kojom bračni drugovi imaju najbližu vezu, javni bilježnik ili državni službenik morati će uzeti u obzir sve okolnosti i činjenice koje su postojale u vrijeme zaključenja braka (čl. 26. st. 1. toč. (c)). Ako bračni drugovi imaju više od jednog zajedničkog državljanstva u trenutku sklapanja braka, primjenjuju se samo toč. (a) i (c).

Iznimno, i na zahtjev jednog bračnog druga, pravosudno tijelo nadležno za odlučivanje o stvarima bračnoimovinskog režima može odlučiti da bračnoimovinski režim uređuje pravo države koja nije država čije je pravo mjerodavno na temelju prethodno navedene odredbe iz st. 1. toč. (a), ako podnositelj zahtjeva dokaže: 1) da su bračni drugovi u toj drugoj državi imali posljednje zajedničko uobičajeno boravište znatno duljeg razdoblja nego u državi

³¹ M.I. Espiñeira Soto, bilj. 17.

³² J. Rodríguez Rodrigo, bilj. 12, 160. *et seq.* Čitavo Poglavlje III Uredbe 1103/2016 (čl. 20.-35.) temelji se na razmatranjima jasno navedenim u recitalima 43 i 42. Prvo, svrha je pravila da građanima omoguće uživanje koristi unutarnjeg tržišta; drugo, to moraju činiti s posve jednakih pravnih pozicija; treće, bračnim drugovima mora biti omogućeno da unaprijed znaju koje će pravo biti primjenjivo na njihov bračnoimovinski režim; četvrto, treba uvesti usklađena kolizijska pravila da bi se izbjeglo proturječne ishode; peto, osnovno pravilo trebalo bi osigurati da bračnoimovinski režim uređuje predvidivo pravo s kojim je taj režim blisko povezan.

³³ A. et. al. Oliva Izquierdo, bilj. 11.

³⁴ G. Cuniberti i S. Migliorini, *The European Account Preservation Order Regulation: A Commentar'* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018.) 265.

³⁵ U tom smislu preporučljivo je zapamtiti da kada se državljanstvo spominje u Uredbi kao poveznica, pitanje kako odrediti osobu s višestrukim državljanstvom je preliminarno pitanje koje ne ulazi u polje primjene Uredbi koje treba ostaviti nacionalnom pravu, uključujući, kada je to primjenjivo i međunarodne konvencije, uz puno poštovanje općih načela EU.

određenoj prema čl. 26. st. 1. toč. (a), i 2) da su se oba bračna druga oslanjala na pravo te druge države u uređivanju ili planiranju svojih imovinskih odnosa.

Objekte reflektiraju određenu bliskost s osobnim okolnostima bračnih drugova, i također su u supsidijarnom poretku i vremenski fiksirane, da bi se izbjegli problemi sa sukobima zakona koji proizlaze iz mobilnosti bračnih drugova, kada najjače mjesto i povezanost s brakom mora biti određena.

Kada čl. 26. Uredbe 1103/2016 doslovno navodi da mjerodavno pravo nije izabrano, treba voditi računa o skali spomenutih poveznica. Dakle, i u odnosu na određenje prava mjerodavnog za bračnoimovinske režime kada je izostao izbor bračnih drugova³⁶ i u nedostatku bračnog ugovora, pravosudnom tijelu države članice treba, na zahtjev bilo kojeg bračnog druga biti u izuzetnom slučaju omogućeno, da kada su bračni drugovi preselili iz države njihova uobičajenog boravišta na duži period, zaključi da je to pravo koje treba biti primijenjeno kada se na njega stranke pozovu. U svakom slučaju, to ne smije imati štetan učinak na prava trećih strana.

Na temelju ovih razmatranja, valja zaključiti da je prema čl. 26. Uredbe, značaj državljanstva umanjen u korist uobičajenog boravišta. Osim ako bračni drugovi nemaju zajedničko državljanstvo, mjesto najveće povezanosti je ono gdje su najduže zajedno živjeli. Dakle, dolazi do odstupanja od nadležnosti koja ispunjava uvjete za izbor prema pravu određenom na temelju objektivnih povezujućih elemenata ukoliko bračni drugovi ili registrirani partneri iskoriste autonomiju volje kasnije, tijekom njihova braka ili partnerstva. Razlog³⁷ je taj što se objektivni povezujući elementi koji su propisani u čl. 26. st. 1. Uredbe konzistentno odnose na početak braka ili registriranog partnerstva: prvo zajedničko uobičajeno boravište bračnih drugova nakon zaključenja braka, njihovo zajedničko državljanstvo u vrijeme zaključenja braka, ili najbliža veza u vrijeme zaključenja braka, odnosno država prema čijem je pravu registrirano partnerstvo uspostavljeno. Ovi su objektivni elementi statični, a ne dinamični. Kada se osobne okolnosti bračnih drugova kasnije promijene, npr. selidbom u drugu državu ili promjenom državljanstva, mjerodavno pravo određeno prema čl. 26. st. 1. Uredbe, ostaje isto.

I. Posljedice primjene uredbi na zakonski bračnoimovinski režim

1. Uvod

Iako Uredbe o imovinskopравnim režimima (2016/1103 i 2016/1104) ne mijenjaju materijalno pravo država članica, jer njihova je funkcija pojačanje suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i ovrhe odluka u stvarima imovinskih posljedica braka i registriranog partnerstva, nužno je poznavati materijalno pravo svake sudjelujuće države, ne samo zbog rješavanja sporova kada nastanu, nego i radi informacije prije no što se izabere mjerodavno pravo. Naime, stranke, ovisno o mjestu vjenčanja ili uobičajenog boravka, mogu izabrati kao mjerodavno pravo više država. U tom smislu je pravo mnogo korisnije s vremenskog i imovinskog kuta gledanja ako je poznato i o njemu su supružnici

³⁶ C. Grieco, bilj. 9, 465.

³⁷ L. Rademacher, bilj. 13, 7.-18.

odnosno partneri informirani prije trenutka u kojem je pravno pitanje otvoreno, bilo zbog bračne krize ili smrti jednog od njih.

Razlike između mjerodavnog prava država članica su ključne zbog pravnog razrješenja imovinskih režima, jer odvajanje u zajednici imovine nije isto kao ono kod režima odvojene imovine ili odgođene ili ograničene zajednice imovine. Trenutno, 27 država članica ima pravni imovinski režim primjenjiv u slučaju nepostojanja sporazuma, pa u tom pogledu ne postoji pravna praznina, i posljedično tomu, jednom kada je boravište utvrđeno, ili u nedostatku istog, državljanstvo, ili mjesto najbliže veze, zakonski imovinskopравни režim te države će biti primijenjen. Međutim, valja uzeti u obzir da iako Ujedinjena Kraljevina više nije država članica, njeni su državljani u brakovima s državljanima država članica i iako ona ni dok je bila članica nije bila država koja sudjeluje u pojačanoj suradnji, bitno je znati da ni Engleska, ni Wales ni Sjeverna Irska ne reguliraju imovinskoppravne režime, dok Škotska to čini te za slučaj nepostojanja ugovora u trenutku zaključenja braka predviđa režim odvojene imovine. U tom smislu, može se reći da je prednost sustava u Engleskoj, Walesu i Sjevernoj Irskoj u tome što omogućavaju ugovaranje posebnog rješenja za svaki par, prema njihovim individualnim potrebama, jer propisi tih teritorijalnih jedinica postavljaju okvir unutar kojeg sudac može rasporediti imovinu.³⁸

Stoga, imovinskoppravni režimi imaju značajne i neposredne učinke na treće osobe. Prava trećih osoba, zahtjevi i odgovornost jednog ili oba bračna druga, mogu ovisiti o bračnoimovinskom režimu. Rezultat toga je da treća strana može biti pravno zakinjuta primjenom jednog u odnosu na neki drugi bračnoimovinski režim.

Zakonski bračnoimovinski pravni režim je u većini europskih država zajednica imovine (Belgija, Bugarska, Češka, Estonija, Francuska, Hrvatska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija), ali neke države imaju sustav odgođene zajednice imovine (Austrija, Danska, Njemačka, Grčka, Norveška, Švedska) ili odvojene imovine (Austrija, Cipar, Finska, Grčka, Irska ili pravni sustav unutar države s više od jednog pravnog sustava poput Škotske u Ujedinjenoj Kraljevini ili Katalonije i Baleara u Španjolskoj).³⁹

U načelu, treba ponoviti da Uredba 2016/1103 određuje da, u slučaju nepostojanja sporazuma o izboru prava mjerodavnog za njihov bračnoimovinski režim, kriteriji određivanja toga prava nalaze se u čl. 26., i oni se primjenjuju samo na brakove zaključene 29. siječnja 2019. ili kasnije, ali i na one zaključene prije tog dana kada su bračni drugovi izričito izabrali mjerodavno pravo u skladu s formalnostima propisanim Uredbom tog datuma ili kasnije.

Pod navedenim je pretpostavkama, rezultat različit. Tako, brak između državljana Francuske i Španjolke, u andaluzijskom okruženju, koji su odlučili boraviti u jednoj ili drugoj državi, na području opće primjene Uredbe, za njih nema mnogo razlika, zato što obje države sudjeluju u pojačanoj suradnji, priznaju brak između osoba različitog i istog spola i dopuštaju zaključivanje ugovora pred javnim bilježnikom, s bračnoimovinskim režimom zajednice imovine. Stoga, neće biti suštinskih razlika *a priori*, izvan granica koje svaki od zakona propisuje i čija pravila treba slijediti. Ali, ako razmotrimo razlike između austrijskog i latvijskog prava, gdje druga spomenuta država članica ne samo da ne regulira registrirana ili

³⁸ E. Cooke i dr., *Community of property: A regime for England and Wales* (London: The Nuffield Foundation/ Policy Press, 2006.), dostupno na https://www.reading.ac.uk/web/files/law/CommunityofProperty_Version021106.pdf, 2.

³⁹ Vidi <https://www.euro-family.eu/eu-database>.

neregistrirana partnerstva, nego priznaje isključivo heteroseksualni brak, a ne sudjeluje ni u pojačanoj suradnji. Ovdje treba odgovoriti na dva pitanja: s jedne strane, u slučaju izostanka izbora mjerodavnog prava, može li austrijsko ili latvijsko pravo biti mjerodavno, ako se par nastani u Austriji? Odgovor je da, u skladu s čl. 26. st. 1., i propisuje odvajanje imovine u slučaju izostanka sporazuma. Ali, može se desiti da se oni vjenčaju u Austriji i nakon toga presele u Latviju. U takvom slučaju, kao država članica, ona ne može odbiti priznati određene učinke braka osoba istoga spola pozivanjem na javni poredak, jer je slobodno kretanje osoba unutar teritorija EU pravo koje ne može biti povrijeđeno. Posljedično tomu, za uređenje imovine, nije svejedno primjenjuje li se sustav odvajanja imovine kakav postoji u Austriji, ili sustav zajednice imovine koji se primjenjuje u Latviji, pri čemu latvijski sud može biti nadležan za odlučivanje na temelju austrijskog prava, budući da je brak valjano zaključen u državi članici.

Situacija postaje još složenija ako je uključena država poput Španjolske, s mnogostrukim uređenjima bračnoimovinskog režima i različitošću *de facto* parova koji danas postoje. To znači da kada državljanin bilo koje države zaključi brak s Španjolcem, ili kada dvoje presele da bi živjeli u Španjolskoj, ovisno o njihovoj civilnoj vezi (po rođenju ili trajnom boravištu),⁴⁰ njihov primjenjivi pravni režim bit će različit. Npr. Finkinja (registrirani partner prema finskom pravu) i Španjolka s katalonskim civilnim partnerstvom (L 25/2010 od 29. srpnja) su državljanke država koje sudjeluju u pojačanoj suradnji, priznaju i reguliraju brakove i partnerstva između osoba istoga i različitog spola, i imovinskopravni režim koji je ustanovljen je odvojena imovina. Od 2017. godine, finski registrirani partneri mogu postati bračni drugovi ako par podnese zajedničku prijavu Matičnom uredu, a ako odluče to ne učiniti, nastavljaju živjeti u registriranom partnerstvu. Novi se parovi više ne mogu registrirati, dok se u Kataloniji mogu registrirati kroz Registar trajnih partnerstava. Stoga, one mogu registrirati partnerstvo u Kataloniji, a njihovo partnerstvo može biti priznato u Finskoj.

2. Zajednica imovine

Treba razlikovati sustav univerzalne zajednice imovine od zajednice imovine. Prvi se sustav primjenjuje samo u Nizozemskoj, jedinoj europskoj državi koja je zadržala taj režim, budući da ga je Portugal napustio i priključio se drugim europskim sustavima koji, u slučaju nepostojanja sporazuma, propisuju zajednicu imovine.

Sustav univerzalne zajednice imovine

Nizozemska je 2018. godine uvela velike promjene. Stoga, ako je mjerodavno nizozemsko pravo, zakonski bračnoimovinski režim je do 1. siječnja 2018. godine, kada je nizozemski Građanski zakonik značajno mijenjan, univerzalna zajednica imovine. Ovisno o tome kada je brak zaključen, prije ili nakon toga datuma, postojat će velike razlike u primjeni bračnoimovinskog režima prema nizozemskom pravu. Za brakove zaključene prije 1. siječnja 2018. godine, sva imovina koju su bračni drugovi unijeli u brak i sva imovina koju su kasnije stekli (s određenim izuzecima) formira njihovu univerzalnu zajednicu imovine, kao i imovina koja je dobivena kao dar ili naslijeđena (s određenim izuzecima), a za one zaključene nakon

⁴⁰ A.M. Pérez Vallejo i M.J. Cazorla González, bilj. 8, 610.-657.

1. siječnja 2018. godine, zajednicu imovine čini imovina koju su bračni drugovi stekli tijekom braka, uključujući darove i naslijeđenu imovinu (s određenim izuzecima), koja nije dio univerzalne zajednice imovine. Stoga, nakon 1. siječnja 2018. godine, bračna se zajednica smatra više ograničenom, jer je mogućnost za vlastitu imovinu, zajedno sa zajedničkim dobrima, mnogo veća.⁴¹

Zajednica imovine

Zadani bračnoimovinski režim u mnogim državama je zajednica imovine, tj. zajednica dobara koja su stečena za vrijeme trajanja braka. Bračni drugovi mogu urediti svoje imovinskopravne odnose na drugi način, npr. birajući neki drugi režim, ali u slučaju da takav izbor režima ne postoji, primjenjivat će se ovaj zadani, i to u Belgiji, Češkoj, Francuskoj, Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Letoniji, Luksemburgu, Mađarskoj, Malti, Poljskoj, Portugalu, Rumunjskoj, Slovačkoj, Sloveniji i Španjolskoj (osim u Kataloniji i Balearima). Neke od njih ne sudjeluju u pojačanoj suradnji, kao što su Latvija, Letonija, Mađarska, Poljska, Rumunjska i Slovačka. Međutim, prema čl. 20. Uredbi o imovinskopравnim režimima, sudovi mogu primjenjivati pravo bilo koje države, koje je određeno kao mjerodavno, bez obzira je li to pravo sudjelujuće države (načelo opće primjene).

Zajednica imovine je primjer bračnoimovinskog režima koji rezultira automatskom podjelom imovine i odgovornosti tijekom veze; kada je zajednica razdijeljena razvodom, rastavom ili smrću jednog od njih.⁴² Iako, ovisno o svakoj državi, sudovi će utvrditi treba li ili ne biti ekonomske kompenzacije za bračnog druga ili rente za preživjelog (udovca ili udovicu) zajedno s utvrđenjem zajednice imovine kada ne postoji sporazum te prirode i kada je udio stranaka jednak. Ovo je obično lakše reći nego provesti: u stvarnosti je često teško odrediti u takvom slučaju pretpostavke pod kojima se zajednica imovine primjenjuje. Odgovornost iz zajednice imovine i stoga njezinih članova, u pravilu će koincidirati s obvezama na teret te imovine, ali to ne mora biti slučaj. U slučaju treće strane, radnja oba ili jednog bračnog druga povlači neposrednu odgovornost zajednice imovine privremeno, jer će on ili ona konačno morati izvršiti obvezu ovisno o konkretnoj situaciji, čak i u slučaju nepostojanja sporazuma, što rješava, po potrebi, sudac ili javni bilježnik. Zajednica imovine će biti odgovorna samo za obveze koje su preuzela oba bračna druga, u izvršavanju domaćinskih ovlasti ili od strane jednog bračnog druga uz suglasnost drugoga.

3. Odvajanje imovine

Zadani (zakonski) bračnoimovinski režim je odvojena imovina. Tako, svaki bračni drug zadržava isključivo vlasništvo nad imovinom koju je unio u brak i koju je stekao tijekom braka, a svaki bračni drug i upravlja vlastitom imovinom (međutim, zajedničko upravljanje imovinom također može biti ugovoreno) i njome slobodno raspolaže. To znači da svaki bračni drug ima imovinu koju je stekao prije braka i onu koju stekne tijekom braka. Svaki je bračni drug također odgovoran za dug koji je preuzeo neovisno o tome je li ga preuzeo prije ili tijekom trajanja braka. Ograničenje ove slobode moguće je također urediti ugovorom, i

⁴¹ F.W.J.M. Schols i T.F.H. Reijnen, bilj. 8, 491.

⁴² F. Gray i P. Quinzá Redondo, bilj. 15; P. Quinzá Redondo, bilj. 17.

ono ima učinak prema trećim osobama nakon upisa u zemljišne knjige. S druge strane, svaki je bračni drug odgovoran za vlastite dugove, a ne i dugove drugog bračnog druga. Jedino u slučaju da je obveza preuzeta od strane oba bračna druga, oni solidarno odgovaraju za njeno ispunjenje. Ako bračni drugovi žive u bračnoimovinskom režimu odvojene imovine, svaki od njih ima pravo da mu se naknadi pomoć drugoj strani; s tim da su troškovi održavanja domaćinstva izuzeti od načela odvojene imovine. Ali, ukoliko jedan od njih ima niske prihode ili uopće nema prihoda, njihov rad kod kuće smatra se doprinosom. Treba reći da su oba bračna druga solidarno odgovorna za obveze uzdržavanja – obveze koje je jedan od njih preuzeo za uzdržavanje obitelji i obveze koje su zajedno preuzeli, neovisno o njihovoj svrsi. Ovaj se sustav primjenjuje u Austriji, Finskoj, Irskoj i nekim teritorijima u državama s više od jednog pravnog uređenja kao primjerice u Škotskoj (Ujedinjena Kraljevina) ili u Kataloniji i Balearima (Španjolska). Od navedenih država samo Irska je država članica koja ne sudjeluje u pojačanoj suradnji, a i Ujedinjena Kraljevina, koja više nije dio EU.⁴³

4. Sustavi odgođene zajednice imovine ili sudjelovanja u stjecanju

Sustav odgođene zajednice imovine znači da pravno postoje dva stadija. Dok brak traje, vlada ideja *common lawa* o „odvojenosti imovine“ u kojoj bračni drug ima prava u imovini drugog bračnog druga samo na temelju općih pravila stvarnog prava, dok obiteljsko pravo na to ima minimalni utjecaj. Po okončanju braka, međutim, preuzima se ideja iz sustava *civil lawa* o „zajednici imovine“. Upravo zato što se smatra da su oba bračna druga tijekom svog partnerstva u braku pridonosila stjecanju imovine bez obzira koju je točno ulogu pojedini od njih imao tijekom braka, posebno u pitanju je li to bila materijalna ili nematerijalna uloga, sudovi su ovlašteni pravično podijeliti takvu imovinu među njima nakon razvoda. Pravo podjele bračne imovine temelji se na pretpostavci da su oba bračna druga pridonosila stjecanju imovine u braku, bez obzira na to je li njihov doprinos bio materijalne ili nematerijalne prirode. Budući da je ovaj novi pogled na stjecanje imovine dopušten tek nakon donošenja odluke o razvodu, zajednica imovine je odgođena do tog trenutka.⁴⁴

U ovom režimu, svaki bračni drug može neovisno odlučiti o raspolaganju imovinom do moguće pravne diobe, razvoda ili smrti, iako se, u slučaju raspolaganja obiteljskim domom i/ili namještajem i opremom u njemu, traži suglasnost drugog bračnog druga. Suprotno tomu, neprenosiva prava i strogo osobna prava nisu uključena u sustav, osim ako drugačije nije predviđeno sporazumom, i svaki će bračni drug općenito biti odgovoran za svoje vlastite dugove, iako oboje mogu intervenirati u slučaju dugova za domaćinstvo ili potrebe djece, npr. obiteljska opterećenja.

Njemačka, Danska i Švedska su države koje, u slučaju nepostojanja sporazuma, uređuju sustav sudjelovanja, iako se treba podsjetiti da Danska ne sudjeluje u pojačanoj suradnji.⁴⁵

Iako u sve tri države bračni drugovi mogu izabrati između različitih imovinskih režima, što će u slučaju Danske biti između dva bračnoimovinska režima: odgođene zajednice imovine i

⁴³ Vidi <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>.

⁴⁴ Vidi više H.R. Hahlo, 'A Note on Deferred Community of Gains: The Theory and the Practice', 21 *McGill Law Journal* (1975.) 589.-593., dostupno na <https://lawjournal.mcgill.ca/wp-content/uploads/pdf/2351473-hahlo.pdf>; M. Jänterä-Jareborg, 'Swedish National Report', answers to Question 14, Question 18 and Question 23, u K. Boele-Woelki, B. Braat i I. Sumner (ur.), *European Family Law in Action, Grounds for Divorce*, (Oxford: Intersentia, 2003.).

⁴⁵ Vidi <https://www.euro-family.eu/atlas>.

odvojene imovine, u slučaju da ne izaberu režim imovine, primjenjivat će se sustav odgođene zajednice imovine. Danska ne sudjeluje u pojačanoj suradnji, iako određeni učinci zbog primjene *erga omnes* kroz čl. 20. mogu biti prošireni i na osobe odnosno situacije u njoj.

U Španjolskoj, režim sudjelovanja u stjecanju je konvencionalan režim,⁴⁶ dakle režim koji mora biti ugovoren u sporazumu o bračnoimovinskom režimu. Zanimljivo je da u slučaju poništenja braka, ako se u sudskom postupku utvrdi zla vjera jednog od bračnih drugova, on ili ona neće imati pravo sudjelovati u zaradi koju je ostvario drugi bračni drug, dok će druga strana imati pravo zahtijevati zaradu, neovisno o činjenici što nije ugovoren ili zakonski uspostavljen režim sudjelovanja u stjecanju.

II. Nadležnost

Kod određivanja tijela nadležnog za rješavanje pitanja koja proizlaze iz bračnoimovinskog režima, treba praviti razliku između postupaka koji su započeli prije ili 29. siječnja 2019. i nakon toga dana, jer je to dan stupanja na snagu Uredbe 2016/1103.

1) Za postupke započete prije 29. siječnja 2019. godine nadležnost se temelji na pravilima o međunarodnoj (općoj) nadležnosti u međunarodnim slučajevima koji su propisani u svakoj državi članici.

2) Za postupke započete 29. siječnja 2019. godine ili nakon toga dana nadležnost se utvrđuje prema pravilima sadržanima u Uredbi 2016/1103, za pitanja bračnoimovinskih režima.

Ona za nadležnost propisuju da ako je veza prestala smrću jednog od partnera i vodi se ostavinski postupak, nadležan će biti sud koji je nadležan za ostavinski postupak (čl. 4). Također, u slučaju razvoda, zakonske rastave ili poništenja braka, nadležan je sud koji je kao nadležan vodi odnosni bračni spor (čl. 5.), s uputom na Uredbu Bruxelles II *bis*. Nadležnost u pitanjima bračnoimovinskih režima podložna je sporazumu bračnih drugova kada je sud pred kojim je pokrenut postupak za odlučivanje o razvodu, zakonskoj rastavi ili poništenju braka: 1) sud države članice u kojoj podnositelj zahtjeva ima uobičajeno boravište te je tamo boravio najmanje godinu dana neposredno prije podnošenja zahtjeva (čl. 3. st. 1. toč. (a) Uredbe Bruxelles II *bis*); 2) sud države članice čije državljanstvo ima podnositelj zahtjeva i podnositelj zahtjeva tamo ima uobičajeno boravište i boravio je tamo najmanje šest mjeseci neposredno prije podnošenja zahtjeva (čl. 3. st. 1. toč. (a) Uredbe Bruxelles II *bis*); 3) u slučajevima konverzije zakonske rastave u razvod (čl. 5. Uredbe Bruxelles II *bis*); 4) u slučajevima supsidijarne nadležnosti (čl. 7. Uredbe Bruxelles II *bis*); 5) u drugim slučajevima, treba napraviti razliku s obzirom na to postoji li sporazum.

Ako su se bračni drugovi sporazumjeli o nadležnosti države članice čije je pravo mjerodavno ili gdje je brak zaključen, sporazum mora biti u pisanom obliku, datiran i potpisan od stranaka.

U nedostatku sporazuma, postupak treba pokrenuti pred sudovima države članice koji se smatraju nadležnim riješiti svako pitanje njihova bračnoimovinskog režima, osim onog u slučaju smrti jednoga od njih ili bračnog spora, u slijedećem hijerarhijskom redu iz čl. 6. Prvo, ako bračni drugovi imaju zajedničko uobičajeno boravište u državi u trenutku primjene, nebitno je kojeg su državljanstva, ili gdje je brak sklopljen. To znači da je nadležan sud države na čijem teritoriju bračni drugovi imaju uobičajeno boravište u trenutku pokretanja postupka.

⁴⁶ A.M. Pérez Vallejo i M.J. Cazorla González, bilj. 8 610.-657.

U suprotnome, kada bračni drugovi nemaju zajedničko uobičajeno boravište u nekoj državi članici, jer jedna od stranaka živi u drugoj državi, nadležan je sud države u kojoj su oboje imali zadnje zajedničko uobičajeno boravište, pod pretpostavkom da jedno od njih još uvijek tamo boravi u trenutku pokretanja postupka. U suprotnome, kada par ima boravište u različitim državama članicama, a nisu imali zajedničko uobičajeno boravište duže vrijeme, nadležnost za odlučivanje o bračnoimovinskom režimu treba biti na sudu države članice na čijem području protustranka ima uobičajeno boravište, dakle, države uobičajenog boravišta protustranke u trenutku pokretanja postupka. U suprotnome, konačno, to je sud zajedničkog državljanstva bračnih drugova u trenutku pokretanja postupka pred sudom. U ovom slučaju, kada su oboje istoga državljanstva, mogu podnijeti zahtjev bez pretpostavke uobičajenog boravišta u svojoj državi. Iako, u ovom slučaju treba naglasiti odredbe recitala 50 kada ova Uredba spominje državljanstvo kao poveznicu, preliminarno je pitanje kako tretirati osobe s višestrukim državljanstvom, a koje izlazi iz područja primjene ove Uredbe i treba biti prepušteno na rješavanje nacionalnom pravu uključujući, kada je primjenjivo, i međunarodnim konvencijama, kao i općim načelima prava EU. Ova razmatranja ne trebaju imati učinka na valjanost izbora prava koji je izvršen u skladu s ovom Uredbom.

S druge strane, kada su u pitanju sporovi koji proizlaze iz nadležnosti, mjerodavnog prava, i priznanja i ovrhe odluka u pitanjima bračnoimovinskih režima, treba razmotriti i varijable koje se odnose na određivanje nadležnosti, budući da su, npr. u Luksemburgu⁴⁷ sporovi o pitanjima bračnoimovinskog režima neovisni o lokaciji imovine, ali npr. u Latviji, Malti i Sloveniji su sporovi koji proizlaze iz imovine na njihovom teritoriju, neovisno o uobičajenom boravištu, pod nadležnošću njihovih sudova za brakove zaključene prije 29. siječnja 2019.

Ove su se situacije promijenile stupanjem na snagu Uredbe za one države koje sudjeluju u pojačanoj suradnji, poput Malte ili Slovenije, jer se ova Uredbe primjenjuje u državama članicama koje sudjeluju u pojačanoj suradnji u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i ovrhe odluka u stvarima bračnoimovinskih režima međunarodnih parova, obuhvaćajući oba pitanja bračnoimovinskih režima (zbog nadređenosti prava EU nacionalnom pravu). Također se primjenjuje na brakove zaključene prije 29. siječnja 2019. godine, po autonomiji volje stranaka, kada su bračni drugovi zaključili sporazum o izboru suda u korist sudova države članice čije je pravo mjerodavno.

Međutim, za države članice koje ne sudjeluju u pojačanoj suradnji, poput Latvije, primjenjivat će se pravila nacionalnog međunarodnog privatnog prava,⁴⁸ kao i na brakove zaključene u EU prije 29. siječnja 2019., bez izbora mjerodavnog prava prema Uredbi u svim državama članicama.

U pogledu sporazuma o izboru suda prema čl. 7.:

1. U slučajevima koji su regulirani u čl. 6., stranke se mogu sporazumjeti o nadležnosti suda države članice čije je pravo mjerodavno prema čl. 22. (pravo uobičajenog boravišta ili državljanstva jednog ili obaju bračnih drugova u trenutku kada je sklopljen sporazum), ili prema čl. 26. st. 1. toč. (a) (pravo prvog zajedničkog uobičajenog boravišta bračnih drugova nakon sklapanja braka) ili prema čl. 26. st. 1. toč. (a) (pravo zajedničkog državljanstva bračnih drugova u trenutku sklapanja braka), ili sudova države članice u kojoj je brak sklopljen. Tako

⁴⁷ R. Herrera De Las Heras, D. Hiez, A. Paños Pérez, F. Pérez Ferrer i M.J. Cazorla González, bilj. 8, 427.-458.

⁴⁸ J. Rodríguez Rodrigo, bilj. 12; C. Vaquero López, 'Cuestiones prácticas sobre el sistema de Derecho internacional privado europeo en materia de disolución del vínculo matrimonial' *La Ley Derecho de Familia: Revista jurídica sobre familia y menores*, (2018.).

izabrani sudovi određene države članice imat će isključivu nadležnost odlučivati o pitanjima bračnoimovinskog režima.

2. Ako bračni drugovi razmatraju sporazumno podnošenje zahtjeva, odabrat će, po vlastitoj volji, sud države članice u kojoj oboje imaju uobičajeno boravište, znajući da sporazum ima pravni učinak i da u slučaju da odnos kasnije postane složeniji, neće kasnije biti moguće mijenjati sporazum.

3. Kada je podnositelj imao najmanje šest mjeseci uobičajeno boravište u državi članici čiji je državljanin, može podnijeti tužbu ili zahtjev u vlastitoj državi.

Konačno, treba podsjetiti da se Uredba Bruxelles II *bis* o nadležnosti, priznanju i ovrsi sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, primjenjuje samo na bračne sporove i takva nadležnost proizlazi iz njezine primjene neovisno o tome je li brak zaključen prije ili nakon 29. siječnja 2019. Ova Uredba nedavno je izmijenjena Uredbom Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznanju i ovrsi odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece, koja će stupiti na snagu 2022. godine. Do tada će nadležnost za razvod i dalje biti uređena pravilima čl. 3. Uredbe Bruxelles II *bis*, koji propisuje sedam nadležnih sudova, uključujući i za bračne drugove bilo svih zajedničkih državljanstava država članice, ali i kada nijedan bračni drug nije državljanin neke države članice. Stoga, nadležnost može biti dodijeljena sudovima države članice na čijem području: bračni drugovi imaju uobičajeno boravište, ili su bračni drugovi imali zadnje zajedničko uobičajeno boravište (ako jedan od njih još uvijek tamo ima boravišta) ili protustranka ima uobičajeno boravište, ili, u slučaju zajedničkog prijedloga, uobičajeno boravište bilo kojeg bračnog druga, ili uobičajeno boravište jednog od bračnih drugova ukoliko stranka koja pokreće postupak ima tamo uobičajeno boravište najmanje godinu dana neposredno prije pokretanja postupka, ili stranka koja pokreće postupak ima uobičajeno boravište, ako je on ili ona tamo imao boravište najmanje 6 mjeseci neposredno prije pokretanja postupka a bio je državljanin te države, ili, u slučaju Irske, tamo imao svoj „domicil“ i sudovi zajednice imaju nadležnost gdje su oba bračna druga državljani iste države ili, u slučaju Irske, gdje imaju zajednički „domicil“.

Poglavlje II

Registrirana partnerstva i imovinske posljedice

Roberto Garetto, Manuela Giobbi, Francesco Giacomo Viterbo, Lucia Ruggeri*

I. Uvod II. Područje primjene 1. Uvod 2. Područje primjene *ratione personae* 3. Materijalno područje primjene 3.1. Pozitivno razgraničenje: imovinske posljedice registriranih partnerstava 3.2. Negativno razgraničenje: izuzeća 3.2.1. Poslovna sposobnost registriranog partnera i druga prethodna pitanja 3.2.2. Obveze uzdržavanja prema Uredbi 2009/4 3.2.3. Nasljednopravna pitanja usljed smrti registriranog partnera prema Uredbi 2012/650 3.2.4. Ostala izuzeća 4. Područje primjene *ratione temporis* III. Nadležnost 1. Uvod 2. Nadležnost u slučaju smrti registriranog partnera 3. Nadležnost u slučaju raslida ili poništaja registriranog partnerstva 4. Nadležnost u ostalim slučajevima 5. Izbor nadležnog suda i mjerodavnog prava 6. Alternativna nadležnost 7. Supsidijarna nadležnost i *forum necessitatis* 8. Pokretanje postupka, *litispendencia* o povezani postupci IV. Mjerodavno pravo 1. Načela univerzalne primjene i jedinstva mjerodavnog prava 2. Izbor mjerodavnog prava 3. Formalna i materijalna valjanost sporazuma među partnerima i učinak prema trećima 4. Mjerodavno pravo u nedostatku izbora 5. Pojam „uobičajenog boravišta“ 5.1 Uobičajeno boravište u obiteljskim odnosima 5.2 Uobičajeno boravište u imovinskim obiteljskim odnosima 6. Državljanstvo 7. Prevladavajuće prisilne odredbe i javni poredak V. Taksonomska raznovrsnost registriranih zajednica u EU 1. Uvod 2. „Šepavi“ status unutar EU 3. Taksonomski okvir 4. Mapa imovinskih posljedica u državama članicama 5. Problematika pluraliteta modela zajednica 5.1. Španjolsko iskustvo 5.2. Talijansko iskustvo 5.3. Iskustvo Ujedinjene Kraljevine 5.4. Austrijsko iskustvo 5.5. Rumunjsko iskustvo

I. Uvod

Donošenje Uredbe o imovinskim posljedicama registriranih partnerstava rezultat je dugog puta koji je započeo zajedničkim programom mjera Komisije i Vijeća za provedbu načela uzajamnog priznavanja odluka u građanskim i trgovačkim stvarima donesenog 30. studenoga 2000. Već je tada prepoznato da se izuzimanjem određenih područja privatnog prava iz područja primjene europskih uredaba zapravo koči puna realizacija europskog pravosudnog prostora, kojim bi se trebalo afirmirati uzajamno priznavanje građanskopravnih i trgovačkopravnih odluka. No, valjalo je pričekati sve do 2016. kako bi se pojavio pravni instrument kojim bi se uredile imovinske posljedice zajednica koje se ne temelje na braku. Naime, tek se 2006. u zelenoj knjizi koja se odnosi na imovinske učinke u obiteljskim odnosima ističe specifično pitanje imovinskih posljedica zajednica različitih od braka. Nezadovoljavajuće iskustvo jednom ranijom Konvencijom¹ posvećenom mjerodavnom pravu za bračnoimovinske odnose, a koju je ratificiralo jako malo država te je stupila na snagu

* Lucia Ruggeri autorica je odjeljaka I, II.4., II.5., III., IV.1., IV.4. i IV.7.; Francesco Giacomo Viterbo autor je odjeljaka II.1., II.2. i II.3.; Manuela Giobbi autorica je odjeljaka V.5. i 6., a Roberto Garetto autor je odjeljaka V.

¹ Haška konvencija od 14. ožujka 1978. o pravu mjerodavnom za bračnoimovinske režime.

tek 1992., potaknulo je usmjeravanje napora u pronalaženju zajedničkih rješenja, ne ka harmonizaciji materijalnopравnih rješenja, što uostalom ne bi bilo ni moguće, već u smjeru prepoznavanja kolizijskih odredaba koje bi omogućile uređenje imovinskih odnosa nevjenčanih parova kada postoji prekogranično obilježje. Put kojim je krenuo europski zakonodavac u tom području nije bio nimalo jednostavan. Obilježile su ga mnoge prepreke, kao i kompromisi. Naime, propast ideje donošenja europskog ustava, afirmacija ponekih težnji održanja nacionalnog suvereniteta, Brexit, kao i raznolikost nacionalnih pravnih uređenja ove materije učinili su proces donošenja Uredbe vrlo složenim. Poglavitito, divergentnost pojedinačnih nacionalnih rješenja ogleda se u različitim pravilima o prepoznavanju zajednica, u različitim pretpostavkama koje svaki pravni sustav propisuje glede utvrđivanja pravnog postojanja tih zajednica, u raznovrsnim postojećim imovinskim režimima, u detektiranju različitih stvarnih prava na koja se ta pravna uređenja odnose, u specifičnostima pravnih odnosa unutar tih zajednica, kao i u razlikama u odnosima između trećih osoba kao vjerovnika i jednog ili oba partnera.

Rastući broj prekograničnih parova, kao i vlasništva nad pokretnima ili nekretninama u državama različitim od one gdje parovi borave zajedno, uz općeniti porast broja registriranih partnerstava, potaknuli su osamnaest država članica² na korištenje postupka pojačane suradnje. Kao u slučaju Uredbe Rim III,³ i u slučaju Uredbe 2016/1104⁴ pojam trećih država ima široko značenje s obzirom na to da se ne odnosi samo na države izvan EU, već i na države članice EU koje nisu odlučile pristupiti postupku pojačane suradnje. Stoga se Uredba 2016/1104 primjenjuje isključivo na registrirane partnere te pred sudskim tijelima onih država koje se nisu proglasile nenadležnima ili koje odbijaju priznati odluku pozivajući se javni poredak (*ordre public*).⁵ Doima se gotovo paradoksalnim, ali činjenica je da pravila koja su trebala biti uvedena s ciljem pojednostavljenja života prekograničnih parova učinila ovu materiju prilično složenom, s obzirom na složenost ponuđenih kolizijskih normi, koje iziskuju vrlo dobro poznavanje materije. Postaje stoga jasno zašto je uloga pravnih stručnjaka toliko važna za optimalno korištenje ovih instrumenata u pogledu odabira mjerodavnog prava, kao i za nadležnog suda. Razvidno je zašto je u čl. 68. uveden poseban postupak praćenja pravila sadržanih u čl. 9. (alternativna nadležnost), 37. (osnove za nepriznavanje) i 38. (zaštita temeljnih prava). Revizijom, koju će provesti Europska komisija u formi izvješća po zaključenju prvog petogodišnjeg vremenskog perioda od stupanja na snagu Uredbe, koje završava 29. siječnja 2024., morat će ocijeniti u kojoj mjeri su poštovana načela Povelje o temeljnim pravima Europske unije, poput načela nediskriminacije te naročito u kojoj je mjeri konkretno prekograničnim parovima omogućeno učinkovito pravo na pristup sudu. Postavljanje takve revizije učestala je praksa u zakonodavstvu EU, a u slučaju Uredbe 2016/1104 (istovjetna klauzula je prisutna i u Uredbi 2016/1103) označava posebnu funkciju

² A to su: Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Grčka, Finska, Francuska, Hrvatska, Italija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Slovenija, Španjolska i Švedska. V. N. Joubert, 'La dernière pierre (provisoire?) à l'édifice du droit international privé européen en matière familiale. Les règlements du 24 juin 2016 sur les régimes matrimoniaux et les effets patrimoniaux des partenariats enregistrés', *Revue critique de droit international privé* (2017.) 1.-26.

³ Uredba Vijeća (EU) br. 1259/2010 od 20. prosinca 2010. o provedbi pojačane suradnje u području prava primjenljivog na razvod braka i zakonsku rastavu [2010] SL L 343/10.

⁴ Uredba Vijeća (EU) 2016/1104 od 24. lipnja 2016. o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i ovrhe odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava [2016] SL L 183/30.

⁵ V. odjeljak IV.7.

objedinjavanja imovinskih i osobnih aspekata uređenja odnosa zajednica parova. Loše upravljanje sukobom koji nastaje unutar partnerstva, a koji proizlazi iz imovinskih interesa, poteškoće u prepoznavanju mjerodavnog prava glede imovinskih odnosa registriranih partnera, kao i poteškoće u prepoznavanju nadležnog tijela značajno utječu na temeljna prava unutar složenih dinamika koje povezuju partnere s okolnostima nastalima u drugim postupcima poput smrti drugog partnera ili poništaja ili raskida partnerstva. Premda je gotovo nemoguće postići ujednačavanje obiteljskoga prava, potrebno je i dalje težiti unaprijeđenju pravnih rješenja radi bolje zaštite prekograničnih parova, i to ne samo na razini međunarodnog privatnog prava. Poglavitito valja raditi na nadvladavanju postojećih dihotomija, kao što su duplikacija Uredaba, podvojenost između država članica koje ih primjenjuju i onih koje ne, postojanje registriranih parova i *de facto* parova, kao i u nekim državama razlika između istospolnih i raznospolnih parova. Nadvladavanje pitanja kvalifikacije svih zajednica predstavlja važnu etapu na putu ka pojednostavljivanju uređenja materije. Taj se cilj treba ostvariti u budućnosti kako bi se posljedično postiglo koherentnije uređenje imovinskih odnosa tih parova. Pojednostavljenje pravnog uređenja imovinskih posljedica registriranih zajednica predstavlja zahtjevan cilj budući da Uredba 2016/1104, premda prevladava nad ostalim međunarodnim konvencijama, ne priječi primjenu dvostranih ili višestranih sporazuma s trećim državama, uključivši države članice koje ne sudjeluju u postupku pojačane suradnje. Razvidno je da raznovrsno i složeno ispreplitanje kolizijskih odredaba propisanih Uredbom te drugim izvorima međunarodnog privatnog prava čini još složenijim pravni okvir koji je ionako složen uslijed *acquisa* koji uključuje pravne sustave osamnaest sudjelujućih pravnih poredata. Valja promisliti o postojećem rješenju u Uredbi 2016/1104 gdje se propisuje mjerodavno pravo koje se primjenjuje na posljedice registriranih partnerstava bez da se navodi koje je mjerodavno pravo u trenutku registriranja partnerstva. Podjela između mjerodavnog prava koje se odnosi na nastanak odnosa naspram onoga koje se odnosi na imovinsko-pravne posljedice tog odnosa nije prihvaćena od strane svih država članica. Naime, u nacionalnim odredbama međunarodnog privatnog prava u mnogim pravnim sustavima prevladava jedinstveni pristup⁶ na temelju kojeg se primjenjuju iste poveznice i glede nastanka partnerstva i glede njegovih pravnih posljedica. Dodatni problem nastaje kada je u pitanju višestruko državljanstvo. Naime, tada Uredba (recital 49.) prepušta nacionalnom zakonodavstvu ili međunarodnim konvencijama rješavanje tog pitanja, iako kada je riječ o registriranim partnerstvima gotovo da i nema drugih pravnih instrumenata koji bi to riješili.⁷ U tom pogledu valjalo bi preispitati položaj Uredbe o imovinskim posljedicama registriranih partnerstava i u kontekstu Haške konferencije,⁸ razmišljajući o pristupu koji bi

⁶ V. P. Corder i M.G. Cubeddu Wiedemann (ur.), 'I decreti attuativi sulle unioni civili' (Milano: Wolters Kluwers, 2017.), 34.

⁷ Naprotiv, kad su u pitanju barčnoimovinski režimi, postoji više različitih međunarodnih konvencija spomenutih i u članku 62. (st. 3.) Uredbe 2016/1103. Ipak postoji jedna međunarodna konvencija koja se bavi priznanjem, poništajem i prestankom registriranih partnerstava. Radi se o Konvenciji od 5. rujna 2007. br. 32 o priznanju registriranih partnerstva, sklopljenoj u okviru CIEC (*Commission internationale de l'état civil*) i ratificiranoj od Španjolske 4. kolovoza 2010., a potpisanoj od Portugala 1. listopada 2008., koja još uvijek nije stupila na snagu. Konvencija je dostupna na: <http://www.ciec1.org>.

⁸ Mišljenje nezavisnog odvjetnika Tizzana od 18. travnja 2002., predmet C-271/00, *Gemeente Steenberghe protiv Luca Batena*, para. 37. i 39. Također se navodi: „it appears to me in fact very difficult to refute the Community nature of the Convention and the fact that it cannot be interpreted in isolation from the Court's case-law on cognate concepts to be found in the Treaties or in secondary legislation.“ (para. 44.). Ta se tehnika koristila i u drugim sektorima prava EU u vezi s drugim konvencijama.

trebao uzeti u obzir odluku Europske komisije da dopusti postupak pojačane suradnje u kojoj sudjeluje samo dio država članica, ali koja je unatoč tomu vrlo važna jer teži pružanju jednostavnijeg života i snažnije zaštite prekograničnim parovima.

II. Područje primjene

1. Uvod

Postupan ali nezaustavljiv proces kodifikacije europskog međunarodnog privatnog prava (*“creeping codification”*)⁹ doveo je do nastanka prvog europskog izvora koji nudi ujedinjenje kolizijskih normi glede imovinskih odnosa registriranih partnerstava s prekograničnim obilježjem.¹⁰ Pristup kojeg je zakonodavac EU odabrao posljednjih petnaest godina u kontekstu obiteljskog prava je ciljano donošenje brojnih uredbi kojima uređuje određena pitanja na prilično definiran, odnosno ograničen način, umjesto da ponudi jedan izvor koji bi se odnosio na čitavu materiju. Stoga je nužno jasno istaknuti koje je **područje primjene** Uredbe 2016/1104. Ono je uređeno u čl. 1., 3. i 27., kao i recitalima od 17. do 28. i 51.

Stilizacija “imovinske posljedice registriranog partnerstva” pozitivno sažima ograničenja polja primjene Uredbe. Polazna je točka analiza pojma “registrirano partnerstvo” – prema definiciji iz čl. 3. st. 1. toč. (a) – a s ciljem prepoznavanja onih parova na koja se Uredba odnosi. Neminovno slijedi usporedba s područjem primjene Uredbe 2016/1103 koja se odnosi na imovinske režime bračnih parova, premda u njoj nema definicije “braka”, jer je to prepušteno pojedinim nacionalnim pravnim sustavima.

Valja, stoga prepoznati koje aspekte odnosa između partnera obuhvaća polje primjene Uredbe 1104. Taj je okvir u jednom dijelu definiran pojmom „imovinskih posljedica“ zajednice izričito predviđenih unutar teksta same Uredbe, a drugim dijelom definiranjem „posljedica“ ili pitanjima koji su izričito isključena (negativno definiranje) u čl. 1.

Na kraju, potrebno je uzeti u obzir ograničenja područja primjene *ratione temporis* ove Uredbe. Usprkos naizgled jednostavne strukture koju slijedi zakonodavac EU, interpretativni prijevori nisu zanemarivi, naročito glede razgraničenja polja primjene Uredbe 2016/1104 od onog Uredbe 2016/1103, kao ni oni glede razgraničenja u odnosu na druge izvore prava EU donesene u području obiteljskog i nasljednog prava, kao i u odnosu na nacionalne norme međunarodnog privatnog prava, premda su one uvelike zamijenjene odredbama Uredbe 2016/1104.

⁹ O tomu M. Czepelak, ‘Would We Like to Have a European Code of Private International Law?’ 18 *European Review of Private Law* 705-728 (2010).

¹⁰ B. Reinhartz, u U. Bergquist i D. Damascelli i dr., ‘The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property’, (Oxford: Oxford University Press, 2019.), str. 397.-405. Govoriti o zajednicama s prekograničnim implikacijama znači referirati se na one parove koji iako imaju isto državljanstvo, borave u nekoj drugoj državi ili imaju imovinu u inozemstvu: L. Ruggeri, ‘I Regolamenti europei sui regimi patrimoniali e il loro impatto sui profili personali e patrimoniali delle coppie cross-border’, u S. Landini (ur.), *EU Regulations 650/2012, 1103 and 1104/2016: cross-border families, international successions, mediation issues and new financial assets* (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2020. – u tisku). Uredba se primjenjuje i na one parove koji su registracijom uspostavili svoje partnerstvo u državi članici različitoj od one njihova boravišta ili državljanstva. O tomu v. ‘Explanatory Handbook on Council Regulation (EU) 2014/1104 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of the property consequences of registered partnerships’, Council of the Notariats of the European Union, dostupno na: <http://www.ejtn.eu/Documents/Handbook-Registered%20Partnerships-EN.pdf>.

2. Područje primjene *ratione personae*

U sklopu izvora međunarodnog privatnog prava unutar EU, Uredba 2016/1104 prvi je akt kojim je uvedena definicija „registriranog partnerstva”¹¹, koja se tumači – prema čl. 3. 1. toč. (a) – kao „režim koji uređuje zajednički život dvoje ljudi koji je predviđen zakonom, čije je registriranje obvezno prema tom zakonu i koji zadovoljava pravne formalnosti koje se zahtijevaju tim zakonom za njegovu uspostavu”.¹² Štoviše, recital 17. precizira kako je taj pojam definiran „isključivo za potrebe ove Uredbe” te da „stvarni sadržaj tog pojma trebao bi ostati definiran nacionalnim pravom država članica”, kao i da Uredba ne nameće državama članicama obvezu uvođenja instituta registriranog partnerstva ako ono nije uređeno u domaćem pravnom poretku. No, teško je zamisliti da to što je zakonodavac EU ponudio definiciju „registriranog partnerstva” neće odjeknuti i izvan pravnog okvira Uredbe te da neće doprinijeti procesu približavanja zakonodavstava država članica i to ne samo u pogledu međunarodnog privatnog prava, već i u pogledu materijalnog privatnog prava u EU u području obiteljskog i nasljednog prava.

Ova razmatranja pomažu u definiranju područja primjene Uredbe, dovodeći do nespornih zaključaka, ali isto tako i do spornih pitanja u pogledu hermeneutike i primjene ovih normi. Registrirano partnerstvo je sažeti pojam pravila „zajednice života *između dvije osobe*”¹³ propisanih zakonom. Razvidno je stoga kako ne ulaze u polje primjene Uredbe poligamne zajednice.¹⁴ Nadalje, Uredba sadržava prilično neutralne tonove glede istospolne ili raznospolne prirode paraupućujući da po tom pitanju na uređenje koje propisuje svaki pojedini pravni poredak. Razlog tomu je što se opravdanje o postojanju jednog ili drugog rješenja pronalazi tek ako se postavi pitanje u vezi s pravnom prirodom i funkcijom registriranih partnerstva za što odgovor treba potražiti unutar svakog pojedinog pravnog sustava i to u određenom povijesnom kontekstu. Način na koji su države definirale i uredile registrirana partnerstva, s ciljem uređenja određenih afektivnih zajednica različitih od braka, doista se uvelike razlikuje od jednog pravnog sustava do drugog.¹⁵

Još jedan nesporni element, a koji je ključan u definiciji „registriranog partnerstva” je zakonska obveza registracije. Pravna priroda kao i uređenje registracije ne utječu na primjenu Uredbe budući da se u tom pogledu upućuje na nacionalna pravna uređenja. *De facto*, registracija osim što treba biti propisana zakonom treba također biti „u skladu s pravnim formalnostima propisanim [...] s ciljem njezinog nastanka”. Radi se nedvojbeno o

¹¹ C. Rudolf, ‘European Property Regimes Regulations – Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties’ 11 *LeXonomica* (2019.) 133.; A. Dutta, ‘Beyond husband and wife – new couple regimes and the European Property Regulations’ 19 *Yearbook of Private International Law* (2017./2018.), 148. Ranije se pokušalo urediti pitanje registriranih partnerstava s Minhenskom konvencijom od 5. rujna 2007. U sklopu rada CIEC, međutim, ta Konvencija nikada nije stupila na snagu.

¹² Misli se na registrirane zajednice s prekograničnim obilježjem. V. A. Rodríguez Benot, ‘Los efectos patrimoniales de los matrimonios y de las uniones registradas en la Unión Europea’ 11 *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2019.) 15.-16.

¹³ Kurziv naknadno dodan.

¹⁴ P. Bruno, ‘I Regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate. Commento ai Regolamenti (UE) 24 giugno 2016, nn. 1103 e 1104 applicabili dal 29 gennaio 2019’ (Milano: Giuffrè, 2019.), 24.

¹⁵ U tom pogledu v. J.M. Scherpe i A. Hayward (ur.), ‘The Future of Registered Partnerships’ (Cambridge / Amberes: Intersentia, 2017), vi. Radi detaljnije analize tih pitanja u pogledu poredbenog prava v. odjeljak. V.

presudnom elementu kojim se utvrđuje na koje se „zajednice“ ili „parove“ Uredba primjenjuje, a koji su isključeni iz polja primjene.¹⁶

Zacijelo su isključeni oni odnosi koji počivaju na pukom sporazumu o kohabitaciji kojemu nedostaju posebni elementi formalnosti i oni odnosi koji počivaju na zajednici života koja ima čisto faktično značenje, pri čemu ne postoji bilo kakva obveza registracije.¹⁷ Primjerice, su to *de facto* zajednice uređene u Francuskoj člankom 515-8 *Code civila (concubinage)*¹⁸ i u Italiji odnosi među tzv. *conviventi di fatto*, prema čl. 1. st. 36., Zakona od 20. svibnja 2016., br. 76 (tzv. *legge Cirinna*).¹⁹ No, upravo posebnosti talijanskog uređenja bude određene interpretativne dvojbe glede područja primjene *ratione personae* Uredbe.

Naime, prema pravnom uređenju *de facto* zajednica u talijanskom pravu dalo bi se zaključiti da nedostaje pretpostavka zakonske obveze registracije budući da, iako je predviđana registracija izjave kohabitacije pred matičarom u istom mjestu (prema čl. 1. st. 37.), ta izjava ne bi činila konstitutivni element zajednice, već samo dokazni element postojanja zajednice koja je zakonom zaštićena. Naime, tumači se da je ona neobvezni element.²⁰ Tim se stajalištem otvara pitanje treba li čl. 3. st. 1. toč. (a) Uredbe 2016/1104 tumačiti na način da radi kvalifikacije životne zajednice dviju osoba (uređene unutar jedne države) kao „registrirano partnerstvo“ u smislu Uredbe, ta registracija treba biti propisana u nacionalnom zakonodavstvu kao *konstitutivni* element tog afektivnog odnosa.

Kako bi se odgovorilo na to pitanje, potrebno je tumačiti čl. 3. st. 1. toč. (a) misleći, s jedne strane na ciljeve te na sustav Uredbe, a s druge strane na temeljna načela koja se mogu izvesti iz skupa svih nacionalnih pravnih sustava.²¹ U nekoliko presuda ipak se doima kako SEU privilegira slovo propisa. U predmetu *Soba Sahyouni protiv Raja Mamisch*,²² SEU se izjasnio glede tumačenja čl. 1. Uredbe 2010/1259, tvrdeći da ne ulaze u polje primjene te Uredbe razvodi privatne prirode kao, u tom slučaju, razvod uslijed jednostrane izjave jednog od bračnih drugova dane pred vjerskim sudom. U obrazloženju presudnu težinu ima tekst

¹⁶ O tomu više u V. Bonanno, 'Patrimonial regimes and de facto cohabitation in European and Italian law' in J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), *Case studies and best practices analysis to enhance EU family and succession law. Working paper*, in *Quaderni degli Annali della facoltà giuridica dell'Università di Camerino*, br. 3, (Camerino: Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.), 19-30, cjeloviti tekst dostupan na: www.euro-family.eu/documenti/news/e_book_afg.pdf.

¹⁷ Tako tvrdi C. Rudolf, bilj. 11, 134.: „A formal partnership agreement without registration in a register is therefore not enough.“; A. Dutta, 'Das neue internationale Güterrecht der Europäischen Union – ein Abriss der europäischen Güterrechtsverordnungen' *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht* (2016.) 1976.

¹⁸ Taj je pravni institut uređen u čl. 515-8 *Code civila* koji glasi: „Le concubinage est une union de fait, caractérisée par une vie commune présentant un caractère de stabilité et de continuité, entre deux personnes, de sexe différent ou de même sexe, qui vivent en couple.“

¹⁹ Odredba izričito propisuje da se „smatraju *de facto* partneri dvije punoljetne osobe koje su stabilno povezane afektivnom vezom te da se uzajamno moralno i materijalno brinu jedna za drugu, a koje nisu u srodstvu ili u braku ili u drugoj registriranoj zajednici“.

²⁰ U tom smislu v. P. Bruno, bilj. 14, 31.

²¹ Presuda od 14. studenog 2002, predmet C- 271/00, *Gemeente Steenberghe protiv Luc Baten*, para. 28; presuda od 19. rujna 2013., predmet C- 251/12, *van Buggenhout i van de Mierop*, para. 26; presuda od 27. veljače 2014., predmet C- 1/13, *Cartier parfums – lunettes SAS protiv. Ziegler France SA*, para. 32.

²² Presuda od 20. prosinca 2017., predmet C-372/16, *Soba Sahyouni protiv Raja Mamisch*, para. 36. Ovaj se slučaju odnosi na razvod sirijskih bračnih drugova koji su dijelom proveli bračni život u Njemačkoj. Valja naglasiti kako Uredba 2010/1259 ne definira „razvod“, niti upućuje po tom pitanju na nacionalno zakonodavstvo. SEU obrazlaže svoja stajališta tvrdeći da „uključivanje privatnih razvoda u područje primjene te uredbe ipak bi ... zahtijevalo prilagodbe koje su u nadležnosti jedino zakonodavca Unije“. V. S. Arnold i M. Schnetter, 'Privatentscheidungen und die Renaissance der autonomen Kollisionsrechte Europas' *Zeitschrift für europäisches Privatrecht* (2018.) 652.-666.; R. Di Meo, 'Il diritto europeo e il divorzio privato islamico', *Il Foro italiano* IV (2018.) 282.-287.

norme u kojoj se spominje „pravosudno tijelo“ kao i postojanje „postupka“. Analogno razmišljanje dovelo bi u kontekstu tumačenja Uredbe 2016/1104 do izostavljanja iz polja primjene zajednica koje mogu nastati neovisno o registraciji. Doslovno bi tumačenje odredaba sadržanih u čl. 3. st. 1. toč. (a) i (b) bilo presudno. Poglavitito, u toč. (b) definirane su „imovinske posljedice registriranog partnerstva“ kao „posljedice pravnog odnosa *nastalog nakon registracije partnerstva*“.²³ Unatoč tomu, *ratio* uređenja doima se usmjeren shvaćanju registracije kao radnje koja treba biti jednostavno „u skladu s propisanim pravnim formalnostima“ prema *lex registrii* i, stoga, u korist nerelevantnosti ciljeva konstitutivne ili deklaratorne funkcije registracije.²⁴ Valja s druge strane naglasiti da razlog koji opravdava važnost registracije – i njezinu obveznost – pronalazi se ne samo u funkciji „formaliziranja“ pravnog statusa partnera,²⁵ već i u činjenici da nedostatak registracije onemogućava trećima spoznaju o postojanju zajednice i, nadasve, imovinskopravnih učinaka koji iz te zajednice proizlaze.²⁶ Ako je tako, moglo bi se zaključiti da su isključene iz polja primjene „registriranih partnerstava“ *de facto* zajednice u kojima su se partneri sporazumjeli da će urediti uzajamne imovinske učinke njihovog zajedničkog života potpisivanjem ugovora s kojim bi treći bili upoznati na odgovarajući način. To je primjer *de facto* zajednica u Italiji ako su partneri potpisali „ugovor o kohabitaciji“ prema čl. 1. st. 50.-52. Zakona br. 76/2016, na temelju kojeg je predviđena obveza upisa u matičnu knjigu radi učinaka prema trećima, od strane službene osobe koja ga je sastavila ili koja je ovjerila potpise.²⁷

Pri tumačenju je stoga potrebno procijeniti *in concreto* u svjetlu sustava vrijednosti svakog pojedinnog nacionalnog pravnog poretka eventualno ubrajanje ili izuzimanje *de facto* zajednica utemeljenih na ugovoru koji uređuje imovinske učinke, na temelju ne samo gramatičkog ili funkcionalnog tumačenja relevantnih normi, već i onog sustavnog i aksiološkog, koherentno s društvenim promjenama u danom povijesnom trenutku.²⁸

Interpretativne nedoumice postoje i u pogledu razgraničenja u odnosu na polje primjene Uredbe 2016/1103. Tumačenje dviju paralelnih Uredaba, može biti izvorom dvojbi naročito u onim državama koje priznaju zajednice osoba istog spola isključivo putem sklapanja braka (npr. Finska ili Švedska) ili isključivo institutom registriranog partnerstva (npr. Hrvatska ili Italija).²⁹ U ovom drugom slučaju, onda kada se registriranim partnerstvom povezuju pravne posljedice istovjetne onima nastalima sklapanjem braka, moglo bi se tvrditi da bi se trebalo primijeniti Uredbu 2016/1103 umjesto Uredbe 2016/1104.³⁰ Doima se zapravo varljivim

²³ Kurziv naknadno dodan.

²⁴ O tomu opširno v. A. Rodríguez Benot, bilj. 12, 25.

²⁵ Više u M. Soto Mota, 'El Reglamento (UE) 2016/1104 sobre régimen patrimonial de las parejas registradas: algunas cuestiones controvertidas de su puesta en funcionamiento en el sistema español de Derecho internacional privado' *Revista electrónica de estudios internacionales* (2018.) 8. O formaliziranju životne zajednice nedavno v. E. Quadri, 'Matrimonio, unione civile, convivenze', *Nuova giurisprudenza civile commentata* (2020.) 138.

²⁶ Naime, tijekom rasprava radne skupine, valja naglasiti da su Mađarska i Slovenija tražile uključivanje u polje primjene Uredbe 2016/1104 i neformalnih (*de facto*) zajednica. Na to se francuska delegacija usprotivila tvrdeći da bi se time generirala pravna nesigurnost, jer bi nedostatak registracije zajednice onemogućio trećima saznanje o njezinom postojanju.

²⁷ O tomu v. P. Bruno, bilj. 14, 29.

²⁸ Tako P. Perlingieri, 'Legal principles and value', *The Italian Law Journal* 3 (2017.) 125.-147.; Id., 'Constitutional Norms and Civil Law Relations', *The Italian Law Journal* 1 (2015.) 17.-49.

²⁹ Više u A. Rodríguez Benot, bilj. 12, 25.

³⁰ Usp. D. Martiny, 'Die Kommissionsvorschläge für das internationale Ehegüterrecht sowie für das internationale Güterrecht eingetragener Partnerschaften', *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts* 5, (2011.) 443.; H. Mota, 'Os efeitos patrimoniais do casamento e das uniões de facto registadas no Direito

problemom, budući da kvalifikacija odnosa kao „braka“ ili „registriranog partnerstva“ ovisi prema Uredbama o nacionalnom pravu pojedinačnih država, a ondje se ta dva instituta ne mogu u cijelosti poistovjetiti.

Drugačiji je pristup potreban u slučajevima prilagođavanja istospolnog braka sklopljenog u drugoj državi članici promjenom kvalifikacije u registrirano partnerstvo (npr. u Italiji³¹) ili kada se radi o „šepavom“ statusu³² odnosno kada je jedan par (npr. različitog spola) formalno registrirao partnerstvo te su mu priznati učinci u jednoj državi, ali ne mogu mu biti priznati u drugoj državi u kojoj kasnije borave (primjerice zbog razloga što u toj drugoj državi nije uređena registracija partnerstva ili je uređena isključivo za osobe istog spola – npr. u Hrvatskoj). Premda u tim slučajevima prevladava načelo na temelju kojeg paralelne Uredbe ne mogu nametati pojedinačnim državama članicama uređenje instituta registriranog partnerstva ili istospolnog braka ukoliko taj pravni sustav to ne predviđa, a primjena jedne ili druge Uredbe ne može ovisiti o nepredvidljivim elementima ili kriterijima. Kako bi se riješila ta pitanja prijedlog je da se tumačenje temelji na nespornoj činjenici da je registrirano partnerstvo – neovisno o tomu radi li se o istospolnom ili raznospolnom partnerstvu – legitimno nastalo na temelju nacionalnog prava jedne države članice. Pravni status kojeg su partneri na taj način stekli uživa prekograničnu zaštitu prema europskoj sudskoj praksi.³³ Valja zaključiti kako je potrebno referirati se na trenutak uspostavljanja odnosa s ciljem njegove kvalifikacije radi daljnjeg utvrđivanja koja će se Uredba primjenjivati, neovisno o tomu priznaju li se tom odnosu različiti učinci u drugoj državi u kojoj eventualno kasnije taj par odluči boraviti. Takvo rješenje moglo bi pronaći temelj u odredbama primarnog prava EU, ponajviše u člancima 20. i 21. UFEU, kao i u Povelji o temeljnim pravima EU, naročito u njezinim člancima 8., 21. i 45. Navedene odredbe, tumačene aksiološkom metodom, jamče građanima pravo na kretanje zajedno s vlastitim osobnim i obiteljskim statusom nastalim u matičnoj državi članici.³⁴ Posljedično, nameće se potreba primjene Uredbe u skladu s

Internacional Privado da União Europeia. Breve análise dos Regulamentos (UE) 2016/1103 e 2016/1104, de 24 de Junho' *Revista Eletrônica de Direito* 2 (2017.) 14.; A. Rodríguez Benot, bilj. 12, 26.

³¹ U Italiji, zakon 31. svibnja 1995., br. 218 u svom članku 32.bis glasi: „Brak kojeg je inozemstvu sklopio talijanski državljanin s osobom istog spola proizvodi učinke registriranog partnerstva uređenog talijanskim zakonom“. Prema stavu prevladavajuće doktrine u Italiji, tom se odredbom propisuje *downgrade recognition*, odnosno istospolni se brakovi sklopljeni u inozemstvu rekvificiraju u registrirana partnerstva. Stoga će se primjenjivati Uredba 2016/1104. V. I. Viarengo, 'Effetti patrimoniali delle unioni civili transfrontaliere: la nuova disciplina europea' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2018.) 38.-39.; P. Bruno, 'I Regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate. Commento ai Regolamenti (UE) 24 giugno 2016, nn. 1103 e 1104 applicabili dal 29 gennaio 2019', bilj. 14, 30. Naprotiv, postoji i stajalište da bi se trebalo primijeniti Uredbu 1103. V. D. Damascelli, 'Le nuove famiglie nella dimensione internazionale', u A. Albanese (ur.), *Le nuove famiglie* (Pisa: Pacini Editore, 2019.), 119. Ovo je stajalište u skladu s idejom izuzimanja istospolnih inozemnih brakova od prakse *downgradinga*. O tomu v. G. Biagioni, 'Unioni same-sex e diritto internazionale privato: il nuovo quadro normativo dopo il d.lgs. n. 7/2017', *Rivista di diritto internazionale* (2017.) 522.

³² Više o tomu v. odjeljak V.2.

³³ V. S. Winkler, 'Il diritto di famiglia', u G. A. Benacchio i F. Casucci (ur.), *Temi e Istituti di Diritto Privato dell'Unione Europea* (Torino: Giappichelli, 2017.), 312.-313. Autorica ističe temeljnu ulogu europske sudske prakse u pogledu zaštite prekograničnog osobnog identiteta, pozivajući se na nekoliko presuda SEU u području zaštite prava na osobno ime.

³⁴ S time u vezi v. L. Ruggeri, bilj. 10. Autorica se poziva na presudu SEU od 5. lipnja 2018., predmet C-673/16, *Coman*, para. 38. V. P. Perlingieri, 'Individualismo e personalismo nella Carta europea', u G. Vettori (ur.), *Carta europea e diritti dei privati* (Padova: Cedam, 2002.), 333.-338.

načelima nediskriminacije i zaštite privatnog i obiteljskog života,³⁵ kako bi bio ostvaren *effet utile* same Uredbe.³⁶

Nadalje, može se dogoditi da kasnije okolnosti koje su se pojavile u tom obiteljskom odnosu utječu na to primjenjuje li se jedna ili druga Uredba. Takvo što bi se moglo zamisliti kad se registrirano partnerstvo kasnije konvertira u brak ako primjerice određena država članica to pravno uređuje (npr. Nizozemska).³⁷ Također, može se dati primjer situacije kada se tijekom braka jedan od bračnih drugova podvrgne proceduri promjene spola, a par želi nastaviti svoj afektivni odnos. U tom slučaju, ako se na temelju nacionalnog prava ta bračna zajednica ima pretvoriti u registrirano partnerstvo (npr. u Italiji), primjenjivala bi se Uredba 2016/1104. Naime, kasnija promjena rodnog identiteta jednog od partnera dovodi do promjene pravnog statusa tog para, a o tomu valja itekako voditi računa prilikom definiranja koja će se Uredna primjenjivati.³⁸

U svim spornim situacijama, nacionalni sudovi morat će zastati s postupkom i zatražiti od SEU prethodno tumačenje glede ispravnog tumačenja područja primjene odredbi Uredaba.³⁹

3. Materijalno područje primjene

Materijalno polje primjene Uredbe 2016/1104 definirano je na sljedeći način:

- a) pozitivno, upućivanjem na „sve građanskopravne aspekte imovinskih posljedica registriranih partnerstava, kako svakodnevno upravljanje imovinom partnera, tako i likvidaciju te imovine, a osobito kao rezultat rastave para ili smrti jednog partnera“ (recital 18.);
- b) negativno, navodeći određene aspekte koji su „izričito isključeni“ (recital 19.) prema čl. 1.

3.1. Pozitivno razgraničenje: pitanja povezana s imovinskim posljedicama registriranih partnerstava

S ciljem definiranja **materijalnog područja primjene** u Uredbi 2016/1104 pojašnjeno je da se pojmom „imovinskih posljedica registriranih partnerstava“ shvaćaju prema čl. 3. st. 1. toč. (b) „skup pravila koja se tiču imovinskih odnosa partnera, između sebe i u njihovim odnosima s trećim stranama, kao rezultat pravnog odnosa stvorenog registriranjem partnerstva ili njegovim raskidom“. Potom, na temelju recitala 18. i čl. 1. st. 1., valja naglasiti da se Uredba primjenjuje isključivo na „građanskopravne aspekte“ ranije spomenutih odnosa, dočim porezni, carinski i upravni aspekti nisu uključeni. Naročito, u područje primjene treba ubrojiti: a) pitanja koja se odnose na svakodnevno upravljanje imovinom

³⁵ V. M. Soto Mota, bilj. 25, 16.-17.

³⁶ Upućuje se na presudu SEU od 16. srpnja 2009., predmet C-189/08, *Zuid-Chemie BV protiv Philippos Mineralenfabriek NV/SA*, para 30.

³⁷ B. Reinhartz, bilj. 1.

³⁸ V. F.G. Viterbo, 'Mutamento dell'identità sessuale e di genere e ricadute nella sfera privata e familiare della persona', u F.G. Viterbo i F. Dell'Anna Misurale (ur.), *Nuove sfide del diritto di famiglia. Il ruolo dell'interprete*, u *Quaderni di Diritto delle successioni e della famiglia*, (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2018.) 23.-73.

³⁹ V. P. Perlingieri, 'Leale collaborazione tra Corte costituzionale e Corti europee. Per un unitario sistema ordinamentale', (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2008.), 18.-21.; Id., 'Il nuovo ruolo delle Corti Supreme nell'ordine politico ed istituzionale', u V. Barsotti i V. Varano (ur.), *Il nuovo ruolo delle Corti supreme nell'ordine politico e istituzionale. Dialogo di diritto comparato*, (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2012.), 145.-150.

partnera tijekom trajanja njihovog odnosa; b) imovinske odnose partnera i trećih; c) imovinska pitanja koja se odnose na prestanak zajednice, naročito glede likvidacije uslijed raskida partnerstva ili smrti jednog partnera.⁴⁰ Uostalom to je posve u skladu s čl. 27. kao i recitalom 51., na temelju kojih mjerodavno se pravo treba moći primjenjivati na **imovinske posljedice cjelokupnog odnosa**, budući da bi ih trebalo „uređivati od razvrstavanja imovine jednog ili oba partnera u različite kategorije tijekom registriranog partnerstva i nakon njegova raskida do likvidacije imovine.“⁴¹

3.2 Negativno razgraničenje: isključenja

A) Poslovna sposobnost registriranog partnera i ostala prethodna pitanja

Iz materijalnog područja primjene Uredbe treba izuzeti pitanja nabrojena u čl. 1. st. 2. koja su ukratko spomenuta u nastavku teksta. Negativno definiranje područja primjene određenog pravnog izvora česta je legislativna tehnika koja se učestalo koristi u pravu EU. Na temelju ustaljene prakse SEU, isključenja predstavljaju izuzeća koja po definiciji „trebaju biti predmetom restriktivnog tumačenja“.⁴²

Ponajprije se isključuje: a) poslovna sposobnost partnera te b) postojanje, valjanost ili priznavanje registriranog partnerstva. Valja zaključiti kako u područje primjene Uredbe ne ulaze sva pitanja koja se odnose na poslovnu sposobnost partnera, a koja utječu na valjanost registriranog partnerstva.⁴³

U skladu si tim isključenjima, Uredba u svom recitalu 17. tvrdi da je „stvarni sadržaj“ pojma „registrirano partnerstvo“ i dalje definiran internim pravom država članica te ne nameće bilo kojoj državi obvezu priznavanja instituta registriranog partnerstva ukoliko nacionalno pravo to ne predviđa.

Radi se o **prethodnim pitanjima** u vezi s valjanim i učinkovitim nastankom odnosa, koja u pravilu ulaze u područje primjene odredaba međunarodnog privatnog prava svakog nacionalnog pravnog sustava (recital 21.).⁴⁴ Usprkos tomu, ponekad nastaju poteškoće u tumačenju, odnosno jasnom razumijevanju područja primjene. Primjerice, nedoumica bi mogla nastati glede sposobnosti nasljeđivanja, radi utvrđivanja koji *lex successionis* se u pravilu primjenjuje u skladu s čl. 23. st. 2. toč. (c) Uredbe 2012/650.⁴⁵ Nadalje, samom Uredbom 2016/1104 precizira se kako se u područje primjene ubrajaju „posebne ovlasti i prava bilo kojeg partnera ili oba partnera u odnosu na imovinu, bilo među njima ili u pogledu trećih osoba“ (recital 20.) te da se takva pitanja – kao primjerice pravo na raspolaganje obiteljskim domom – ne povezuju s pravnom sposobnosti partnera.⁴⁶

Ne smiju se miješati pitanja koja se odnose na sposobnost uspostavljanja registriranog partnerstva s pitanjima koja se odnose na ograničenja dana pozivanjem na **javni poredak**

⁴⁰ O tome v. P. Bruno, bilj. 14, 50.

⁴¹ Tako je previđeno recitalom 51. ove Uredbe, u pogledu imovinskih odnosa partnera prema trećim osobama, pri čemu se ističe da „partner se može pozvati na pravo mjerodavno za imovinske posljedice registriranih partnerstava protiv treće strane za uređenje takvih učinaka samo ako su pravni odnosi između partnera i treće strane nastali u trenutku kada je treća strana bila upoznata ili je trebala biti upoznata s tim pravom.“

⁴² V. presudu SEU od 6. lipnja 2019, predmet C-361/18, *Agnes Weil protiv Géza Gulácsi*, u kojoj je SEU tumačio čl. 1. st. 2. toč. (a) Uredbe 2001/44.

⁴³ P. Bruno, bilj. 14, 55.

⁴⁴ C. Rudolf, bilj. 3, 135.

⁴⁵ O tomu v. poglavlje III.

⁴⁶ A. Rodríguez Benot, bilj. 4, 17.

(*ordre public*) prema čl. 31. Uredbe. Primjerice, ako postoji valjano registrirano partnerstvo između odrasle osobe i djeteta prema zakonodavstvu inozemnog pravnog sustava gdje je takva zajednica dopuštena već u vrlo niskoj životnoj dobi. Kasnije taj par odabere svoje uobičajeno boravište u jednoj državi članici u kojoj se jedna od pretpostavki za registraciju partnerstva (dob jednog od tih partnera) procjeni protivnom javnom poretku. U tom slučaju, ne radi se o procjeni sposobnosti partnera glede mogućnosti ulaska u registrirano partnerstvo, već o suglasja učinaka takvog partnerstva (poput onog u danom primjeru) s ograničenjima javnog poretka u državi uobičajenog boravišta.⁴⁷ Ovaj bi hipotetski primjer ulazio u područje primjene Uredbe 2016/1104.

3.3. B) Obveze uzdržavanja prema Uredbi 4/2009

Također su isključene iz područja primjene Uredbe 2016/1104 prema čl. 1. st. 2. toč.(c) obveze uzdržavanja. Po tom pitanju, recital 22. naglašava kako „obveze uzdržavanja između partnera uređuje Uredba Vijeća (EZ) br. 4/2009”.⁴⁸ Čl. 15. Uredbe 4/2009 s ciljem utvrđivanja mjerodavnog prava za obveze uzdržavanja upućuje na Haški protokol od 23. studenoga 2007. Uredba 4/2009 definira svoje materijalno područje primjene na vrlo opširan način, ubrajajući sve „obveze uzdržavanja koje proizlaze iz obiteljskog odnosa, roditeljstva, braka ili tazbine“ – čl. 1. st. 1. Naime, *nomen juris* kojeg te obveze imaju u svakom pojedinačnom pravnom sustavu država članica nije relevantan, premda sama Uredba ne nudi svoju definiciju. Takve definicije, uostalom, nema ni u spomenutom Haškom protokolu iz 2007. Kad bi se različito tumačio pojam „obveza uzdržavanja“ shodno nacionalnim propisima jedinstvena primjena Uredbe bila bi, zajedno s jednakom zaštitom svih vjerovnika takvih tražbina, onemogućena. Stoga, bi pojam „obveze uzdržavanja“ valjalo tumačiti na autonoman način, uzimajući u obzir kontekst i specifične ciljeve Uredbe. Prema sudskoj praksi SEU,⁴⁹ glede području primjene ranije čl. 5. st. 2., Bruxelleske konvencije iz 1968., a potom Uredbe Bruxelles I, dva su osnovna elementa koji kvalificiraju obvezu uzdržavanja: a) cilj uzdržavanja potrebitog subjekta i, b) procjena iznosa na temelju potreba primatelja uzdržavanja i financijskih mogućnosti davatelja uzdržavanja.⁵⁰

No, nedoumica u tumačenju može nastati glede razgraničenja pojma „obveze uzdržavanja“ i pojma „imovinskih posljedica registriranog partnerstva“. Napose, postavlja se pitanje kojem materijalnom polju primjene pripadaju – onom Uredbe 4/2009 ili Uredbe 2016/1104

⁴⁷ Taj je promjer pronađen u P. Bruno, bilj. 14, 56.-57. O načelu „javnog poretka“ v. G. Perlingieri, u Id.; G. Zarra, *Ordine pubblico interno e internazionale tra caso concreto e sistema ordinamentale* (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.) 83. V. i S. Deplano, ‘Applicable law to succession and European public policy’, u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), bilj. 16, 47.-54.

⁴⁸ O različitim jezičnim interpretacijama i verzijama v. B. Reinhartz, bilj. 1.

⁴⁹ Presuda SEU od 6. ožujka 1980., predmet C-120/79, *de Cavel II*; presuda SEU od 27. veljače 1997., predmet C-220/95, *van den Boogaard protiv Paula Laumen*. O tomu više v. P. Vlas, ‘The EEC Convention on jurisdiction and judgments. Article 1: Definition of rights in property arising out of a matrimonial relationship’ *Netherlands International Law Review* 89-91 (1999); M. Weller, ‘Zur Abgrenzung von ehelichem Güterrecht und Unterhaltsrecht im EuGVÜ’, *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts* 14-20 (1999); J.J. Forner Delaguna, ‘Jurisprudencia española y comunitaria de Derecho Internacional Privado’ *Revista española de Derecho Internacional* 299-302 (1998). Talijanska je sudska praksa usklađena s europskom: v. Kasacijski sud (Corte di Cassazione-Sezioni unite), 24. srpnja 2003., br. 11526, *Rivista di diritto internazionale privato e processuale*, 678 (2004).

⁵⁰ V. presudu SEU od 27. veljače 1997., predmet C-220/95, *van den Boogaard protiv Paula Laumen*, para 22.

(odnosno 2016/1103) – pitanja koja se odnose na priznanje uzdržavanja nakon razvoda ili raskida registriranog partnerstva, kao i njegovog izračuna.⁵¹

To pitanje postaje još osjetljivije u onim državama članicama u kojima nadležni sud raspolaze širokim diskrecijskim pravom pri donošenju odluka u tom kontekstu, odnosno kada može odrediti plaćanje periodičnih ili paušalnih iznosa ili prijenos vlasništva s jednog bivšeg partnera (ili bračnog druga) na drugog. U tim situacijama odluka bi se mogla kvalificirati na način da se odnosi na imovinske posljedice registriranih partnerstava (ili na bračnoimovinski režim) i na obveze uzdržavanja uslijed raskida registriranog partnerstva. To je primjerice činjenično stanje u predmetu *van den Boogaard protiv Paula Laumen*, iz kojeg se može zaključiti kako je – na temelju tumačenja SEU – nadležno tijelo dužno razlučiti između onih aspekata spora ili odluke koji se odnose na imovinskopravni režim u tom obiteljskom odnosu naspram onih koji se tiču obveze uzdržavanja, uzimajući u obzir u svakom konkretnom slučaju koji je specifičan sadržaj donesene odluke ili *thema decidendum*.⁵² Napose, SEU ističe da ukoliko iz te procjene proizlazi da određena prestacija jamči uzdržavanje potrebitog bračnog druga ili ako je imovina svakog bračnog druga uzeta u obzir radi procjene iznosa uzdržavanja, ta se odluka odnosi na obvezu uzdržavanja. Naprotiv, kada se prestacija odnosi isključivo na podjelu imovine među bračnim drugovima, ta se odluka odnosi na imovinski režim.⁵³

Smjernice koje nudi SEU mogu se jednostavno slijediti u onim državama članicama u kojima uzdržavanje ima isključivu i dominantnu solidarnu funkciju (npr. Njemačka). Štoviše, nesporno proizlazi je iz sudske prakse tih poredaka da su od samog uvođenja Uredbe 2016/1104 prekogranična pitanja uzdržavanja uvijek podvedena u područje primjene Uredbe 4/2009. No, to stajalište nije toliko nedvojbeno u onim sustavima poput Italije i Francuske u kojima uzdržavanje uslijed razvoda braka ili raskida registriranog partnerstva može imati pretežito funkciju balansiranja uslijed nejednakosti ekonomskog položaja dvaju bivših partnera (ili bračnih drugova) prilikom prestanka odnosa, kao i kompenzatornu funkciju zbog umanjenih profesionalnih i financijskih očekivanja u okolnostima u kojima je taj partner onaj koji je vodio obiteljsko domaćinstvo (briga oko kuće i podizanja djece).⁵⁴ Postavlja se pitanje ne bi li u tim okolnostima ova materija ipak trebala potpasti pod materijalno područje primjene Uredaba 2016/1103 i 2016/1104.⁵⁵

3.4. C) Nasljednopravna pitanja uslijed smrti registriranog partnera prema Uredbi 650/2012

Prema čl. 1. st. 2. toč. (d) iz područja primjene Uredbe isključeno je „nasljeđivanje ostavine umrlog partnera“. S tim u vezi, recitalom 22. naglašeno je da su pitanja nasljeđivanja ostavine umrlog partnera obuhvaćena Uredbom 650/2012. Napose, područje primjene Uredbe

⁵¹ S time u vezi v. F.G. Viterbo ‘*Claim for maintenance after divorce: legal uncertainty regarding the determination of the applicable law*’, u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), bilj. 16, 171.-184.

⁵² Usp. presudu od 27. veljače 1997., predmet C-220/95, *van den Boogaard protiv Paula Laumen*, para 21.

⁵³ Presuda od 27. veljače 1997., predmet C-220/95, *van den Boogaard protiv Paula Laumen*, para. 22.

⁵⁴ O pravnoj prirodi uzdržavanja u Italiji v. Kasacijski sud (Corte di Cassazione-Sezioni unite), presuda od 11. srpnja 2018., br. 18287, *Giurisprudenza italiana* (2018.) 1843, uz komentar C. Rimini.

⁵⁵ F.G. Viterbo, ‘*Claim for maintenance after divorce: legal uncertainty regarding the determination of the applicable law*’, u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), bilj. 16, 171.-183.; v. C. Rimini, ‘*Assegno divorzile e regime patrimoniale della famiglia: la ridistribuzione della ricchezza fra coniugi e le fragilità del sistema italiano*’ *Rivista di diritto civile* (2020.) 422.-441.

650/2012 prema njezinom čl. 3. st. 1. toč. (a) i recitalu 9., „obuhvaća sve oblike prijenosa imovine, prava i obveza zbog smrti, bilo dobrovoljnim prijenosom raspolaganjem imovinom zbog smrti, bilo prijenosom zakonskim nasljeđivanjem”.⁵⁶ Nadalje, na temelju čl. 23. st. 1. toč. (b), mjerodavno pravo je ono prava preživjelog partnera.⁵⁷

Moguće križanje dvaju područja primjene ovisi o okolnosti da u većini nacionalnih sustava položaj partnera u registriranom partnerstvu utječe na **imovinski režim**. Iz toga proizlazi da u slučaju smrti valja imati na umu, prilikom preslagivanja imovine partnera, da je to registrirano partnerstvo prestalo.⁵⁸

Zapravo, pitanje definiranja područja primjene Uredbe 2016/1104 u odnosu na Uredbu 650/2012 moglo bi se pojaviti u onim državama članicama (npr. Njemačka)⁵⁹ u kojima nacionalno uređenje predviđa promjenu zakonskog udjela partnera na temelju jedne odredbe koja se odnosi na imovinske učinke registriranog partnerstva. Naime, postavlja se pitanje koju Uredbu primijeniti kada se udio partnera *de cuius* temelji jednim dijelom na nasljednopravnom režimu, a drugim dijelom na imovinskopravnim posljedicama registriranog partnerstva i njegovog prestanka.

To se pitanje iskristaliziralo još prije samog početka primjene Uredaba 2016/1103 i 2016/1104 u predmetu *Mahnkopf* pred SEU.⁶⁰ U toj presudi, premda se ticala bračnog druga, SEU je istaknuo kako „glavni cilj te odredbe nije podjela imovine ili prestanak režima bračne stečevine, nego određivanje visine nasljednog dijela koji pripada preživjelom bračnom drugu u odnosu na druge nasljednike”.⁶¹

Stoga u spornim slučajevima, poput onog gore navedenog, tijelo primjene se treba priupitati odnosi li se materijalno pravilo koje primjenjuje na nasljeđivanje imovine pokojnika ili pak na učinke registriranog partnerstva u pogledu imovine. Nije uvijek jednostavno utvrditi hoće li prevagnuti jedno područje ili drugo, a isto tako bilo bi neispravno *a priori* definirati neku vrstu hijerarhije u primjeni Uredaba. Uistinu, u tim slučajevima nadležno tijelo treba u ocjeni odredbe uzeti u obzir funkcionalne i aksiološke profile postupka, odnosno već ranije donesene odluke.⁶² Ujedinjeno tumačenje uredaba EU jamči se i putem lojalne suradnje između nacionalnih sudova i SEU.

3.5 D) Ostala isključenja

Na kraju isključena su iz polja primjene Uredbe prema čl. 1. st. 2. toč. (e)-(h) pitanja koja se odnose na: e) socijalnu sigurnost; f) pravo na prijenos ili prilagodbu prava na starosnu ili invalidsku mirovinu stečena tijekom registriranog partnerstva, a koja nisu stvorila prihod od

⁵⁶ O tomu v. poglavlje III, odjeljak II.3.

⁵⁷ O rizicima diskriminacije registriranih partnera u odnosu na bračne parove v. F. Pascucci ‘Intersectional discrimination and survivors’pension’, u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), bilj. 16, 129.-143.

⁵⁸ O tomu v. P. Bruno, bilj. 14, 59.; V. F. Dougan, ‘Matrimonial property and succession – The interplay of the matrimonial property regimes regulation and succession regulation’, u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), bilj. 16, 75.-87. Uredba 2012/650 u svom recitalu 12. navodi da „tijela koja se bave određenim slučajem nasljeđivanja po ovoj Uredbi trebali bi svejedno, ovisno o situaciji, uzeti u obzir prestanak režima bračne stečevine ili sličnog imovinskog režima umrlog prilikom utvrđivanja ostavine umrlog i odgovarajućih dijelova korisnika”.

⁵⁹ B. Reinhardt, bilj. 1.

⁶⁰ Presuda SEU od 1. ožujka 2018., predmet C- 558/16, *Mahnkopf*, para. 41.-44. Za sveobuhvatniju analizu v. poglavlje III, odjeljak II.3.

⁶¹ Presuda SEU od 1. ožujka 2018., predmet C- 558/16, *Mahnkopf*, para. 40.

⁶² C. Rudolf, bilj. 3, 136.

mirovine tijekom registriranog partnerstva, između partnera u slučaju raskida ili poništaja registriranog partnerstva; g) prirodu stvarnih prava povezanih s imovinom; i h) bilo koje upisivanje u upisnik prava na nepokretnoj i pokretnoj imovini, uključujući pravne zahtjeve za takav upis, te učinci upisa ili neupisa takvih prava u upisnik. Sva ova isključenja imaju nešto zajedničko: njihovo se opravdanje pronalazi u „zaštitnoj“ funkciji prerogativa država članica.

Što se tiče „socijalne sigurnosti“ sudska praksa SEU, koja se odnosi na tumačenje područja primjene Bruxelleske konvencije glede razlučivanja između odluka u građanskim i trgovačkim stvarima u odnosu na odluke o socijalnoj sigurnosti⁶³ korisna je glede tumačenja tog pojma i u Uredbi 2016/1104. Sustavi socijalne sigurnosti koordinirani su na europskoj razini Uredbom 2004/883⁶⁴ te Uredbom 2009/987.⁶⁵

Što se pak tiče isključenja pod toč. (f), Uredba 2016/1104 pojašnjava da „pitanja prava na prijenos ili prilagodbu prava na starosnu ili invalidsku mirovinu između partnera bez obzira na njihovu prirodu, stečena tijekom registriranog partnerstva, a koja nisu stvorila prihod od mirovine tijekom registriranog partnerstva, pitanja su koja bi trebala biti isključena iz područja primjene ove Uredbe, uzimajući u obzir posebne sustave koji postoje u državama članicama. Međutim, to bi se isključenje trebalo strogo tumačiti. Stoga bi se ovom Uredbom osobito trebalo uređivati pitanje razvrstavanja mirovinske imovine, iznose koji su već isplaćeni jednom partneru tijekom registriranog partnerstva i moguću naknadu koja bi bila odobrena u slučaju zajedničkog plaćanja mirovinskih doprinosa“.⁶⁶

U vezi s pitanjima koji se odnose na „prirodu stvarnih prava“ te na „bilo koji upis u upisnik“ navedenih prava, upućuje se na dio IV.7. ovog poglavlja.

4. Područje primjene *ratione temporis*

Područje primjene *ratione temporis* Uredbe 2016/1104 modelirano je u više stadija s ciljem postizanja što bolje primjene propisanih rješenja donesenih 8. rujna 2016., a koja su stupila na snagu u državama članicama koje sudjeluju u postupku pojačane suradnje 29. siječnja 2019.

Na temelju čl. 70. države su već 29. lipnja 2016. trebale sastaviti popis tijela i pravnih stručnjaka koji su ovlašteni odlučivati o imovinskim učincima registriranih partnerstava te pripremiti obrasce i potvrde koji bi se koristili u javnim ispravama i sudskim nagodbama. Taj pripremni stadij, propisan u čl. 70. Uredbe, svjedoči u kojoj je mjeri zakonodavac EU bio svjestan poteškoća glede implementacije postupaka i praksi s ciljem slobodnog kretanja odluka.

⁶³ Premdet C- 271/00, bilj. 8. Postupak nalazi svoj temelj u sporazumu pred razvod braka kojeg su u Belgiji sklopili g. Baten i gđa. Kil. Tim su sporazumom ugovorili da će suprug isplaćivati mjesečni iznos supruzi i kćeri, ali da zauzvrat neće biti uzajamnih potraživanja među budućim bivšim bračnim drugovima. Kasnije se gđa. Kil zajedno s djetetom preselila u Steenbergen (Nizozemska). Budući da su postojale pretpostavke za primjenu zakona o socijalnoj skrbi (ABW), lokalna jedinica im je isplatila doplatu zbog niskih primanja. No, kasnije je ta jedinica tražila povrat tih sredstava od strane g. Batena. SEU je utvrdio da pojam „socijalne sigurnosti“ ne obuhvaća radnju kojom je bi tijelo javne uprave tražio regres od strane privatne osobe nad isplaćenim iznosima.

⁶⁴ Uredba (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti [2004] SL L 166.

⁶⁵ Uredba (EZ) br. 987/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. o utvrđivanju postupka provedbe Uredbe (EZ) br. 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti [2009] SL L 284/1.

⁶⁶ Recital 23. Uredbe 2016/1104.

Tom se prvom pripremnom stadiju pridodaje još jedan koji je okončan 29. travnja 2018., a tijekom kojeg su sudjelujuće države članice bile pozvane nadopuniti Europsku pravosudnu mrežu⁶⁷ kratkim izvješćima o pojedinačnim nacionalnim materijalnopравnim i postupovnopравnim rješenjima u području obiteljskih imovinskopravnih odnosa, nadležnim tijelima u odlučivanju i učincima imovinskih odnosa na treće strane. Ta je odredba sadržana u čl. 63. te uvelike pomaže u shvaćanju normativnog pristupa zakonodavca EU. Naime, mimo uključivanja građana i podizanja svijesti o njihovim pravima putem informiranja o materijalnopравnim i procesnopравnim rješenjima, taj bi pravni instrument EU teško ostvario svoj cilj.

III. Nadležnost

1. Uvod

Važno je odmah naglasiti kako nadležno tijelo nije nužno sudac budući da Uredba 2016/1104 nudi prilično široki pojam „suda“. Taj pojam prema Uredbi obuhvaća „sva pravosudna tijela i sva ostala tijela i pravni stručnjaci s nadležnošću u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava koji izvršavaju sudske funkcije ili postupaju na temelju ovlasti prenesenih od strane pravosudnog tijela ili pod njegovim nadzorom, uz uvjet da takva druga tijela i pravni stručnjaci jamče nepristranost i pravo svih stranaka na saslušanje“. Njihove odluke po pitanju imovinskih posljedica registriranih partnerstava trebaju jamčiti poštovanje standarda propisanih Uredbom, kao što je mogućnost žalbe pred sudom te obvezujuća snaga odluke poput odluke koju bi donio sud. Svaka država članica može stoga prepoznati subjekte koji su ovlašteni donositi odluke u materiji uređenoj Uredbom 2016/1104.⁶⁸ Primjerice, u Francuskoj su to javni bilježnici, dok u mnogim državama nisu navedene posebne kategorije. U Italiji to su matičari i odvjetnici koji mogu sudjelovati u asistiranim pregovorima (medijacija) na temelju zakona.⁶⁹ Zapravo se ne čini da bi rezultat takve medijacije imao obilježja „odluke“ prema čl. 3. st. 2., već se ona doima načinom alternativnog (izvansudskog) rješavanja spora, koji, premda nije izrijeком reguliran Uredbom, ipak je priželjkivan kao što se može zaključiti iz recitala 38. Naime, u tom recitalu, čiji sadržaj nije transponiran u neku konkretnu odredbu Uredbe, predviđa se da spor oko nekih imovinskih posljedica registriranih partnerstva može pronaći svoj „prijateljski“ ishod izvansudskim putem. Stoga se pozivanje na medijaciju temelji na tom recitalu, ali ne i na slovu odredbe čl. 3. st. 2.

2. Nadležnost u slučaju smrti registriranog partnera

Osnovni kriterij utvrđivanja nadležnosti temelji se na načelu koncentracije:⁷⁰ ako postoji postupak radi nasljeđivanja uslijed smrti partnera, sudovi iste države članice nadležni su i za imovinske posljedice registriranog partnerstva pokojnika. Isto tako, ako je pokrenut

⁶⁷ Europska pravosudna mreža: <https://e-justice.europa.eu>.

⁶⁸ Popis pravnih stručnjaka prema čl. 65. dostupan je na portalu European e-justice: https://e-justice.europa.eu/content_matters_of_matrimonial_property_regimes-559-it-it.do?

⁶⁹ D.l. 12. rujna 2014., br. 132, konvertiran u zakon 10. studenog 2014., br. 162.

⁷⁰ V. M.P. Gasperini, 'Jurisdiction and Efficiency in Protection of Matrimonial Property Rights', *Zbornik znanstvenih razprav*, LXXIX (2019.) 26.

postupak radi raskida ili poništaja registriranog partnerstva, sudovi iste države članice će moći odlučivati i o imovinskopравnim pitanjima koja proizlaze iz registriranog partnerstva o čijem se raskidu ili poništaju odlučuje, pod pretpostavkom da postoji izričit pristanak stranaka za takvu koncentraciju nadležnosti.

Koristi se tehnika koordinacije s ciljem jedinstvenog propisivanja nadležnosti unutar područja koja su međusobno usko povezana, kao što su nasljeđivanje i imovinskopравni odnosi u partnerskoj zajednici. Prema članku 4. Sudovi države članice pozvani odlučivati na temelju Uredbe 2012/650⁷¹ o nasljeđivanju nadležan je odlučivati i o imovinskim posljedicama povezanih uz nasljednopravnu stvar.⁷²

Upućivanje na pravila sadržana u Uredbi o nasljeđivanju glede prepoznavanja nadležnog suca stvara konkretne probleme partneru koji je nadživio preminulog partnera jer bi se mogao naći u situaciji da mora raspravljati o imovinskim posljedicama registriranog partnerstva pred sudom s kojim zapravo nema bilo kakvu poveznicu. Prema čl. 4. Uredbe 2016/1104, koji se poziva na Uredbu o nasljeđivanju, može se utvrditi nadležnost suda države u kojoj je *de cuius* imao uobičajeno boravište, ali u slučaju dvojnog državljanstva u slučaju da je *de cuius* izabrao nadležnost suda države čiji je bio državljanin, ali u kojoj nije imao uobičajeno boravište, imovinska bi pitanja o kojim je riječ mogla biti predmetom odluke suda neke treće države koja nema nužno poveznica s partnerom, a što bi možda moglo biti nepogodno za njega.⁷³

U tom pogledu Uredba je prilično kruta budući da se partner (koji je nadživio drugog) ne može se pozvati na nadležnost nekog drugog suda na drugim osnovama (ni na *electio fori*) i pušta dojam da je taj partner stavljen u podređeni položaju u odnosu na druge subjekte, kao što su primjerice nasljednici ostavitelja. Uredba o nasljeđivanju čijem uređenju bi u navedenom slučaju bila delegirana i nadležnost odlučivanja o imovinskopравnim stvarima registriranih partnera u svojem čl. 78. predviđa da države mogu uvrstiti među nadležna tijela i tijela različita od sudaca ili pravnih stručnjaka. Građanin će, naime, moći uvidom u Europsku pravosudnu mrežu provjeriti koja su ta tijela, imajući u vidu da tijela propisana u čl. 78.⁷⁴ ne odgovaraju nužno tijelima navedenima u čl. 70. Uredbe 2016/1104. Po tom pitanju sustav se čini zamršenim, odnosno presloženim za jednostavno i učinkovito prepoznavanje nadležnog tijela. Ne čude stoga kritike usmjerene zakonodavcu EU u tom pogledu.⁷⁵ Jedini instrument kojeg partner ima na raspolaganju s ciljem utjecanja na nadležnost je ograničenje predmeta postupka. Prema čl. 13. Uredbe 2016/1104, ako ostavina sadrži imovinu koja se nalazi u nekoj trećoj državi partner bi mogao tražiti od nadležnog suda da izuzme iz odlučivanja imovinu koja se nalazi u toj državi ako njegova odluka ne bi bila priznata ni ovršiva u toj trećoj državi. Nadležni sud bi mogao prihvatiti to ograničenje ako bi to bilo oportuno radi postizanja „boljeg interesa upravljanja pravdom u konkretnom

⁷¹ Uredba (EU) Europskog Parlamenta i Vijeća br. 650/2012 od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i obrisi odluka i prihvaćanju i ovrši javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju [2012] SL L 201/107.

⁷² V. A. Bonomi, 'Successions internationales: conflicts de lois et des juridictions', 350, *Recueil des cours* (2010.) 71.-74.; P. De Cesari, 'Autonomia della volontà e legge regolatrice delle successioni' (Padova: Giuffrè, 2001.) 99.

⁷³ V. P. Bruno, bilj. 14, 77.-80.

⁷⁴ Europska pravosudna mreža: <https://e-justice.europa.eu>.

⁷⁵ V. P. Lagarde, 'Règlements 2016/1103 et 1104 du 24 juin 2016 sur les régimes matrimoniaux et sur le régime patrimonial des partenariats enregistrés', *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2016.) 678.-680.

slučaju“.⁷⁶ Toj se mogućnosti još pridodaje pravo stranaka na ograničenje predmeta postupka na temelju zakona države čiji je sud nadležan. Koristeći ta prava, partner može izbjeći situaciju u kojoj bi se moglo dogoditi da odluka nadležnog tijela bude neefikasna jer ju nije moguće priznati ili izvršiti. S druge pak strane treba istaknuti da ograničenje predmeta ima za posljedicu fragmentaciju nadležnosti koja je u suprotnosti s načelom koncentracije što predstavlja osnovno načelo cijele strukture Uredbe o nasljeđivanju.

3. Nadležnost u slučaju raskida ili poništaja registriranog partnerstva

Načelo koncentracije djeluje i po pitanju povezivanja imovinskopravnih posljedica registriranih partnerstava i sporova nastalih zbog raskida ili poništaja registriranog partnerstva. Svaki raskid ili poništaj neminovno dovodi i do procjene imovine uslijed prekida osobnog odnosa među partnerima. Zbog toga čl. 5. Uredbe 2016/1104 s ciljem pogodovanja načelu jedinstva nadležnosti predviđa da će o imovinskim posljedicama registriranog partnerstva odlučivati sudovi iste države koji su nadležni odlučivati o prestanku partnerstva.⁷⁷ No, nadležno bi tijelo moglo odlučivati i o imovinskopravnim pitanjima isključivo ako djeluje u državi koja sudjeluje u postupku pojačane suradnje i koja stoga prihvaća Uredbu 2016/1104. Različito od onoga što se zbiva u nasljednopravnoj materiji, u ovom slučaju koncentracija nije posljedica automatizma propisa, već je podređena sporazumu partnera. To ukazuje na značajnu autonomiju koju je zakonodavac EU priznao partnerima glede iskazivanja njihove volje u uređenju imovinskih odnosa koji proizlaze iz registriranog partnerstva. U tom je slučaju *electio fori* izraz procjene oportuniteti da jedan sud bude nadležan odlučivati o svim navedenim pitanjima, iako bi bio nadležan na temelju različitih normi međunarodnog privatnog prava u odnosu na one iz Uredbe 2016/1104. Radi se o mogućnosti koja je prepuštena slobodnom izboru partnera. Podređenost koncentracije sporazumu partnera predstavlja razliku u odnosu na istovjetnu odredbu sadržanu u Uredbi 2016/1103. Naime, autonomija volje stranaka kada su u pitanju bračnimovinski režimi radi postizanja koncentracije nadležnosti djeluje na temelju definiranih kriterija koji su taksativno propisani u čl. 5. st. 2. Uredbe 2016/1103.⁷⁸

Sporazum može biti sklopljen i izvan sudskog postupka i prije samog pokretanja postupka radi raskida partnerstva. Sporazum mora biti sastavljen u pisanom obliku te ga stranke moraju potpisati, a može biti sastavljan i elektroničkim sredstvima ukoliko ga je moguće trajno pohraniti prema čl. 7. Uredbe 2016/1104. Pojam trajnog pohranjivanja dobro je poznat zakonodavcu EU koji ga koristi naročito u području elektroničke trgovine. Direktiva

⁷⁶ Više v. u P. Bruno, 'I regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate', bilj. 14, 82.-83.

⁷⁷ V. S. Bariatti i I. Viarengo, 'I rapporti patrimoniali tra coniugi nel diritto internazionale privato comunitario', *Rivista diritto internazionale privato e processuale* (2007.) 605.-610.

⁷⁸ Nužno je postojanje sporazuma bračnih drugova ako sud koji odlučuje o razvodu, rastavi ili poništaju braka je: a) sud države članice u kojoj tužitelj ima uobičajeno boravište te je u toj državi boravio barem godinu dana prije pokretanja postupka; a) sud države članice u kojoj podnositelj zahtjeva ima uobičajeno boravište te je podnositelj zahtjeva tamo boravio najmanje godinu dana neposredno prije podnošenja zahtjeva, u skladu s člankom 3. stavkom 1. točkom (a) petom alinejom Uredbe (EZ) br. 2201/2003; (b) sud države članice čije državljanstvo ima podnositelj zahtjeva i podnositelj zahtjeva tamo ima uobičajeno boravište te je tamo boravio najmanje šest mjeseci neposredno prije podnošenja zahtjeva, u skladu s člankom 3. stavkom 1. točkom (a) šestom alinejom Uredbe (EZ) br. 2201/2003; (c) sud pred kojim je pokrenut postupak na temelju članka 5. Uredbe (EZ) br. 2201/2003 u slučajevima konverzije zakonske rastave u razvod; ili (d) sud pred kojim je pokrenut postupak na temelju članka 7. Uredbe (EZ) br. 2201/2003 u slučajevima supsidijarne nadležnosti.

2011/83 o zaštiti potrošača⁷⁹ nudi definiciju koju treba koristiti i prilikom tumačenja čl. 7. Uredbe 2016/1104. Smatra se da je trajni zapis bilo koji instrument koji omogućuje trajno pohranjivanje podataka kako bi im se ubuduće moglo pristupiti u dovoljno dugom vremenskom razdoblju i koji omogućuje istovjetnu reprodukciju pohranjenih podataka. No, ako je taj sporazum *ante causam* stranke nemaju slobodu izabrati nadležnost sudova bilo koje države članice, već moraju odabrati na temelju kriterija kojima se normama međunarodnog privatnog prava u tim slučajevima određuje nadležnost.

4. Nadležnost u ostalim slučajevima

Čl. 6. propisuje dodatne kriterije pored ranije spomenutih kriterija izbora i koncentracije. Prioritetno se ističe kriterij nadležnosti suda prema uobičajenom boravištu partnera u trenutku nastanka spora⁸⁰ ili u nedostatku takvog kriterija, prema kriteriju države zajedničkog državljanstva partnera u trenutku nastanka spora ili države u kojoj je partnerstvo registrirano. Razvidno je da su ovi kriterij vrlo slični onima propisanim za utvrđivanje mjerodavnog prava, a time je zakonodavac EU kanio pojednostaviti cijelu ovu materiju. Unutar palete kriterija izbor suda doima se biti vodećim kriterijem kao što proizlazi iz čl. 8. koji dopušta da se uspostavi nadležnost određenog suda svaki put kada tuženik prihvati nadležnost, odnosno kada se upusti u postupak, ako je obaviješten o svojem pravu na osporavanje nadležnosti. Zakonodavac EU cilja na kriterije koji bi favorizirali bliskost između suda i stranaka, koristeći isti pristup za nadležnost i mjerodavno pravo. Radi se o pristupu već ranije iskušenom u Uredbi 2201/2003 (Uredba Bruxelles II *bis*) u kojoj su propisani uobičajeno boravište i državljanstvo kao kriteriji koji su prikladni za nadležnost, a isti pristup je odabran i u okviru preinačenja koje je rezultiralo Uredbom 1111/2019.⁸¹ Uredba 2016/1104 razlikuje se od Uredbe 2016/1103 jer sadrži dodatni kriterij koji se odnosi na poveznicu s državom u kojoj je provedena registracija partnerstva. Radi se o odredbi kojom se štiti partnere od mogućih uskrata pristupa sudu. Valja naglasiti da je trenutno na međunarodnom planu Montrealska konvencija, jedina postojeća konvencija koja djeluje glede uzajamnog priznanja registriranih partnerstava, a potpisalo ju je tek nekoliko država pa, premda je donesena 2007., nije još stupila na snagu. Priznanje registriranih partnerstva je stoga pitanje koje je pušteno na slobodno uređenje nacionalnim pravnim poretcima. Stoga, s ciljem izbjegavanja „šepajućih“ situacija i učinkovitosti pravosuđa potrebno je uvesti poseban kriterij koji omogućuje nadležnost suda države u kojoj je to partnerstvo registrirano.

Još jedan specifičan kriterij dovodi do nadležnosti suda pred kojim se tuženik upusti u postupak. Na temelju čl. 8. Uredbe „nadležan je sud države članice čije je pravo mjerodavno na temelju čl. 22. ili čl. 26. st. 1., a pred kojim se tuženik upusti u postupak“. Radi se o

⁷⁹ Radi se o čl. 2. st. 1. toč. 10. Direktive 2011/83/EU Europskog Parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća [2011] SL L 304/64.

⁸⁰ U nedostatku zajedničkog uobičajenog boravišta u trenutku pokretanja postupka, nadležan je sud na čijem su državnom području partneri imali zadnje uobičajeno boravište ako jedan od njih još uvijek tamo boravi u trenutku pokretanja postupka pred sudom ili na čijem državnom području protustranka ima uobičajeno boravište u trenutku pokretanja postupka pred sudom.

⁸¹ Uredba Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznanju i ovrši odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece [2019] SL L 1781.

procesnom prihvaćanju⁸² koje dovodi do prešutne prorogacije nadležnosti. Taj je institut priznat u sudskoj praksi EU,⁸³ a propisan je i u nekim drugim Uredbama EU.⁸⁴ Institut prešutne prorogacije zacijelo pridonosi afirmaciji rastuće autonomije volje u procesnopravnom području te snažno utječe na razvoj nove procesnopravne kulture s velikim naglaskom na europske trendove, očemu su pozvani raspravljati doktrina i sudska praksa svake države članice.⁸⁵ No, prepustiti strankama tako značajnu autonomiju nameće ujedno i potrebu za strogom kontrolom glede postojanja efektivnog, slobodnog i svjesnog sporazuma o prorogaciji nadležnosti. Nedavno je SEU⁸⁶ istaknuo kako „nepodnošenje očitovanja ne može činiti upuštanje u postupak na temelju članka 26. Uredbe br. 1215/2012 te se stoga ne može smatrati prešutnim pristankom tuženika na nadležnost suda pred kojim je pokrenut postupak, u okolnostima poput onih u glavnom postupku ne može se primjenjivati takva odredba o prešutnoj prorogaciji nadležnosti.“⁸⁷ Kao što ističe SEU,⁸⁸ u predmetu koji se odnosi na Uredbu 44/2001 (Uredba Bruxelles I), a što je primjenjivo i na Uredbu 2016/1104, u slučaju da u odgovoru tuženika na tužbu, osim osporavanja nadležnosti suda postoje i druga pitanja koja se odnose na meritum spora, osporavanje nadležnosti uvijek onemogućava prorogaciju nadležnosti. Naime, posve je irelevantno što to osporavanje nije bilo jedino na što se tuženik osvrnuo u svom odgovoru. Nadalje, ne smatra se da je prihvaćena nadležnost kada je sud imenovao zastupnika *ad litem*. Još jednom svojom odlukom SEU⁸⁹ precizira: „Budući da taj zastupnik nema kontakt s tuženikom, on ne može od tuženika dobiti sve informacije nužne za prihvaćanje ili osporavanje nadležnosti tih sudova s punom sviješću o relevantnim okolnostima“.. Također u predmetu koji se odnosio na Uredbu 44/2001, SEU⁹⁰ dodatno je pojasnio kako tuženik *in absentia* nije u stanju komunicirati na adekvatan način s imenovanim zastupnikom, pa nije ni u stanju dopustiti mu da se protivi ili prihvati nadležnost s punim razumijevanjem. Također se ne smatra da bi samo pojavljivanje zastupnika moglo predstavljati prešutno prihvaćanje od strane tuženika. S upuštanjem tuženika u postupak svaki raniji sporazum među strankama glede nadležnosti suda prestaje djelovati te se utvrđuje nadležnost tog suda pred kojim se tuženik pojavio iako su se ranije stranke sporazumjele oko nadležnosti suda neke treće države. Do tih je zaključaka

⁸² V. F. Salerno, 'Giurisdizione ed efficacia delle decisioni straniere nel Regolamento (UE) n. 1215/2012 (rifusione)', (Padova: Cedam, 2015.), 247.-251.; M.P. Gasperini, bilj. 70, 2, 36.

⁸³ Presuda SEU od 20. svibnja 2010., predmet C-111/09, *C.V.I. Group*, para. 21; presuda SEU od 27. veljače 2014., predmet C-1/13, *Cartier parfums-lunettes i A.C. assurances*, para 34.

⁸⁴ V. čl. 5. Uredbe 2009/4; čl. 9. Uredbe 2012/650; čl. 26. st. 1. Uredbe 1215/2012.

⁸⁵ Zanimljiv je predmet o kojem je odlučeno rješenjem talijanskog Kasacijskog suda od 30. rujna 2016, br. 19473, dostupno na www.ilcaso.it.

⁸⁶ V. presudu SEU od 11. travnja 2019., predmet C-464/18, *Ryanair*, *Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique* 3 (2019.) 787.-789., uz komentar A. Marmisse-D'Abbadie d'Arrast, 'Exploitation d'une succursale. Action paulienne' *Article 7, point 5 et article 26*, *Rivista diritto internazionale privato e processuale* (2020.) 200.

⁸⁷ Ova se presuda odnosi na Uredbu (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznanju i ovrši sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima [2012] SL L 3511.

⁸⁸ V. Presuda SEU od 13. srpnja 2017., predmet C-433/16, *Bayerische Motoren Werke AG protiv Acacia s.r.l.*, *Europe* 392 (2017.) 48, uz komentar L. Idot, 'Relations avec le règlement sur les dessins ou modèles communautaires'.

⁸⁹ Presuda SEU od 21. listopada 2015., predmet C-215/15, *Gogova*, para. 43, *Europe* 12 (2015.) 49.-50., uz komentar L. Idot, 'Champ d'application matériel et délivrance d'un passeport pour un mineur'.

⁹⁰ Presuda SEU od 11. rujna 2014., predmet C-112/13, *Common Market Law Review* (2015.) 1309.-1337., uz komentar M. De Visser, 'Juggling centralized constitutional review and EU primacy in the domestic enforcement of the Charter: A. v. B.', *European Constitutional Law Review* 11 (2015.) 389-407.

došao SEU⁹¹ budući da je više puta bio pozvan razmatrati djelovanje prešutne prorogacije u EU⁹² i međunarodnim⁹³ pravnim instrumentima.

5. Izbor nadležnog suda i izbor mjerodavnog prava

Izbor na strani partnera predstavlja glavni kriterij definiranja nadležnosti. Uistinu, partneri mogu izabrati mjerodavno pravo za uređenje njihovih imovinskih odnosa (*professio iuris*), ali mogu izabrati i da nadležan bude upravo sud države čije se mjerodavno pravo primjenjuje. Također, s ciljanim sporazumom, mogu ugovoriti nadležnost suda one države čije se mjerodavno pravo primjenjuje na imovinske odnose na temelju kriterija propisanih u čl. 26. Uredbe. Ta dvojaka sloboda izbora predstavlja bitan instrument pojednostavljenja života građana koji mogu na temelju vlastitih potreba odabrati, ne samo mjerodavno pravo, već i sud koji će odlučivati, što je za njih itekako povoljno jer bi se radilo o sudu koji im je blizak i koji dobro poznaje mjerodavno pravo.

Na temelju recitala 44. Uredbe, izbor suda bit će uređen na način da se izbjegnu opasne „pravne praznine“. Naime, birajući među mogućim izborima valja imati na umu i to da bude nadležan sud države čije mjerodavno pravo uređuje imovinske odnose registriranih partnera. Stoga što su registrirana partnerstva fragmentarno uređena u pojedinim državama članicama i što u mnogima još nedostaju doredbe međunarodnog privatnog prava u ovoj materiji, *electio fori* predstavlja koristan instrument koji jamči dobro funkcioniranje rješenja u Uredbi. Parovi imaju aktivnu ulogu u izbjegavanju okolnosti koje bi mogle dovesti do uskrate pristupa sudu. Valja također naglasiti da sva ova pravila imaju u konačnici za cilj zaštitu pravne sigurnosti,⁹⁴ osiguranje prava pristupa sudu i učinkovitost pravosudne zaštite.

Na temelju čl. 7., partneri se mogu sporazumjeti da sudovi države članice čije je pravo mjerodavno na temelju čl. 22. ili čl. 26. st. 1. ili sudovi države članice prema čijem pravu je registrirano partnerstvo uspostavljeno imaju isključivu nadležnost odlučivati o imovinskim posljedicama njihovog registriranog partnerstva. Posljedično, *electio fori* može se odnositi na sud države zajedničkog uobičajenog boravišta para ili jednog od njih u trenutku registracije partnerstva, kao i na sud države čije državljanstvo ima jedan partner u trenutku registracije partnerstva. Izbor suda temelji se stoga na gotovo istim kriterijima kako i u Uredbi 2016/1103. Naime, jedina je razlika između odredbi Uredaba ta što se u Uredbi 2016/1104 dodatno propisuje nadležnost suda prema čijem pravu je registrirano partnerstvo uspostavljeno. Valja ipak naglasiti da čl. 6. izrijeком propisuje kako je izbor suda moguć samo ukoliko se ne primjenjuju odredbe iz čl. 4. i 5. Uredbe.

⁹¹ V. P. Bruno, bilj. 14, 96., koji se poziva na presudu SEU od 7. ožujka 1985., predmet C-48/84, *Hannelore Spitzley v Sommer Exploitation SA*.

⁹² Valja naglasiti kako Uredba 2019/1111 ili Bruxelles II *ter*, koja će zamijeniti Uredbu 2003/2201 ili Bruxelles II *bis*, ne predviđa više prešutnu prorogaciju nadležnosti koja postoji u čl. 12 Uredbe 2201/2003. Recital 23. glasi: “Prije izvršavanja nadležnosti koja se temelji na sporazumu o izboru suda ili prihvaćanju suda, sud bi trebao ispitati jesu li taj sporazum ili to prihvaćanje utemeljeni na informiranom i svojevremeno odabiru stranaka, a ne uslijed toga što je jedna stranka iskoristila nedaće ili slab položaj druge stranke. Prihvaćanje nadležnosti tijekom postupka sud bi trebao zabilježiti u skladu s nacionalnim pravom i postupkom”.

⁹³ Prešutna prorogacija nadležnosti postoji u čl. 18. Bruxelleske konvencije iz 1968.

⁹⁴ O potrebu jedinstvenog tumačenja više u: presudi SEU od 14. srpnja 1977., predmet C-9/77 i C-10/77, *Bavaria Fluggesellschaft*, para. 4; presudi SEU od 11. kolovoza 1995., predmet C-432/93, *SISRO*, para. 39; presudi SEU od 10. ožujka 1992., predmet C-214/89, para. 13; presudi SEU od 23. travnja 2009., predmet C-167/2008, *Draka*, para. 25.

S druge strane, činjenica da je izbor suda povezan s izborom mjerodavnog prava (čl. 22.) otvara određena pitanja. Naime, ako se treba pokrenuti sudski postupak, najčešće nadležan je sud koji je izabran ranije, u prošlosti, a to znači da možda u trenutku otvaranja postupka stranke više nemaju poveznicu s *lex fori*. Mислеći na uobičajeno boravište ili na državu u kojoj je partnerstvo uspostavljeno, moglo bi se dogoditi da kasnije, uslijed učestalog kretanja para, poveznica s tim državama više gotovo da i ne postoji te da je doista teško opravdati aktualnost povezanosti s tim izabranim sudom. U tom pogledu vjerojatno najbolji pristup je zakonodavac predvidio Uredbom 4/2009 onda kada nudi izbor između suda koji je nadležan za rješavanje njihova bračnog spora ili suda države članice u kojoj su bračni partneri svoje posljednje zajedničko uobičajeno boravište imali najmanje jednu godinu.⁹⁵

Kombinacija dvostrukog izbora (*professio iuris* i *electio fori*) koju obje Uredbe nude u skladu je s pristupom zakonodavca u drugim uredbama EU. Dvostruki je izbor zajamčen također Uredbom 4/2009, Uredbom 650/2012 i Uredbom 1215/2012. No, prilična autonomija koja je ostavljena strankama iziskuje strogu provjeru postojanja jasnog i izričitog pristanka⁹⁶ kojeg su partneri izjavili glede izbora mjerodavnog prava i nadležnog suda. U tom pogledu sudska praksa EU, koje se razvijala naročito u ugovornom pravu,⁹⁷ konstantno traži dokaz izrečenog pristanka i da je on svjesno dan u vezi s određenim mjerodavnim pravom ili sudom. Ništetnost sporazuma o mjerodavnom pravu mogla bi imati za posljedicu ništetnost sporazuma glede izbora suda, što je dobro poznato SEU.⁹⁸

Za izbor mjerodavnog prava (čl. 22.) te suda (čl. 7.) traži se pisani oblik, što obuhvaćai elektroničko sredstvo ako se može osigurati trajno pohranjivanje.⁹⁹ Sudska praksa SEU nudi pojašnjenje glede elektroničke komunikacije, ističući da je potrebno da se radi o instrumentima koji su u stanju osigurati dokaz da je dan izričit pristanak. Primjerice, to bi bilo tako u slučaju kad bi se pohranili i tiskali opći uvjeti ugovora u kojim bi bio sadržan i *electio fori*.¹⁰⁰

Na temelju recitala 46. Uredbe 2016/1104, u svakom slučaju sporazum mora također ispunjavati eventualne dodatne uvjete propisane nacionalnim zakonodavstvom države članice u kojoj partneri imaju uobičajeno boravište u trenutku sklapanja sporazuma. Pitanje klauzule kojom se bira mjerodavno pravo i/ili sud prilično je složeno. Naime, često su takve klauzule sadržane u širim sporazumima. Tek detaljnom analizom nacionalnog zakonodavstva bit će moguće zaključiti zadovoljava li ta klauzula sve formalne i sadržajnim uvjete propisane za valjanost cjelokupnog sporazuma u kojem se nalazi. S time u vezi, recital 46. nudi korisne kriterije pomoću kojih se rješavaju pitanja koja nastaju kada partneri u trenutku sporazuma imaju uobičajena boravišta u različitim državama. U tom slučaju, a s ciljem utvrđivanja valjanosti sporazuma „trebalo bi biti dovoljno poštivanje formalnih pravila jedne od tih država članica“ što je u skladu s načelom zaštite autonomije volje jamčene u zakonodavstvu EU. Ako jedna od tih država predviđa neke dodatne uvjete, sporazum će biti valjan ukoliko

⁹⁵ P. Bruno, bilj. 14, 103.

⁹⁶ Presuda SEU od 9. studenog 2000, predmet C-387/98, *Coreck Maritime GmbH protiv Handelsveem BV i drugi*, para. 13; presuda SEU od 7. veljače 2013., predmet C-543/10, *Refcomp Refcomp SpA protiv Axa Corporate Solutions Assurance SA*, para. 27.

⁹⁷ V. P. Bruno, bilj. 14, 104. U sudskoj praksi v. presudu SEU od 20. travnja 2016., predmet C-366, *José Manuel Ortiz Mesonero protiv UTE Luz Madrid Centro*.

⁹⁸ V. presudu SEU od 4. ožujka 1982., predmet C-38/81, *Effer Spa protiv Hans-Joachim Kantner*.

⁹⁹ V. poglavlje II, odjeljak III.3.

¹⁰⁰ Presuda SEU od 21. svibnja 2015., predmet C-322/14, *Jaouad El Majdoub protiv CarsOnTheWeb.Deutschland GmbH*.

su ispunjeni. Može se zaključiti da pitanje valjanosti sporazuma glede mjerodavnog prava i nadležnosti potencijalno može izazvati probleme za prekogranične parove, što postaje još evidentnije ako se zna da Uredba nije prihvaćena od svih država članica EU. Potrebno je stoga razmisliti i o valjanosti sporazuma onda kada je u pitanju jedna država članica koja nije uključena u pojačanu suradnju. Na temelju Uredbe 2016/1104 procijenit će se pitanja valjanosti sporazuma koje su izrijeком njome propisane, poput oblika ili sadržaja, ali će se ujedno nametnuti potreba kontrole koja se provodi na temelju *lex fori*. U slučaju trećih država mjerodavno pravo na temelju odredaba međunarodnog privatnog prava odabrane države bit će ono na temelju kojeg će se razmotriti neki drugi elementi sporazuma, poput pristanka, zastupanja i sposobnosti stranaka.¹⁰¹

6. Alternativna nadležnost

Zaštita prekograničnih parova ističe se jasno onda kada se spominje alternativna nadležnost (i *forum necessitatis*). U slučaju da se odabrano tijelo proglasi se nenadležnim zbog nemogućnosti, na temelju vlastitih internih kolizijskih normi, priznavanja registriranog partnerstva uspostavljenog drugdje ili ako tijelo odbije nadležnost, čl. 9. i 11. propisuju dodatne kriterije nadležnosti.

Pravno je uređenje slično onome propisanom Uredbom Rim III, koji u čl. 13. s jedne strane isključuje da je sud države članice, koja ne priznaje razvod ili prestanak braka, obvezan donositi takvu odluku. Ova je odredba poznata kao malteška klauzula jer je omogućila sudjelovanje Malte u postupku pojačane suradnje koja je dovela do donošenja Uredbe 1259/2010. Malta u to doba nije poznavala institut razvoda braka u svojem nacionalnom pravu. Čl. 9. Uredbe 2016/1104 doima se rezultatom istovjetnog zakonodavnog pristupa kojim se poticalo sudjelovanje u postupku pojačane suradnje, ali u isto vrijeme pazi na to da se prekogranični parovi ne nađu u situaciji „pravne praznine“, bez nadležnog suda.

Proglašavanje nenadležnosti je instrument koji se u Uredbi 2016/1104 tumači kao „redoviti“, dočim je isti taj instrument u Uredbi 2016/1103 smatran „izvanrednim“.¹⁰² Taj instrument sadrži i vremensku uputu za suca koji se namjerava proglasiti nenadležnim; on „to čini bez nepotrebnog odgađanja“ s ciljem zaštite interesa partnera koji će se stoga morati obratiti sudu druge države. Odluka kojom se sud proglasi nenadležnim ne ulazi u meritum, pa partneri mogu ponovno pokrenuti postupak bez da nastanu problemi koji bi se pojavili kad bi se radilo o meritornoj odluci (potreba žalbe radi odbijanja). Interesi partnera predstavljaju izraz prava i načela koji su prepoznati kao temeljne vrijednosti od strane EU. Naime, i u ovoj Uredbi, kao što ističe recital 71., nalaže se svim nacionalnim pravosudnim tijelima poštovanje ovih načela i prava. Nacionalni su suci dužni uskladiti svoje aktivnosti sa zaštitom privatnog i obiteljskog života, s pravom na stvaranje obitelji prema nacionalnim odredbama, s pravom na vlasništvo, s načelom nediskriminacije, s pravom na učinkovito suđenje i na nepristrani sud. Sva ta prava pronalaze zaštitu u Povelji temeljnih prava EU.

¹⁰¹ Pitanje izbora *lex fori* bilo je predmetom odlučivanja naročito glede tumačenja Bruxelleske konvencije iz 1968. (Presuda SEU od 9. studenog 2000., predmet C-387/98, *Coreck Maritime GmbH protiv Handelsveem B.V.*) i Uredbe 2001/44 (Presuda SEU od 17. ožujka 2016., predmet C-175/15, *Taser International Inc. protiv SC Gate 4 Business SRL i Cristian Mircea Anastasiu*). O tomu v. L. Penasa, 'Gli accordi sulla giurisdizione a favore dei giudici di Stati terzi nel Regolamento Bruxelles I-bis', *Rivista di diritto processuale* 1 (2020.) 46.

¹⁰² U odgovarajućem čl. 9. Uredbe 2016/1103 alternativna je nadležnost „izvanrednog“ karaktera. Naprotiv, takva kvalifikacija nedostaje u čl. 9. Uredbe 2016/1104.

Razvidno je da procjena interesa partnera dovodi do usporedbe s institutom *forum non conveniens* anglosaksonskog podrijetla, koji je rijetko korišten u sudskoj praksi SEU.¹⁰³ U anglosaksonskom pravu¹⁰⁴ sudac može procijeniti postoji li neko drugo pravosudno tijelo koje bi bolje moglo riješiti taj predmet te se, na temelju te procjene, može proglasiti nenadležnim. U tom slučaju čl. 9. st. 2. i 3. Uredbe 2016/1104 predviđa da partneri mogu izabrati različiti sud koji bi bio nadležan prema čl. 7. ili da bi bio nadležan sud bilo koje države članice na temelju čl. 6. ili 8. Postojanje država članica u kojima nije priznato registrirano partnerstvo i čiji bi se sudovi mogli proglasiti nenadležnima opravdava takvu odredbu kojom se diže razina odgovornosti partnera prilikom pronalaženja nadležnog suda (koji bi bio *forum conveniens*).

Proglašenje nenadležnosti uslijed nemogućnosti priznanja registriranog partnerstva predstavlja mogućnost koja po svojoj prirodi nije izvanredna,¹⁰⁵ već posve u skladu s ciljem zaštite kulture i tradicije svake države članice, što je uostalom zajamčeno recitalom 36., kojim se u Uredbi konstatira da države članice reguliraju to pitanje vrlo različitim pristupima.

Zakonodavstvo na koje se sud može pozvati kad se proglasi nenadležnim je ono nacionalno (čl. 9. st. 1.): to predstavlja dodatnu razliku u odnosu na proglašenje nenadležnosti u kontekstu bračnoimovinskih režima. Naime, u odgovarajućem čl. 9. Uredbe 2016/1103, sud se može proglasiti nenadležnim na temelju odredaba međunarodnog privatnog prava koje se odnose na priznanje braka. Različitost u uređenju ovih pitanja unutar ovih odredaba naglašava koliko je još dug put u EU u pogledu razvoja taksonomije obitelji kada se radi o paru koji nije u braku, a ujedno ima i prekogranična obilježja.

S druge strane valja naglasiti da od 2016. do 2020. obiteljskoppravna taksonomija se uvelike promijenila u mnogim državama pa danas tek šest država članica ne priznaju mogućnost registracije partnerstva ili sklapanja braka istospolnim parovima (Bugarska, Latvija, Litva, Poljska, Rumunjska i Slovačka). Jedina država članica uključena u postupak pojačane suradnje, a koja ne poznaje registrirano partnerstvo ili brak za istospolne parove je Bugarska. Portugal ne regulira registrirana partnerstva, ali priznaje istospolni brak, što znači da ne koristi Uredbu 2016/1104, dok Španjolska na nacionalnoj razini nema model registriranog partnerstva, jer omogućuje brak svima, no na razini autonomnih pokrajina uređuje i registrirana partnerstva.¹⁰⁶

7. Supsidijarna nadležnost i *forum necessitatis*

Ovaj složeni sustav definiranja nadležnosti kada treba odlučivati o imovinskim posljedicama registriranih partnerstava poznaje na kraju posebnu odredbu predviđenu u čl. 10. Ako se nijedno pravosudno tijelo ne može smatrati nadležnim ili ukoliko se proglasilo nenadležnim, sudovi država članica nadležni su ako se nepokretna imovina jednog ili obaju partnera nalazi na području te države članice. Valja naglasiti da se spomenuta odredba odnosi isključivo na

¹⁰³ Presuda SEU od 9. prosinca 2003, predmet C-116/02, *Erich Gasser GmbH protiv MISAT Srl.* V. P. Bruno, 'I regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate', bilj. 14, 110.

¹⁰⁴ Detaljnije o tomu v. J. Scherpe, 'Rapporti patrimoniali tra coniugi e convivenze prematrimoniali nel Common Law- alcuni suggerimenti pratici', *Rivista di diritto civile* (2017.) 920.-923. Vodeći predmet je *Spiliada Maritime Corporation v. Cansulex Ltd.* [1987] A.C. 460, H.L.

¹⁰⁵ Upućuje se po tom pitanju na recital 38. Uredbe 2016/1103.

¹⁰⁶ V. odjeljak V.

nekretnine, što znači da nije primjenjiva za pokretnine, a sud će biti nadležan samo u pogledu te nekretnine na svom području

Forum necessitatis predstavlja instrument uveden kako bi se izbjegla situacija uskrate pristupa sudu. Taj instrument uređen u čl. 11. iznimno dodjeljuje nadležnost sucu države članice „ako u trećoj državi s kojom je slučaj blisko povezan postupak nije moguće pokrenuti ili provesti u razumnim okvirima ili bi bio nemoguć”. S obzirom na izvanredni karakter ovog kriterija traži se da bude u razumnoj mjeri zamislivo da bi došlo do povrede nekog materijalnog ili procesnog prava ukoliko bi se proglasio nadležnim sud neke treće države¹⁰⁷ te da postoji „dovoljna“ poveznica s državom članicom suda pred kojim je pokrenut postupak.

Forum necessitatis i supsidijarna nadležnost iz čl. 10. nisu novosti: pronalazimo oba instituta u drugim uredbama EU, poput Uredbe 4/2009 i Uredbe 650/2012. Oni, premda stvaraju određenu dihotomiju između suda i mjerodavnog prava, zadovoljavaju prijeko potrebnu funkciju zaštite partnerskih interesa, jamčeći u ovom području zaštitu prava iz čl. 47. Povelje o temeljnim pravima EU. Evidentno je kako bi pozivanje na *forum necessitatis* moglo dovesti do povezivanja sa sudom države s kojom je poveznica doista jako slaba s posljedicom da se ne bi poštovalo načelo na temelju kojeg bi, radi dobrog upravljanja pravdom, nadležan trebao biti sud države članice bliske partnerima. Cilj odredbe se stoga može pronaći u potrebi izbjegavanja uskrate pristupa sudu, odnosno jamstva prava pristupa sudu iako u državi koja zacijelo nije bliska paru. *Forum necessitatis* služi također ostvarivanju temeljnog ljudskog prava na pošteno suđenje zajamčenog čl. 6. EKLJP. Razvidno je da „razumno“ očekivanje da bi prava partnera mogla biti povrijeđena predstavlja „dovoljnu poveznicu“ s trećom državom, što je razvidno ako se razmatra sudska praksa u tom pogledu kako pri SEU, tako i pri ESLJP.¹⁰⁸

8. Pokretanje postupka, litispendencija i povezani postupci

Uredba 2016/1104 obilježena je značajnom razinom fleksibilnosti i to ne samo u pogledu definiranja nadležnog suda, već i glede pokretanja postupka pred sudom. U tom pogledu valja istaknuti čl. 13. st. 2. kojim se partnerima dopušta definiranje predmeta spora. Naime, ciljanim sporazumom mogu izuzeti iz postupka imovinu koja se nalazi u nekoj trećoj državi ukoliko ta država ne može priznati ni izvršiti odluku koja proizlazi iz navedenog postupka. To nije novina u društvenom kontekstu koji je obilježen kretanjima populacije: jedino takav fleksibilan sustav može jamčiti prekograničnim parovima učinkovitu pravnu zaštitu, relativno niske troškove i učinkovitost. U tom smjeru djeluju neke dodatne odredbe kojima se propisuje potrebna provjera nadležnosti od strane suda koji bi se eventualno trebao proglasiti nenadležnim (čl. 15.), procesne odredbe iz čl. 16., kojima se jamči da tuženik mora biti konkretno upoznat s postupkom, kao i pravila glede litispendencije i povezanih predmeta.

Prema čl. 14. predaja pismeno kojimse pokreće postupak ili istovrijedno pismeno, njegova dostava ili obavijest o predaji, ili za slučaj postupaka pokrenutih *ex officio*, datum pokretanja

¹⁰⁷ V. G. Biagioni, 'Alcuni caratteri generali del *forum necessitatis* nello spazio giuridico europeo', *Cuadernos de derecho transnacional* (2012.) 20.-36., dostupno na: <https://e-revistas.uc3m.es/index.php/CDT/article/view/1462>.

¹⁰⁸ Glede pojma *forum necessitatis* v. ESLJP (Veliko vijeće), presuda od 15. ožujka 2018., *Nait-liman v. Switzerland*, para. 180.: u pogledu pretpostavki navodi da je to nadležnost, assumed by a State's civil courts which would not normally have jurisdiction to examine a dispute under the general or special rules on jurisdiction laid down by that State's law, where proceedings abroad prove impossible or excessively and unreasonably difficult, in law or in practice“.

postupka predstavlja trenutak pokretanja postupka. Prednost čl. 14. je ta što nudi jasan pravni okvir po pitanju pojma „pokretanja postupka“, uvodeći kriterije koji omogućuju definiranje dana pokretanja te potvrđuju da pokretanje nije moguće ukoliko nisu ispunjenje sve prethodne radnje koje služe upoznavanju tuženika o postupku (dostave, obavijesti, predaje). Tužitelj ima, dakle, „proaktivnu“ ulogu kako bi se izbjegle radnje koje bi dovele do procesnih zloraba ili do nepoželjne situacije istovremenog pokretanja više postupaka.

Kao što se ističe u recitalu 41., usklađenim djelovanjem pravosuđa „trebalo bi izbjegavati donošenje proturječnih odluka u različitim državama članicama“. S tim su ciljem propisana pravila o litispendenciji (konstantno prisutna u sekundarnom pravu EU: Uredba 650/2012, Uredba Bruxelles II *bis*, Uredba Bruxelles I te Uredba Bruxelles I *bis*). Kronološki redosljed predstavlja kriterij za utvrđivanje nadležnosti. Ipak, s ciljem izbjegavanja dugih čekanja kada je u pitanju komunikacija između sudova kada su postupci pokrenuti u različitim državama istovremeno čl. 17. Uredbe 2016/1104 predviđa svojevrsan „dijalog“ između sudova pred kojima su pokrenuti postupci. Ti sudovi moraju međusobno komunicirati „bez odgađanja“ glede datuma kada je pred njima pokrenut postupak, i to kako bi sud pred kojim je kasnije pokrenut postupak mogao promptno zastati odnosno proglasiti se nenadležnim. Načelo lojalne suradnje među sudovima država članica nalaže sudu koji se proglasio nenadležnim da o tomu hitro obavijesti nadležni sud (pred kojim je prvim pokrenut postupak), premda to nije izričito propisano odredbom.¹⁰⁹

Za razliku od slučaja kada postoji litispendencija, u slučaju dva istovremena povezana postupka, sud pred kojim je kasnije pokrenut postupak može nastaviti s postupanjem. Naime, prema čl. 18. suspenzija je dobrovoljna. Povezanost dvaju predmeta, koja bi iziskivala da se postupci objedine, zahtjeva diskrecijsku procjenu koja počiva na ocjeni oportuniteti, odnosno ne dovodi do automatske suspenzije. Kada se pak ti postupci vode u prvom stupnju sud se može proglasiti nenadležnim samo ukoliko obje strane to zajednički zatraže i samo ukoliko sud pred kojim je prvim pokrenut postupak raspolaže konkretnom mogućnošću spajanja postupaka.

Specifičnom odredbom sadržanom u čl. 19. uređuje se i pitanje da o privremenim mjerama, uključivši zaštitne mjere može odlučivati različiti sud u odnosu na onaj koji odlučuje o meritumu.¹¹⁰

IV. Mjerodavno pravo

1. Načela univerzalne primjene i jedinstva mjerodavnog prava

Jedan od osnovnih ciljeva, kako Uredbe 2016/1104, tako i Uredbe 2016/1103, je uspostava mjerodavnog prava za imovinske odnose u registriranom partnerstvu i braku. Harmonizacija kolizijskih normi ostvaruje se zahvaljujući načelu univerzalnosti (čl. 20.) prema kojem mjerodavno pravo može biti i pravo neke treće države. Ta treća država u ovom slučaju može biti neka država članica EU koja ne sudjeluje u postupku pojačane suradnje, kao i neka država izvan EU. Opća primjena mjerodavnog prava ne predstavlja novost, već se učestalo koristi u mnogobrojnim područjima. To je načelo prisutno u Konvenciji o pravu koje se primjenjuje

¹⁰⁹ V. P. Perlingieri, bilj. 39, 11.-12.

¹¹⁰ V. P. Bruno, bilj. 14, 160.-163.

na ugovorne obveze (Rimska konvencija), u Uredbi o pravu koje se primjenjuje na ugovorne odnose (Rim I), u Uredbi o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II), u Uredbi Rim III o razvodu, u Uredbi o nasljeđivanju, kao i u Haškoj konvenciji o uzdržavanju. Primjena načela univerzalnosti ima tu prednost što definira mjerodavno pravo bez granica i prepreka s posljedicom da će nadležan sud (koji god bio) odlučivati prema mjerodavnom pravu definiranim Uredbom 2016/1104. Na taj način prekogranični parovi mogu unaprijed saznati (a u nekim slučajevima mogu izabrati) koje će biti nacionalno pravo na temelju kojeg će nadležan sud odlučiti o meritumu. Odabir mjerodavnog prava ne uključuje odredbe međunarodnog privatnog prava stoga je isključeno uzvratanje *renvoi*. Isključenje uzvratanja, izričito propisano u čl. 32. predstavlja značajan korak unaprijed na europskom putu ka pojednostavljenju života prekograničnih parova. Nesumnjivo je da pojava prekograničnih obilježja u procesu odlučivanja iziskuje sve veću stručnost i spoznavanje (ne samo domaćeg prava), čime se dijelom napušta stara izreka *iura novit curia*. Zalaz tehnike uzvratanja, tradicionalnog instrumenta mnogih nacionalnih međunarodnoprivatnopravnih poredaka, predstavlja *leitmotif* privatnog prava EU. Naime, pronalazimo istovjetno isključenje uzvratanja i u Uredbama Rim I, Rim II i Rim III. Isključenje uzvratanja predstavlja odgovor na mnoge probleme koji bi mogli nastati ukoliko bi nacionalno mjerodavno pravo sadržavalo i odredbe međunarodnog privatnog prava koje umjesto da potvrde nastavak postupka prema vlastitom pravu bi potencijalno mogle prisiliti suca na primjenu daljnjih mjerodavnih prava, a slijedom postojećih normi o uzvratanju predviđenih u domaćem pravu.¹¹¹

S ciljem dodatnog jamčenja pravne sigurnosti u pogledu uređenja imovinskih odnosa registriranih partnera prema pravnom uređenju propisanom Uredbom, načelo univerzalnosti povezuje se s načelom jedinstva (čl. 21.) prema kojem „pravo koje je ovom Uredbom određeno kao mjerodavno primjenjuje se bez obzira na to je li to pravo države članice“.

2. Izbor mjerodavnog prava

Čl. 22. Uredbe 2016/1104 afirmira osnovni kriterij utvrđenja mjerodavnog prava, pa tako u skladu s rješenjima propisanim glede nadležnosti, zakonodavac priznaje izboru partnera ulogu najvažnijeg instrumenta određenja mjerodavnog prava. Valja istaknuti da se sloboda izbora zacijelo smatra povlaštenim instrumentom, azakonodavac EU ga propisuje radi izbora mjerodavnog prava u mnogim područjima pravosudne suradnje u građanskim stvarima. Nju sadrže Uredba Rim III (čl. 5.), Uredba o nasljeđivanju (čl. 22.), Uredba Rim I (čl. 3.), kao i Uredba Rim II (čl. 14.). Partneri mogu zajedno izabrati mjerodavno pravo: na taj način svjesno i skladno definiraju koje imovinske posljedice proizlaze iz njihovog partnerstva, što uvelike umanjuje rizik sukoba glede utvrđivanja pravila do kojih bi sud mogao doći odlučujući u postupku. Uredba na svaki način potiče partnere u korištenju autonomije volje. Stoga, omogućuje partnerima (kao što i Uredba 2016/1103 omogućuje nupturijentima) autonomiju izbora čak prije negoli se registracijom uspostavi partnerstvo. Partneri mogu ostvariti *professio iuris* uoči nastanka partnerstva.

Partneri imaju pravo na *ius variandi*: u bilo kojem trenutku moći će izmijeniti mjerodavno pravo za njihove imovinske odnose, a bez da to retroaktivno utječe na ranije uređenje odnosa.

¹¹¹ V. R. Clerici, 'Reg. (UE), n. 1259/2019', u *Commentario breve ai trattati dell'Unione Europea* (Padova: Cedam, 2014.) 654.

To je uostalom posve logično jer bi se retroaktivnom primjenom prejudicirala prava trećih osoba koje su bile upoznate sa ranije izabranim mjerodavnim pravom. Partneri ili budući partneri mogu izabrati između prava države u kojoj partneri ili budući partneri ili jedan od njih ima uobičajeno boravište, prava države čije državljanstvo ima jedan od partnera ili budućih partnera ili prava države prema čijem pravu je registrirano partnerstvo uspostavljeno.

3. Formalna i materijalna valjanost sporazuma među partnerima i učinci prema trećima

Professio iuris mora biti izričit, sadržan u aktu koji ima datum, pisanog je oblika ili u ekvivalentnom elektroničkom obliku. Kao i u sporazumima iz čl. 7., potrebno je ispuniti eventualne dodatne formalne pretpostavke predviđene pravom mjerodavnim za sporazum.¹¹² Jedan od najvećih pravnih izazova u kontekstu sporazuma o izboru mjerodavnog prava odnosi se na njegov utjecaj na treće osobe (vjerovnike). Naime, mogućnost ostavljena partnerima da mjerodavno pravo mijenjaju više puta mora biti propisana na način da ne onemogućava prava trećih osoba. Mjerodavna prava među kojima strane biraju mogu biti različita jer se mogu temeljiti na drugačijim uređenjima imovinskih odnosa, a to se posljedično može reflektirati i na treće osobe. Na temelju konkretnog nacionalnog pravnog uređenja položaj vjerovnika kao treće osobe bi se mogao uvelike razlikovati, odnosno zaštita njegovih vjerovničkih prava mogla bi bitno varirati. Primjerice, treća osoba koja je vjerovnik jednog od partnera, mogla bi biti u različitom položaju ovisno o tomu kako mjerodavno pravo uređuje imovinu (vlastitu i zajedničku), kako tumači obveze preuzete od strane partnera i kako u konačnici uređuje pravo partnera da upravljaju imovinom. Prema čl. 28., „partner se ne može pozvati na pravo mjerodavno za imovinske posljedice registriranog partnerstva među partnerima protiv treće strane u sporu između treće strane i jednog ili oba partnera, osim ako je treća strana znala ili je, postupajući s dužnom pažnjom, trebala znati za to pravo“.

Bona fide treće osobe osnovni je kriterij oko kojeg se vrti sustav određivanja mjerodavnog prava. U tom pogledu zakonodavac EU je ponudio popis presumpcija *iuris et de iure* glede pojma *bona fide* kod trećih osoba. Na temelju čl. 28. st. 2., predmnjeva se da je treća osoba upoznata s mjerodavnim pravom ako se radi o pravu države kojim se regulira transakcija između partnera i te treće osobe. Također se predmnjeva poznavanje prava države u kojoj „partner koji sklapa ugovor i treća strana imaju svoje uobičajeno boravište“. Isto tako se predmnjeva poznavanje prava države u kojoj se nalazi imovina, u slučajevima koji uključuju nepokretnu imovinu. Treća osoba ne može tvrditi da ne poznaje pravo koje je mjerodavno za imovinske posljedice registriranog partnerstva ako glede imovine koja je u pitanju su ispunjene zakonom propisane obveze upisa prema: i) mjerodavnom pravu za transakciju između partnera i treće strane, ii) mjerodavnom pravu prema kojem partner koji sklapa ugovor i treća strana imaju svoje uobičajeno boravište, ili iii) mjerodavnom pravu države u kojoj se nalazi imovina, u slučajevima koji uključuju nepokretnu imovinu.¹¹³

¹¹² V. odjelak III.

¹¹³ Doslovno u čl. 28. st. 2. toč. (b) Uredbe 2016/1104.

4. Mjerodavno pravo u nedostatku izbora

Uredba 2016/1104 uređuje poveznice za utvrđivanje mjerodavnog prava kada stranke nisu izvršile izbor. Ti kriteriji omogućuju utvrđivanje mjerodavnog prava na temelju mjesta u kojem je registrirano partnerstvo uspostavljeno, na temelju uobičajenog boravišta ili na temelju državljanstva.¹¹⁴ Prema čl. 26., prioritet ima kriterij prema kojem se određuje da je mjerodavno pravo države u kojoj je registrirano partnerstvo uspostavljeno. Tek izvanredno, ako to zatraži jedan od partnera, sud može primijeniti neko drugo pravo. Primjena različitog prava u odnosu na ono države u kojoj je registrirano partnerstvo uspostavljeno, moguća je uz ispunjavanje određenih pretpostavki. Sud može primijeniti neko drugo pravo samo ako to pravo uređuje imovinske posljedice registriranog partnerstva i samo ako podnositelj zahtjeva dokaže da su partneri „imali posljednje zajedničko uobičajeno boravište u toj drugoj državi tijekom razdoblja znatne duljine“¹¹⁵ ili ako su se oba partnera „oslanjala na pravo te druge države u uređivanju ili planiranju svojih imovinskih odnosa“. Ako sud procijeni da je moguće utvrditi mjerodavnim pravo države različite od one u kojoj je registrirano partnerstvo uspostavljeno, to se pravo primjenjuje i na samu uspostavu registriranog partnerstva. Tim se rješenjem pojednostavljuje postupak, ali njegova može bitna primjena ovisi o tomu da se s time slože oba partnera. U slučaju nesuglasja „pravo te druge države proizvodi učinke od uspostave posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta u toj drugoj državi“.¹¹⁶ Valja također naglasiti kako prema čl. 26., „primjena prava te druge države ne smije imati štetan učinak na prava trećih strana koja proizlaze iz prava mjerodavnog na temelju stavka 1.“

5. Pojam „uobičajenog boravišta“

Već je ranije istaknuto¹¹⁷ da je Uredba 2016/1104 u čl. 22. predviđjela da partneri mogu izabrati mjerodavno pravo koje će uređivati imovinske posljedice njihovog registriranog partnerstva na temelju posebnih poveznica. To su: a) pravo države u kojoj partneri ili budući partneri ili jedan partner ima uobičajeno boravište u trenutku kada je sporazum sklopljen; b) pravo države čije državljanstvo ima jedan od partnera ili budućih partnera u trenutku kada je sporazum sklopljen; c) pravo države prema čijem pravu je registrirano partnerstvo uspostavljeno.

Nadalje, prema čl. 26. Uredbe, „u slučaju nepostojanja sporazuma o izboru prava na temelju članka 22., mjerodavno pravo za imovinske posljedice registriranog partnerstva pravo je države prema čijem pravu je registrirano partnerstvo uspostavljeno“. No, ako jedan od registriranih partnera to zatraži, prema čl. 26. st.2. toč. (a), mjerodavno pravo može biti pravo države u kojoj su partneri imali posljednje zajedničko uobičajeno boravište tijekom razdoblja znatne duljine. Radi se o iznimci putem koje se partneri mogu sporazumjeti o mjerodavnom

¹¹⁴ Više o europskom obiteljskom pravu v. K. Boele-Woelki, N. Detthoff i W. Gephart (ur.), 'Family Law and Culture in Europe', (Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia, 2014.) XVII-360.

¹¹⁵ Pravna rješenja uvedena Uredbom 2016/1104 u tom pogledu razlikuju se od onih propisanih u čl. 26. Uredbe 2016/1103. Napose, različiti su kriteriji propisani s ciljem određivanja mjerodavnog prava na temelju pojma „uobičajenog boravišta“. Naime, sud će utvrditi mjerodavno pravo na temelju trajanja zajedničkog boravišta para u određenoj državi, ukoliko jedan bračni drug zatraži primjenu drugog prava kao mjerodavnog.

¹¹⁶ Valja imati na umu ono što je propisano posljednjim dijelom čl. 26. st. 2.: „Ovaj stavak ne primjenjuje se kada su partneri sklopili sporazum o imovini partnerstva prije uspostave posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta u toj drugoj državi.“

¹¹⁷ V. poglavlje II, odjeljak III.5.

pravu.¹¹⁸ Valja naglasiti da na isti način čl. 22. st. 1. toč. (a) i (b), kao i čl. 26. st. 1. toč. (a) i (b) Uredbe 2016/1103, ističe uobičajeno boravište i državljanstvo među poveznicama s ciljem utvrđivanja prava koje bi bilo mjerodavno za uređenje bračnoimovinskog režima.

Zakonodavac EU i u Uredbi 2016/1104, i u Uredbi 2016/1103, priznaje bitnu ulogu uobičajenom boravištu.¹¹⁹ S obzirom na rastući broj prekograničnih zajednica, takvo rješenje se nameće kao prioritetno.¹²⁰ Naime, poveznica uobičajenog boravišta ima obilježja fleksibilnosti te omogućuje određivanje prava države u kojoj su registrirani partneri doista integrirani. Radi se o transverzalnom kriteriju povezivanja koji se kroz vrijeme afirmirao nad drugima.¹²¹ Prisutan je i u drugim uredbama EU, primjerice u Uredbi 2201/2003 (Bruxelles II *bis*), u Uredbi 1259/2010 (Rim III) te u Uredbi 650/2012.¹²²

Prebivalište kao poveznica bilježi značajnije probleme u primjeni s obzirom na bitne razlike koje postoje u tom pogledu u sustavima *common* i *civil law*, kao i na različite definicije koje glede tog pojma nude pojedinačni pravni sustavi.¹²³ Nadalje, pojam prebivališta temelji se pretežito na financijskim aspektima života građana, dok se pod uobičajenim boravištem misli na zajednicu života partnera koja se odnosi i na osobnu sferu pojedinaca. S obzirom na kompleksnost odnosa prekograničnih parova pridala se važnost cjelokupnom zajedničkom životu partnera, uključivši njihovu intimnu sferu. Na taj je način uobičajeno boravište nadvladalo prebivalište.

Valja naglasiti da zakonodavac EU u ovim paralelnim Uredbama, kako ni u drugima, nije ponudio definiciju uobičajenog boravišta, već je ona ostala predmetom „autonomne“ interpretacije u sudskoj praksi SEU.¹²⁴ Već prema ranijim stajalištima uobičajeno se boravište

¹¹⁸ P. Bruno, bilj. 14, 206.-210; Id., ‘I Regolamenti UE n. 1103/16 e n. 1104/16 sui regimi patrimoniali della famiglia: struttura, ambito di applicazione, competenza giurisdizionale, riconoscimento ed esecuzione delle decisioni’, u www.distretto.torino.giustizia.it; G.V. Colonna, ‘Il Regolamento europeo sui regimi patrimoniali tra coniugi’, u *Notariato* (2019.) 308.

¹¹⁹ Mnogi izvori sekundarnog prava EU propisuju kriterij odnosno poveznicu uobičajenog boravišta: Uredba Vijeća (EU) br. 1259/2010 od 20. prosinca 2010. o provedbi pojačane suradnje u području prava primjenljivog na razvod braka i zakonsku rastavu [2010] SL L 343/10; Uredba Europskog Parlamenta i Vijeća (EU) 2012/650 od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrši odluka i prihvaćanju i obrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju [2012] SL L 201/107; Uredba 2016/1103. E. Calò, ‘Variazioni sulla *professio iuris* nei regimi patrimoniali delle famiglie’ *Rivista del Notariato* I (2017.) 3.-8.; N. Cipriani ‘Rapporti patrimoniali tra coniugi, norme di conflitto e variabilità della legge applicabile’ *Rassegna di diritto civile* I (2019.) 27.-29.

¹²⁰ O raznim aspektima glede uobičajenog boravišta i državljanstva v. R. Clerici, ‘Alcune considerazioni sull’eventuale ampliamento del ruolo della residenza abituale nel sistema italiano di diritto internazionale privato’, u C. Campiglio (ur.), ‘Un nuovo diritto internazionale privato’, (Milano: Cedam, 2019.) 56.-64.

¹²¹ V. poglavlje IV. V. i P. Rogerson, ‘Habitual residence: the new domicile?’, 9 *Int’l & Comp. L.Q.* (2000.) 86., 86.-96.

¹²² Kriterij odnosno poveznica uobičajenog boravišta propisani su i u drugim izvorima sekundarnog prava EU, poput Uredbe Rim I i Uredbe Rim II. V. M.J. Cazorla González, ‘Matrimonial property regimes after the dissolution by divorce: connections and variables that determine the applicable law’, u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri, F.G. Viterbo (ur.), bilj. 16, 40.-48.; D. Damascelli, ‘Applicable law, jurisdiction, and recognition of decision in matters relating to property regimes of spouses and partners in European and Italian private International law’, u *Trust & Trustees* (2019.) 6.-11.

¹²³ C. Consolo, ‘Profili processuali del Reg. UE 650/2012 sulle successioni transnazionali: il coordinamento tra le giurisdizioni?’ *Rivista di diritto processuale civile* (2018.) 18.-20.

¹²⁴ Upućuje se na izvješće A. Bórras, Explanatory Report on the Convention, drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters [1998] SL C 221/27, u kojem se definira pojam uobičajenog boravišta u skladu sa sudskom praksom SEU kao „mjesto u kojem je osoba uspostavila, na čvrstim osnovama, trajno i uobičajeno središte svojih interesa, uzimajući u obzir sve činjevice relevantne za utvrđenje tog mjesta“. S time u vezi v. M. Mellone, ‘La nozione di residenza abituale e la sua interpretazione nelle norme di conflitto comunitarie’, *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2010.) 691.-693.; C.A. Marcoz, ‘Il Regolamento (UE) 650/2012: la

definira kao mjesto u kojem se uočavaju konkretni pokazatelji integracije građanina unutar određene društvene strukture. Radi se o procjeni koju nije moguće provesti vezano uz prijavljeno prebivalište ili državljanstvo, onda kada je očito da se osnovni i trajni aspekti života para se zapravo odvijaju negdje drugdje.¹²⁵ Po tom se pitanju provodi ekstenzivno tumačenje kojim se mogu prebroditi različitosti pojedinačnih pravnih sustava s ciljem zaštite osobnih, imovinskih i društvenih interesa određene zajednice.¹²⁶

Pojam „uobičajenog boravišta“ omogućuje razmatranje čitavog niza heterogenih faktora s ciljem njegovog utvrđivanja, a posljedično i mjerodavnog prava. Valja tumačiti „boravište“ kao mjesto u kojem je subjekt stabilno fiksirao trajno i uobičajeno sjedište svojih osobnih i imovinskih interesa. Izraz „uobičajeno“ valja tumačiti autonomno, odnosno na temelju konteksta u kojem se taj pojam nalazi u navedenim Uredbama, kao i na temelju društvene integracije koju određena prekogranična zajednica ima na određenom teritoriju.

5.1. Uobičajeno boravište u obiteljskim odnosima

S ciljem definiranja uobičajenog boravišta vrlo je korisno proučiti sudsku praksu SEU u pogledu obiteljskih odnosa. SEU se poziva na to da se pri tumačenju ne smije imati „opći“ pristup, već treba svaki put uzeti u obzir posebne okolnosti koje omogućuju utvrđenje mjesta u kojem partneri ostvaruju svoj zajednički život.

Kao što ističe SEU, pojam uobičajenog boravišta treba protumačiti na temelju posebnih okolnosti koje razlikuju jedan slučaj od drugoga, neovisno o krutim razgraničenjima postavljenima definicijama, te u skladu s određenim obiteljskim kontekstom. Primjerice, u predmetu *A*¹²⁷ zatraženo je od SEU¹²⁸ utvrđivanje uobičajenog boravišta prema čl. 8. Uredbe 2201/2003, maloljetnika koji su formalno imali prebivalište u Švedskoj, ali su već duže vrijeme boravili u Finskoj gdje nisu imali trajno boravište, nisu pohađali školu i kontinuirano su u obitelji bili izloženi opasnostima po njihovo zdravlje.

SEU je smatrao da je uobičajeno boravište potrebno odrediti u skladu s najboljim interesom djeteta, a ne samo gledajući na bliskost s teritorijom na kojem su se nalazili. Trebalo je nadalje uzeti u obzir okolnosti slučaja, kao i razloge boravka na teritoriju određene države, pohađanje škole, poznavanje jezika, kao i obiteljske i društvene odnose djece.¹²⁹ Drugim riječima, sudska je praksa naglasila kako su obilježja „uobičajenosti“ ona koja se povezuju s fizičkim

determinazione della “residenza” e altri problemi”, u *Eredità internazionali: italiani con beni all'estero e stranieri con beni in Italia*, (Milano: Consiglio Notarile, 2014.) 3.

¹²⁵ Rastuća mobilnost građana doprinosi nastanku prekograničnih parova koji imaju obilježja različitih kultura te posljedično imaju potrebu za adekvatnom pravnom zaštitom.

¹²⁶ L. Ruggeri, bilj. 10.

¹²⁷ Presuda SEU od 2. travnja 2009, predmet C-523/07. U doktrini v. R. Lamont ‘Habitual Residence and Brussels II-bis: Developing Concepts for European Private International Family Law’, *Journal of Private International Law* III (2007.) 261.-281.; N. Joubert, ‘La dernière pierre (provisoire?) à l’édifice du droit international privé européen en matière familiale. Les règlements du 24 juin 2016 sur les régimes matrimoniaux et les effets patrimoniaux des partenariats enregistrés’, bilj. 2, 3.-17.

¹²⁸ V. također presudu SEU od 27. studenog 2007., predmet C-435/06.

¹²⁹ Predmet C-523/07, para. 127. O uobičajenom boravištu v. H. Storme ‘Compétence internationale en matière d'autorité parentale. Résidence habituelle de l'enfant’, *Revue du droit des étrangers* (2008.) 650.-660.; S. Marino, ‘Nuovi criteri interpretativi per la determinazione della giurisdizione in materia di responsabilità genitoriale: la nozione di residenza abituale dei minori in una recente sentenza della Corte di giustizia CE’, *Rivista di diritto processuale* (2010.) 467.-476.; G. Chiappetta, ‘La «semplificazione» della crisi familiare: dall'autorità all'autonomia’, u P. Perlingieri i S. Giova (ur.), *Comunioni di vita e familiari tra libertà, sussidiarietà e inderogabilità*, (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.) 435.-464.

prisustvom (koji nije ni trenutno ni slučajno) građanina ili para na teritoriju određene države.¹³⁰ U svakom slučaju, faktori koji određuju integraciju djeteta u određenu društveni i obiteljski kontekst su varijabilni.¹³¹ *De facto*, unutar društvenog konteksta koji postaje sve složeniji, procjena SEU vodi se subjektivnim i objektivnim elementima koji se odnose na pojedinačni slučaj. Takva procjena postaje funkcionalna jedinstvenoj primjeni prava u svim pojedinačnim pravnim poretcima.

Naprotiv, nije utvrđeno uobičajeno boravište u Ujedinjenoj Kraljevini maloljetnici rođenoj u trećoj državi od britanskog oca i bangladeške majke. U tom predmetu oba su roditelja stabilno živjeli u Ujedinjenoj Kraljevini, ali je porođaj bio u Bangladešu gdje je kasnije majka ostala (prisiljena od muža) živjeti zajedno s djetetom. Kasnije je majka tražila mogućnost povratka u Ujedinjenu Kraljevinu te uspostavljanje uobičajenog boravišta djeteta tamo. SEU je utvrdio kako ni nezakonito ponašanje jednog roditelja nad drugim (iz kojeg je rezultiralo rođenje djeteta u trećoj državi), ni kršenje temeljnih prava majke ne omogućuju utvrđenje da bi dijete moglo prema čl. 8. st. 1. Uredbe 2003/2201 imati uobičajeno boravište u državi članici u kojoj nije nikada bilo.¹³² Stoga se može smatrati da je boravište uobičajeno kada postoje pokazatelji vezani uz kontinuitet života para ili glede namjere strana da zajednički život planiraju ostvariti u određenoj državi.¹³³

Ponekad je s ciljem utvrđivanja uobičajenog boravišta djeteta nužno prethodno utvrditi gdje je ukorijenjen život para. Primjerice, u predmetu *HR protiv KO*, SEU je konstatirao da uobičajeno boravište djeteta treba odgovarati mjestu u kojem se nalazi središte njegovog života. U tom je predmetu Poljakinja tražila da se utvrdi kako njezino dijete ima uobičajeno boravište kao i ona. Maloljetnica je imala dvojno državljanstvo te se izražavala na poljskom jeziku, ali je živjela u Belgiji s majkom gdje ju je kontinuirano posvećivao otac, belgijski državljanin. Iako je obiteljsko okruženje malog djeteta uvelike definirano životom roditelja s kojim trajno boravi, ipak i drugi roditelj na to utječe ukoliko je s djetetom uspostavio trajne i redovite osobne kontakte. Može se zaključiti dakle da se uobičajeno boravište ne može tumačiti kroz statičan pristup, već dinamično jer ovisi o različitim okolnostima¹³⁴ koje razlikuju jedan slučaj od drugoga. S obzirom na rastuću mobilnost pojedinaca unutar prostora bez unutarnjih granica, a koji je doveo do mnogih preseljenja parova, uobičajeno boravište, kao poveznica izražava snažnu težnju ka pojednostavljenju utvrđivanja mjerodavnog prava, ali ujedno uvažava specifičnosti pojedinih predmeta.¹³⁵

¹³⁰ Mišljenje nezavisnog odvjetnika Kokott od 29. siječnja 2009., predmet C-523/07, u kojem se u para. 44 navodi da se namjera roditelja da borave u drugoj državi manifestira primjerice kupnjom ili najmom nekretnine. Više o tomu u: É. Viganotti 'La notion de "résidence habituelle" de l'enfant selon la CJUE', *Gazette du Palais*, 40, (2018) 24-26; C. Nourissat 'Encore et toujours la résidence habituelle de l'enfant', *Procédures* 4 (2017.) 24.-25.

¹³¹ Presuda SEU od 8. lipnja 2017., predmet C-111/17, *C.G. OL. protiv PQ.*

¹³² Presuda SEU od 17. listopada 2018., predmet C-393/18, *UD protiv XB.*

¹³³ Presuda SEU- od 14. veljače 1995., predmet C-279/93, *Finanzamt Köln-Alistadt protiv Schumacker*; presuda SEU od 14. rujna 1999., predmet C-391/97, *Gschwind protiv Finanzamt Aachen-Außenstadt*; presuda SEU od 16. svibnja 2000., predmet C-87/99, *Patrik Zurstrassen protiv Administration des contributions directes.*

¹³⁴ Presuda SEU od 28. lipnja 2018., predmet C-512/17, *HR protiv KO, Prokuratura Rejonowa Poznań Stare Miasto w Poznaniu*; F. Mancini, 'Regimi patrimoniali della famiglia e prospettive di innovazione', *Rassegna di diritto civile* (2014.) 172.-174.

¹³⁵ R. Clerici, bilj. 120, 62.-65.; F. Salerno, bilj. 82, 36.-42.

5.2. Uobičajeno boravište u imovinskim obiteljskim odnosima

Pojam „uobičajenog boravišta“ objedinjava imovinske i osobne aspekte obiteljskih odnosa. Prilika da se o tomu izjasni dana je SEU u predmetu *MH, NI protiv Oj, Novo Banco SA*.¹³⁶ Pitanje se odnosilo na zahtjev jednog para koji je radio i boravio u Ujedinjenoj Kraljevini, kojim je tražio pokretanje postupka insolventnosti u Portugalu, državi njihove jedine imovine. No, *Tribunal da Relação* smatrao je da se središte interesa tog para nalazio tamo gdje su oni imali svoje uobičajeno boravište, tj. u Ujedinjenoj Kraljevini. U svojem mišljenju,¹³⁷ nezavisni odvjetnik ističe kako elementi korišteni radi utvrđivanja uobičajenog boravišta djece (prema Uredbi Bruxelles II *bis*) nisu primjenjivi na Uredbu 2015/848 s ciljem prepoznavanja uobičajenog boravišta tih konkretnih dužnika. Trebalo bi shvaćati središte interesa kao mjesto, kojeg mogu utvrditi i treće osobe, u kojem dužnik redovno brine o svojim imovinskim interesima. Središte interesa para utvrđuje se na način kako je upravljanje imovinom shvaćeno u društvenoj zajednici u kojoj par živi. Utvrđenje tog konkretnog mjesta može se provesti na temelju legitimnog očekivanja trećih osoba i na temelju društvenog priznanja pravnog statusa tog para u njihovoj široj zajednici. Stoga, pri tumačenju valja dati prednost ne toliko okolnostima koje se odnose na obiteljsku i društvenu situaciju, već na okolnosti koje se odnose na imovinsku sferu vjerovnika. Ipak, takav zaključak se ne može odnositi i na one međusobne odnose koji ujedno imaju i imovinske posljedice, poput bračnog odnosa ili drugih obiteljskopравnih odnosa. „Takvi odnosi mogu utjecati na položaj dužnika glede njegove imovine, a naročito mogu ga navesti na sklapanje poslova s trećima.“¹³⁸ Obveze nastale radi zadovoljavanja potreba obitelji nisu samo one koje nastaju unutar para, već neminovno uključuju i obveze koje se reflektiraju na vanjsku sferu te obiteljske zajednice, a utječu na zajednički život njezinih članova.¹³⁹ *Ergo*, granica između imovinske i osobne sfere unutar zajednice izgubi se gotovo uvijek. U tom pogledu nezavisni odvjetnik tvrdi da ukoliko nema drugih faktičkih elemenata,¹⁴⁰ središte interesa para treba biti mjesto u državi u kojoj imaju uobičajeno boravište, jer to je mjesto u kojem bračni drugovi provode duga razdoblja zajedničkog života te kontinuirano upravljaju svojim financijskim interesima. Sekundarno je pravo EU pojmom uobičajenog boravišta uvelo kriterij koji se temelji na konkretnoj procjeni te koji ne uzima u obzir isključivo imovinske interese.¹⁴¹ Na pojam uobičajenog boravišta pozvao se i francuski sudac s ciljem utvrđivanja mjerodavnog prava po pitanju nasljeđivanja u slučaju *J.P. Smet*.¹⁴² U oporuci je *de cujus* naveo pravo Kalifornije, jer je izjavio da tamo ima prebivalište. Na zahtjev nasljednika, francuski je sud na temelju čl. 21. Uredbe 2012/650, kao i cjelokupne procjene životnih okolnosti pokojnika, zaključio da su središte interesa obitelji i društveni život ostali u Francuskoj. Stoga

¹³⁶ Presuda SEU od 30. travnja 2020., predmet C-253/2019, *MH, NI protiv Oj, Novo Banco SA*.

¹³⁷ V. mišljenje nezavisnog odvjetnika Szpunara od 30. travnja 2020., predmet C-253/19, para. 45.

¹³⁸ V. mišljenje nezavisnog odvjetnika Szpunara od 30. travnja 2020., predmet C-253/19, para. 46.

¹³⁹ L. Ruggeri, bilj. 10.

¹⁴⁰ Mišljenje nezavisnog odvjetnika Szpunara od 30. travnja 2020., predmet C-253/19, para. 65.

¹⁴¹ O tomu opširno v. P. Perlingieri, 'Il diritto civile nella legalità costituzionale', (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2006.) 348.

¹⁴² V. Tribunal de Grande Instance de Nanterre, Ordonnance de Mise en Etat, rendue le 28 May 2019, n. 18/01502, utem *www.dalloz-actualite.fr*. V. i I. Kunda i S. Winkler, poglavlje III, odjeljak III.1., gdje se ističe: „Iako su neki autori bili iznenađeni činjenicom da definicija 'uobičajenog boravišta' nije uključena u Uredbu o nasljeđivanju, to je izostavljeno s namjerom, kao i u drugim pravnim instrumentima EU, kada je riječ o fizičkim osobama izvan njihovog profesionalnog djelovanja.“

je utvrđeno da se u Francuskoj nalazi uobičajeno boravište ostavitelja te da je francusko pravo mjerodavno.

Valja stoga zaključiti da s ciljem tumačenja pojma uobičajenog boravišta treba provesti sadržajnu procjenu, a ne temeljiti se samo na formalnim elementima, premda to ne znači da sudovi različitih država neće doći do različitih tumačenja.¹⁴³

No, zadaća je SEU usmjeravati nacionalne suce s ciljem jamčenja jedinstvene primjene prava budući da tumačenja koja daje SEU obvezuju ne samo sud koji je zastao postupkom i zatražio tumačenje, već sve sudove država članica.¹⁴⁴ Ugledni glas u doktrini¹⁴⁵ ističe kako „jedinstvo počiva na sintezi i na integraciji načela i pravila koja proizlaze iz nacionalnih, nadnacionalnih i međunarodnih izvora“ (*unità è data dalla sintesi e dall'integrazione di principi e di regole provenienti da fonti interne, sopranazionali e internazionali*).¹⁴⁶ Posve je evidentna potreba suradnje između europskih i nacionalnih sudova, jer se samo kroz uzajamni dijalog ostvaruje proces harmonizacije, poštujući različite nacionalne identitete.¹⁴⁶

6. Državljanstvo

Poveznica predviđena u čl. 22. toč. (b) Uredbe 2016/1104 predviđa mogućnost izbora pravo države čije državljanstvo ima jedan od partnera ili budućih partnera u trenutku kada je sporazum sklopljen. Kriterij državljanstva lako je prepoznatljiv s obzirom da se temelji na sigurnom elementu.¹⁴⁷

Državljanstvo predstavlja odnos između građanina i države. Uz državljanstvo akcesorno ide i „europsko građanstvo“¹⁴⁸ naglašavajući novu dimenziju europske integracije koja nije više samo gospodarske prirode. Europsko građanstvo ne zamjenjuje nacionalno, već priznaje čitav niz dodatnih prava koja nisu zamijenila, već obogatila ona nacionalna. Status europskog građanina omogućio je da svi, neovisno o državljanstvu, uživaju istu pravnu zaštitu. Napose, svi građani EU imaju isto pravo na boravak u drugoj državi članici čime se potvrđuje da europsko građanstvo čini temelj slobode kretanja osoba.¹⁴⁹

Teritorij država članica pretvorio se u područje slobode, sigurnosti i pravde¹⁵⁰ unutar kojeg se građani imaju pravo slobodno kretati, zadržavajući vlastiti osobni i obiteljski status.¹⁵¹ S time u vezi, u predmetu *Uwe Ruffler protiv Dyrektor Izby Skarbowej we Wrocławiu Ośrodek*

¹⁴³ P. Perlingieri, 'Applicazione e controllo nell'interpretazione giuridica', *Rivista di diritto civile* (2010.) 317.-342.

¹⁴⁴ P. Perlingieri, 'Diritto comunitario e identità nazionali', *Rassegna di diritto civile* (2011.) 530.-545.

¹⁴⁵ U tom pogledu v. P. Perlingieri, 'Applicazione e controllo nell'interpretazione giuridica', bilj. 143, 341.-342.

¹⁴⁶ P. Perlingieri, 'Il rispetto dell'identità nazionale nel sistema italo-europeo', *Il Foro napoletano* (2014.) 451.-453.; G. Carapezza Figlia 'Tutela dell'onore e libertà di espressione. Alla ricerca di un «giusto equilibrio» nel dialogo tra Corte europea dei diritti dell'uomo e giurisprudenza nazionale', *Diritto di famiglia e delle persone* (2013.) 1012.-1014.; A. Alpini, 'Diritto italo-europeo e principi identificativi', (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2018.) 130.-139.

¹⁴⁷ R. Clerici, bilj. 120, 2.-23.

¹⁴⁸ Pojam europskog građanstva seže svoje korijene još u doba Ugovora iz Maastrichta iz 1992.

¹⁴⁹ V. European Commission, Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences of registered partnerships, Brussels, 16.3.2011 COM(2011) 127 final 2011/0060 (CNS).

¹⁵⁰ V. Izvješće iz 2010. godine o europskom građanstvu (EU Citizenship Report 2010. Dismantling the obstacles to EU citizens' rights), Bruxelles, 27.10.2010 COM (2010) 603, dostupno na:

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0603:FIN:EN:PDF>

¹⁵¹ L. Ruggeri, bilj. 10.

Zamiejscony w Walbrzychu,¹⁵² glede zahtjeva poljskog građanina, koji boravi u Njemačkoj, radi ostvarenja ograničenog poreznog mirovinskog tretmana, SEU je utvrdio da status građanina EU omogućuje svakom tko se nalazi u istoj situaciji isti tretman neovisno o državljanstvu, a sve to s ciljem afirmacije slobode kretanja i boravka na teritoriju država članica.

U Uredbi 2016/1104 ne spominju se situacije u kojima partner ili oba partnera imaju više od jednog državljanstva, za razliku od Uredbe 2016/1103 gdje se u čl. 26. st. 2. predviđa da ako bračni drugovi imaju više od jednog zajedničkog državljanstva u trenutku sklapanja braka, primjenjuje se samo kriterij „prvog zajedničkog uobičajenog boravišta bračnih drugova nakon sklapanja braka“ ili onaj koji definira pravo „s kojim su bračni drugovi zajedno najbliže povezani u trenutku sklapanja braka“. Radi se o kompleksnom pitanju razrađenom i recitalom 49. kojim se ističe da „pitanje kako se razmatra osoba koja ima višestruko državljanstvo preliminarno je pitanje koje nije obuhvaćeno područjem primjene ove Uredbe i trebalo bi ga prepustiti nacionalnom pravu, uključujući, gdje je to primjenjivo, međunarodne konvencije, poštujući u potpunosti opća načela Unije“.¹⁵³ Nadalje, pojašnjava se kako „to razmatranje ne bi trebalo utjecati na valjanost izbora prava učinjenog u skladu s ovom Uredbom“. Radi se o poveznici koja počiva na poštovanju načela nediskriminacije na temelju državljanstva.¹⁵⁴

U nedostatku posebne odredbe o višestrukome državljanstvu u Uredbi 2016/1104, nadležno tijelo mora se nužno osloniti na sudsku praksu koja je nastala u bračnom pravu kako bi mogao doći do odgovora, odnosno utvrditi primjenjivo materijalno pravo.¹⁵⁵ U tom pogledu SEU u vezi s brakorazvodnim postupkom *Laszlo Hadadi protiv Csilla Marta Mesko Hadadi* ustvrdio je da su sudovi država članica, čije državljanstvo imaju bračni drugovi, na isti način nadležni te da bračni drugovi mogu slobodno izabrati koji će sud odlučivati.¹⁵⁶ Moguća je dakle koegzistencija više nadležnih sudova, i to bez hijerarhijskog odnosa među njima. Posljedično, na temelju argumentacije koju je iznio SEU, ne može se konstatirati koje državljanstvo prevladava budući da bi to dovelo do ograničenja u izboru nadležnog suda, kao i do ograničenja u slobodi kretanja osoba.¹⁵⁷

Ne može se stoga zaključiti u prilogu prevladavanju jednog državljanstva u odnosu na drugo niti onda kada je potrebno utvrditi koje je pravo mjerodavno.¹⁵⁸ U svakom slučaju kriteriji

¹⁵² Presuda SEU od 23. travnja 2009., predmet C- 544/07, *Uwe Rüffler protiv Dyrektor Izby Skarbowej we Wrocławiu Ośrodek Zamiejscony w Walbrzychu*.

¹⁵³ V., R. Baratta, 'Riconoscimento dello stato personale e familiare straniero: una prospettiva basata sui diritti', *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2016.) 413.-415.

¹⁵⁴ Čl. 18. UFEU propisuje da je prilikom primjene primarnog prava EU zabranjen bilo koji vid diskriminacije na osnovi državljanstva; V. D. Damascelli, 'La legge applicabile ai rapporti patrimoniali tra coniugi, uniti civilmente e conviventi di fatto nel diritto internazionale privato italiano ed europeo', *Rivista di diritto internazionale IV* (2017.) 1111.-1134.

¹⁵⁵ Više o svemu v. G. Perlingieri, 'Interferenze tra unione civile e matrimonio. Pluralismo e unitarietà dei valori', *Rassegna di diritto civile* (2018.) 102.-105. U tom se radu ističe kako je potrebno izbjegavati stvaranje „međusobno neusklađenih kategorija i potkategorija“ te razmišljati o jedinstvenom reguliranju neovisno o tomu jesu li parovi sklopili brak ili registrirali partnerstvo. Naglašava se jedinstveni temelj svih obiteljskih zajednica F. Parente, 'I modelli familiari dopo la legge sulle unioni civili e sulle convivenze di fatto', *Rassegna di diritto civile* (2017.) 958.-963.

¹⁵⁶ Presuda SEU od 16. srpnja 2009., predmet C-168/08, *Laszlo Hadadi protiv Csilla Marta Mesko Hadadi*, para 58.

¹⁵⁷ Presuda SEU od 16. srpnja 2009., predmet C-168/08, *Laszlo Hadadi protiv Csilla Marta Mesko Hadadi*, para. 53.

¹⁵⁸ P. Bruno, bilj. 14, 205.-208.; Id., 'I Regolamenti UE n. 1103/16 e n. 1104/16 sui regimi di famiglia: struttura, ambito di applicazione, competenza giurisdizionale, riconoscimento ed esecuzione delle decisioni', putem www.distretto.torino.giustizia.it.

propisani u pogledu nadležnosti ublažavaju pitanja koja proizlaze iz litispendencije postupaka.¹⁵⁹ Jedan od inovativnijih aspekata Uredaba 2016/1104 i 2016/1103 je upravo taj što su prekogranični parovi, iako nisu sklopili brak, pronašli put za zaštitu svojih imovinskih prava.¹⁶⁰

7. Prevladavajuće prisilne odredbe i javni poredak

Mogućnost ostavljena sudu da isključi primjenu prava određene države ili da se proglasi nenadležnim onda kada je mjerodavno pravo u suprotnosti s prevladavajućim prisilnim odredbama (pravilima neposredne primjene) ili javnim poretom predstavlja jedan od delikatnijih aspekata Uredbe 2016/1104. Obvezne odredbe i dalje prevladavaju s posljedicom da ako su u suprotnosti s mjerodavnim pravom definiranim Uredbom, to se mjerodavno pravo neće moći primjenjivati. Kao što izričito propisuje čl. 30., koje god da bilo mjerodavno pravo glede imovinskih posljedica registriranih partnerstva, „prevladavajuće prisilne odredbe jesu odredbe čije se poštovanje smatra ključnim u državi članici za zaštitu njezinih javnih interesa, poput političkog, socijalnog ili gospodarskog ustroja, u mjeri u kojoj ih je moguće primijeniti na bilo koju situaciju koju obuhvaćaju, bez obzira na pravo koje je inače mjerodavno za imovinske posljedice registriranog partnerstva na temelju ove Uredbe“. Način na koji sudovi tumače čl. 30. značajno utječe na primjenu Uredbe. Sustavno i aksiološko tumačenje odredaba kojima se Uredbom uređuju imovinske posljedice registriranih partnerstava (kao i odgovarajućih normi Uredbe 2016/1103) dovodi do zaključka kako će *lex fori* tek u izvanrednim okolnostima moći zabraniti primjenu stranog prava. U prilog takvom tumačenju ide i konkretno slovo propisa: čl. 30. propisuje da prevladaju, kao prisilne, samo one odredbe čija se primjena smatra „ključnom“ radi zaštite određenih interesa države. Također upućuje na restriktivno tumačenje izuzetaka navedenih u čl. 30. i recitalu 52. koji ističe da *lex fori* prevladava samo u „iznimnim slučajevima“. Naime, ograničiti primjenu stranog mjerodavnog prava zapravo znači onemogućiti ostvarivanje osnovnog cilja Uredbe 2016/1104. Što je dopušten veći broj izuzetaka, teže je jamčiti pravnu sigurnost glede utvrđivanja mjerodavnog prava u konkretnom slučaju.

Djelovanje prevladavajućih prisilnih odredaba dovelo bi do fragmentacije uređenja imovinskih aspekata prekograničnih registriranih partnerstava. Kad bi se o određenoj imovini primjerice odlučivalo na temelju određenog prava na koje se poziva *lex fori* na temelju prevladavajuće prisilnih odredaba neke države radi zaštite određenih njezinih ključnih interesa, ta bi imovina bila isključena iz jedinstvene primjene prava mjerodavnog prema Uredbi 2016/1104. „Ključni“ interesi mogu se odnositi, primjerice, na zaštitu gospodarstva određene države, na očuvanje okoliša, na zaštitu rada. Napose, klasifikacija prevladavajućih prisilnih odredaba je doista odgovoran i zahtjevan zadatak budući da popis iz čl. 30. nudi tek nekoliko primjera. U kontekstu materijalnopravne harmonizacije, sud može kvalificirati određenu odredbu prava EU kao prevladavajuće prisilnu, imajući na umu ključne interese koji nastaju na razini zakonodavstva EU. Rijetko se dogodi da nacionalni zakonodavci izrijekom propisuju određenu odredbu kao prevladavajuće prisilnu. Nedavno se ipak u talijanskom zakonodavstvu pojavio jedan takav primjer u okviru uređenja ugovora, o

¹⁵⁹ V. L. Ruggeri, bilj. 10.

¹⁶⁰ Presuda SEU od 5. lipnja 2018., premdet C-673/16, *Coman*. U toj se presudi pojašnjava kako pojam „bračnog druga“ uključuje i istospolnog bračnog druga.

prijevozu ili dostavi za vrijeme pandemije Covid-19, a sve to s ciljem zaštite javnog zdravlja ili nacionalnog gospodarstva.¹⁶¹ Smatra se da je određena odredba prevladavajuće prisilna ako je u nekoj državi njezina primjena obvezatna te štiti određeni ključni interes.¹⁶² Kao što ističe SEU, prevladavajuće prisilne odredbe su nacionalne odredbe čija je primjena do te mjere bitna da se nameće njihovo poštivanje bilo komu tko se nalazi na teritoriju te države članice ili u bilo kojem pravnom odnosu koji je na njemu smješten.¹⁶³ U Uredbi 2012/650 sud može protumačiti kao prevladavajuće prisilne i odredbe kojima se zbog obiteljskih ili društvenih razloga postavljaju ograničenja glede nasljeđivanja imovine. Premda se u Uredbi 2016/1104 ne spominju obiteljski razlozi, sudovi bi mogli tumačiti neke odredbe nacionalnog obiteljskoga prava kao prevladavajuće prisilne. Primjerice, takva bi u talijanskom pravu mogla biti odredba sadržana u čl. 32. *ter* zakona 218 iz 1995. glede partnerstava. Naime, sadržaj te norme mogao bi se kvalificirati kao prevladavajuće prisilnog karaktera.¹⁶⁴ Odredbe koje su postavljene s ciljem zaštite temeljnih interesa ne odnose se isključivo na zaštitu javnih interesa, već se odnose i na zaštitu interesa pojedinaca. Izričitim navođenjem u čl. 38. Uredbe 2016/1104 temeljnih prava i same Povelje o temeljnim pravima EU evidentno je kako zaštita temeljnih ljudskih prava, pa ako je potrebno i pozivanjem na prevladavajuće prisilne odredbe, treba biti osnovni cilj svakog pravnog poretka država članica.¹⁶⁵

Prevladavajuće prisilne odredbe usko su povezane s pojmom javnog poretka (*ordre public*) budući da uređuju određeni pravni odnos na temelju obveznih odredba neovisno o mogućoj primjeni stranog prava. Javni poredak ima drugačije djelovanje jer eliminira učinke koji bi nastali uslijed primjene odredbe stranog prava koja bi bila nekompatibilna s domaćim javnim poretkom. Javni poredak, poput prevladavajuće prisilnih odredaba, predstavlja možebitno ograničenje ostvarenju sloboda kretanja i priznanja odluka. Konkretna procjena okolnosti kada javni poredak može blokirati sustav slobodnog kretanja odluka provode sudovi imajući u vidu temeljna ljudska prava. S time u vezi, izniman karakter instituta javnog poretka jasno proizlazi iz recitala 53. u kojem stoji da „sudovi ili druga nadležna tijela ne bi smjeli primijeniti iznimku javnog poretka kako bi zanemarili primjenu prava druge države ili odbili priznati ili, ako je to slučaj, prihvatiti ili izvršiti odluku, javnu ispravu ili sudsku nagodbu iz druge države članice kada bi takvo postupanje bilo u suprotnosti s Poveljom Europske unije o temeljnim pravima“. Pozivanje na javni poredak onda kada u određenom pravnom odnosu postoje međunarodna obilježja ne znači referiranje na sve prisilne odredbe neke države. Kad bi to bilo tako, sud bi mogao primjenjivati strano pravo samo ukoliko bi ono bilo istovjetno domaćem pravu¹⁶⁶. Nasuprot tomu, *ordre public* ima prilično kompleksan sadržaj kojeg čine

¹⁶¹ V. čl. 28. st. 8. d.l. 9/2020. Više v. G. Zarra, 'Alla riscoperta delle norme di applicazione necessaria brevi note sull'art. 28, co. 8, del d.l. 9/2020 in tema di emergenza Covid-19', putem www.sidiblog.org.

¹⁶² Valja spomenuti mišljenje nezavisnog odvjetnika Wahla od 15. svibnja 2013. u predmetu C-184/12, *United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV protiv Navigation Maritime Bulgare*, para. 35.: „Drugim riječima, države članice i dalje su nadležne za to da konkretno utvrde kada su ugroženi javni interesi u širokom smislu, čime se opravdava osiguranje prisilnog karaktera određenim normama. Nacionalni sud morat će za kvalifikaciju nacionalne odredbe kao prisilne norme uzeti u obzir tekst i opću strukturu akta u kojem se nalazi.“

¹⁶³ V. presudu SEU od 23. studenog 1999., spojeni predmeti C-369/96 i C-376/96, *Jean-Claude Arblade i Arblade & Fils SARL*, para. 24.

¹⁶⁴ Tako P. Bruno, bilj. 14, 225.

¹⁶⁵ V. P. Perlingieri, bilj. 141, 936.

¹⁶⁶ Sveobuhvatnu analizu nude G. Perlingieri i G. Zarra, bilj. 47, 15.-90.

nacionalne odredbe, kao i odredbe prava EU te međunarodna načela.¹⁶⁷ Valja zaključiti kako iznimna priroda pozivanja na javni poredak nalaže njegovo restriktivno tumačenje, kao i njegovu ograničenu primjenu, a s ciljem zaštite prava EU može se tražiti tumačenje SEU u tom pogledu. U Uredbi 2016/1104 javni poredak predstavlja moguću prepreku primjeni mjerodavnog prava definiranog na temelju njome propisanih poveznica te moguću prepreku priznanju i ovrši odluka. No, javni poredak prema čl. 39. ne može nikada ograničiti djelovanje odredaba kojima se identificira nadležni sud.

Nadalje, specifičan problem koji se odnosi na djelovanje stranih propisa unutar pravnog sustava određene države odnosi se na *numerus clausus* stvarnih prava. U nekim državama članicama to se načelo smatra izrazom javnog poretka, pa se posljedično ne dopušta nastanak novih stvarnopravnih situacija različitih od onih koje su izričito propisane zakonom. Kako se ne bi događalo da se ne primjenjuje mjerodavno pravo prema pravilima propisanim Uredbom 2016/1104 zbog postojanja tog načela, zakonodavac EU je koristio institut prilagođavanja. Čl. 29. Uredbe propisano je da „kada se osoba poziva na stvarno pravo koje ima po pravu mjerodavnog za imovinske posljedice registriranog partnerstva, a pravo države članice u kojoj se poziva na pravo ne poznaje dotično stvarno pravo, to pravo se, ako je to potrebno i u mjeri u kojoj je to moguće, prilagođava najbližem ekvivalentnom pravu u okviru prava te države, uzimajući u obzir ciljeve i interese kojima služi određeno stvarno pravo i učinke koji su s njim povezani.“ Prilagođavanje je uređeno i u Uredbi 2012/650, što jasno ukazuje na to koliko su zapravo obiteljskopravna i nasljednopravna materija povezane kada se radi o imovinskim pitanjima. *Escamotage* prilagođavanja još jednom ističe koliko je važna interpretativna uloga prepuštena sudovima. Oni kroz svoje diskrecijske ovlasti – premda uvijek ograničeno djelovanjem SEU – mogu provjeriti i ocijeniti kako kvalificirati određeni institut stvarnog prava predviđen stranim pravom. U tom pogledu svojom je odlukom SEU u kontekstu instrumenta prilagođavanja stvarnih prava u Uredbi o nasljeđivanju¹⁶⁸ doprinio definiranju opsega tog kriterija, tvrdeći da se on odnosi isključivo na sadržaj stvarnih prava, a ne i na pitanje prijenosa stvarnih prava. Prilagođavanje je važan institut koji omogućuje učinkovitost stvarnih prava čiji su partneri nositelji te predstavlja pravno rješenje koje u europskom duhu nudi veću „fleksibilnost“ u pronalaženju pravila koja se primjenjuju u konkretnom predmetu.

V. Taksonomska raznolikost registriranih partnerstava u EU

1. Uvod

Počevši od druge polovice prošlog stoljeća u društvenoj se percepciji primjećuje kako brak nije jedina zajednica koja predstavlja temelj zajedničkom afektivnom životu i nastanku obitelji.¹⁶⁹ Sve češće se nukleusne obitelji temelje na drugim zajednicama – među koje

¹⁶⁷ V. F. Sbordone, ‘Discrezionalità e tradizioni costituzionali (ordine pubblico, margine di apprezzamento, ponderazione tra valori, comparazione tra principi)’, u ‘L’incidenza del diritto internazionale sul diritto civile, (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2011.) 31.-42.

¹⁶⁸ Presuda SEU od 12. listopada 2017., predmet C-218/16, *Kubicka*, para. 63. Više v. G. Russo, ‘*Legacy by vindicationem: how to manage right in rem issues*’, u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), bilj. 16, 159.-169.

¹⁶⁹ O „tradicionalnom“ pojmu braka i obitelji v. više u J.M. Scherpe, ‘Formal recognition of adult relationships and legal gender in a comparative perspective?’, u C. Ashford i A. Maine (ur.), *Research Handbook on Gender*,

posljednjih godina ubrajamo i registrirana partnerstva. U prošlosti je *de facto* zajednica postojala zbog dva osnovna razloga. Prvo, radi zaštite potreba osoba koje iz različitih razloga nisu mogle sklopiti brak (primjerice, osobe koje nisu još razvedene ili ako zajednicu čine osobe istog spola), i drugo, radi zaštite osoba koje iz osobnih, vjerskih ili kulturoloških uvjerenja odbijaju brak. Samo nakon nekoliko desetljeća, uz opciju *de facto* zajednica, u nekim se državama pojavila i mogućnost registriranja partnerstva kako za istospolne parove, tako i – ponekad – za parove različitog spola. Kad je zajednica, bilo *de facto*, bilo registrirana, slobodan odabir partnera, koji su hipotetski mogli sklopiti brak, nju snažno obilježava želja osobnog ostvarenja te ravnopravnost partnera. U tim zajednicama je osnovni cilj ostvarenje tog para, a prokreacija je u drugom planu te je često isključena i onda kad se radi o parovima osoba različitog spola.¹⁷⁰

2. Okolnosti koje ukazuju na „šepavi“ status unutar EU

Na europskom planu, unatoč velikim migracijama stanovništva,¹⁷¹ nedostaje zajednički stav glede pluraliteta pravnih modela kojima se priznaju parovi, kako među državama članicama Vijeća Europe, tako i državama članicama EU. Posljedično se pojavljuju osjetljiva pitanja u okviru izrade taksonomije, budući da je raznolikost pravnih uređenja velika. Mogućnost da jedan par koji je pravno priznat u jednoj državi ne bude priznat u nekoj drugoj državi dovodi do fenomena koji se u kontekstu anglosaksonskog sustava naziva „šepavi“ status. Nedostatak priznanja, koji se kosi s načelom *locus regit actum*,¹⁷² iako se u mnogočemu smatra nepoželjnim,¹⁷³ ipak je kompatibilan sa čl. 8. i 14. EKLJP, kao što je nedavno ESLJP potvrdio u predmetu *Ratzénböck i Seydl protiv Austrije*.¹⁷⁴

Kroz taksonomsku analizu pravno uređenih zajednica parova naglašeno je da problemi „šepavog“ statusa nisu vezani samo uz brak, već i uz registrirana partnerstva. Naime, u vezi s brakom postavljaju se pitanja priznanja unutar EU ako dvije osobe istog spola koje su

Sexuality and the Law (Northampton: Elgar, 2020.), 17.: „Until fairly recently, family law was solely focused on marriage, understood as the union of a man and a woman for life. Indeed, families were only created through and by that kind of marriage, and any adult relationship beyond that was not even deemed to be family.“

¹⁷⁰ V. R. Garetto, ‘Social Perspective Related to Family Formations in the European Union’, u R. Garetto (ur.), *Report on Collecting Data. Methodological and Taxonomical Analysis* (Torino: PSEFS/IgiTo, 2019.), 1.-9.

¹⁷¹ M. Rizzuti, ‘Ordine pubblico costituzionale e rapporti familiari: i casi della poligamia e del ripudio Constitutional Public Policy and Family Relationships: Polygamy and Repudiation as Case Studies’ 10 *Actualidad Jurídica Iberoamericana* (2019.), 604., 604.-605.; R. Garetto, ‘The Impact of Multicultural Issues on the Notion of «Family Members»’ 79 *Zbornik znanstvenih razprav* (2019.) 7., 7.-8.

¹⁷² Kad bi *lex loci celebrationis* prevladao nad načelom *locus regit actum*, mogućnost nastanka „šepavih“ statusa bila bi još i veća. V. I.F. Baxter, ‘Recognition of Status in Family Law. A Proposal for Simplification’ 39 *Canadian Bar Review* (1961.) 301., 344.: „A universally adopted system whereby formal validity is referred to the *lex loci celebrationis* and essential validity to personal law would give rise to a higher rate of 'limping' marriages than a universally adopted system of applying *locus regit actum* to total validity.“

¹⁷³ F. Deana, ‘Cross-border continuity of family status and public policy concerns in the European Union’ 40 *Diritto Pubblico Comparato ed Europeo* (2019.) 1979., 1982.: „Limping status might cause devastating consequences to status holder and his/her family members, such as impossibility to gain the citizenship of a given State, benefit from migration rights like family reunification and determine who holds parental responsibility or obligations of maintenance to a child or to a former spouse following divorce.“; M. Ní Shúilleabháin, ‘Private International Law Implications of «Equal Civil Partnerships»’, 68 *International and Comparative Law Quarterly* (2019.), 161., 166.: „Limping status can result in an arbitrary denial of all of the rights and obligations ordinarily associated with the status, particularly in the event of relationship breakdown.“

¹⁷⁴ Presuda ESLJP, *Ratzénböck i Seydl protiv Austrije*, 26. listopada 2017., br. 29475/12. Presudu je analizirao P. Bruno, ‘Coppie omosessuali e unione registrata: la Corte di Strasburgo evita la reverse discrimination’, dostupno na: www.ilfamiliarista.it.

sklopile brak u jednoj državi članici traže upis tog braka u državi članici u kojoj ne postoji mogućnost sklapanja istospolnog braka. Rjeđe se govori o pitanjima glede priznanja u nekoj državi partnerstva registriranog u drugoj državi. Problematična pitanja priznanja registriranog partnerstva postoje u dva slučaja:

- a) u slučaju istospolnog para koji je registrirao svoju zajednicu u državi članici gdje im nije omogućeno sklapanje braka, ako traže priznanje zajednice u drugoj državi članici koja ne predviđa registrirano partnerstvo;
- b. u slučaju parova koji – neovisno o seksualnoj orijentaciji – premda mogu sklopiti brak, odaberu registrirano partnerstvo umjesto braka. Razlog takvog odabira, o kojem se rijetko razmišlja, može počivati na kulturološkim ili ideološkim uvjerenjima.

Ako se partneri koji su registrirali svoju zajednicu kasnije presele zbog bilo kojeg razloga u neku državu članicu koja ne priznaje registrirano partnerstvo, podlijevali bi svim posljedicama koje nastaju kada njihov status nije priznat. Taj je aspekt zanimljiv jer naglašava da negativni učinci uslijed nemogućnosti priznanja partnerstva koje je valjano konstituirano u drugoj državi ne ovise o spolu partnera.

3. Taksonomski okvir

Uredba 2016/1104 neprestano se referira na „partnere”, mimo bilo kojeg određenja njihovog spola. Primjenjuje se stoga i na registrirana partnerstva osoba različitog spola i na ona osoba istog spola. Registrirana partnerstva pronašla su pravno uređenje tek u novijim vremenima: prva država članica EU koja je uredila te zajednice bila je Danska 1989.¹⁷⁵ S početka je to bilo radi priznanja istospolnim partnerima prava na osnivanje pravno uređene zajednice. Tek kasnije – i to samo u nekim državama – i heteroseksualni parovi ostvarili su pravo registracije njihovih zajednica.

S obzirom na tu posebnost registriranih partnerstava, valja konstatirati neujednačeno pravno uređenje ove materije uz potrebu za shvaćanje razloga koji su doveli do heterogenog uređenja ove materije od države do države članice.

Čak četrnaest država članica dopuštaju parovima istog spola registraciju svoje zajednice: Austrija, Belgija, Cipar, Češka, Estonija, Francuska, Grčka, Hrvatska, Italija, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nizozemska i Slovenija. Prije reguliranja prava na sklapanje braka istospolnim parovima, drugih pet država članica su omogućavale registraciju takvih zajednica, a takve su registracije i dalje valjane ukoliko ti parovi nisu odlučili konvertirati registrirano partnerstvo u brak. To su: Danska, Finska, Irska, Njemačka, i Švedska. Devet država članica dopuštaju registraciju partnerstava svih parova bilo da su istog ili različitog spola: Austrija, Belgija, Cipar, Estonija, Francuska, Grčka, Luksemburg, Malta i Nizozemska, dok pet država članica dopuštaju registraciju isključivo istospolnim parovima: Češka, Hrvatska, Italija, Mađarska i Slovenija. Dvije države članice ne uređuju institut registriranog partnerstva, ali predviđaju mogućnost sklapanja braka istospolnim parovima: Portugal i Španjolska – uz dužnu napomenu da su u Španjolskoj mnoge autonomne pokrajine pravno uredile i

¹⁷⁵ V. E.D. Rothblum, ‘Same-Sex Marriage and Legalized Relationships: I Do, or Do I?’ 1 *Journal of GLBT Family Studies* (2005.) 21., 23. Kasnije su i druge države: Norveška (1993.), Švedska (1995.) te Island (1996.) omogućile registraciju istospolnih partnerstava. S time u vezi v. K. Boele-Woelki, ‘Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-Marital Cohabitation in Europe Conflict of Laws’ 60 *Louisiana Law Review* (2000) 1053., 1053.-1054.

registrirana partnerstva. Na kraju, valja spomenuti da šest država članica ne pruža mogućnost registracije partnerstava niti sklapanje braka istospolnim parovima: Bugarska, Litva, Latvija, Poljska, Rumunjska i Slovačka.¹⁷⁶

4. Mapa imovinskih posljedica u državama članicama

Što se tiče imovinskih učinaka¹⁷⁷ koji proizlaze iz registriranog partnerstva ukratko je predstavljeno nacionalno uređenje materije, počevši od onih država članica koje predviđaju registraciju i partnera istog spola i partnera različitog spola, a zatim se nastavlja s onima koje uređuju registraciju isključivo partnerstava osoba istog spola. Ako se analognim putem spominje uređenje bračnoimovinskih režima, radi detaljnije analize upućuje se na razmatranja ponuđena u tom pogledu u drugom dijelu ovog rada.¹⁷⁸

U Austriji, premda postoje razlike između registriranog partnerstva i braka (primjerice iz registriranog partnerstva ne proizlazi obveza uzajamne vjernosti, već samo uzajamnog povjerenja), imovinske posljedice registriranih partnerstava između osoba istog ili različitog spola gotovo su istovjetne onima koje proizlaze iz bračnog odnosa, što znači primjenu režima odvojenih imovina (*Gütertrennung*), ako se partneri drugačije ne sporazume.

U Belgiji se pravni učinci registriranoga partnerstva (*cohabitation légale*), premda slični onima koji proizlaze iz braka, ne odnose na osobna prava i dužnosti među partnerima koji mogu biti osobe istog ili različitog spola. Za razliku od imovinskoga režima u braku, kod registriranog partnerstva primjenjuje se režim odvojenih imovina, ako se partneri drugačije ne sporazume.

U Cipru iz registriranog partnerstva osoba istog ili različitog spola proizlaze iste posljedice koje proizvodi bračni odnos. Na njih se primjenjuje režim odvojenih imovina, ako se strane drugačije ne sporazume.

U Estoniji je imovinski režim registriranih partnera sličan bračnoimovinskom. Partneri (istog ili različitog spola) biraju između imovinskih režima koji zakon nudi u bračnom pravu. Partneri mogu birati između zajedničke imovine, odvojene imovine ili zajednice akumulirane dobiti, no, mogu se i drugačije sporazumjeti.

U Francuskoj pravnim institutom *pacs* (*pacte civil de solidarité*) uređuje se – neovisno o spolu - zajednički život partnera te se definira da se partneri obvezuju na uzajamnu moralnu i materijalnu podršku, svako u mjeri u kojoj može to osigurati prema svojim mogućnostima. Glede imovinskih aspekata, predviđena je odvojena imovina, ako se strane drugačije ne sporazume.

U Grčkoj registrirana se partnerstva (svih osoba neovisno o spolu) temelje na istim načelima ravnopravnosti i solidarnosti koji obilježavaju brak. Primjenjuju se pravila o imovinskim posljedicama koje proizlaze iz bračnog odnosa, osim ako partneri ne odaberu režim zajedničke imovine.

¹⁷⁶ Navedeni podaci su sustavno uređeni u S. De Simone, "Taxonomical Table Related to Models of Couple in the European Union", u R. Garetto (ur.), *Report on Collecting Data*, bilj. 2, 24-27.

¹⁷⁷ Detaljne informacije o imovinskim posljedicama registriranih partnerstava dostupne su u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data* (Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, 2019.). Na taj se izvor upućuje za svaku daljnju analizu.

¹⁷⁸ V. poglavlje I.

U Luksemburgu se na registrirana partnerstva osoba istog ili različitog spola primjenjuju imovinski učinci propisani za brak, tj. režim zajedničke imovine, osim ako se strane ne dogovore za odvojenu imovinu, konvencionalnu zajednicu ili zajednicu akumulirane dobiti.

U Malti se na registrirana partnerstva osoba istog ili različitog spola primjenjuju imovinski učinci propisani za brak, tj. zajednička imovina, osim ako se strane drukčije ne dogovore.

U Nizozemskoj primjenjuju se na registrirana partnerstva isti imovinski učinci predviđeni za brak, tj. režim „ograničene zajedničke imovine“, na snazi od 1. siječnja 2018. U svakom slučaju, partnerima je dopušteno odabrati različiti način uređenja vlastitih imovinskih odnosa. Par (kojeg čine osobe istog ili različitog spola) može konvertirati svoje registrirano partnerstvo u brak, bez da pritom mora mijenjati imovinski režim.

Kao što je ranije istaknuto, u pet država članica – Češkoj, Hrvatskoj, Italiji, Mađarskoj i Sloveniji – registracija partnerstva je omogućena isključivo istospolnim parovima.

U Češkoj je registrirano partnerstvo samo dijelom regulirano slično braku. Naime, što se tiče imovinskih učinaka, za razliku od braka, ne postoji zajednička imovina: partneri mogu eventualno steći imovinu u klasičnom stvarnopravnom suvlasništvu.

U Hrvatskoj pravno uređenje imovinskih posljedica registriranih partnerstava gotovo preslikava pravna rješenja propisana za imovinske odnose u bračnom pravu. Na partnere se primjenjuje zakonski režim zajedničke stečevine, ako ne ugovore drugačije.

U Italiji uređenje registriranih partnerstava preslikava brak, premda ima nekoliko razlika. Ne postoji, primjerice obveza uzajamne vjernosti. Glede imovinskih odnosa primjenjuje se zakonski režim zajedničke imovine, osim ako partneri ne izaberu jedan od preostalih imovinskih režima propisanih zakonom.

U Mađarskoj se bračnoimovinski režim (zajedničke imovine) primjenjuje i na registrirana partnerstva, osim ako se partneri ne dogovore da će drugačije urediti imovinske odnose.

U Sloveniji imovinske posljedice registriranih partnerstava prate rješenja propisana za bračno pravo. Primjenjuje se režim zajedničke imovine (*skupno premoženje*).

Također je ranije istaknuto da su u Danskoj, Finskoj, Irskoj, Njemačkoj i Švedskoj istospolni parovi mogli registrirati svoja partnerstva sve dok nije u tim državama uvedena mogućnost da osobe istog spola sklope brak. Registriranim partnerima je omogućena konverzija njihovog partnerstava u brak.

U Danskoj od 15. lipnja 2012. nije više moguće registrirati partnerstvo. Ranije registrirana partnerstva ostaju valjana, a partneri mogu konvertirati svoje partnerstvo u brak. Na imovinske posljedice registriranih partnerstava primjenjuju se pravila koja se odnose na imovinske odnose u bračnom pravu. Taj režim čini odgođena bračna stečevina, čije posljedice nastaju ukoliko dođe do prestanka tog obiteljskopravnog odnosa. No, partneri mogu također odabrati režim odvojenih imovina.

U Finskoj bilo je moguće registrirati partnerstvo od 2002. do 2017. Partneri mogu konvertirati raniju registraciju u brak. Imovinske posljedice koje proizlaze iz njihovog odnosa – ako se drugačije ne sporazume – koincidiraju s bračnoimovinskim posljedicama, tj. primjenjuje se režim odvojene imovine, koja se u slučaju prestanka odnosa raspodjeljuje u istim dijelovima.

U Njemačkoj od 1. listopada 2017. nije više moguće registrirati partnerstvo, s obzirom da svi parovi (neovisno o spolu) mogu sklopiti brak. Parovi koji su ranije registrirali partnerstvo mogu ga konvertirati u brak. Ako to ne učine, registrirano partnerstvo i dalje proizvodi svoje

pravne učinke, a u pogledu imovinskih prava, ako se partneri drugačije ne sporazume, primijenjuje se režim sudjelovanja u stečenoj imovini (*Zugewinnsgemeinschaft*).

U Irskoj partneri su mogli registrirati svoju zajednicu od 1. siječnja 2011. do stupanja na snagu zakona iz 2015. (*Marriage Act*) 6. studenog te godine. Imovinske posljedice odnosa registriranih partnera koji nisu kasnije konvertirali svoje partnerstvo u brak su istovjetni onima za bračno pravo, a tj. Režim odvojenih imovina, bez mogućnost izbora nekog alternativnog rješenja.

U Švedskoj od 1995. do 2009. su istospolni partneri mogli registrirati svoje partnerstvo. Od 2009. postoji mogućnost konvertiranja registriranog partnerstva u brak, nakon što je reformirano bračno pravo. Na imovinske posljedice registriranih partneri koji nisu konvertirali svoju zajednicu primjenjuje se imovinski režim propisan za brak, tj. odgođena bračna stečevina (*giftorättsgods*), kojim se svakom partneru jamči u slučaju prestanka partnerstva polovicu zajedničke imovine.

5. Problatika pluraliteta modela partnerstava

Promatrajući razvoj pravnog uređenja registriranih partnerstava u EU proteklih desetljeća, jasno je da su te zajednice pronašle put u pravnim poretcima kako bi odgovorile jednoj specifičnoj potrebi. Njihova je svrha, u nemogućnosti sklapanja braka, pružanje pravne legitimacije zajednicama osoba istog spola.¹⁷⁹ Ta se potreba dijelom izgubila (ili izmijenila) kad se u ovije vrijeme u više pravnih sustava dogodila značajna reforma bračnog prava kojom je i istospolnim parovima omogućeno sklapanje braka. Naročito se konstatira gubitak interesa za pravnim uređenjem tih zajednica u sustavima u kojima uz registrirano partnerstvo postoji pravo na sklapanje braka za sve. Nova se potreba nameće u mogućnosti formaliziranja veze između osoba koje iz različitih osobnih ili ideoloških razloga ne namjeravaju posegnuti za brakom.¹⁸⁰

Mnogobrojni modeli uređenja tih zajednica ima za posljedicu brojne načine njihova prestanka. Postupci u kojima prestaju te zajednice manje su formalni u odnosu na razvod braka. Često se temelje na sporazumu partnera, a obraćanje sudskim tijelima je predviđeno tek ako se time želi jamčiti zaštitu imovinskih interesa partnera ili ako je potrebno zaštititi položaj maloljetnika koji su eventualno uključeni u taj odnos.¹⁸¹ Bitne razlike koje postoje između pravnih rješenja shodno tomu uređuje li se registriranim partnerstvom status istospolnog para koji ne može sklopiti brak ili, položaj svih parova koje izabiru registraciju ne želeći sklopiti brak, reflektiraju se neminovno i na prestanak tih partnerstava. No, u svakom slučaju prisutne su razlike u odnosu na prestanak braka.¹⁸²

¹⁷⁹ J.M. Scherpe, 'The Past, Present and Future of Registered Partnerships', u J.M. Scherpe i A. Hayward (ur.), 'The Future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?', bilj. 15, 570.

¹⁸⁰ J.M. Scherpe, 'Quo Vadis, Civil Partnership?' 46 *Victoria University of Wellington Law Review* (2015.) 755., 759.

¹⁸¹ V. J.A. Hoogs, 'Divorce without Marriage: Establishing a Uniform Dissolution Procedure for Domestic Partners through a Comparative Analysis of European and American Domestic Partner Laws' 54 *Hastings Law Journal* (2002.) 707., 716.-717. Valja naglasiti da jednostavniji postupak raskida zajednice nije nužno pokazatelj veće nestabilnosti tog odnosa. Više o tomu v. C. Draghici, 'Equal Marriage, Unequal Civil Partnership: A Bizarre Case of Discrimination in Europe', 29 *Child and Family Law Quarterly* (2017.) 313., 328.

¹⁸² Primjerice, u Italiji je postupak raskida istovjetan razvodu braka. No, velika je razlika u tomu što raskidu ne prethodi obvezna rastava (*separazione*). Takvo je rješenje usklađeno s time što za registrirana partnerstva nije propisana obveza vjernosti, pa posljedično postupak raskida može biti brži jer se ne utvrđuje odgovornost propasti odnosa uslijed preljuba (što se u bračno, sporu provodi posebnim institutom – *addebito*). V. L. Olivero,

Valja stoga naglasiti da se tijelo primjene u različitim državama članicama suočava različitim interpretativnim pitanjima. S jedne strane, riječ je o asimetričnosti koja proizlazi iz uvođenja registriranih partnerstava isključivo za istospolne parove, ako u tom pravnom sustavu imaju pravo na sklapanje braka isključivo osobe različitog spola. S druge strane postavlja se pitanje jednakog postupanja prema parovima osoba istog ili različitog spola onda kada je došlo do reformiranja bračnog prava, a zadržala se pritom registracija za istospolna partnerstva.¹⁸³ Ta pitanja izazovna su u pogledu tumačenja i materijalnog i međunarodnog privatnog prava, bilo da se radi o situaciji kada osobe istog spola ne uživaju pravo priznavanja njihove zajednice, bilo kada im je omogućeno sklapanje braka.

Uzimajući u obzir primjerice pet država članica, naime, Španjolsku, Italiju, Ujedinjenu Kraljevinu (prije izlaska iz EU), Austriju i Rumunjsku, prilično je razvidno koliko ta pitanja izazivaju prijepora i u sudskoj praksi. U Španjolskoj se primjerice nije smatralo potrebnim uvesti jedinstveni model registriranih partnerstava na nacionalnoj razini. U Italiji je u određenim situacijama izabrano prilagođavanje braka sklopljenog u inozemstvu između osoba istog spola u registrirano partnerstvo. U Ujedinjenoj Kraljevini prepoznata je potreba proširenja i na parove osoba različitog spola mogućnosti registracije njihove zajednice. U Austriji je utvrđeno progresivno došlo do izjednačenja prava priznatih registriranim istospolnim partnerima i bračnim drugovima (različitog spola), tako da je zaključeno kako je nepotrebno nastaviti održavati odvojene i alternativne sustave za pravno uređenje parova ovisno o spolu partnera. Na kraju, u Rumunjskoj istospolni parovi ne mogu ni registrirati svoju zajednicu ni sklopiti brak. No, SEU je priznao istospolnom partneru pravo boravka u Rumunjskoj iako se radi o građaninu treće države (izvan EU), ako je istospolni par sklopio brak u inozemstvu.

5.1. Španjolsko iskustvo

U Španjolskoj, nakon stupanja na snagu zakona br. 13/2005 – kojim je osobama istog spola dopušteno sklapanje braka, kao i zakona br. 15/2005 – kojim je omogućen jednostrani razvod (bitnim ubrzanjem tog postupka), razvila se vrlo zanimljiva rasprava s ciljem kontekstualiziranja instituta braka u odnosu na ostale zajednice parova postojeće u tom pravnom sustavu.¹⁸⁴ Valja istaknuti da Španjolska ima „pluralističko zakonodavstvo“¹⁸⁵ glede

‘Unioni civili e presunta licenza d'infedeltà’ 71 *Rivista Trimestrale di Diritto e Procedura Civile* (2017.) 213., 213.-215. Valja naglasiti kako dio doktrine kritizira to zakonodavno rješenje. V. G. Oberto, ‘I rapporti patrimoniali nelle unioni civili e nelle convivenze di fatto’, u M. Blasi, R. Campione, A. Figone, F. Mecenate i G. Oberto, ‘La nuova regolamentazione delle unioni civili e delle convivenze – legge 20 maggio 2016, n. 76’, (Torino: Giappichelli, 2016.), 29., 55. Općenito o raskidu tih zajednica: C. Rimini, ‘Art. 1, 24° comma’, u A. Scialoja i G. Branca (ur.), *Commentario al Codice Civile* (Bologna-Roma: Zanichelli, 2020.), 346.-358.

¹⁸³ Za sveobuhvatnu analizu v. H. Fenwick i A. Hayward ‘Rejecting asymmetry of access to formal relationship statuses for same and different-sex couples at Strasbourg and domestically’ 6 *European human rights law review* (2017.) 544., 544.-548.

¹⁸⁴ P. Domínguez Lozano, ‘Las uniones de personas del mismo sexo: las opciones de regulación y sus implicaciones jurídicas’ 20 *Derecho privado y Constitución*, 173, 193 (2006); R. Garetto, ‘Presupposti per una «ridefinizione» concettuale del matrimonio. Il dibattito fra sostenitori della tradizione e fautori del cambiamento negli Stati Uniti d’America ed in Spagna’ 4 *Annali della Facoltà Giuridica Università di Camerino* (2015.), 51., 98.

¹⁸⁵ M.J. Cazorla González, ‘Ley aplicable al régimen económico matrimonial después de la disolución del matrimonio tras la entrada en vigor del Reglamento UE 2016/1104’ 21 *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia* (2019.) 87., 93.

registriranih partnerstava. Osim državnih zakona, postoje mnogi pravni izvori na razini autonomnih pokrajina (*leyes autonómicas*).¹⁸⁶

Usprkos heterogenog uređenja ove materije, razvidna su temeljna obilježja koja karakteriziraju registrirana partnerstva u pojedinim pokrajinama.¹⁸⁷ Prvo je njihovo obilježje što se mogu brzo razvrgnuti. S obzirom na to da je zakonom iz 2005. (*Ley 15/2005*) u španjolskom bračnom pravu došlo do bitnih promjena uvođenjem mogućnosti da svaki bračni drug individualno jednostavno iskazom volje može prouzročiti prestanak braka (i to bez navođenja razloga), razlike između braka i registriranih partnerstava su u tom pogledu gotovo nestale. Dodatni element koji je prije 2005. obilježavao registrirana partnerstva odnosio se na mogućnost pravnog priznanja te formaliziranja istospolnih zajednica. No, taj je element izgubio na važnosti nakon uvođenja zakona br. 13 iz 2005.

Trenutno u onim autonomnim pokrajinama u kojima su pravno regulirana registrirana partnerstva, *de facto* parovi koji su odlučili svoju zajednicu registrirati i oni koji su odlučili sklopiti brak nalaze se u istom položaju. U tom pogledu, zakoni br. 13 i 15 iz 2005. prilično „fleksibilno“ uređuju brak te, iako dopuštaju daljnje postojanje registriranih partnerstava, zapravo su ih ispraznili od njihovog pravnog sadržaja. To je jasno istaknuto u presudi od 12. rujna 2005. koju je donio španjolski Vrhovni sud (*Tribunal Supremo*).¹⁸⁸ Njome se potvrđuje da parovi koji ne žele sklopiti brak, ne žele stoga ni pravne posljedice koje proizlaze iz bračnog odnosa. Drugim riječima, parovi koji žele formalizirati svoj odnos, sklopit će brak, dočim svi parovi koji ne žele sklopiti brak implicitno odustaju od stjecanja tog statusa.¹⁸⁹ Naime, analognom primjenom na registrirana partnerstva – uređena zakonodavstvom pojedinačnih autonomnih pokrajina – odredbi koje propisuju pravne posljedice braka bilo bi posve neprimjereno, jer bi dovelo do povrede slobode prepuštene partnerima kada registriraju svoje partnerstvo umjesto da sklope brak.¹⁹⁰

Ipak, nedostatak uređenja na državnoj razini ne samo što stvara probleme glede neujednačenog postupanja s registriranim partnerstvima unutar nacionalnog prava,¹⁹¹ već uzrokuje poteškoće i u primjeni sekundarnog prava EU nad tim registriranim partnerstvima

¹⁸⁶ Cfr. A.M. Pérez Vallejo i M.J. Cazorla González, 'Spain', u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 9, 612.-615. Cataluña: l. 25/2010 su Uniones Estables de Pareja. Aragón: d.lg. n. 1, del 22 marzo 2011, izmijenjen tekst *Código del Derecho Foral de Aragón*. Navarra: l. 6/2000 *Igualdad Jurídica de las Parejas Estables*. Comunidad Valenciana: l. 1/2001 su *Uniones de hecho*. Baleares: l. 18/2001 su *Parejas Estables*. Comunidad de Madrid: l. 11/2001 su *Uniones de Hecho de la Comunidad de Madrid*. Asturias: l. 4/2002 su *Parejas Estables del Principado de Asturias*. Andalucía: l. 5/2002 su *Parejas de Hecho de Andalucía*. Canarias: l. 5/2003 su *Parejas de Hecho de la Comunidad Autónoma de Canarias*. Nel País Vasco: l. 2/2003, su *Parejas de Hecho*. Extremadura: l. 5/2003, su *Parejas de Hecho de la Comunidad Autónoma de Extremadura*. Cantabria: l. 1/2005 su *Parejas de Hecho*. Región de Murcia: l. 7/2018 su *Parejas de Hecho*. Galicia: l. n. 10, del 28 giugno 2007, reformirani tekst l. n. 2, 14. lipnja 2006., o građanskom pravu Galicije.

¹⁸⁷ C. Martínez de Aguirre Aldaz, 'Perspectivas sobre el «matrimonio» entre personas del mismo sexo', u C. Martínez de Aguirre Aldaz e P. de Pablo Contreras, 'Constitución, derecho al matrimonio y uniones entre personas del mismo sexo' (Madrid: Rialp, 2007.), 19., 22.-23.

¹⁸⁸ STS n. 6U 1/2005, 12/9/2005: „Hoy por hoy, con la existencia del matrimonio homosexual y del divorcio unilateral, se puede proclamar que la unión de hecho está formada por personas que no quieren, en absoluto, contraer matrimonio con sus consecuencias“.

¹⁸⁹ C. Martínez de Aguirre Aldaz, bilj. 19., 23.-24.: „Una vez que el matrimonio civil ha asumido el ámbito subjetivo y las características jurídicas propios de las uniones de hecho ¿qué sentido tiene establecer otro estatuto, semejante pero no idéntico al matrimonial, para quienes no han querido casarse, pudiendo hacerlo?“

¹⁹⁰ M.J. Cazorla González, bilj. 186., 89.

¹⁹¹ M. Serrano-Fernández, 'Una propuesta de regulación de una ley estatal de parejas de hecho' 61 *Anuario de derecho civil* (2008.) 543., 544.-553.

koja pronalaze svoju pravnu legitimaciju tek u pravu autonomnih pokrajina.¹⁹² Međutim, navedenim stajalištem Vrhovni sud zanemaruje jedan aspekt: postoje, međutim, i osobe koje iz vlastitih uvjerenja ne žele stupiti u brak, ali ipak žele formalizirati odnos kojeg imaju s nekom drugom osobom. Zanemarivanje takvih potreba pojedinaca moglo bi dovesti do „šepavih“ statusa¹⁹³ onih parova – istog ili različitog spola – koji su primjerice registrirali svoju zajednicu u jednoj državi članici koja to dopušta, pa se kasnije preselili u državu članicu (poput Španjolske) u kojoj se ova materija pravno uređuje pluralističkim pristupom.

5.2. Talijansko iskustvo

U Italiji partnerstvo (*unione civile*) mogu registrirati isključivo osobe istog spola, ali ne mogu sklopiti brak. Uslijed registracije partnerstva nastaju pravni učinci koji su vrlo slični onima koji proizlaze iz braka. U vezi s upisom istospolnog braka sklopljenog u inozemstvu, talijanski Kasacijski sud presudom iz 2018.,¹⁹⁴ određuje da se u Italiji ne može upisati brak sklopljen između talijanskog građanina i stranca u inozemstvu kao brak, već se upisuje kao registrirano partnerstvo. U svom obrazloženju, Kasacijski se sud poziva na zakon od 20. svibnja 2016., br. 76, kao i na druge pravne izvore (d. lg. 19. siječnja 2017., br. 5. i 7.) koji se odnose na međunarodno privatno pravo. Naime, glede upisa istospolnog braka sklopljenog u inozemstvu jasno naglašava, pozivajući se na čl. 32*bis* zakona br. 218 iz 1995., kao i na izmjene uvedene 2017., kako je intencija zakonodavca bila ta da on odgovora talijanskom institutu registriranih partnerstava. Takvo umanjeno položaja braka (*downgrading*)¹⁹⁵ prema shvaćanju Kasacijskog suda ne diskriminira građane na temelju seksualne orijentacije. Naime, po tom pitanju se suci pozivaju na presudu ESLJP iz 2015. u predmetu *Oliari i dr. protiv Italije*,¹⁹⁶ kojom se tvrdi da istosplonim partnerima treba jamčiti pravo na zaštitu privatnog i obiteljskog života prema čl. 8. EKLJP, bez da je u tu svrhu bilo kojoj državi nametuto korištenje instituta braka umjesto registriranog partnerstva.

¹⁹² O problemima glede primjene Uredbe 2016/1104, v. M. Soto Moya, 'El Reglamento (UE) 2016/1104 sobre régimen patrimonial de las parejas registradas: Algunas cuestiones controvertidas de su puesta en funcionamiento en el sistema español de derecho internacional privado Council Regulation (EU) 2016/1104 in Matters of the Property Consequences of Registered Partnerships: Some Controversial Issues from its Implementation in the Spanish IPL System' 35 *Revista Electrónica de Estudios Internacionales* (2018.), 1., 22: „Parece totalmente ilógico que España forme parte de un Reglamento que no pueda aplicar a las parejas que se han 'registrado' en su propio territorio, o que se incluyan solo las registradas en determinadas Comunidades Autónomas.“ D. Marín Consarnau, 'Las "uniones registradas" en España como beneficiarias del derecho de la UE A propósito de la Directiva 2004/38/CE y del Reglamento (UE) 2016/1104 – Spanish "registered partnerships" as beneficiaries of EU law according to the Directive 2004/38 (EC) and the Regulation (EU) 2016/1104', 9 *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2017.) 419., 420.-424.

¹⁹³ M. Ní Shúilleabháin, bilj. 5, 165., *ad* bilj. 25: „A 'limping' partnership is one which is valid and recognized in one country, but denied validity and recognition in another.“

¹⁹⁴ Kasacijski sud, sekcija I, 14. svibnja 2018., br. 11696, *Foro it. I* (2018.) 1965., uz komentar G. Casaburi.

¹⁹⁵ Više o tom pitanju (*downgrading*), v. odjeljak II.2. Za detaljniju analizu upućuje se na S. Tonolo, 'La tutela internazionale del diritto fondamentale alle relazioni interpersonali e l'introduzione nell'ordinamento italiano degli istituti delle unioni civili', u R. Di Biase i dr., 'Diritto, economia e società. In ricordo di Luisa Cusina', (Trieste: Edizioni Università di Trieste, 2018.), 249., 255.

¹⁹⁶ Presuda ESLJP, *Oliari i dr. protiv Italije*, 21. srpnja 2015, br. 18766/11 i 36030/11, *Nuova Giurisprudenza Civile Commentata I* (2015.) 918., uz komentar L. Lenti, 'Prime note a margine del caso Oliari c. Italia', (u istom časopisu) II, 575.-581. Također v. M.C. Venuti, 'La regolamentazione delle unioni civili tra persone dello stesso sesso e delle convivenze in Italia' 47 *Politica del diritto* (2016.) 95., 95.-99.; M.M. Winkler, 'Same-Sex Marriage and Italian Exceptionalism' 12 *Vienna Journal on International Constitutional Law* (2018.) 431., 433.-456.

5.3 Iskustvo Ujedinjene Kraljevine

Ujedinjena Kraljevina, iako zbog *Brexita* nije više država članica EU nakon 31. siječnja 2020.,¹⁹⁷ nudi vrlo zanimljiv okvir glede taksonomije registriranih partnerstva zbog bogate rasprave koja se na tu temu vodila proteklih godina, a koja je dovela do nastanka pokreta *Equal Civil Partnerships*. Ta je rasprava prilično složena i polazi od činjenice da unutar Ujedinjene Kraljevine djeluju različiti pravni sustavi. Do 2019. sve su osobe – neovisno o spolu – mogle sklopiti brak u Engleskoj, Walesu i Škotskoj, dočim su u Sjevernoj Irskoj mogli brak sklopiti isključivo heteroseksualni parovi. Nadalje, svim istospolnim parovima bila je ponuđena mogućnost registracije svoje zajednice, dok heteroseksualni parovi nisu imali to pravo.¹⁹⁸

No, 2014. Rebecca Steinfeld i Charles Keidan, engleski heteroseksualni par u *de facto* zajednici, koji je gajio osobnu odbojnost prema braku, bivaju odbijeni kad su zatražili mogućnost registracije svoje zajednice. Odbijeni su zbog razloga toga što nisu osobe istog spola, kao što propisuje *Civil Partnership Act* iz 2004. Smatrajući da su diskriminirani u odnosu na istospolne parove,¹⁹⁹ Rebecca Steinfeld i Charles Keidan pokreću postupak. Ne dobivaju za pravo ni u prvostupanjskom ni u drugostupanjskom postupku.²⁰⁰ No, 2018. Vrhovni sud prepoznaje postojanje različitog postupanja koji šteti parovima osoba različitog spola.²⁰¹ Također ističe kako je stupanjem na snagu *Marriage (Same Sex Couples) Act* iz 2013. (kojim se omogućuje sklapanje braka osobama istog spola), trebalo istovremeno ukinuti zakon iz 2004. (*Civil Partnership Act*) ili proširiti njegovu primjenu i na osobe različitog spola.²⁰² Sud ističe proturječnost čl. 1. i 3. Zakona iz 2004. (*Civil Partnership Act*), kojima se heteroseksualnom paru ne dopišta registracija njihove zajednice, s čl. 4. Zakona iz 1998. (*Human Rights Act*). Nadalje, ističe kako je takvo rješenje očigledno u suprotnosti s čl. 8. i 14. EKLJP. Premda Sud nema ovlasti ukinuti takve odredbe, nedvojbeno konstatira postojeću diskriminaciju te snažno naglašava potrebu da vlade Engleske i Walesa pokrenu zakonodavnu inicijativu reformiranja registriranih partnerstava.²⁰³ Tu snažna sugestija biva prihvaćena te 16. ožujka 2019. stupa na snagu *Civil Partnerships, Marriages and Deaths (Registration etc) Act*. Potom, Sjeverna Irska 13. siječnja 2020. dopušta s jedne strane sklapanje braka osobama istog spola,

¹⁹⁷ E. Dagilyte, 'The Promised Land of Milk and Honey? From EU Citizens to Third-Country Nationals after Brexit', u S. Mantu, P. Minderhoud i E. Guild (ur.), *EU Citizenship and Free Movement Rights* (Leiden: Brill Academic Publishers, 2020.), 351., 351.-352. O posljedicama *Brexita* na obiteljsko pravo v. L. Ruggeri, 'Brexit and new European framework in family property regimes' *6th SWS International Scientific Conference on Social Sciences. Conference Proceedings* (2019.) 59., 59.-64.

¹⁹⁸ R. Garetto, 'Opposite-sex registered partnerships and recognition issues', u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), *Case Studies and Best Practices Analysis to Enhance EU Family and Succession Law. Working Paper* (Camerino: Facoltà di Giurisprudenza, 2019.) 89., 89.-90.

¹⁹⁹ R. Garetto, 'Civil Partnerships: the EU Framework for Cross-Border Couples and the Recent Legislative Reform in the UK' *6th SWS International Scientific Conference on Social Sciences. Conference Proceedings* (2019.) 65., 66.-67.

²⁰⁰ A. Hayward, 'Relationships between adults: Marriage, Civil Partnerships, and Cohabitation', u R. Lamont (ur.), *Family Law* (Oxford: Oxford University Press, 2018.) 20., 50.-51.

²⁰¹ R (on the application of Steinfeld and Keidan) v Secretary Of State For International Development [2018] UKSC 32.

²⁰² R (on the application of Steinfeld and Keidan) v Secretary Of State For International Development [2018] UKSC 32.

²⁰³ A. Hayward, 'Equal Civil Partnerships, Discrimination and the Indulgence of Time: R (on the application of Steinfeld and Keidan) v Secretary of State for International Development', 82 *Modern Law Review* (2019.) 922., 925.

a s druge registriranje partnerstava osobama različitog spola donoseći *Marriage (Same Sex Couples) and Civil Partnership (Opposite Sex Couples) (Northern Ireland) Regulations 2019*. Trenutno je na čitanju u škotskom parlamentu *Civil Partnership (Scotland) Bill*, predložen 30. rujna 2019. kojim bi se parovima osoba različitog spola trebala omogućiti registracija partnerstva i u Škotskoj.

5.4. Austrijsko iskustvo

Austrija je uvela pravno uređenje registriranih partnerstva u svoj sustav 2010. (*Eingetragene Partnerschaft*), a odnosi se isključivo na istospolne parove.²⁰⁴ Kroz nekoliko izmjena tijekom ovih godina, njihovo je pravno uređenje u pogledu prava i obveza koje nastaju postalo sličnije braku.²⁰⁵ Austrijski Ustavni sud 2012. odredio je protuustavnima razlike koje postoje između braka i registriranih partnerstva glede oblika njihovog sklapanja,²⁰⁶ dok 2014. konstatira protuustavnost zabrane posvajanja od strane registriranih partnera.²⁰⁷

ESLJP je 26. listopada 2017. u ranje spomenutom predmetu *Ratzénböck i Seydl protiv Austrije*,²⁰⁸ odredio da austrijski zakon o registriranim partnerstvima ne prejudicira temeljne slobode jamčene u EKLJP samim time što onemogućuje pristup partnerstvu heteroseksualnim parovima. Valja naglasiti da ovaj slučaj nije usporediv s onim ranije spomenutim u Ujedinjenoj Kraljevini, jer u Austriji istospolni parovi nisu mogli birati između registriranog partnerstva i braka. S obzirom na to da su mogli pristupiti samo registriranom partnerstvu nalazili su se na neki način u usporedivom položaju u odnosu na parove različitog spola koji nisu mogli registrirati svoju zajednicu.²⁰⁹

Ipak, malo nakon presude ESLJP, austrijski Ustavni sud 4. prosinca 2017., priznaje s jedne strane istospolnim parovima pravo na sklapanje braka, a s druge heteroseksualnim parovima mogućnost registracije partnerstva.²¹⁰ Napose, tom se presudom potvrđuje kako diskriminacija istospolnih parova onemogućava jednakost svih građana pred zakonom koja je zajamčena u čl. 7. austrijskog Ustava. Na taj način Austrija postaje prva država članica koja je brak osoba istog spola uvela nakon presude Ustavnog suda, odbijajući načelo „funkcionalne ekvivalentnosti“ modela te koja je proširila mogućnost registracije partnerstava na sve.²¹¹

²⁰⁴ *Eingetragene Partnerschaft-Gesetz, BGBI. I – Ausgegeben am 30. Dezember 2009 – Nr. 135.*

²⁰⁵ V. S. Fulli-Lemaire, 'Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Central Europe: Steady Progress', u K. Boele-Woelki i A. Fuchs (ur.), *Same-Sex Relationships and Beyond: Gender Matters in the EU* (Antwerpen: Intersentia, 2017.) 19., 24.-25.

²⁰⁶ VfGH, No. B 125/11-11, 12.12.2012.

²⁰⁷ VfGH, No. G 119/2014, 11.12.2014. V. I. Murer, 'Exclusion of registered partners from adoption rights found to be discriminatory' 9 *Vienna Journal on International Constitutional Law* (2015.) 281., 281.-286.

²⁰⁸ V. bilj. 174.

²⁰⁹ Cfr. H. Fenwick i A. Hayward, bilj. 183., 555.-556.

²¹⁰ VfGH, No. G 258/2017, 04.12.2017.

²¹¹ J.M. Scherpe, bilj. 169, 22.: „Austria is the only European jurisdiction where the opening up of marriage was the result of litigation/judicial decision: the Austrian Constitutional Court ruled that the ‘functional equivalent’ approach was unconstitutional, and therefore held not only that marriage had to be open to same sex couples but also that consequentially the option of registered partnership must be available to opposite sex couples.“

5.5. Rumunjsko iskustvo

Trenutno šest država članica – Bugarska, Litva, Latvija, Poljska, Rumunjska i Slovačka – ne reguliraju registrirana partnerstva, a ujedno i ne dopuštaju osobama istog spola sklapanje braka. To dovodi do očite asimetrije unutar tih pravnih sustava, jer heteroseksualni parovi mogu birati između *de facto* zajednice ili braka, dok istospolni parovi mogu živjeti isključivo u *de facto* zajednici.²¹²

Na razini međunarodnog privatnog prava postavlja se pitanje koje pravne učinke proizvode eventualni brakovi ili registrirana partnerstva između osoba istog spola sklopljeni u inozemstvu. SEU je 5. lipnja 2018. odlučio o takvom pitanju²¹³ u predmetu *Coman*.²¹⁴ Činjenice uključuju dva muškarca, Relu Adrian Coman, rumunjski i američki državljanin te Robert Clabourn Hamilton, američki državljanin. Par je sklopio brak 2010. u Belgiji. Oboje imaju boravište u Belgiji te uživaju pravo na slobodu kretanja koji imaju građani EU (čl. 21. UFEU), kao i njihovi članovi obitelji, iako nemaju građanstvo EU. Tijekom 2012. par poduzima sve potrebne radnje u Rumunjskoj kako bi g. Coman radio i boravio u svojoj državi zajedno sa svojim bračnim drugom. Nakon što par nije uspio ostvariti to pravo, ulagali su pravni lijek pozivajući se na protuustavnost rumunjskog građanskog zakonika po tom pitanju. SEU nastoji balansirati između oprečnih načela, primjenjujući kriterij razumnosti²¹⁵ te dolazi do zaključka da se interni *ordre public* može „ublažiti“²¹⁶ kad postoji opasnost da bi se u suprotnome došlo do ograničenja slobode kretanja na teritoriju EU. Obrazloženje počiva na tomu da priznanje određenih učinaka braka sklopljenog između osoba istog spola u inozemstvu ne utječe na nacionalno uređenje instituta braka, koja ovisi isključivo o nacionalnom zakonodavcu.

Presuda u predmetu *Coman* ima za cilj priznanje prava na boravak građanina treće države (izvan EU) te postavlja temelj za afirmaciju načela „kontinuiteta“ osobnog statusa pojedinca.²¹⁷ SEU ne utječe izravno na postojeću asimetriju modela zajednica, već unutar svoje nadležnosti i funkcije, ovom odlukom jamči partnerima mogućnost zaštite jednog njihovog temeljnog prava i onda kada njihova zajednica nije priznata u određenoj državi članici.²¹⁸

²¹² H. Fenwick i A. Hayward, bilj. 183, 544.

²¹³ Za detaljiju analizu upućuje se na poglavlje I.

²¹⁴ Predmet C-673/16, bilj. 34. Za komentar ove odluke v. G. Perlingieri i G. Zarra, bilj. 47, 158.-160.

²¹⁵ Više o tom specifičnom aspektu v. G. Perlingieri i G. Zarra, bilj. 47, 56.-57.

²¹⁶ S. Álvarez González, ‘¿Matrimonio entre personas del mismo sexo para toda la ue? A propósito de las conclusiones del Abogado General en el Asunto Coman’ 56 *La Ley Unión Europea* (2018.) 1., 3.

²¹⁷ G. Noto La Diega, ‘The European approach to recognising, downgrading, and erasing same-sex marriage celebrated abroad’, u F. Hamilton i G. Noto La Diega (ur.), *Same-Sex Relationships, Law and Social Change*, (Oxon-New York: Routledge, 2020.) 33., 35.

²¹⁸ J.J. Rijpma, ‘You Gotta Let Love Move ECJ 5 June 2018, Case C-673/16, Coman, Hamilton, Accept v Inspectoratul General pentru Imigrări’ 15 *European Constitutional Law Review* (2019.) 324., 338.: „The EU is not a human rights organisation and its Court of Justice, despite protecting fundamental rights within the EU legal order, is not a human-rights tribunal. Nor is the EU a federal state and its Court, despite fulfilling many similar functions, is not a Constitutional Court [...]. This has allowed the Court to arrive at an answer that is satisfactory from a fundamental rights perspective without taking a more controversial fundamental rights approach.“

Poglavlje III

Nadležnost i mjerodavno pravo u nasljednim stvarima

Ivana Kunda, Sandra Winkler and Tereza Pertot*

I. Uvod – II. Područje primjene – 1. Vremensko područje primjene – 2. Teritorijalno područje primjene – 3. Materijalno područje primjene – 4. Prekogranične implikacije – III. Nadležnost – 1. Opća nadležnosti – 2. Ugovorena nadležnost – 3. Supsidijarna nadležnost – 4. Izbor prava kao temelj nadležnosti – 5. Forum necessitatis – 6. Koordinacija nadležnosti – IV. Mjerodavno pravo – 1. Opće pravilo – 2. Izbor prava – 3. Pravo mjerodavno za dopustivost i materijalnu valjanost raspolaganja imovinom zbog smrti – 4. Određena opća pitanja sukoba zakona – V. Europska potvrda o nasljeđivanju – 1. Razlozi za uvođenje – 2. Od Haške konvencije do Uredbe o nasljeđivanju – 3. Značajke.

I. Uvod

Tijekom godina, građani Europske unije sve češće žive i umiru u državama članicama koje nisu države njihovog podrijetla te su vlasnici imovine u tim ili trećim državama članicama.²¹⁹ Migracije unutar EU olakšava sloboda kretanja i boravka zajamčena primarnim pravom EU. Slijedom toga, mnoge obiteljske veze započinju te završavaju zbog krize ili smrti u različitim državama članicama. Migracije stanovništva su u sve većem opsegu i globalni fenomen te se jednaka pitanja javljaju i zbog migracija između EU i trećih država. Prekograničnost postaje važna značajka obitelji, ali i prava na obiteljsku imovinu. Stoga je nakon analize pravila EU o bračnoimovinskim režimima potrebno pokloniti pozornost prekograničnim nasljednim stvarima.

Nacionalna su pravila o nasljeđivanju vrlo neujednačena zbog raznovrsnih tradicija te kulturnih i društvenih različitosti u državama članicama.²²⁰ Najveća odstupanja postoje u područjima poput određivanja nasljednika i njihovih udjela, prava na nužni dio, mogućnosti sklapanja ugovora o nasljeđivanju, odgovornosti nasljednika za dugove umrlog, načina prijenosa vlasništva na nasljednike i legat te upravljanja ostavinom. Nužni nasljedni dio je,

* Ivana Kunda i Sandra Winkler su autorice suodjeljaka I.-IV., a Tereza Pertot je autorica odjeljka V.

²¹⁹ Do toga dolazi uslijed ekonomskog rasta i akumulacije bogatstva većeg broja obitelji te zbog internacionalizacije. A. Bonomi, Succession, u J. Basedow i dr. (ur.), *Encyclopedia of Private International Law: Volume 2*, (Cheltenham: Elgar, 2017.) 1682.

²²⁰ Za iscrpan pregled pravila nasljednog prava u svakoj državi članici EU v. L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*, (Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet 2019.), dostupno na https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf (posjećeno 5. lipnja 2020.). V. također Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima: Nasljeđivanje, dostupno na <https://beta.e-justice.europa.eu/166/HR/succession?init=true> (posjećeno 5. lipnja 2020.); Successions in Europe, dostupno na <http://successions-europe.eu/> (posjećeno 5. lipnja 2020.). V. i komparativnopravne publikacije za određene države članice: K. Reid, M. de Waal i R. Zimmermann (ur.), *Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities* (Oxford: OUP, 2011.); K. Reid, M. de Waal i R. Zimmermann (ur.), *Comparative Succession Law: Volume II: Intestate Succession* (Oxford: OUP, 2015.).

primjerice, jedno od pitanja nasljednog prava u pogledu kojeg su razlike najizraženije. U nekim je europskim državama opstaje kao dio tradicije i pravne kulture, u drugim se javljaju tendencije njegovog napuštanja zbog zastarjelosti, dok je u trećoj skupini država koja pripada tradiciji *common law* nužni dio uglavnom nepoznat. Problemi koji mogu nastati u vezi s nužnim nasljeđivanjem odnose se na određivanje nužnih nasljednika i izračunavanje vrijednosti nužnog dijela te na regulaciju uračunavanja darova (*collatio bonorum*), s obzirom na to da osobe često daruju dio svoje imovine tijekom života, dok se tek manji dio njihove imovine dijeli nakon smrti.

U nasljednim se stvarima među pravnim sustavima često razlikuju i pravila međunarodnog privatnog prava. Osnovna je razdjelnica između sustava u kojima vrijedi monističko načelo jedinstva ostavine te sustava u kojima se primjenjuje dualističko načelo podjele ostavine na teritorijalnoj osnovi.²²¹ Nacionalna pravila o nadležnosti također mogu dovesti do toga da dva ili više sudova budu nadležni u nasljednim stvarima istog ostavitelja, pri čemu može doći do različitih odluka i odbijanja priznanja stranih odluka.²²²

Ove okolnosti nameću potrebu uvođenja zajedničkih pravila međunarodnog privatnog prava, kako bi se uklonile prepreke slobodi kretanja građana EU koje nastaju zbog različitih nacionalnih rješenja u području nasljednog prava.²²³ Stoga je donesena Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka i prihvaćanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju²²⁴ (dalje u tekstu: Uredba o nasljeđivanju), a ne bi li se njome stvorilo predvidljivo okruženje i pojednostavilo prekogranično nasljeđivanje te osobito kako bi se građane EU potaknulo da unaprijed planiraju nasljeđivanje. Zajedničkim pristupom nastoji se: 1) unificirati pravila za utvrđenje nadležnosti i jedinstvenog mjerodavnog prava za sva pitanja nasljeđivanja u cjelini; 2) predvidjeti unificirana pravila priznanja i ovrhe različitih instrumenata i odluka o nasljeđivanju iz različitih država članica;²²⁵ 3) uspostaviti jednoobraznu Europsku potvrdu o nasljeđivanju (dalje u tekstu: EPN) s učinkom u svim državama članicama. Doprinos ove Uredbe na unutarnjem tržištu ogleda se u uklanjanju prepreka slobodi kretanja osoba koje su ranije bile suočene s poteškoćama kod nasljeđivanja s prekograničnim implikacijama. Prava nasljednika i legatarata, drugih osoba bliskih ostavitelju i vjerovnika ovom su Uredbom učinkovito zajamčena.²²⁶

Uredba o nasljeđivanju ima prednost nad nacionalnim pravilima kojima se uređuje prekogranično nasljeđivanje. Neke su države članice to prihvatile kao mogućnost ili motivaciju za reformu nacionalnih propisa.²²⁷ Primjerice, neke države članice su manje ili više

²²¹ A. Davì, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davì i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 3.

²²² A. Davì, bilj. 3, 4.

²²³ Prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Bruxelles, 14.10.2009., COM(2009)154 final, 2009/0157 (COD), 2-4.

²²⁴ [2012] SL L201/107. Ova je uredba poznata i kao Uredba Bruxelles IV.

²²⁵ V. poglavlje IV, dio I, odjeljak IV (J. Kramberger -Škerl).

²²⁶ Recital 7 Uredbe o nasljeđivanju.

²²⁷ V. npr. S. Scola i M. Tescaro (ur.), *Casi controversi in materia di diritto delle successioni, Volume II, Esperienze straniere* (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.). O predloženoj reformi u Španjolskoj v. Asociación de Profesores de Derecho Civil (ur.), *Propuesta de Código Civil* (Madrid: Tecnos, 2018.); G.G. Aizpurua, *Una propuesta doctrinal de reforma del sistema sucesorio nel Codice civile spagnolo*, u S. Scola i M. Tescaro (ur.), *Casi controversi in materia di diritto delle successioni, Volume II, Esperienze straniere* (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.), 567.

sustavno implementirale Uredbu o nasljeđivanju na nacionalnoj razini.²²⁸ Istovremeno, neke su države članice također reformirale svoje materijalno nasljedno pravo. Primjer je Austrija koja je promijenila prava nužnih nasljednika, povećala opseg nasljednog prava preživjelog bračnog druga te uredila nasljedno pravo neregistriranog partnera.²²⁹ Belgijski je zakonodavac također intervenirao u materijalno nasljedno pravo kako bi, između ostalog, ograničio vrijednost nužnog dijela, uredio vrednovanje darova te osnažio slobodu raspolaganja imovinom.²³⁰ Uočava se trend povećavanja slobode oporučnog raspolaganja u materijalnom nasljednom pravu te općenito uvođenja ili proširenja autonomije stranaka za sklapanje ugovora o nasljeđivanju.²³¹ Zanimljivo je kako je unifikacija pravila međunarodnog privatnog prava u određenom opsegu potaknula promjene materijalnog prava u nekim državama članicama.²³²

II. Područje primjene

Područje primjene Uredbe o nasljeđivanju definiraju tri kriterija: vremenski, teritorijalni i materijalni.

1. Vremensko područje primjene

Uredba o nasljeđivanju usvojena je 2012. godine te se primjenjuje od 17. kolovoza 2015. godine²³³ na nasljeđivanje osoba umrlih na taj dan ili kasnije.²³⁴ Trogodišnji *vacatio legis* pokazatelj je dalekosežnosti promjena uvedenih Uredbom. Stoga se Uredba o nasljeđivanju primjenjuje na nasljeđivanje osobe koja je umrla 17. kolovoza 2012. godine ili kasnije. Ukoliko je *de cuius* preminuo prije tog dana, primjenjuju se nacionalna pravila međunarodnog privatnog prava o nadležnosti, bez obzira je li ostavinski postupak započeo prije ili nakon tog dana. Prednost vezivanja primjene *ratione temporis* uz smrt ostavitelja leži u tome što je

²²⁸ U Austriji: Erbrechts-Änderungsgesetz 2015 – ErbRÄG 2015, BGBl I Nr. 87/2015. U Hrvatskoj: Zakon o provedbi Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog Parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka i prihvaćanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi europske potvrde o nasljeđivanju, NN 152/14. U Njemačkoj: Gesetz zum Internationalen Erbrecht und zur Änderung von Vorschriften zum Erbschein sowie zur Änderung sonstiger Vorschriften vom 29. Juni 2015, BGBl I Nr. 26/2015. U Italiji: Legge 161/2014 – Disposizioni per l'adempimento degli obblighi derivanti dall'appartenenza all'Unione europea – Legge europea 2013-bis, Gazz. Uff. 10 novembre 2014, n. 261, S.O. (čl. 32).

²²⁹ V. npr. G. Chrstrandl, 'La recente riforma del diritto delle successioni in Austria: principi normativi e problemi' *Rivista di diritto civile*, 423 (2017.).

²³⁰ Loi du 31 juillet 2017 modifiant le Code civil en ce qui concerne les successions et les libéralités et modifiant diverses autres dispositions en cette matière, MB 1er septembre 2017; Loi du 22 juillet 2018 modifiant le Code civil et diverses autres dispositions en matière de droit des régimes matrimoniaux et modifiant la loi du 31 juillet 2017 modifiant le Code civil en ce qui concerne les successions et les libéralités et modifiant diverses autres dispositions en cette matière, M.B., 27 juillet 2018. V. npr. T. Dumont i H. Hooyberghs, 'Reform of Belgian inheritance law: a summary of the main changes' 23 *Trusts & Trustees* 1012 (2017.).

²³¹ V. L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, posebno izvješća: T. Pertot, Austrija, 12-24; T. Pertot, Njemačka 273-286; R. Garretto, M. Giobbi, A. Magni, T. Pertot, E. Sgubin i M. V. Maccari, Italija 356-390; F. Dougan, Slovenija, 599-609.

²³² I druge okolnosti utjecale su na reforme, primjerice u Austriji u kontekstu reforme povodom 200.-te godišnjice ABGB.

²³³ Čl. 84. i 83. Uredbe o nasljeđivanju.

²³⁴ Čl. 83. st. 1. Uredbe o nasljeđivanju.

riječ o činjeničnom pitanju i službeno se registrira, dok nepredvidljivost²³⁵ kao osnovni nedostatak polako nestaje tijekom vremena.

Posebnim se pravilima iznimno dopušta retroaktivna primjena Uredbe u slučaju da je umrli izabrao mjerodavno pravo prije 17. kolovoza 2015. godine. Ova se pravila detaljno analiziraju u odjeljku o mjerodavnom pravu.

2. Teritorijalno polje primjene

Uredba o nasljeđivanju obvezuje sve države članice EU, s iznimkom Irske i Danske.²³⁶ Ove dvije države članice imaju poseban položaj prema primarnom pravu EU. Irska nije iskoristila mogućnost uključivanja (*opt-in*) u Uredbu.²³⁷ Danska, iako nije imala istu mogućnost, ne sudjeluje u Uredbi temeljem sporazuma s EU, što je mogućnost koju je iskoristila vezano uz neke druge uredbe. Stoga su glede Uredbe o nasljeđivanju ove dvije države članice u jednakom položaju kao i treće države.

Bez obzira na navedeno, Uredba se primjenjuje u slučaju nasljeđivanja s prekograničnim obilježjem i u vezi s ovim dvjema državama članicama te trećim državama. Primjerice, ako je umrli bio državljanin bilo koje od navedenih država članica (ili trećih država), ostavinski se postupak može provesti u državi članici pod uvjetom da je umrli imao uobičajeno boravište u trenutku smrti u toj državi. Jednako vrijedi i u pogledu mjerodavnog prava, a što je istaknuto u odjeljcima o nadležnosti i mjerodavnom pravu. Ovo proizlazi iz primjene predmetnih pravila Uredbe *erga omnes*,²³⁸ kao i iz nepostojanja ograničenja primjene *ratione personae*.

3. Materijalno područje primjene

Područje primjene *rationae materiae* Uredbe o nasljeđivanju uređeno je u čl. 1. Uredba se primjenjuje na „nasljeđivanje zbog smrti“, uz izuzetak poreznih, carinskih ili upravnih stvari. Predmetno isključenje je uobičajena fraza međunarodnog privatnog prava EU kojom se nastoji naglasiti da su obuhvaćena samo pitanja privatnog prava.²³⁹ To je potvrđeno u preambuli Uredbe, u kojoj se ističe da „u područje primjene ove Uredbe treba uključiti sve građanskopravne aspekte nasljeđivanja, točnije, sve oblike prijenosa imovine, prava i obveza zbog smrti, bilo dobrovoljnim prijenosom raspolaganjem imovinom zbog smrti, bilo prijenosom zakonskim nasljeđivanjem.“²⁴⁰ S tim je u skladu i odredba čl. 3. st. 1. toč. (a) Uredbe o nasljeđivanju, prema kojoj nasljeđivanje u smislu ove Uredbe znači „nasljeđivanje zbog smrti i obuhvaća sve oblike prijenosa imovine, prava i obveza zbog smrti, bilo dobrovoljnim prijenosom raspolaganjem imovinom zbog smrti, bilo prijenosom zakonskim nasljeđivanjem.“ Stoga su obuhvaćena oba postojeća načina raspodjele ostavine u Europi:

²³⁵ P. Franzina, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davi i H.-P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 854-855.

²³⁶ Recital 82 Uredbe o nasljeđivanju.

²³⁷ Poput Irske, ni Ujedinjena Kraljevina nije pristala na sudjelovanje u Uredbi. Stoga se njen položaj ne mijenja uslijed Brexita.

²³⁸ A. Bonomi, Introduction, u A. Bonomi i P. Wautelet (ur.), *Le droit européen des successions: Commentaire du Règlement n° 650/2012 du 4 juillet 2012* (Bruxelles: Bruylant, 2. izd., 2012.).

²³⁹ V. recital 10 Uredbe o nasljeđivanju, koji kao primjer spominje porez vezan uz nasljeđivanje.

²⁴⁰ Recital 9 Uredbe o nasljeđivanju.

oporučno nasljeđivanje, kao izraz slobode oporučnog raspolaganja, i zakonsko nasljeđivanje, koje utjelovljuje načelo obiteljske solidarnosti. U čl. 23. Uredbe o nasljeđivanju naveden je popis pitanja obuhvaćenih mjerodavnim pravom, a time i Uredbom o nasljeđivanju.²⁴¹ Definicija nasljeđivanja vrlo je široka kako bi obuhvatila različite pravne institute nacionalnih propisa o nasljeđivanju.

S druge strane, u čl. 1. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju sadržan je dugačak popis područja isključenih iz njenog područja primjene.²⁴² S obzirom na istraživanje u okviru ovog projekta, poseban naglasak je na odnosu Uredbe o nasljeđivanju s dvojnim Uredbama: Uredbom 2016/1103²⁴³ i Uredbom 2016/1104.²⁴⁴ Isključenje „pitanja režima bračne stečevine i imovinskih režima odnosa za koje se po pravu mjerodavnom za te odnose smatra da imaju usporedive učinke kao brak“²⁴⁵ iz područja primjene zaslužuje posebnu pozornost. Preslikavajući ovu odredbu, dvojne Uredbe isključuju iz svog područja primjene nasljeđivanje ostavine umrlog bračnog druga/partnera.²⁴⁶ Stoga proizlazi da se u situacijama nasljeđivanja bračnog druga ili registriranog partnera Uredba o nasljeđivanju i dvojne Uredbe međusobno nadopunjuju i stvaraju regulatorni sustav za imovinska pitanja predmetnih stranaka.

Prepoznavanje razgraničenja između Uredbe o nasljeđivanju, s jedne strane, te dvojnih Uredbi, s druge, predstavlja „klasični problem kvalifikacije“.²⁴⁷ Naime, odluka u pogledu nasljeđivanja može ovisiti o raspodjeli obiteljske imovine prema pravilima za imovinski režim između bračnih drugova ili registriranih partnera.²⁴⁸ U određenom se pravnom sustavu mehanizmi materijalnog obiteljskog i nasljednog prava primjenjuju na usklađen način kako bi se zaštitio preživjeli bračni drug. Ako je zaštita preživjelog bračnog druga jača prema bračnoimovinskom režimu (npr. kod bračne stečevine), manje je zaštite potrebno kroz nasljednopravni režim, i obrnuto.²⁴⁹ Stoga ne bi smjelo doći do zabune između prava iz bračne imovine ili usporedivog režima i „nasljednih prava preživjelog bračnog ili izvanbračnog druga“ iz čl. 23. st. 2. toč. (b) Uredbe o nasljeđivanju.

Iako je sudska praksa Suda Europske unije (dalje u tekstu: SEU) o Uredbi o nasljeđivanju još uvijek rijetka, SEU se već pozabavio pitanjem razgraničenja između ostavine i bračne

²⁴¹ V. G. Nikolaidis, Article 1: Scope, u H. Pamboukis (ur.), *EU Succession Regulation no 650/2012: A Commentary* (Beck, Hart and Nomos, 2017.) 24.

²⁴² Recital 11 Uredbe o nasljeđivanju navodi da se ne primjenjuje na područja građanskog prava osim nasljeđivanja te da se radi jasnoće određeni broj pitanja za koja bi se moglo činiti da imaju vezu s pitanjima nasljeđivanja trebaju izričito isključiti iz područja primjene Uredbe.

²⁴³ [2016] SL L183/1.

²⁴⁴ [2016] SL L183/30.

²⁴⁵ Čl. 1. st. 2. toč. (d) Uredbe o nasljeđivanju.

²⁴⁶ Čl. 1. st. 2. toč. (d) Uredbe 2016/1103 i čl. 1. st. 2. (d) Uredbe 2016/1104.

²⁴⁷ A. Davì, bilj. 3, 87.

²⁴⁸ Recital 12 Uredbe o nasljeđivanju pojašnjava: ‘U skladu s tim, ova Uredba se ne bi trebala primjenjivati na pitanja koja se odnose na režime bračne stečevine, uključujući bračne ugovore koji su poznati u nekim pravnim sustavima, u toj mjeri u kojoj se takvi ugovori ne bave pitanjima nasljeđivanja, te imovinske režime kod zajednica za koje se smatra da imaju usporedive učinke kao i brak. Tijela koja se bave određenim slučajem nasljeđivanja po ovoj Uredbi trebali bi svejedno, ovisno o situaciji, uzeti u obzir prestanak režima bračne stečevine ili sličnog imovinskog režima umrlog prilikom utvrđivanja ostavine umrlog i odgovarajućih dijelova korisnika’.

²⁴⁹ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession, 74 *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* (2010.) 522, para. 9.

imovine. U predmetu *Mahnkopf*,²⁵⁰ SEU je trebao odlučiti je li dio dodijeljen preživjelom bračnom drugu temeljem § 1371 njemačkog BGB obuhvaćen područjem primjene Uredbe o nasljeđivanju. U predmetu je bila riječ o gosp. i gđi. Mahnkopf koji tijekom braka nisu sklopili bračni ugovor. Gosp. Mahnkopf k tome nije ni raspolagao imovinom *mortis causae*. Stoga su kao njemački državljani s boravištem u Njemačkoj bili podvrgnuti zakonskom bračnoimovinskom režimu koji se sastoji od odvojene imovine tijekom trajanja braka s izjednačavanjem akumulirane prihoda nakon prestanka braka (*Zugewinnngemeinschaft*). Uz imovinu u Njemačkoj, gosp. Mahnkopf bio je vlasnik polovice nekretnine u Švedskoj. Zbog toga je gđa. Mahnkopf nakon njegove smrti željela ishoditi EPN od javnog bilježnika u Njemačkoj u kojoj se potvrđuje njeno i pravo njenog sina na nasljeđivanje polovice nekretnine u Švedskoj.

Javni bilježnik je predmet uputio lokalnom sudu koji je odbio izdati EPN. U obrazloženju svoje odluke taj je sud istaknuo kako jedna četvrtina imovine pripada gđi. Mahnkopf temeljem odredbe § 1371(1) njemačkog BGB kojom se uređuje bračnoimovinski režim te je stoga izvan dosega Uredbe o nasljeđivanju. Udovica je uložila žalbu te je predmet po zahtjevu za prethodnu odluku dospio pred SEU.

U svojoj je presudi SEU najprije naglasio načelo autonomnog i jedinstvenog tumačenja pojmova u EU međunarodnom privatnom pravu, te je oslanjajući se na teleološku i sustavnu metodu tumačenja zaključio kako je predmetna odredba obuhvaćena područjem primjene Uredbe o nasljeđivanju.²⁵¹ U protivnom bi bila ugrožena svrha EPN. Ovaj zaključak temeljen je na stajalištu da „glavni cilj te odredbe nije podjela imovine ili prestanak režima bračne stečevine, nego određivanje visine nasljednog dijela koji pripada preživjelom bračnom drugu u odnosu na druge nasljednike.“²⁵² Stoga je glavna svrha ove odredbe, kako ju je identificirao SEU, individualizacija točnog dijela ostavine koji pripada udovici. Kriterij koji je SEU postavio za razgraničenje područja primjene Uredbe o nasljeđivanju i dvojnih Uredbi je u tome odnosi li se odredba „ponajprije na nasljeđivanje ostavine umrlog bračnog druga“ ili bračnoimovinski režim odnosno imovinske posljedice registriranih partnerstava.²⁵³

Sljedeći problem koji je istaknut u vezi s isključenjima odnosi se na vrstu stvarnih prava i njihovo evidentiranje u upisnik prava na pokretnoj i nepokretnoj imovini.²⁵⁴ U predmetu *Kubicka*,²⁵⁵ SEU je zaprimio pitanje u vezi s priznanjem stvarnopravnih učinaka legata u državi članici čiji pravni sustav ne poznaje vindikacijske legate, a nasljeđivanje se temelji na

²⁵⁰ SEU, predmet C-558/16 *Mahnkopf*, presuda od 1. ožujka 2018., EU:C:2018:138. Za daljnje primjere slučajeva razlikovanja između nasljednih i bračnoimovinskih stvari v. F. Dougan, 'Matrimonial property and succession – The interplay of the matrimonial property regimes regulation and succession regulation', u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo ur. *Case studies and best practices analysis to enhance EU family and succession law. Working paper*, in *Quaderni degli Annali della facoltà giuridica dell'Università di Camerino* 3 (Camerino: Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.), 75.

²⁵¹ Ovo je stajalište suprotno predloženom kvalifikacijom u pravnoj literaturi, npr. A. Davì, bilj. 3, 90; B. Walther, Die Qualifikation des § 1371 Abs. 1 BGB im Rahmen der europäischen Erb- und Güterrechtsverordnungen, 6 *Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union* (2014.) 325, 329, a u skladu s npr. J. Kleinschmidt, Optionales Erbrecht: Das Europäische Nachlasszeugnis als Herausforderung an das Kollisionsrecht, 77 *Rechtszeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* (2013.) 723, 757.

²⁵² SEU, predmet C-558/16 *Mahnkopf*, presuda od 1. ožujka 2018., EU:C:2018:138, para. 40.

²⁵³ SEU, predmet C-558/16 *Mahnkopf*, presuda od 1. ožujka 2018., EU:C:2018:138, para. 40.

²⁵⁴ Čl. 1. st. 2. toč. (k) i (l) Uredbe o nasljeđivanju.

²⁵⁵ SEU, predmet C-218/16 *Kubicka*, presuda od 12. listopada 2017., EU:C:2017:755. Ističe se da bi se ova presuda analogijom mogla primijeniti na jednake iznimke iz dvojnih Uredbi. I. Kunda, Novi međunarodnoprivatnopravni okvir imovine bračnih i registriranih partnera u Europskoj uniji: polje primjene i nadležnost, *Hrvatska pravna revija* 19 (2019.) 27, 29.

izabranom nasljednom pravu. Gđa. Kubicka je od javnog bilježnika u Poljskoj zatražila sastavljanje oporuke s vindikacijskim legatom, dopuštenim prema poljskom pravu, u korist svojeg supruga, a u odnosu na njen dio vlasništva zajedničke nekretnine koja se nalazi u Njemačkoj. Za ostatak imovine koja čini njezinu ostavinu željela je zadržati zakonski redoslijed nasljeđivanja na temelju kojeg njezin bračni drug i njezina djeca nasljeđuju u jednakim dijelovima. Javni bilježnik odbio je sastaviti oporuku s vindikacijskim legatom, s obrazloženjem da je to protivno njemačkom pravu, jer su stvarna prava i njihovo evidentiranje u upisnik isključeni iz područja primjene Uredbe o nasljeđivanju. U konačnici je poljski sud od SEU zatražio tumačenje područja primjene Uredbe o nasljeđivanju.

SEU je smatrao kako se isključenje stvarnih prava odnosi na kvalifikaciju imovine i prava, utvrđivanje ovlasti nositelja takvog prava te na broj stvarnih prava u pravnom poretku određene države članice (*numerus clausus*).²⁵⁶ Stoga obuhvaća pravo vlasništva kao stvarno pravo, koje je uslijed toga izvan primjene Uredbe o nasljeđivanju. Međutim, ne odnosi se ni na vindikacijski ni na damnacijski legat jer oni predstavljaju „način prijenosa vlasništva na imovini“,²⁵⁷ što je obuhvaćeno područjem primjene Uredbe o nasljeđivanju. Slično stajalište zauzeto je i u odnosu na isključenje u vezi s upisnikom prava. Nadležna tijela u državi članici ne smiju odbiti priznati stvarnopravne učinke vindikacijskog legata sukladno pravu mjerodavnom na nasljeđivanje koje je ostavitelj izabrao u skladu s čl. 22. st. 1. te Uredbe, s obrazloženjem da takav legat nije priznat prema pravu države članice gdje je nekretnina smještena. Suprotno tumačenje ugrozilo bi načelo jedinstva prava mjerodavnog za nasljeđivanje iz čl. 23. Uredbe.²⁵⁸

4. Prekogranične implikacije

Usprkos činjenici da Uredba o nasljeđivanju ne sadrži izričitu odredbu o tome, njena primjena ovisi o postojanju prekograničnih implikacija, što je tradicionalno poznato pod pojmom „međunarodno obilježje“. To obilježje prirodno proizlazi iz njenog pravnog temelja, tj. čl. 81. Ugovora o funkcioniranju Europske unije.²⁵⁹ Određene naznake u preambuli i pojedinim odredbama Uredbe snažno upućuju na zaključak da je namijenjena isključivo za primjenu u prekograničnom nasljeđivanju.²⁶⁰

III. Nadležnost

Glavne su okosnice nadležnosti u Uredbi o nasljeđivanju opća nadležnost i sporazum o izboru suda. Obje imaju za cilj osigurati što je veći mogući stupanj podudaranja između nadležnog suda i mjerodavnog prava (*Gleichlauf*).²⁶¹ Ostale se odredbe odnose na nadležnost u slučaju izbora prava, supsidijarnu i nužnu nadležnost (*forum necessitatis*) te koordinaciju postupaka. Potrebno je istaknuti da su pravila o nadležnosti obvezujuća te sud države članice pred kojim je pokrenut ostavinski postupak, a koji nije nadležan prema Uredbi o

²⁵⁶ SEU, predmet C-218/16 *Kubicka*, presuda od 12. listopada 2017., EU:C:2017:755, para. 47-48.

²⁵⁷ SEU, predmet C-218/16 *Kubicka*, presuda od 12. listopada 2017., EU:C:2017:755, para. 49.

²⁵⁸ SEU, predmet C-218/16 *Kubicka*, presuda od 12. listopada 2017., EU:C:2017:755, para. 57.

²⁵⁹ Ugovor o funkcioniranju Europske unije [pročišćena inačica iz 2012.] SL C326/47.

²⁶⁰ V. A. Davi, bilj. 3, 25-27.

²⁶¹ V. recital 27 Uredbe o nasljeđivanju.

nasljeđivanju, po službenoj dužnosti proglašava se nenadležnim u skladu s čl. 15. Uredbe o nasljeđivanju.

1. Opća nadležnost

Pravilo o općoj nadležnosti sadržano je u čl. 4. Uredbe o nasljeđivanju prema kojem „sudovi države članice u kojoj je umrli imao svoje uobičajeno boravište (*forum firmae habitationis*) u trenutku smrti imaju nadležnost odlučivati o nasljeđivanju u cijelosti“. Ovdje valja istaknuti nekoliko elemenata. Čl. 4. Uredbe o nasljeđivanju ne određuje teritorijalnu ili materijalnu nadležnost nacionalnih vlasti, već samo međunarodnu nadležnost, što proizlazi iz korištenja množine u frazi „sudovi države članice“.²⁶² K tome, uspostavlja se načelo jedinstva nasljeđivanja u pogledu nadležnosti tako što se ističe nadležnost suda „odlučivati o nasljeđivanju u cijelosti“.²⁶³ Time su obuhvaćene obje vrste ostavinskih postupaka, parnični i izvanparnični.²⁶⁴

Najvažniji element čl. 4. je poveznica s uobičajenim boravištem umrlog. Ova je poveznica najvažniji kriterij koji EU zakonodavac koristi kako bi konkretizirao načelo blizine²⁶⁵ – pandan načela najbliže veze u svrhu utvrđivanja kriterija za nadležnost.²⁶⁶ Ono se u Uredbi o nasljeđivanju opisuje kao „stvarna poveznica između nasljeđivanja i države članice u kojoj postoji nadležnost“.²⁶⁷ Uzimajući u obzir nacionalno zakonodavstvo država članica u vrijeme donošenja Uredbe o nasljeđivanju, usvajanje ovog kriterija predstavlja „povijesni miljokaz“.²⁶⁸

Iako su neki autori bili iznenađeni činjenicom da definicija „uobičajenog boravišta“ nije uključena u Uredbu o nasljeđivanju,²⁶⁹ to je izostavljeno s namjerom, kao i u drugim pravnim instrumentima EU, kada je riječ o fizičkim osobama izvan njihovog profesionalnog djelovanja.²⁷⁰ To nacionalnim sudovima daje nužnu fleksibilnost kod donošenja odluke u

²⁶² S obzirom da različita tijela u državama članicama mogu biti nadležna postupati u nasljednim stvarima, pojam 'suda' ima vrlo široko značenje kako bi 'obuhvatio ne samo sudove u pravom smislu riječi, koji vrše sudske funkcije, nego također i javne bilježnike ili registarske urede u nekim državama koji u određenim pitanjima nasljeđivanja vrše sudske funkcije poput sudova te javne bilježnike i pravne stručnjake koji u nekim državama vrše sudske funkcije kod nasljeđivanja na temelju prenesenih ovlasti od suda'. Recital 20 Uredbe o nasljeđivanju.

²⁶³ U skladu s čl. 12. Uredbe o nasljeđivanju, jedinstvo može ograničiti sud pred kojim se vodi postupak na zahtjev jedne od stranaka, tako što će se isključiti iz odlučivanja imovina koja se nalazi u trećoj državi ako se može očekivati da njegova odluka u pogledu tog dijela imovine neće biti priznata i, prema potrebi, proglašena ovršnom u toj trećoj državi. K tomu, u skladu s čl. 13. sudovi države članice uobičajenog boravišta osobe koja daje izjavu vezanu uz nasljeđivanje imaju nadležnost primati takve izjave ako se po pravu te države članice takve izjave smiju davati pred sudom.

²⁶⁴ V. SEU, predmet C-20/17 *Oberle*, presuda od 21. lipnja 2018., EU:C:2018:485, para. 43.

²⁶⁵ V. npr. recital 12 Uredbe Vijeća (EZ) br. 2003/2201 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznanju i ovrši sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 [2003] SL L338/1 (*Bruxelles II bis*) i recital 12 Uredbe Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznanju i ovrši odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmiци djece [2019] SL L 178/1 (*Bruxelles II ter*).

²⁶⁶ I. Kunda, *Međunarodnopravni odnosi*, u *Europsko privatno pravo: posebni dio* (Zagreb, Školska knjiga, 2020. – u tisku), pogl. 5.3.1.

²⁶⁷ Recital 23 Uredbe o nasljeđivanju.

²⁶⁸ A.L. Calvo Caravaca, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davi i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 130.

²⁶⁹ A.L. Calvo Caravaca, bilj. 50, 140.

²⁷⁰ V. u odnosu na ranije instrumente A. Borrás, Explanatory Report on the Convention, drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters, [1998.] SL C 221/27.

konkretnom slučaju, pri čemu se mogu osloniti na ekstenzivno tumačenje i smjernice iz sudske prakse SEU. SEU je u svojoj praksi utvrdio kako tumačenje pojma „uobičajeno boravište“ mora biti euroautonomno, uzimajući u obzir „kontekst odredbi i ciljeve (predmetne) Uredbe“.²⁷¹ Ova tumačenja i različite smjernice sadržane u preambulama uredbi, osobito u Uredbi o nasljeđivanju, dovode do podjele na dvije skupine: neki autori vjeruju da je poželjna konzistentnost u tumačenju pojma „uobičajeno boravište“ među uredbama,²⁷² dok drugi naginju različitim tumačenjima primjerenim pojedinoj uredbi, primjenjujući smjernice iz preambule.²⁷³

Iz ranije prakse SEU o uobičajenom boravištu proizlazi da pojam „uobičajenog boravišta“ odgovara „središtu života osobe“²⁷⁴ ili „središtu njegovih interesa“.²⁷⁵ Kriteriji za utvrđenje 'uobičajenog boravišta' temelje se na činjenicama, a najrazvijenije je tumačenje u okviru Uredbe Bruxelles II *bis*, i to uobičajenog boravišta djeteta. Iz toga proizlaze dva temeljna kriterija: objektivni kriterij – fizička prisutnost na državnom području države članice, kvalificirano stupnjem integracije u društveni život predmetne države, te subjektivni kriterij – dokazana namjera uspostave stabilnog života u navedenoj državi.²⁷⁶ Navedeni kriteriji identificirani su u predmetu *A*,²⁷⁷ te kasnije potvrđeni i razrađeni u drugim predmetima u kojima je SEU odlučivao temeljem Uredbe Bruxelles II *bis*. Ovi se kriteriji općenito podudaraju sa smjernicama iz Uredbe o nasljeđivanju.

Radi utvrđivanja uobičajenog boravišta *in concreto* prema Uredbi o nasljeđivanju, tijelo koje se bavi nasljeđivanjem trebalo bi izvršiti 'ukupnu procjenu životnih okolnosti umrlog tijekom posljednjih godina njegovog života i u trenutku smrti, uzimajući u obzir sve elemente, posebno trajanje i stalnost prisutnosti umrlog u dotičnoj državi te uvjete i razloge za tu prisutnost. Tako utvrđeno uobičajeno boravište trebalo bi imati blisku i stabilnu vezu s dotičnom državom, uzimajući u obzir konkretne ciljeve ove Uredbe'.²⁷⁸ Nacionalni sud pred kojim se vodi postupak stoga ima zadaću ocijeniti sve relevantne činjenice kako bi utvrdio uobičajeno boravište umrlog. Ovakva se situacija razlikuje u odnosu na ostale uredbе jer niti jedna stranka koja pokušava dokazati ili pobiti uobičajeno boravište prema Uredbi o nasljeđivanju nije stranka čije se uobičajeno boravište utvrđuje. Zbog toga bi nekim strankama mogao biti otežan pristup i saznanje o informacijama i dokumentima koji bi mogli biti važni za utvrđivanje uobičajenog boravišta umrlog.

Međutim, u recitalu 24 Uredbe o nasljeđivanju predviđa se poseban slučaj, koji ne bi trebao služiti kao opći pokazatelj u razumijevanju pojma 'uobičajenog boravišta' iz Uredbe. On se

²⁷¹ SEU, predmet C-523/07 *A*, presuda od 2. travnja 2009., EU:C:2009:225, para. 34-35; SEU, predmet C-497/10 PPU *Mercredi protiv Chaffe*, presuda od 22. prosinca 2010., EU:C:2010:829, para. 44-46.

²⁷² T. Kruger, *Habitual Residence: The Factors that Courts Consider*, u P. Beaumont, M. Danov, K. Trimmings, B. Yüksel (ur.), *Cross-Border Litigation in Europe*, (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2017.), 741, 743-744; Borrás (2017.), 117.

²⁷³ V. ovom spornom pitanju A. Rentsch, *Der gewöhnliche Aufenthalt im System des Europäischen Kollisionsrechts*, (Tübingen: Mohr Siebeck, 2017.) 346.

²⁷⁴ A. Bonomi, Article 4, u A. Bonomi and P. Wautelet eds, *Le droit européen des successions: Commentaire du Règlement no 2012/650 du 4 juillet 2012* (Bruxelles: Bruylant, 2. izd., 2012.) 174.

²⁷⁵ SEU, spojeni predmeti C- 509/09 i C- 161/10 *eDate Advertising*, presuda od 25. listopada 2011., EU:C:2011:685, para. 49.

²⁷⁶ V. A. Limante i I. Kunda, 'Jurisdiction in Parental Responsibility Matters', u C. Honorati (ur.), *Jurisdiction in Matrimonial Matters, Parental Responsibility and International Abduction* (Torino and Berlin Giappichelli and Peter Lang, 2017.), 61-91.

²⁷⁷ SEU, predmet C-523/07 *A*, presuda od 2. travnja 2009., EU:C:2009:225, para. 38 i 40.

²⁷⁸ Recital 23 Uredbe o nasljeđivanju.

odnosi na situaciju kada je umrli zbog profesionalnih ili ekonomskih razloga otišao živjeti u inozemstvo kako bi tamo radio, ponekad dugo vremena, ali je zadržao blisku i stabilnu vezu sa svojom državom podrijetla. Ovime se uzima u obzir ekonomska realnost na unutarnjem tržištu, gdje osobe odlaze iz jedne u drugu državu članicu očekujući povratak, tako da ih obitelji ne prate, već ostaju u državi podrijetla. Zakonodavac EU tu upućuje da bi se 'moglo i dalje smatrati, ovisno o okolnostima slučaja, da je umrli imao svoje uobičajeno boravište u svojoj državi podrijetla u kojoj je bilo središte interesa njegove obitelji i njegov društveni život'. To bi moglo biti izuzetak od opće definicije 'uobičajenog boravišta' kod koje je naglasak na postojanju stvarne osobne veze između umrlog i države članice, a ne između njegove obitelji i države članice.²⁷⁹ Drugi složeni slučaj spomenut u recitalu 24 Uredbe o nasljeđivanju može se pojaviti ako je umrli živio u nekoliko država naizmjenice ili ako je putovao iz jedne države u drugu a da se nije stalno nastanio u bilo kojoj od njih. Takva bi se situacija, prema zakonodavcu EU, mogla razriješiti uzimajući u obzir državljanstvo umrle osobe ili lokaciju njegove glavne imovine u jednoj od tih država kao 'poseban čimbenik u ukupnoj procjeni svih činjeničnih okolnosti'. Nabrojanje mogućih situacija i predlaganje konkretnih čimbenika koji bi se trebali uzeti u obzir metodologija je jednaka kazuističkom pristupu koji SEU usvaja pri tumačenju pojma 'uobičajenog boravišta' u okviru drugih pravnih instrumenata EU.

Bez obzira na činjenicu što je sud države članice nadležan u skladu s čl. 4., postoji diskrecijsko pravo tog suda odbiti nadležnost u skladu s čl. 6. toč. (a) Uredbe o nasljeđivanju. Pretpostavke su sljedeće: 1) umrli je izabrao mjerodavno pravo države članice za uređenje svojeg nasljeđivanja u skladu s čl. 22.; 2) jedna stranka u postupku podnijela je zahtjev da se nadležnost odbije u korist sudova države članice čije je pravo mjerodavno; te 3) taj sud smatra da su sudovi države članice izabranog prava u boljem položaju odlučivati o nasljeđivanju. Pri tome će nacionalni sud svoju procjenu utemeljiti uzimajući u obzir praktične okolnosti nasljeđivanja, poput uobičajenog boravišta i mjesta gdje se imovina nalazi. Dodatne okolnosti koje se iznose u komentarima Uredbe obuhvaćaju posebne postupke predviđene u nekim pravnim sustavima za nasljeđivanje.²⁸⁰

2. Ugovorena nadležnost

Iako tako nije bilo predviđeno u samom početku,²⁸¹ Uredba o nasljeđivanju dopušta strankama izbor nadležnog suda u stvarima nasljeđivanja (*professio fori*). U skladu s čl. 5. st. 1., izbor suda ograničen je na slučajeve u kojima je umrli izabrao mjerodavno pravo u skladu s čl. 22. U tom slučaju, „stranke na koje se to odnosi mogu se sporazumjeti da sud ili sudovi te države članice imaju isključivu nadležnost odlučivati o svim nasljednim stvarima“. Kako se objašnjava u nastavku, na temelju čl. 22. Uredbe o nasljeđivanju osoba može kao mjerodavno pravo izabrati pravo države čiji je državljanin (*lex patriae*) u trenutku izbora ili u trenutku smrti. Vezujući izbor suda s izborom mjerodavnog prava, temeljna ideja Uredbe o nasljeđivanju o podudaranju nadležnosti i mjerodavnog prava očuvana je čak i u slučaju kada

²⁷⁹ A.L. Calvo Caravaca, bilj. 50, 129 posebno br. 7.

²⁸⁰ A. Bonomi, Article 6, u A. Bonomi i P. Wautelet (ur.), *Le droit européen des successions: Commentaire du Règlement no 650/2012 du 4 juillet 2012* (Bruxelles: Bruylant, 2. izd., 2012.) 197.

²⁸¹ V. Prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Bruxelles, bilj. 5.

stranke iskoriste svoju autonomiju.²⁸² Izbor *lex patriae* dovodi do mogućnosti prorogacije *forum patriae*.

Sljedeće ograničenje izbora suda odnosi se na pojam države članice, jer samo sud ili sudovi u tim državama mogu biti izabrani u skladu s Uredbom o nasljeđivanju. To upućuje na samo dvadeset i pet država članica koje obvezuje Uredba.²⁸³ Nadalje, izbor prava treće države onemogućuje sporazum o izboru suda prema Uredbi o nasljeđivanju.²⁸⁴ Također, sporazum o izboru sudova treće države prema pravilima nacionalnog prava države članice nije moguć.²⁸⁵

Uredba o nasljeđivanju ne propisuje kada stranke mogu sklopiti sporazum o izboru suda, stoga su to slobodne učiniti tijekom života umrlog ili nakon njegove smrti. Međutim, postoji logičko ograničenje koje proizlazi iz činjenice da se izabrani sud mora podudarati s pravom koje je izabrao umrli. U skladu s čl. 22. Uredbe o nasljeđivanju to može biti država članica čiji je državljanin umrli bio u trenutku izbora ili u trenutku smrti. U prvom slučaju, ukoliko stranke izaberu nadležni sud tijekom života umrlog, on može izmijeniti izabrano pravo, primjerice ako stekne državljanstvo neke druge države članice ili stoga što već otprije ima više od jednog državljanstva, pa bi posljedično tomu i sporazum o izboru suda bio nevaljan prema čl. 5. st. 1. Uredbe o nasljeđivanju.

Sporazum o izboru suda moraju sklopiti sve stranke na koje se to odnosi. Značenje fraze „stranke na koje se to odnosi“ mora se „utvrditi u svakom pojedinom slučaju, osobito uzimajući u obzir predmet sporazuma o izboru suda“. Stranke na koje se to odnosi mogu biti nasljednici (oporučni i zakonski), legati te ostali korisnici navedeni u raspolaganju umrlog. Iako neki autori šire pojam „stranaka na koje se to odnosi“ i na vjerovnike,²⁸⁶ takvo se stajalište ne čini razumnim tumačenjem u okviru Uredbe o nasljeđivanju.²⁸⁷ Ponekad će sporazum sklopiti sve stranke na koje se odnosi nasljeđivanje, a ponekad samo neke, koje su stranke u postupku glede nekog određenog pitanja, ako odluka suda o tom pitanju neće utjecati na ostale stranke u postupku nasljeđivanja.²⁸⁸ Stoga sporazum može biti višestran ili dvostran te najčešće ne uključuje ostavitelja.²⁸⁹ Potencijalni problem sporazuma o izboru suda leži u činjenici da neke „stranke na koje se to odnosi“ nisu poznate ili se na njih zaboravi kod sklapanja sporazuma. Postoji mogućnost naknadnog uključivanja stranaka u sporazum o

²⁸² V. recitale 27 i 28 Uredbe o nasljeđivanju. V. također F. Marongiu Buonaiuti, Article 5, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davi i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 150.

²⁸³ V. A. Fuchs, The new EU Succession Regulation in a nutshell, 16 *ERA Forum* (2015.), 122.

²⁸⁴ M. Brosch, *Rechtswahl und Gerichtsstandsvereinbarung im internationalen Familien- und Erbrecht der EU*, (Tübingen: Mohr Siebeck, 2019.) 132.

²⁸⁵ H. Pamboukis i A. P. Sivitanidis, Article 5 u H. Pamboukis (ur.), *EU Succession Regulation no 650/2012: A Commentary* (Beck, Hart and Nomos, 2017.), 121. Za argumente u korist takvih sporazuma o izboru prava v. I. Dikovska, Can a Choice-of-Court Agreement Included in a Marriage Contract Meet the Requirements of both EU Succession and Matrimonial Property Regulations?, 15 *Croatian Yearbook of European Law and Policy* (2019.), 269, 283-284.

²⁸⁶ H. Pamboukis i A. P. Sivitanidis, bilj. 67, 124.

²⁸⁷ I. Dikovska, bilj. 67, 269, 288-289.

²⁸⁸ Recital 28 Uredbe o nasljeđivanju. Spominjanje opcije prema kojoj samo neke stranke mogu biti stranke na koje se sporazum o nadležnosti odnosi ukoliko mu je predmet specifično pitanje koje utječe samo na njihova prava dovodi do zaključka da su parcijalni sporazumi o izboru prava dopušteni prema Uredbi o nasljeđivanju. To nije u skladu s ciljem koncentracije nadležnosti na jedan isključivo nadležan sud kod izbora nadležnosti u skladu s čl. 5. Uredbe o nasljeđivanju. A. Bonomi, Article 5, u A. Bonomi i P. Wautelet (ur.), *Le droit européen des successions: Commentaire du Règlement n° 650/2012 du 4 juillet 2012* (Bruxelles: Bruylant, 2. izd., 2012.) 191.

²⁸⁹ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, bilj. 31, para. 107.

izboru suda ako ga one supotpisu ili se upuste u postupak bez osporavanja nadležnosti izabranog suda. U skladu s čl. 9. Uredbe o nasljeđivanju, izabrani sud u takvoj situaciji nastavlja izvršavati svoju nadležnost. Ako, međutim, stranke koje nisu bile stranke sporazuma osporavaju nadležnost suda, izabrani sud mora se oglašiti nadležnim.

Da bi sporazum o izboru suda bio valjan prema čl. 5. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju, mora biti u pisanom obliku, te datiran i potpisan od stranaka na koje se odnosi. Strogi zahtjevi za formalnu valjanost služe pravnoj sigurnosti. Prihvaćajući standard tehnološke neutralnosti iz drugih pravnih instrumenata EU,²⁹⁰ svako priopćenje elektroničkim sredstvima koje osigurava trajni zapis smatra se jednakovrijednim pisanom obliku. U tim slučajevima trebao bi postojati digitalni potpis ili drugo tehničko sredstvo koje jamči, s dovoljnim stupnjem sigurnosti, da se priopćenje može pripisati navedenoj osobi.²⁹¹ U Uredbi o nasljeđivanju ne postoji posebno pravilo o materijalnoj valjanosti. Stoga se na pitanje materijalne valjanosti sporazuma o izboru suda prema Uredbi o nasljeđivanju analogijom može primijeniti pravilo iz Uredbe Bruxelles I *bis*. To pravilo upućuje na pravo države članice čiji su sudovi izabrani kao nadležni.²⁹²

Učinci valjanog sporazuma o izboru suda sastoje se u uspostavi isključive međunarodne nadležnosti sudova izabrane države članice, dok je nadležnost sudova u drugim državama članicama derogirana.²⁹³ To obuhvaća sve vrste postupaka koje inače podliježu općoj nadležnosti: parnični, izvanparnični te postupak za izdavanje EPN.²⁹⁴ Stoga, temeljem čl. 6. toč. (b) Uredbe o nasljeđivanju, sud pred kojim je pokrenut postupak u skladu s čl. 4. o općoj nadležnosti ili čl. 10. o supsidijarnoj nadležnosti dužan je odbiti nadležnost ako su se stranke u postupku sporazumjele, u skladu s čl. 5., o prorogiranju nadležnosti suda ili sudova države članice izabranog prava u skladu s čl. 22.

3. Supsidijarna nadležnost

Supsidijarnom nadležnošću u skladu s čl. 10. Uredbe o nasljeđivanju uspostavlja se temelj za nadležnost u svim slučajevima, čime se onemogućuje primjena nacionalnih pravila nadležnosti.²⁹⁵ Supsidijarna nadležnost primjenjuje se ako uobičajeno boravište umrlog u trenutku smrti nije u državi članici. U takvom slučaju, propisana je nadležnost sudova države članice u kojoj se nalazi imovina ostavine (*forum rei sitae*) odlučivati o nasljeđivanju u cijelosti. Kriterij mjesta imovine temelji se na načelu blizine i načelu učinkovitosti.²⁹⁶ *Forum patrimonii* uvjetovan je nadalje i osobnim vezama umrlog. Propisana je iscrpna lista osnova supsidijarne nadležnosti, hijerarhijskim redoslijedom.²⁹⁷ Prva razina kriterija supsidijarne nadležnosti

²⁹⁰ V. npr. čl. 25. st. 2. Uredbe (EU) br. 2012/1215 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznanju i ovrsi sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (Bruxelles I *bis*) [2012] SL L351/1.

²⁹¹ H. Gaudemet-Tallon, 'Les règles de compétence judiciaire dans le règlement européen sur les successions' u G. Khairallah and M. Revillard (ur.), *Droit européen des successions internationales: Le règlement du 4 juillet 2012* (Paris: Defrénois 2013.) 127, 131.

²⁹² Čl. 25. st. 1. Uredbe Brussels I *bis*.

²⁹³ H. Pamboukis i A. P. Sivitanidis, bilj. 67, 124.

²⁹⁴ I. Dikovska, bilj. 67, 269, 287.

²⁹⁵ H. Gaudemet-Tallon, bilj. 73, 127, 130.

²⁹⁶ F. Marongiu Buonaiuti, Article 10, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davì i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 189.

²⁹⁷ Recital 30 Uredbe o nasljeđivanju.

upućuje na nadležnost države članice čiji je državljanin umrli bio u trenutku smrti. Pod državljanstvom umrlog u trenutku smrti podrazumijeva se upućivanje na bilo koje državljanstvo, ako je umrli imao dva ili više državljanstava bilo koje od dvadeset i pet država članica u kojima se Uredba primjenjuje.²⁹⁸ Ako nisu zadovoljeni zahtjevi za prvu razinu, druga razina supsidijarne nadležnosti upućuje na nadležnost sudova države članice u kojoj je umrli imao prethodno uobičajeno boravište, pod uvjetom da u trenutku kada je postupak pokrenut pred sudom nije proteklo više od pet godina od promjene tog uobičajenog boravišta.

Kao iznimka od načela jedinstva nasljeđivanja u svrhu određivanja nadležnosti, u čl. 10. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju propisano je da ako nijedan sud u državi članici nije nadležan prema prethodno navedenim kriterijima, sudovi države članice u kojoj se nalazi imovina ostavine nadležni su odlučivati samo o toj imovini. To se ograničenje jednostavno primjenjuje na radnje poput umanjenja darovanja. Međutim, zahtijevanje nužnog dijela ili osporavanje oporuke koja obuhvaća cijelu ostavinu, a čiji se pojedini dijelovi nalaze u različitim državama (članicama), mogu izazvati probleme.²⁹⁹ Temeljem pretpostavke da sud države članice ne može proširiti ili ograničiti svoju nadležnost prema Uredbi o nasljeđivanju, morat će odlučiti o nužnom dijelu ili valjanosti oporuke s učinkom samo na imovinu koja se nalazi u toj državi članici.

Jednako kao i sud države članice koji je nadležan na temelju čl. 4., i sud države članice čija se nadležnost temelji na čl. 10. Uredbe o nasljeđivanju može odbiti nadležnost u skladu s čl. 6. toč. (a) Uredbe o nasljeđivanju. Uvjeti su također jednaki: 1) umrli je izabrao mjerodavno pravo države članice za uređenje svojeg nasljeđivanja u skladu s čl. 22.; 2) jedna stranka u postupku podnijela je zahtjev da se nadležnost odbije; te 3) taj sud smatra da su sudovi države članice izabranog prava u boljem položaju odlučivati o nasljeđivanju. Odlučujući o tome, sud će svoju procjenu utemeljiti uzimajući u obzir praktične okolnosti nasljeđivanja, pri čemu su ključne okolnosti uobičajeno boravište stranaka i mjesto gdje se nalazi imovina.

4. Izbor prava kao temelj nadležnosti

U Uredbi o nasljeđivanju tri skupine pravila uređuju učinke izbora prava (*professio iuris*) na nadležnost sudova država članica. Postoje posebne odredbe u čl. 6. Uredbe o nasljeđivanju o odbijanju nadležnosti u slučaju izbora prava, o kojima je bilo riječi u okviru čl. 4. o općoj nadležnosti, u čl. 10. o supsidijarnoj nadležnosti te u čl. 5. o ugovorenoj nadležnosti. Usporedo s tim, u čl. 7. Uredbe o nasljeđivanju sadržane su posebne odredbe o nadležnosti u slučaju izbora prava. Konačno, propisana su pravila o obustavi postupaka pokrenutih po službenoj dužnosti u slučaju izbora prava.

Sudovi države članice čije je pravo umrli izabrao u skladu s čl. 22. nadležni su odlučiti o nasljeđivanju: (a) ako je sud pred kojim je prethodno pokrenut postupak odbio nadležnost u istom slučaju kao iz čl. 6.; (b) ako su se stranke u postupku sporazumjele, u skladu s čl. 5., o prenošenju nadležnosti na sud ili sudove te države članice; ili (c) ako su stranke u postupku izričito prihvatile nadležnost suda pred kojim je pokrenut postupak. S obzirom da u međunarodnom privatnom pravu EU izbor mjerodavnog prava ne nameće izbor suda i

²⁹⁸ V. *par analogiam* SEU, predmet C-168/08 *Hadadi*, presuda od 16. srpnja 2009., EU:C:2009:474.

²⁹⁹ A. Bonomi, Article 10, u A. Bonomi and P. Wautelet (ur.), *Le droit européen des successions: Commentaire du Règlement n° 650/2012 du 4 juillet 2012* (Bruxelles: Bruylant, 2. izd., 2012.), 221.

obratno,³⁰⁰ ovim se pravilima nastoji osigurati podudarnost između suda (*forum*) i prava (*ius*). Slučajevi (a) i (b) obuhvaćaju situacije u kojima sud države članice odlučuje o svojoj nadležnosti jer smatra da je nadležan sud neke druge države članice. Ukoliko se donese takva odluka, trebala bi obvezivati i druge sudove.³⁰¹ Slučaj (c) sličan je sporazumu o izboru suda, osim što je ograničen na predmetni postupak i ne podrazumijeva ispunjenje nikakvih formalnih pretpostavki prema Uredbi o nasljeđivanju.

Čl. 8. Uredbe o nasljeđivanju propisano je da je sud koji po službenoj dužnosti pokrene postupak, što je moguće prema nasljednom pravu u određenim državama članicama, dužan obustaviti postupak ako su se stranke sporazumjele da će se o nasljeđivanju nagoditi mirnim putem izvan suda u državi članici čije je pravo izabrao umrli prema čl. 22. Ovom odredbom zakonodavac EU ponovno stavlja naglasak na željenu podudarnost između suda i prava. Ako ostavinski postupak nije pokrenuo sud po službenoj dužnosti, Uredba ne sprječava stranke u postizanju nagodbe mirnim putem izvan suda, primjerice pred javnim bilježnikom u državi članici vlastitog izbora, ako je to dopušteno prema zakonodavstvu te države članice. To je moguće čak i ako pravo mjerodavno za nasljeđivanje nije pravo te države članice.³⁰²

5. *Forum necessitatis*

Kako bi se onemogućile situacije uskrate pravosuđa, Uredba o nasljeđivanju, kao i ostale uredbe u području međunarodnog privatnog prava,³⁰³ predviđa sud nužne nadležnosti (*forum necessitatis*), prema kojem sudovi države članice iznimno mogu odlučivati o nasljeđivanju usprkos činjenici da je nasljeđivanje usko povezano s trećom državom. Čl. 11. Uredbe o nasljeđivanju primjenjuje se pod sljedećim pretpostavkama: 1) ako niti jedan sud države članice nema nadležnost prema pravilima Uredbe o nasljeđivanju; 2) ako nije moguće pokrenuti ili provesti postupak u razumnim okvirima u trećoj državi ili takav postupak u trećoj državi nije moguć; te 3) predmet mora u dovoljnoj mjeri biti povezan s državom članicom suda pred kojim je pokrenut postupak. Nemogućnost postupka u trećoj državi može proizaći iz građanskog rata ili prirodne nepogode, ili zbog drugih razloga uslijed kojih se od osobe ne može razumno očekivati pokretanje ili provođenje postupka u toj državi.³⁰⁴

6. Koordinacija nadležnosti

Poput ostalih instrumenata međunarodnog privatnog prava, Uredba o nasljeđivanju propisuje mogućnost koordinacije nadležnosti između država članica u slučaju litispendencije i povezanih predmeta. Do litispendencije dolazi ako se pred sudovima različitih država članica vode postupci o istom predmetu u kojima sudjeluju iste stranke. Slijedeći načelo

³⁰⁰ V. npr. recital 12 Uredbe (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) [2008] SL L177/6.

³⁰¹ V. npr. SEU, predmet C-456/11 *Gotbaer Allgemeine Versicherung*, presuda od 15. studenog 2012., EU:C:2012:719, para. 43. V. druge osnove F. Marongiu Buonaiuti, Article 6, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davi i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 175.

³⁰² Recital 29 Uredbe o nasljeđivanju.

³⁰³ V. npr. čl. 11. Uredbe 2016/1103, čl. 11. Uredbe 2016/1104 i čl. 7. Uredbe Vijeća (EZ) br. 2009/4 od 18. prosinca 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrši sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja [2009] SL L7/1.

³⁰⁴ Recital 31 Uredbe o nasljeđivanju.

kronologije, svi sudovi osim onog pred kojim je prvo započet postupak zastaju s postupcima, po službenoj dužnosti, sve dok se ne utvrdi nadležnost suda koji je prvi započeo postupak.³⁰⁵

Čl. 17. Uredbe o nasljeđivanju dalje navodi da nakon što se utvrdi nadležnost suda koji je prvi započeo postupak, svi se ostali sudovi proglašavaju nenadležnima u korist tog suda.

U skladu s čl. 18. Uredbe o nasljeđivanju povezani predmeti su oni među kojima postoji toliko bliska veza da postoji interes da se odvijaju zajedno i da bude donesena jedna odluka, kako bi se izbjegla opasnost donošenja nepomirljivih odluka zbog vođenja odvojenih postupaka. Ako se povezani postupci vode pred sudovima u različitim državama članicama, svi sudovi osim onog pred kojim je započet prvi postupak imaju diskrecijsku ovlast zastati s postupkom i sačekati odluku suda pred kojim je započet prvi postupak kako bi imali mogućnost primiti informaciju o ishodu tog postupka. Ako su povezani postupci u tijeku pred sudovima prvog stupnja, svi sudovi osim onoga pred kojim je započeo prvi postupak mogu, na zahtjev jedne od stranaka, izjaviti da nisu nadležni ako sud pred kojim je pokrenut prvi postupak ima nadležnost nad stvarima o kojima je riječ i ako njegovo pravo omogućava spajanje postupaka.

IV. Mjerodavno pravo

Uredba o nasljeđivanju djeluje *erga omnes*, što znači da ima univerzalnu primjenu. Osim činjenice da ne podliježe zahtjevu reciprociteta, pravo koje je utvrđeno kao mjerodavno u skladu s Uredbom o nasljeđivanju primjenjuje se bez obzira je li to pravo jedne od dvadeset i pet država članica koje Uredba obvezuje, preostale dvije države članice koje Uredba ne obvezuje ili pravo bilo koje treće države.³⁰⁶ K tomu, načelo jedinstva nasljeđivanja utjelovljeno je u formulaciji „pravo mjerodavno za nasljeđivanje u cijelosti“ iz čl. 21. Uredbe o nasljeđivanju. To znači da se na svu imovinu koja čini ostavinu, bez obzira na njenu vrstu i nalazi li se u drugoj državi članici ili trećoj državi, načelno primjenjuje jedinstveno mjerodavno pravo, koje se određuje s obzirom na subjektivnu ili objektivnu poveznicu. Cilj je zajamčiti pravnu sigurnost i izbjeći fragmentaciju nasljeđivanja.³⁰⁷

1. Opće pravilo

Čl. 21. Uredbe o nasljeđivanju sadrži pravilo prema kojem se određuje mjerodavno pravo temeljem objektivne poveznice, u situacijama u kojima stranke ne izaberu mjerodavno pravo. U duhu podudarnosti između suda (*forum*) i prava (*iuris*), i ovdje je, kao i kod nadležnosti, glavna poveznica pravo države u kojoj je umrli imao uobičajeno boravište (*lex loci firmæ habitationis*) u trenutku smrti. Radi izbjegavanja ponavljanja, ovdje se upućuje na odjeljak o općoj nadležnosti u kojem je podrobnije pojašnjen pojam „uobičajenog boravišta“. Dovoljno je spomenuti kako je zakonodavac istaknuo da uobičajeno boravište osigurava blisku povezanost i predvidljivost mjerodavnog prava.³⁰⁸

³⁰⁵ Vrijeme pokretanja postupka utvrđuje se u skladu s tri pravila iz čl. 14. Uredbe o nasljeđivanja, od kojih su dva već ustaljeni standardi u međunarodnom privatnom pravu EU, dok treći proizlazi iz posebne prirode ostavinskog postupka koji može biti pokrenut i po službenoj dužnosti.

³⁰⁶ Čl. 20. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁰⁷ Recital 37 Uredbe o nasljeđivanju.

³⁰⁸ Recital 37 Uredbe o nasljeđivanju.

Fiksno kolizijsko pravilo fleksibilizirano je primjenom odredbe koja propisuje iznimku, kada je iz okolnosti slučaja razvidno da je u trenutku smrti umrli bio uže povezan s nekom drugom državom, a ne onom čije bi pravo bilo mjerodavno primjenom kriterija uobičajenog boravišta u trenutku smrti. U takvim okolnostima za nasljeđivanje je mjerodavno pravo te druge države. Iako je fleksibilnost koju omogućuju iznimke općenito dočekana s odobravanjem,³⁰⁹ neki autori izražavaju zabrinutost zbog postojanja takve iznimke u Uredbi o nasljeđivanju jer se time narušava podudarnost između nadležnosti (*forum*) i mjerodavnog prava (*iuris*) te slabi pravna sigurnost.³¹⁰ Zakonodavac EU objašnjava potrebu primjene izbjegavajuće klauzule u iznimnim slučajevima, kada se umrli preselio u državu uobičajenog boravišta relativno nedavno prije svoje smrti, a sve okolnosti predmeta ukazuju na to da je očigledno bio više povezan s drugom državom. Međutim, toj očigledno najbližoj vezi ne bi se trebalo pribjegavati kao supsidijarnoj poveznici svaki put kada se utvrđivanje uobičajenog boravišta umrlog u vrijeme smrti pokaže složenim.³¹¹

2. Izbor prava

Širenje autonomije stranaka u različitim područjima međunarodnog privatnog prava ogleda se i u stvarima nasljeđivanja. U skladu s čl. 22. Uredbe o nasljeđivanju, osoba može za pravo koje će urediti u cijelosti njezino nasljeđivanje izabrati pravo države čiji je državljanin (*lex patriae*) u trenutku izbora ili u trenutku smrti. Ovaj jednostrani izbor rezerviran je za nasljeđivanje osobe nakon njene smrti. Osoba koja ima više državljanstava može odabrati pravo bilo koje države čije državljanstvo posjeduje u trenutku izbora ili u trenutku smrti.³¹² Razlog za odabir državljanstva kao jedine poveznice za izbor mjerodavnog prava u vezi je s prekograničnim migracijama koje smo objasnili u uvodu, zbog kojih bi nasljeđivanje osobe kod svakog preseljenja postalo podložno pravu države novog uobičajenog boravišta. Ako osoba nije upoznata s pravilima nasljeđivanja u toj državi, postoji rizik stvaranja određenih očekivanja o raspolaganju imovinom nakon smrti koja ne bi odgovarala stvarno mjerodavnom pravu. Zanimljivo je da su građani najčešće svjesni pravila o nužnom nasljeđivanju. Nije pretjerano zaključiti kako se u tradiciji europskih društava veliki značaj pridaje nasljednopravnim aspektima individualnog života pojedinca. Za razliku od nekih drugih područja, građani često poznaju osnovna pravila nasljeđivanja i poklanjaju posebnu pažnju događajima koji bi mogli utjecati na njihovu imovinu nakon smrti. Ta su svijest i pozornost ipak najčešće ograničeni na nasljeđivanje u državi čiji su državljani. Stoga mogućnost izbora prava države čija je osoba državljanin omogućuje primjenu pravila s kojima je osoba upoznata i ima ih na umu pri raspolaganju imovinom ili sastavljanju oporuke tijekom života.

Izbor prava (*professio iuris*) može biti izričit ili prešutan. U prvom je slučaju riječ o izjavi u obliku raspolaganja imovinom zbog smrti, poput oporuke, zajedničke oporuke ili ugovora o

³⁰⁹ V. općenito J. Basedow, 'Escape clauses', u J. Basedow and others eds, *Encyclopedia of Private International Law*, vol. 1, (Cheltenham, Northampton: Edward Elgar, 2017.), 668, 674; M. Župan, *Načelo najbliže veze u hrvatskom i europskom međunarodnom privatnom ugovornom pravu*, (Rijeka: Pravni fakultet u Rijeci, 2006.), 27-39.

³¹⁰ A.L. Calvo Caravaca, Article 21, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davi i H.P. Mansel eds, *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 320.

³¹¹ Recital 25 Uredbe o nasljeđivanju.

³¹² To je u skladu sa SEU, predmet C-168/08 *Hadadi*, presuda od 16. srpnja 2009., EU:C:2009:474, na koji se ipak ne može osloniti u slučaju objektivne poveznice.

nasljeđivanju.³¹³ U drugom slučaju, izbor prava mogao bi se smatrati da slijedi iz raspolaganja imovinom zbog smrti ako je, na primjer, umrli u svojem raspolaganju uputio na određene odredbe prava države čiji je on državljanin ili ako je na drugi način spomenuo to pravo.³¹⁴ Postojanje prešutnog izbora mora biti utvrđeno na jasan i nedvojbjen način.³¹⁵ To je slučaj kada raspolaganje sadrži pravne pojmove i institute karakteristične za zakonodavstvo države čiji je državljanin ta osoba, dok su isti nepoznati u zakonodavstvu države uobičajenog boravišta.³¹⁶ Takav bi slučaj postajao, ako u oporuci koju je sastavio poljski javni bilježnik poljski državljanin s boravištem u Njemačkoj upućuje na vindikacijski legat, koji je nepoznat u njemačkom pravu, ali je uređen poljskim pravom.³¹⁷ Sukladno čl. 22. st. 4. Uredbe o nasljeđivanju, bilo koja izmjena ili opoziv izbora prava moraju ispunjavati zahtjeve u pogledu oblika promjene ili opoziva raspolaganja imovinom zbog smrti. Izbor prava prema Uredbi valjan je čak i ako izabrano pravo ne upućuje na mogućnost izbora prava u nasljednim stvarima. Materijalna valjanost akta u kojem je sadržana odluka o izboru, odnosno je li osoba koja je odabrala pravo bila u stanju razumjeti i pristati na to što čini, procjenjuje se prema izabranom pravu. Jednako vrijedi i za čin promjene ili opoziva izbora prava.³¹⁸

3. Pravo mjerodavno za dopustivost i valjanost raspolaganja imovinom zbog smrti

Postoje značajne razlike između materijalnopравnih odredbi o nasljeđivanju glede raspolaganja imovinom zbog smrti, osobito glede ugovora o nasljeđivanju. Iz nedavne komparativnopravne studije o nasljednom pravu država članica EU proizlazi kako neki pravni sustavi poznaju takve ugovore, dok se u nekima smatraju nedopuštenima jer utječu na slobodu umrlog da oporučno raspolaze svojom imovinom. Ipak se uočava trend otvaranja prema ovim ugovorima, čak i u državama članicama u kojima su oni donedavno bili u potpunosti zabranjeni.³¹⁹ Uvodeći iznimke od opće zabrane, u nekim se pravnima sustavima postupno stvara prostor za ugovore o nasljeđivanju.³²⁰ Proširenje autonomije stranaka zabilježeno je u Austriji, Belgiji, Estoniji i Njemačkoj, dok neke druge države još uvijek nisu na tom putu.³²¹ Stoga pravila o izbjegavanju sukoba zakona, osobito ono o izboru

³¹³ Čl. 3. st. 1. (d) Uredbe o nasljeđivanju.

³¹⁴ Recital 39 Uredbe o nasljeđivanju.

³¹⁵ E. Castellanos Ruiz, Article 22, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davì i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 345.

³¹⁶ D. Damascelli, *I criteri di collegamento impiegati dal regolamento n. 650/2012 per la designazione della legge regolatrice della successione a causa di morte*, u P. Franzina and A. Leandro (ur.), *Il diritto internazionale privato Europeo delle successioni mortis causa*, (Giuffrè, 2013.) 102.

³¹⁷ To su okolnosti iz predmeta SEU, predmet C-558/16 *Mahnkopf*, presuda od 1. ožujka 2018., EU:C:2018:138.

³¹⁸ Čl. 22. st. 3. Uredbe o nasljeđivanju; recital 40 Uredbe o nasljeđivanju.

³¹⁹ Zanimljivo je primijetiti kako su u pojedinim državama članicama, poput Italije, recentne reforme uvele inovativna rješenja s ciljem bolje zaštite ranjivih stranaka, tj. osoba s invaliditetom V. L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2: R. Garetto, M. Giobbi, A. Magni, T. Pertot, E. Sgubin, M. V. Maccari, Italija, 375; report M. V. Maccari, T. Pertot, Belgija, 35, 38.

³²⁰ V. L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, posebno izvješće M. V. Maccari, T. Pertot, Belgija; R. Garretto, M. Giobbi, A. Magni, T. Pertot, E. Sgubin, M. V. Maccari, Italija; V. Koumpli; V. Marazopoulou, Greece; M. V. Maccari, Francuska.

³²¹ V. nacionalna izvješća za pojedine države članice u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2. V. također za Njemačku T. Raff, *Patto successorio (Erbvertrag) e testamento congiuntivo (gemeinschaftliches Testament) nel diritto tedesco*, u S. Scola i M. Tescaro (ur.), bilj. 9, 809; C. Baldus, *Il diritto tedesco delle successioni: forme e funzionalità delle disposizioni mortis causa*, u S. Scola i M. Tescaro (ur.), bilj. 9, 785.

mjerodavnog prava u pogledu nasljeđivanja određene osobe, imaju značajnu ulogu u osiguravanju prihvaćanja takvih raspolaganja u državama članicama.³²²

Čl. 24. i 25. Uredbe o nasljeđivanju zasebno uređuju mjerodavno pravo za dopustivost i materijalnu valjanost raspolaganja imovinom zbog smrti te ugovora o nasljeđivanju, dok čl. 26. Uredbe o nasljeđivanju nabraja elemente koji se odnose na materijalnu valjanost raspolaganja imovinom zbog smrti. Čl. 27. Uredbe o nasljeđivanju propisuje pravila za formalnu valjanost pisanih raspolaganja imovinom zbog smrti, dok čl. 28. Uredbe o nasljeđivanju uređuje valjanost oblika izjave o prihvatu ili odricanju.

Raspolaganje imovinom zbog smrti podrazumijeva oporuku, zajedničku oporuku te ugovor o nasljeđivanju. Ugovor o nasljeđivanju znači ugovor, uključujući ugovor koji je ishod uzajamnih oporuka, koji, za protučinidbu ili bez nje, stvara, mijenja ili prekida prava na buduću ostavinu ili ostavine jedne ili više osoba stranaka ugovora.³²³ Na pitanja dopustivosti i materijalne valjanosti raspolaganja imovinom zbog smrti, osim ugovora o nasljeđivanju, primjenjuje se pravo koje bi prema uredbi bilo mjerodavno za nasljeđivanje osobe koje raspolaze imovinom da je ta osoba umrla na dan kada je raspolaganje učinjeno. To se katkad naziva putativnim mjerodavnim pravom. Međutim, osoba može za pravo koje će urediti njezino raspolaganje imovinom zbog smrti, u pogledu njegove dopustivosti i materijalne valjanosti, izabrati pravo koje je ta osoba mogla izabrati u skladu s čl. 22. pod ondje navedenim uvjetima. Ovaj izbor podliježe sličnim načelima kao i izbor na temelju čl. 22. Važna razlika postoji kada je klauzula o izboru prava sadržana, primjerice, u oporuci. Ako ta odredba ne precizira svoju svrhu, smatra se da joj je cilj pokriti cijelo nasljeđivanje (temeljem čl. 22.), a ne samo pitanja dopustivosti i materijalne valjanosti (temeljem čl. 24.). Ukoliko se, međutim, u toj odredbi precizira da je izbor prava ograničen na pitanja dopustivosti i materijalne valjanosti (temeljem čl. 24.), ne bi se smjela tumačiti šire, osim ako ostale okolnosti upućuju na prešutan izbor prava (temeljem čl. 22.). Ako je odredba ograničena na pitanja dopustivosti i materijalne valjanosti (na temelju čl. 24.), na ostala se pitanja primjenjuje opće pravilo o mjerodavnom pravu temeljem objektivne poveznice kada nema izbora stranaka (čl. 21.).³²⁴ Svaka promjena ili opoziv raspolaganja imovinom u pitanju također podliježe odnosnom od tih prava.

Čl. 25. Uredbe o nasljeđivanju uređuje ostala raspolaganja koja nisu obuhvaćena čl. 24. – ugovore o nasljeđivanju. Razlikuju se ugovori o nasljeđivanju jedne ili više osoba. Ugovor o nasljeđivanju jedne osobe u pogledu njegove dopustivosti, materijalne valjanosti i obvezujućih učinaka na stranke, uključujući uvjete za njegov raskid, uređuje pravo koje bi po ovoj Uredbi bilo mjerodavno za nasljeđivanje te osobe da je ona umrla na dan kada je ugovor sklopljen. Mjerodavno pravo ponovno se temelji na putativnom mjerodavnom pravu. Ugovor o nasljeđivanju u odnosu na nasljeđivanje nekoliko osoba dopustiv je samo ako je dopustiv po svim pravima koja bi po ovoj Uredbi uređivala nasljeđivanje svih uključenih osoba da su one umrle na dan kada su ugovori sklopljeni. Ugovor o nasljeđivanju koji je u skladu s tim dopustiv uređuje, u pogledu njegove materijalne valjanosti i obvezujućih učinaka na stranke, uključujući i uvjete za njegov raskid, ono pravo među pravima navedenima u prvom podstavku s kojim ugovor ima najbližu vezu. U oba ova slučaja, neovisno o tim

³²² Recital 49 Uredbe o nasljeđivanju.

³²³ Čl. 3. st. 1. (b) i (d) Uredbe o nasljeđivanju.

³²⁴ J. Rodríguez Rodrigo, Article 24, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davì i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 377.

pravilima, stranke mogu za pravo koje će uređivati njihov ugovor o nasljeđivanju, u pogledu njegove dopustivosti, materijalne valjanosti i obvezujućih učinaka na stranke, uključujući uvjete za njegov raskid, izabrati pravo koje je osoba ili jedna od osoba čija je ostavina uključena mogla izabrati u skladu s čl. 22. pod ondje navedenim pretpostavkama.

Čl. 27. uređuje formalnu valjanost pisanih raspolaganja imovinom zbog smrti upućujući na alternativne poveznice koje su propisane *in favorem validitatis*. Tako će se pisano raspolaganje imovinom zbog smrti smatrati valjanim u pogledu oblika ako je njegov oblik u skladu s pravom: (a) države u kojoj je izvršeno raspolaganje ili je ugovor o nasljeđivanju sklopljen (*lex loci actus*); (b) države čiji je državljanin (*lex patriae*) bio oporučitelj ili barem jedna od osoba na čije se nasljeđivanje odnosi ugovor o nasljeđivanju, bilo u trenutku raspolaganja ili sklapanja ugovora, bilo u trenutku smrti; (c) države u kojoj je oporučitelj ili barem jedna od osoba na čije se nasljeđivanje odnosi ugovor o nasljeđivanju imala domicil (*lex loci domicilii*), bilo u trenutku raspolaganja ili sklapanja ugovora, bilo u trenutku smrti; (d) države u kojoj je oporučitelj ili barem jedna od osoba na čije se nasljeđivanje odnosi ugovor o nasljeđivanju imala uobičajeno boravište (*lex loci formae habitationis*), bilo u trenutku raspolaganja, bilo u trenutku smrti; ili (e) u odnosu na nepokretnu imovinu, države u kojoj se nalazi ta imovina. Utvrđivanje pitanja jesu li oporučitelj ili bilo koja osoba na čije se nasljeđivanje odnosi ugovor o nasljeđivanju imali svoj domicil u određenoj državi uređuje pravo te države. Navedena pravila primjenjuju se i na raspolaganja imovinom zbog smrti koja mijenjaju ili opozivaju ranije raspolaganje. Promjena ili opoziv također su valjani u pogledu oblika ako su u skladu s bilo kojim od prava po kojem je, prema gore navedenim opcijama, raspolaganje imovinom zbog smrti koje je promijenjeno ili opozvano bilo valjano. Za potrebe primjene čl. 27. Uredbe o nasljeđivanju, svaka pravna odredba koja ograničava dopuštene oblike raspolaganja imovinom zbog smrti s obzirom na starost, državljanstvo ili druga osobna svojstva oporučitelja ili osoba na čije se nasljeđivanje odnosi ugovor o nasljeđivanju smatra se odredbom o obliku. Isto se pravilo primjenjuje na svojstva koja moraju imati bilo koji svjedoci nužni za valjanost raspolaganja imovinom zbog smrti.

Konačno, čl. 28. Uredbe o nasljeđivanju uređuje pitanje valjanosti oblika izjave o prihvatu ili odricanju. Izjava o prihvatu ili odricanju od nasljedstva, legata ili nužnog dijela ili izjava kojom se želi ograničiti odgovornost osobe koja daje izjavu, valjana je u pogledu oblika ako ispunjava zahtjeve: (a) prava mjerodavnog za nasljeđivanje u skladu s čl. 21. ili čl. 22. (*lex causae*); ili (b) prava države u kojoj osoba koja daje izjavu ima svoje uobičajeno boravište (*lex firmae habitationis*).

4. Određena opća pitanja sukoba zakona

Renvoi je općenito isključen iz Uredbe o nasljeđivanju, kao i u drugim instrumentima međunarodnog privatnog prava EU (s manjim iznimkama). Tako je u potpunosti isključen iz Uredbe o nasljeđivanju u odnosu na pravo na koje se upućuje u čl. 21. st. 2. – izbjegavajuća klauzula, čl. 22. – izbor prava, čl. 27. – formalna valjanost pisanih raspolaganja imovinom zbog smrti; čl. 28. (b) – valjanost oblika izjave o prihvatu ili odricanju kada je mjerodavno pravo države u kojoj osoba koja daje izjavu ima uobičajeno boravište te čl. 30. – posebna pravila o ograničenjima koja se odnose ili utječu na nasljeđivanje određene imovine. Kada je uzvrat dopušten, pravilo iz čl. 34. Uredbe o nasljeđivanju propisuje mogućnost uzvrata samo ukoliko je prema Uredbi mjerodavno pravo treće države. U tom slučaju upućivanje na to

pravo znači primjenu pravila na snazi u toj državi, uključujući njezina pravila međunarodnog privatnog prava, u toj mjeri u kojoj ta pravila dalje upućuju: (a) na pravo države članice; ili (b) na pravo neke druge treće države koja bi primijenila svoje pravo.³²⁵

Uredba o nasljeđivanju uređuje prilagodbu stvarnih prava. U čl. 31. utvrđuje se da ako se osoba poziva na stvarno pravo koje ima po pravu mjerodavnom za nasljeđivanje, a pravo države članice u kojoj se poziva na to pravo ne poznaje dotično stvarno pravo, to pravo se, ako je to potrebno i u mogućoj mjeri, prilagođava najsličnijem stvarnom pravu po pravu te države, uzimajući u obzir ciljeve i interese koje ostvaruje određeno stvarno pravo i učinke koji su s njim povezani. Oba uvjeta izazivaju probleme u praktičnoj primjeni: glede kvalifikacije stvarnog prava i činjenice da to pravo „nije poznato“ u državi članici u kojoj se osoba na njega poziva. Osobito se u pogledu zadnjeg spomenutog uvjeta javljaju značajni problemi u razlikovanju zbog kvalitativnih i kvantitativnih značajki.³²⁶

Čl. 35. Uredbe o nasljeđivanju sadrži odredbu o javnom poretku. I ovdje se koristi uobičajena ograničavajuća formulacija kako bi se dopustilo odbijanje primjene odredbe prava bilo koje države određene ovom Uredbom, samo ako je takva primjena očigledno nespojiva s javnim poretkom (*ordre public*) države suda.

Iako Uredba o nasljeđivanju ne sadrži općenitu odredbu o prevladavajućim obveznim odredbama, u čl. 30. upućuje na „posebna pravila o ograničenjima koja se odnose ili utječu na nasljeđivanje određene imovine“. Ta se pravila primjenjuju na nasljeđivanje pod pretpostavkama da: 1) pravo države u kojoj se nalazi određena nepokretna imovina (*lex rei sitae*), određena poduzeća ili druge posebne kategorije imovine ima posebna pravila koja zbog ekonomskih, obiteljskih ili socijalnih razloga nameću ograničenja koja se odnose ili utječu na nasljeđivanje te imovine; i 2) ako se prema pravu te države ta posebna pravila primjenjuju neovisno o pravu mjerodavnom za nasljeđivanje. Ta se posebna pravila mogu odnositi na nasljeđivanje poduzeća propisano za one koji su uključeni u taj posao, ili pravo prvokupa dionica društva u korist sunasljednika, kao i moralna prava umrlog autora³²⁷ te očuvanje kulturnog i drugog nasljeđa.

Čl. 36. Uredbe o nasljeđivanju uređuje pitanje teritorijalnog sukoba zakona u državama s više od jednog pravnog sustava, kojim se u skladu s drugim pravnim instrumentima prednost daje unutarnjim kolizijskim pravilima navedene države kod određenja teritorijalne jedinice čija pravna pravila treba primijeniti. U nedostatku takvih unutarnjih kolizijskih pravila: (a) upućivanje na uobičajeno boravište umrlog, znači upućivanje na pravo teritorijalne jedinice u kojoj je umrli imao svoje uobičajeno boravište u trenutku smrti; (b) upućivanje na državljanstvo umrlog, znači upućivanje na pravo teritorijalne jedinice s kojom je umrli imao najbližu vezu; i (c) upućivanje na bilo koje druge odredbe koje upućuju na ostale elemente kao poveznice, znači upućivanje na pravo teritorijalne jedinice u kojoj se nalazi relevantni element. Iznimka od ovog pravila odnosi se na utvrđenje prava mjerodavnog za formalnu

³²⁵ Posebni slučajevi raspravljaju se u J. von Hein, Chapter 12: *Renvoi in European Private International Law*, u S. Lieble (ur.), *General Principles of European Private International Law*, (Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2016.) 227, 253-254.

³²⁶ E. Calzolaio i L. Vagni, Article 31, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davì i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 445.

³²⁷ G. Contaldi, Article 30, u A.L. Calvo Caravaca, A. Davì i H.P. Mansel (ur.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 432-438. Autor ističe da se niti nacionalna kolizijska pravila koja prekidaju jedinstvo nasljeđivanja, niti materijalna pravila o nužnom dijelu, ne bi trebala smatrati posebnim pravilima prema čl. 30. Uredbe o nasljeđivanju, 440.

valjanost pisanih raspolaganja imovinom zbog smrti u skladu s čl. 27. Kod ovih će se pitanja, u nedostatku unutarnjih kolizijskih pravila te države, smatrati da upućuju na pravo teritorijalne jedinice s kojom su oporučitelj ili osobe na čije se nasljeđivanje odnosi ugovor o nasljeđivanju imale najbližu vezu.

Čl. 37. Uredbe o nasljeđivanju uređuje sukob zakona između osoba u državama s više od jednog pravnog sustava. U odnosu na državu koja ima dva ili više pravnih sustava ili skupa pravila primjenljivih na različite kategorije osoba u pogledu nasljeđivanja, svako upućivanje na pravo te države znači upućivanje na pravni sustav ili skup pravila određene pravilima na snazi u toj državi. U nedostatku takvih pravila primjenjuju se pravni sustav ili skup pravila s kojima je umrli ima najbližu vezu.

U skladu s čl. 38. Uredbe o nasljeđivanju od države članice koja se sastoji od nekoliko teritorijalnih jedinica od kojih svaka ima svoja pravna pravila u pogledu nasljeđivanja ne zahtijeva se primjena Uredbe na sukob zakona do kojeg dolazi samo između tih jedinica.

V. Europska potvrda o nasljeđivanju

Uredba o nasljeđivanju ne bavi se samo pitanjima međunarodnog privatnog prava.³²⁸ Kako bi se ostvarili ciljevi iz recitala 7 i 67 te posebno kako bi se osiguralo da predmeti prekograničnog nasljeđivanja budu riješeni „brzo, skladno i učinkovito“, usprkos nacionalnim razlikama, Uredba o nasljeđivanju također uspostavlja pravila za EPN (recital 8 i čl. 62. i dalje).³²⁹ To je pravni instrument čiji je cilj omogućiti „nasljednicima, legatarima, izvršiteljima oporuke (...) lako dokazati svoj status i/ili prava i ovlasti u drugoj državi članici“.³³⁰

1. Razlozi za uvođenje

Potreba uvođenja jednoobrazne potvrde postala je očita s porastom broja nasljeđivanja s prekograničnim implikacijama,³³¹ u kojima je došlo do izražaja, primjerice, postojanje različitih mehanizama za dokazivanje položaja nasljednika u Europi.³³² Zapravo je samo u

³²⁸ A. Dutta, *The European Certificate of Succession: A New European Instrument between Procedural and Substantive Law*, 5 *IJPL* 38 (2015), 40. V. također str. 43 za pitanja pravnog temelja za zakonodavnu nadležnost EU u ovom slučaju.

³²⁹ O ovoj temi v. samo F. Padovini, 'Il certificato successorio europeo' *Europa e Diritto Privato*, 729 (2013.) i u M.G. Cubeddu Wiedemann, G. Gabrielli, F. Padovini, S. Patti, S. Troiano, A. Zaccaria ur., *Liber amicorum per Dieter Henrich*, II (Torino: Giappichelli, 2012.), 215; I. A. Calvo Vidal i dr., *Il certificato successorio europeo*, (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2017.), *passim*; I. Riva, *Certificato successorio europeo. Tutele e vicende acquisitive* (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2017.), *passim*; A. Ciatti Càimi, 'La tutela degli acquirenti di beni ereditari e il certificato successorio europeo', in *Libertà di disporre e pianificazione ereditaria*, XI Convegno Nazionale Sisdic – Napoli (2017.), 423; M. Medina Ortega, 'The European Certificate of Succession' 11 *Anuario Espanol Derecho Int'l Priv.*, 907 (2011.); T. Ivanc, S. Kraljić, 'European Certificate of Succession – Was There a Need for a European Intervention?', 18 *Analiz Pravnog fakulteta u Zenici* (2016.), 249; A. Dutta, bilj. 110, 40 (v. bilj. 10 za daljnju literaturu).

³³⁰ V. recital 67.

³³¹ Usp. analizu Njemačkog javnobilježničkog instituta (*Deutsches Notarinstitut*): *Le Successions Internationales dans l'U.E. Perspectives pour une Harmonisation – Conflict of Law of Succession in the European Union. Perspectives for a Harmonisation – Internationales Erbrecht in der EU. Perspektiven einer Harmonisierung*, Würzburg, 2004., 29.

³³² Ovaj se dio temelji na usmenom izlaganju na konferenciji PSEFS Ljubljana Project Events, 12. i 13. prosinca 2019., 'Best Practices in European Family and Succession Law'. Za sažetak v.: T. Pertot, *Devolution of inheritance in Europe: the role of (European and national) certificates of succession*, u *Best practices in*

nekoliko europskih pravnih sustava predviđeno izdavanje nacionalne potvrde u tu svrhu:³³³ predmnijeva se da je nasljednik osoba koja je u takvoj potvrdi identificirana kao takva³³⁴ te je stoga ovlaštena ulaziti u pravne odnose.³³⁵ Suprotno tome, u pravnim sustavima koji ne poznaju instrument kojim se potvrđuje status nasljednika, postoje alternativni mehanizmi dokazivanja.³³⁶ Na primjer, u pravnim sustavima koji se temelje na francuskoj tradiciji, *acte de notoriété* ili *atto di notorietà*, kojeg izdaje javni bilježnik i kojim se potvrđuje da je činjenica, tj. status nasljednika poznat u određenom kontekstu, uobičajeno se koristi kao dokaz stečenog položaja. Međutim, javna isprava koja se koristi u ovu svrhu nema za cilj stvaranje presumpcije, a njena vrijednost se temelji na sankcijama za one koji daju lažnu izjavu javnom službeniku.³³⁷

U Europi su zamjetne i razlike u odnosu na zaštitu trećih strana koje ulaze u pravne transakcije s onima koji tvrde da su nasljednici ili imaju nasljedna prava. Ako postoji potvrda o nasljeđivanju, njen je cilj zaštita onih koji, oslanjajući se na njenu točnost, stupaju u ugovorne odnose s osobom koja je identificirana kao nasljednik.³³⁸ S druge strane, u pravnim sustavima gdje takav instrument ne postoji, zaštita trećih strana uobičajeno se jamči prema pravilima koja se primjenjuju na ugovore s očiglednim nasljednikom (usp. čl. 534. talijanskog Građanskog zakonika i čl. 730.-4. francuskog Građanskog zakonika).³³⁹

Prvi model, koji se temelji na postojanju potvrde o nasljeđivanju, očigledno uspostavlja veću sigurnost glede legitimacije nasljednika, a i osigurava bolju zaštitu za treće strane. Reforme su usvojene ili predložene i u državama u kojima se tradicionalno primjenjuje drugi model, kako bi se poboljšali nacionalni instrumenti za dokazivanje statusa nasljednika. Primjerice, 2001. godine francuski je zakonodavac reformirao *acte de notoriété*,³⁴⁰ “priznajući veći” značaj

European family and succession law (collection of abstracts) 39-40, dostupno na www.euro-family.eu/documenti/eventi/best_practices_ljubljana/sefsproject/events.pdf.

³³³ Tipičan primjer je njemački *Erbschein*, kojeg izdaje sud ili sudska vlast (detaljnije v. T. Pertot, Njemačka, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, pitanje 3.1.4, dostupno na: www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf; D. Schwab, P. Gottwald i S. Lettmaier, ‘Family and Succession Law’ (Germany) *International Encyclopaedia for Family and Succession Law*, Suppl. 86, 170-174 (2017.). Sudska potvrda, tzv. *Einantwortungsurkunde* poznata je i u Austriji (detaljnije v. T. Pertot, Austrija, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, pitanje 3.1.4.). Za više primjera v. također A. Dutta, bilj. 110, 42 (v. bilj. 11 za daljnju literaturu), kao i Zbornik nacionalnih izvješća ur. L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler, bilj. 2 (v. posebno odgovore na pitanje 3.1.4.). Usp. (na njemačkom jeziku) R. Süß, *Erbrecht in Europa* (2020.) i (na talijanskom jeziku): A. Zoppini, *Le successioni in diritto comparato*, u R. Sacco (ur.), *Trattato di diritto comparato*, Torino (2002.) 25. V. također A. Bonomi (ur.), *Le droit des successions en Europe (Actes du colloque de Lausanne du 21 février 2003)*, (Genève: Librairie Droz, 2003.), 89.

³³⁴ V. npr. u odnosu na potvrdu u talijanski pokrajinama u kojima postoji *libro fondiario*: T. Pertot, u R. Garretto, M. Giobbi, A. Magni, T. Pertot, E. Sgubin i M. V. Maccari, Italija, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, pitanje 3.1.4.

³³⁵ V. npr. u vezi s njemačkim *Erbschein*, D. Schwab, P. Gottwald i S. Lettmaier, bilj. 115, Poglavlje 3, § 2.

³³⁶ Usp. T. Pertot, ‘Devolution of inheritance in Europe: the role of (European and national) certificates of succession’, bilj. 114, 39-40.

³³⁷ Za takve učinke talijanske potvrde o nasljeđivanju u pokrajinama u kojima postoji *libro fondiario*, v. T. Pertot, u R. Garretto, M. Giobbi, A. Magni, T. Pertot, E. Sgubin i M. V. Maccari, Italija, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, pitanje 3.1.4.

³³⁸ Za njemački pravni sustav usp. D. Schwab, P. Gottwald and S. Lettmaier, bilj. 115, Poglavlje 3, § 2.

³³⁹ F. Padovini, ‘Il certificato successorio europeo’ u M.G. Cubeddu Wiedemann, G. Gabrielli, F. Padovini, S. Patti, S. Troiano, A. Zaccaria (ur.), bilj. 111, 218; A. Fusaro, ‘Linee evolutive del diritto successorio europeo’ *Giustiziacivile.com*, 2 (2014.).

³⁴⁰ Loi n. 2001-1135 du 3 décembre 2001, relative aux droit du conjoint survivant et des enfants adultérins et modernisant diverses dispositions de droit successoral.

javnobilježničkom aktu.³⁴¹ U Italiji, gdje se nacionalna potvrda izdaje samo u onim pokrajinama u kojima se vodi zemljišnoknjižni registar (*libro fondiario*), nedavno je predloženo proširenje tog instrumenta na cijelu državu.³⁴²

Prednosti potvrde o nasljeđivanju, koja nasljednicima i legatima omogućuje izvršavanje njihovih nasljednih prava, a izvršiteljima oporuke i upraviteljima ostavinom da dokažu svoje ovlasti, te koja istovremeno jamči zaštitu trećim stranama, dovele su do usvajanja ekvivalentnog instrumenta na europskoj razini.³⁴³ Budući da strane vlasti u pravilu nisu priznavale prethodno navedene domaće isprave,³⁴⁴ uspostava jednoobrazne potvrde s jednakim pravnim učinkom u svim državama članicama može pomoći građanima u situacijama prekograničnog nasljeđivanja. Istovremeno, EPN pojačava sigurnost u pravnim transakcijama, štiteći treće osobe koje postupaju oslanjajući se na elemente koji se tim aktom potvrđuju.

2. Od Haške Konvencije do Uredbe o nasljeđivanju

Potreba pojednostavljenja prijenosa ostavine nakon smrti u slučaju nasljeđivanja s prekograničnim implikacijama dovela je do usvajanja Haške konvencije od 2. listopada 1973. godine o međunarodnom upravljanju ostavinom umrlih osoba,³⁴⁵ koja je predviđjela nužnost „uspostave međunarodne potvrde u kojoj se identificira osoba ili osobe s ovlašću upravljanja pokretnom imovinom umrle osobe te se navode njegove ili njihove ovlasti“.³⁴⁶

Haška Konvencija je stupila na snagu samo u tri države, i to Češkoj, Slovačkoj i Portugalu. Jedan od razloga njenog neuspjeha leži u tome što ne uzima u obzir posebnosti kontinentalnih pravnih sustava.³⁴⁷ Konvencija predviđa uvođenje potvrde s ciljem određivanja osobe koja je ovlaštena upravljati ostavinom umrlog. Očito je da se temelji na modelu podjele nasljedstva iz sustava *common law*, u kojima se ostavina neizravno prenosi na nasljednike, tj. tek nakon osobni zastupnik podmiri sve obveze.³⁴⁸

Međutim, ovaj način podjele ostavine nije uobičajen u kontinentalnim pravnim sustavima, u kojima se ostavina najčešće izravno prenosi na nasljednike, bez prethodnog prijenosa na treću osobu koja njome upravlja. Pravni sustavi u kojima je predviđena izravna podjela

³⁴¹ M.V. Maccari, Francuska, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, pitanje 3.1.3. V. također J.-F. Pillebout, *Successions. Des preuves de la qualité d'héritier*, Juris-Classeur Civil (2003.). Na talijanskom jeziku: A. Fusaro, bilj. 121; F. Padovini, u M.G. Cubeddu Wiedemann, G. Gabrielli, F. Padovini, S. Patti, S. Troiano, A. Zaccaria (ur.), bilj. 111, 218-219.

³⁴² Prijedlog talijanskih javnih bilježnika dostupan je na: www.notariato.it/en/certificate-succession. V. također F. Padovini, u M.G. Cubeddu Wiedemann, G. Gabrielli, F. Padovini, S. Patti, S. Troiano, A. Zaccaria (ur.), bilj. 111, 226. Recentnije: Id., 'La revisione del codice civile: semplificazione ereditaria e certificato successorio', dostupno na: civilistiitaliani.eu/images/notizie/atti_convegno_giugno_2019/Padovini_convegno_giugno_2019.pdf.

³⁴³ Za povijesni pregled i prikaz dokumenata koji su prethodili Uredbi (Haška Konvencija iz 1973., Bečki akcijski plan (Vienna Action Plan) iz 1998., Haški program (Hague Programme) iz 2001., Zelena knjiga iz 2005. i Prijedlog Uredbe iz 2009.): T. Ivanc i S. Kraljić, 'European Certificate of Succession – Was There a Need for a European Intervention?' 18 *Annals Faculty of Law of the University of Zenica*, 253-255 (2016.).

³⁴⁴ Ili samo s oklijevanjem, kako primjećuje A. Dutta, bilj. 110, 42.

³⁴⁵ Tekst Konvencije dostupan je na: www.bccb.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=83.

³⁴⁶ Čl. 1. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁴⁷ U tom smislu F. Padovini, u M.G. Cubeddu Wiedemann, G. Gabrielli, F. Padovini, S. Patti, S. Troiano, A. Zaccaria (ur.), bilj. 111.

³⁴⁸ V. za Englesku i Wales: E. Sgubin, u R. Garetto, F. Pascucci i E. Sgubin, Ujedinjena Kraljevina, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, pitanje 3.1.4. Usp. A. Dutta, bilj. 110, 44.

ostavine mogu se dalje podijeliti na dvije kategorije:³⁴⁹ one u kojima ostavina automatski prelazi na nasljednike nakon smrti ostavitelja (vidi npr. § 1922 njemačkog BGB),³⁵⁰ te one u kojima je potreban dodatni akt – prihvrat nasljedstva³⁵¹ ili sudska odluka³⁵² – za prijenos ostavine.³⁵³

Uspostavljajući potvrdu u kojoj se identificira upravitelj ostavine, a ne nasljednik i/ili legatari, Haška konvencija je očito bila utemeljena na modelu neizravne podjele nasljedstva, tipičnom za englesko pravo, ali ne i za građanskopravnu tradiciju. Suprotno tome, značajke oba modela su u odgovarajućem opsegu uzete u obzir u Uredbi o nasljeđivanju, koja uspostavlja potvrdu o nasljeđivanju u korist upravitelja ostavine i izvršitelja oporuke, ali i (osobito) u korist nasljednika i legatara, kako bi mogli dokazati svoj statut i/ili prava i ovlasti u drugim državama članicama,³⁵⁴ npr. onima u kojima se ostavina (ili njen dio) nalazi.³⁵⁵

3. Značajke EPN

Uredba o nasljeđivanju uređuje EPN u Poglavlju VI., koje sadrži detaljna pravila u pogledu zahtjeva za izdavanje, samog izdavanja i učinaka EPN.

Zahtjev

U skladu s čl. 65. st. 1., EPN se izdaje na zahtjev.³⁵⁶ Zahtjev mora sadržavati podatke navedene u čl. 65. st. 3.³⁵⁷ i biti potkrijepljen relevantnim ispravama, te ga mogu podnijeti nasljednici, legatari „koji imaju izravna prava u nasljedstvu“, i izvršitelji oporuka ili upravitelji ostavinom,³⁵⁸ koji se u drugoj državi članici „moraju pozvati na svoj status ili izvršavati svoja

³⁴⁹ T. Pertot, 'Devolution of inheritance in Europe: the role of (European and national) certificates of succession', bilj. 114, 39-40.

³⁵⁰ Za tzv. *saisine*, v.: B. Dutoit, *Perspectives comparatives sur la succession ab intestat*, u A. Bonomi (ur.), bilj. 115, 16.

³⁵¹ Kao što je u npr. Italiji (v. čl. 459. talijanskog Građanskog zakonika).

³⁵² Npr. u Austriji. Za kratki opis postupka v. T. Pertot, Austrija, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, pitanje 3.1.4.

³⁵³ Neke posebnosti postoje u odnosu na nasljeđivanje države: čak i u pravnim sustavima u kojima država nasljeđuje ostavinu bez nasljednika (*bona vacantia*) kao nasljednik, a ne zbog svog „teritorijalnog suvereniteta“ (Uredba uvažava postojeće razlike: usp. čl. 33. i recital 56 Uredbe o nasljeđivanju), model stjecanja se u nekim aspektima razlikuje u odnosu na onaj propisan za druge nasljednike (dodatno, često se predviđa ograničenje odgovornosti za dugove zbog nemogućnosti da se država odrekne od nasljedstva). V. više: M. Tescaro, *La successione dello Stato nel diritto italiano tra modello pubblicistico di stampo francese, modello privatistico di stampo tedesco e loro contemperamento nell'art. 33 del regolamento UE n. 650 del 2012*, bilj. 9, 51; A. Ciatti, *La successione dello Stato*, u R. Calvo i G. Perlingieri (ur.), *Diritto delle successioni e delle donazioni*, Napoli (2013.); P. Wautelet i M. Salvadori, u A. Bonomi i P. Wautelet (ur.), *Il regolamento europeo sulle successioni*, Milano (2015.) Article 33; K. Reid, M. de Waal i R. Zimmermann, *Intestate Succession in Historical and Comparative Perspective*, u K. Reid, M. de Waal i R. Zimmermann (ur.), *Comparative Succession Law: Volume II: Intestate Succession*, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2015.), 442.

³⁵⁴ Čl. 63. st. 1. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁵⁵ Prema nekim mišljenjima (v. A. Dutta, bilj. 110, 45), „prekogrančni element (...) je zadovoljen već i ako podnositelj zahtjeva treba“ EPN „da bi ispitao treba li skupiti dijelove ostavine u drugim“ državama.

³⁵⁶ Usp. recital 72.

³⁵⁷ Kako se ističe u čl. 65. st. 3. ovi podaci se uključuju u zahtjev „u mjeri u kojoj su ti podaci poznati podnositelju zahtjeva i nužni tijelu izdavanja za potvrđivanje elemenata za koje podnositelj zahtjeva želi potvrdu“. Poseban obrazac koji se koristi za podnošenje zahtjeva za izdavanje EPN u skladu s čl. 65. st. 2. usvojen je Provedbenom uredbom Komisije (EU) 2014/1329 od 9. prosinca 2014. o uspostavi obrazaca iz Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka i prihvaćanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju (v. Prilog 4, Obrazac IV).

³⁵⁸ Usp. čl. 63. st. 1. i 65. st. 1.

prava kao nasljednici ili legatari i/ili svoje ovlasti kao izvršitelji oporuka ili upravitelji ostavinom“. Autonomno tumačenje pravnih termina kojima se identificiraju podnositelji zahtjeva i status koji se potvrđuje nužno je kako bi se procijenilo ima li osoba taj položaj ili ne.³⁵⁹ Potrebno je istaknuti kako se čini da ograničenjem EPN na legatate „koji imaju izravna prava u nasljedstvu“ čl. 63. st. 1. upućuje samo na vindikacijske legatate.³⁶⁰ Međutim, prema nekim mišljenjima i damnacijski legatari mogu zatražiti izdavanje EPN.³⁶¹

Tijelo izdavanja

Tijelo izdavanja određuje se u skladu s općim pravilima o nadležnosti Uredbe u čl. 4. i dalje.³⁶² Zakonodavac EU prepustio je državama članicama određivanje tijela koje će imati ovlast izdati EPN u svakom pojedinom pravnom sustavu, bez obzira hoće li to biti sud³⁶³ ili neko drugo tijelo, npr. javni bilježnik, koji je najčešće nadležan baviti se nasljednim stvarima prema nacionalnom pravu.³⁶⁴ Kako proizlazi iz komparativnopravne analize, države članice su se odlučile za različita rješenja. Dok neke daju nadležnost sudovima, druge su odredile javne bilježnike,³⁶⁵ za koje je uspostava „nadležnosti u prekograničnim nasljednim stvarima (...) često poslužila kao jedna vrsta (...) ‘inicijacije’ u njihovo sudjelovanje u pravosudnoj suradnji u građanskim i trgovačkim stvarima“.³⁶⁶

Postupak izdavanja

Pri izdavanju EPN nadležno tijelo poduzima radnje u jednoj vrsti postupka izvanparničnog karaktera,³⁶⁷ utvrđujući činjenice, poduzimajući „sve potrebne korake u obavješćivanju korisnika o zahtjevu“, saslušavajući „ako je to potrebno (...) bilo koju uključenu osobu i bilo kojeg izvršitelja ili upravitelja“ i vršeći „javne objave radi davanja prilike drugim mogućim

³⁵⁹ A. Dutta, bilj. 110, 44, prema kojem mogu nastati problemi u odnosu na pravne sustave *common law* (posebno Englesku i Wales), gdje se primjenjuje model neizravne podjele ostavine (v. *supra*) i gdje je položaj nasljednika u odnosu na njihovog osobnog zastupnika ‘*sličniji položaju legataru u kontinentalnim pravnim sustavima*’. Glede pitanja je li nužan prihvrat nasljedstva prije izdavanja EPN v. toč. 2.4. Vodiča pripremljenog od Fondazione Italiana del Notariato and the Consiglio Nazionale del Notariato: AA.VV., *Il Certificato Successorio Europeo – CSE. Prime proposte operative*, dostupno na: https://docs.wixstatic.com/ugd/a5bb44_be2c2bb409e04529af04ce110b073a55.pdf.

³⁶⁰ O. Jauernig i R. Stürner, EuErbVO, Article 73 para 1 (Munich: Verlag C. H. Beck München 2018.); A. Dutta, bilj. 110, 44 (prema čijem se mišljenju jednako ograničenje treba primijeniti na nasljednike); C. Benanti, *Il certificato successorio europeo: ragioni, disciplina e conseguenze della sua applicazione nell’ordinamento italiano*, Nuova giur. civ. comm. 2014., II, 10-11.

³⁶¹ V. Vodič kojeg je pripremila Fondazione Italiana del Notariato and the Consiglio Nazionale del Notariato, ‘*Il Certificato Successorio Europeo (CSE) Prime proposte operative*’ *CNN Notizie*, 27 agosto 2015, toč. 2.6. Glede pitanja mogu li vjerovnici podnijeti zahtjev za izdavanje EPN usp. W. Burandt, D. Rojahn i S. Schmuck, EuErbVO, Article 65 para 1 (Munich: C.H. Beck, 2019.).

³⁶² V. čl. 64. Uredbe o nasljeđivanju: „Potvrda se izdaje u državi članici čiji sudovi imaju nadležnost“ prema Uredbi. Usp. također i recital 70. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁶³ Kako je definirano u čl. 3. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁶⁴ Usp. čl. 64. i recital 70 Uredbe o nasljeđivanju. Države članice su trebale obavijestiti Komisiju o tijelu nadležnom za izdavanje EPN najkasnije do 16. siječnja 2014. godine (čl. 78. Uredbe o nasljeđivanju).

³⁶⁵ V. za različita rješenja odgovore na pitanje 3.3.5.6., u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2.

³⁶⁶ Kako navodi P. Poretti u usmenoj prezentaciji na konferenciji PSEFS – Ljubljana Project Events – 12. i 13. prosinca 2019. ‘*Best Practices in European Family and Succession Law*’. Za sažetak v.: Id., *Experience of Croatian public notaries with the application of the Succession regulation*, u *Best practices*, bilj. 114, 30.

³⁶⁷ A. Dutta, bilj. 110, 45.

korisnicima za pozivanje na svoja prava“.³⁶⁸ Kako bi se premostile praznine u Uredbi, može biti primijenjeno i nacionalno postupovno pravo.³⁶⁹

Nakon ispitivanja zahtjeva i utvrđenja elemenata koji se trebaju potvrditi, tijelo izdavanja izdaje EPN bez odgode,³⁷⁰ koristeći specifičan obrazac za ovu svrhu.³⁷¹ Izvornik EPN čuva tijelo izdavanja, a podnositelju zahtjeva i svakoj osobi koje dokaže pravni interes izdaje ovjerene preslike.³⁷² Izdane ovjerene preslike vrijede u ograničenom razdoblju od šest mjeseci. Iznimno, tijelo izdavanja može odrediti dulje razdoblje važenja. Može se zatražiti i produljenje razdoblja važenja.³⁷³

Ispravak, izmjena ili opoziv EPN uređeni su čl. 71. i potpadaju u nadležnost tijela izdavanja. Uredba također uređuje mogućnost podnošenja pravnih lijekova protiv odluka tijela izdavanja, na način da se pravni lijek podnosi pravosudnom tijelu u državi članici tijela izdavanja.³⁷⁴ U tijeku postupka za izmjenu, opoziv ili osporavanje, nadležno tijelo može privremeno obustaviti učinke EPN na zahtjev.³⁷⁵

Sadržaj

EPN sadrži podatke iz čl. 68.³⁷⁶ Iako je ovaj popis opširan,³⁷⁷ postoje određeni elementi čija se naznaka u EPN ne zahtijeva izričito, iako se čine važnima.³⁷⁸ Npr. u skladu s čl. 68. st. 1. toč. (h), EPN bi trebao sadržavati podatke o bračnoimovinskom režimu. Međutim, nije jasno mogu li se, nakon smrti ostavitelja,³⁷⁹ također potvrditi njegovi učinci.³⁸⁰

Učinci

³⁶⁸ Dodatno, od inozemnih tijela može se zahtijevati dostava potrebnih podataka (koji se čuvaju, npr. u nacionalnim upisnicima). Usp. čl. 66. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁶⁹ A. Dutta, bilj. 110, 46-47.

³⁷⁰ Čl. 67. st. 1. Uredbe o nasljeđivanju. Međutim, EPN se neće izdati „ako se elementi koji se trebaju potvrditi osporavaju; ili Potvrda ne bi bila u skladu s odlukom koja obuhvaća iste elemente“.

³⁷¹ V. Provedbenu uredbu Komisije (EU) 2014/1329 od 9. prosinca 2014. o uspostavi obrazaca iz Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrši odluka i prihvatanju i ovrši javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju (v. Prilog 5, Obrazac V).

³⁷² Čl. 70. st. 1. Uredbe o nasljeđivanju; usp. recital 72. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁷³ Čl. 70. st. 3. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁷⁴ V. više detalja čl. 72. Uredbe o nasljeđivanju; usp. recital 72 Uredbe o nasljeđivanju.

³⁷⁵ Čl. 73. st. 1. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁷⁶ V. u smislu mogućnosti djelomične EPN W. Burandt, D. Rojahn i S. Schmuck, bilj. 143. Usp. S.D.J. Schmitz, *Das Europäische Nachlasszeugnis, RNotZ* (2017.) 275. Međutim, neki elementi moraju biti sadržani u Potvrdi, čak i ako je samo djelomična: v. toč. 2.14. spomenutog Vodiča kojeg je pripremila Fondazione Italiana del Notariato and the Consiglio Nazionale del Notariato.

³⁷⁷ O. Jauernig i R. Stürner, bilj. 142, Article 73 para 4: ‘eine sehr detaillierte und eher abschreckende Auflistung’.

³⁷⁸ F. Padovini, u M.G. Cubeddu Wiedemann, G. Gabrielli, F. Padovini, S. Patti, S. Troiano, A. Zaccaria (ur.), bilj. 111, 223; A. Dutta, bilj. 110, 45-46.

³⁷⁹ Koji potpadaju u područje primjene Uredbe, v. C-558/16, *Mahnkopf*, 1. ožujka 2018.

³⁸⁰ V. A. Dutta, bilj. 110, 49, bilj. 37. V. sažeti prikaz rasprava o ovom pitanju: O. Jauernig i R. Stürner, bilj. 142., Article 73, para. 4 Prema D. Damascelli, ‘Brevi note sull’efficacia probatoria del certificato successorio europeo riguardante la successione di un soggetto coniugato o legato da unione non matrimoniale’ *Rivista diritto internazionale privato e processuale*, 73-74 (2017.), podaci o bračnoimovinskom režimu također su pokriveni presumpcijom iz čl. 69. st. 2. V. međutim P. Lagarde, ‘Le certificat successoral européen dans l’ordre juridique français’ *Contratto e impresa. Europa*, 421 (2015.); P. Wautelet i E. Goossens, ‘Le certificat successoral européen – perspective belge’ *Contratto e impresa. Europa*, 443-444 (2015.).

Jednom kada je izdan, EPN se automatski koristi u svim državama članicama,³⁸¹ uključujući i one čija su ga tijela izdala³⁸² i služi uglavnom kao instrument legitimacije onih koji imaju namjeru izvršavati svoja prava ili dokazati svoj status u drugoj državi članici.³⁸³ EPN je zapravo povezan s predmnijevom da su elementi koje sadrži točni te da osoba koja se navodi kao nasljednik, legatar, izvršitelj ili upravitelj u EPN ima taj status ili prava odnosno ovlasti navedene u njemu.³⁸⁴

EPN također štiti *bona fide* treće osobe.³⁸⁵ Stoga se predmnijeva da je osoba koja postupi s vjerom u podatke navedene u EPN, te izvrši plaćanja ili prenese imovinu³⁸⁶ na onoga koji je identificiran da ima pravo primiti takvu činidbu, izvršila transakciju u korist ovlaštene osobe.³⁸⁷ Zaštita je proširena i na osobu koja prima imovinu od osobe navedene u EPN kao osobe koja je ovlaštena raspolagati tom imovinom.³⁸⁸ Zaštita trećih osoba ima svojih ograničenja jer se priznaje samo onim trećim osobama koje su „postupale u dobroj vjeri i pouzdajući se u točnost podataka potvrđenih“ u EPN.³⁸⁹ Osoba koja „zna“ da sadržaj EPN „nije istinit ili nije svjesna takve neistinitosti zbog krajnje nepažnje“ ne smatra se vrijednom zaštite prema Uredbi.³⁹⁰

Upisi na temelju EPN

Predmnijeva koju uspostavlja EPN vrijedi i u postupku upisa u upisnike³⁹¹ pri čemu je EPN „valjana isprava za upisivanje imovine za nasljeđivanje u relevantnom upisniku države članice“.³⁹² Međutim, iz nesigurnosti u tumačenju čl. 69. st. 5. i čl. 1. st. 2. toč. (k) i (l) Uredbe o nasljeđivanju nastaju pitanja o odnosu između nacionalnog i prava EU.³⁹³ Posebno je upitno može li EPN zamijeniti isprave koje su uobičajeno potrebne za upis prema nacionalnom pravu. Kao primjer može se istaknuti njemačko-talijansko nasljeđivanje koje uključuje nekretnine u Italiji. Ako je mjerodavno njemačko pravo, status nasljednika stječe se bez obveze prihvata nasljedstva, zbog djelovanja načela *Vonselbsterwerb* (v. § 1922 njemačkog BGB). Međutim, s obzirom da se prema talijanskom pravu zahtijeva prihvata nasljedstva i kod *mortis causa* transakcija (v. čl. 2648. i 2660. i dalje talijanskog Građanskog zakonika),³⁹⁴ pitanje je može li se EPN (koju izdaje primjerice njemačko tijelo) smatrati dovoljnom ispravom za

³⁸¹ Čl. 69. st. 1. Uredbe o nasljeđivanju. Mogućnost odricanja isključena je čak i u slučaju povrede javnog poretka (*ordre public*): P. Wautelet, u A. Bonomi i P. Wautelet (ur.), bilj. 135, Article 69, para. 8.

³⁸² Čl. 62. st. 3. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁸³ V. za *Legitimations i Beweiswirkung* EPN O. Jauernig i R. Stürner, bilj. 142., Article 73, para. 6.

³⁸⁴ V. čl. 69. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁸⁵ V. za *Gutgläubenswirkung* EPN O. Jauernig i R. Stürner, bilj. 142., Article 73, para. 6.

³⁸⁶ Pružanje usluga se ne spominje: v. A. Dutta, bilj. 110, 48.

³⁸⁷ Čl. 69. st. 3. i recital 71 Uredbe o nasljeđivanju.

³⁸⁸ Čl. 69. st. 4. i recital 71 Uredbe o nasljeđivanju.

³⁸⁹ Recital 71 i čl. 69. st. 3. i 4. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁹⁰ Usp. čl. 69. st. 3. i 4. i recital 71 Uredbe o nasljeđivanju. Za razlike koje postoje između npr. učinaka njemačke potvrde o nasljeđivanju i EPN te zaštite koja za treće osobe proizlazi iz ta dva instrumenta v. D. Schwab, P. Gottwald, S. Lettmaier, bilj. 115, 173-174. Usp. T. Pertot, Njemačka, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, pitanje 3.1.4.

³⁹¹ A. Dutta, bilj. 110, 48.

³⁹² V. recital 18 i čl. 69. st. 5. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁹³ V. za talijanski pravni sustav T. Pertot, Italija, u R. Garetto, M. Giobbi, A. Magni, T. Pertot, E. Sgubin i M.V. Maccari, Italija, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, 383, pitanje 3.3.5.2.

³⁹⁴ V. T. Pertot, u R. Garetto, M. Giobbi, A. Magni, T. Pertot, E. Sgubin i M. V. Maccari, Italy, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, 373-374, pitanje 3.1.4 i 383 i 3.3.5.2.

upis u talijanski upisnik. U tom je pogledu istaknuto kako EPN može zamijeniti neke isprave koje su uobičajeno potrebne za prijepis prema talijanskom pravu, npr. prihvata, isprava o nasljeđivanju te izvadak iz oporuke. Stoga je prema ovom mišljenju potrebno priložiti samo „zapis o prijenosu“ (u kojem se spominje EPN) kod zahtjeva za upis.³⁹⁵ Ovaj zaključak se čini u skladu s Uredbom o nasljeđivanju, jer: a) Uredba iz svog područja primjene isključuje „bilo koje upisivanje u upisnik prava na nepokretnoj i pokretnoj imovini, uključujući pravne zahtjeve za takav upis te učinke upisa ili neupisa takvih prava u upisnik“;³⁹⁶ te b) nije isključena mogućnost tijela nadležnih za upis „da zatraže od osobe koja traži evidentiranje pružanje onih dodatnih podataka ili predočenje onih dodatnih isprava koji su potrebni po pravu države članice u kojoj se vodi upisnik“.³⁹⁷

Odnos s nacionalnim potvrđama o nasljeđivanju

S obzirom na stajalište da uspostavom EPN Uredba nije zahvatila nacionalne instrumente koji se koriste u slične svrhe,³⁹⁸ tako da isti i dalje mogu koegzistirati paralelno s EPN i eventualno doći s njim u sukob,³⁹⁹ možemo se zapitati kakav je odnos između EPN i nacionalnih potvrda o nasljeđivanju.⁴⁰⁰ Mnoga se pitanja otvaraju s obzirom na postojanje više različitih instrumenata koji se koriste za istu svrhu. Tako, primjerice, nije jasno imaju li nacionalne potvrde prekogranični učinak i kakav bi on mogao biti.⁴⁰¹ Sporno je i može li se EPN koristiti i u unutarnjim situacijama.⁴⁰² S obzirom na to da se domaće potvrde koriste prema nacionalnom pravu radi upisa nasljednih prava u upisnike nekretnina, u nedostatku specifičnih nacionalnih propisa kojima se nacionalno pravo nastoji prilagoditi europskom moglo bi biti teško⁴⁰³ procijeniti je li upis u državi u kojoj se nekretnine nalaze moguće izvršiti

³⁹⁵ F. Padovini, 'Il certificato successorio europeo', bilj. 111, 222. V. A. Fusaro, *Tendenze del diritto privato in prospettiva comparatistica* (Torino: Giappichelli, 2017.), 314. V. međutim C.A. Maroz, 'Nuove prospettive e nuove competenze per i Notai italiani: il rilascio del Certificato Successorio Europeo' *Notariato*, 508 (2015.); A. Bonomi i P. Wautelet (ur.), bilj. 135, 727; I. Riva, bilj. 111, 137; C.M. Bianca, 'Certificato successorio europeo: il notaio quale autorità di rilascio' *Vita notarile*, 8 (2015.).

³⁹⁶ Čl. 1. st. 2. toč. (l) Uredbe o nasljeđivanju.

³⁹⁷ Recital 18 Uredbe o nasljeđivanju. Dodatno i tijelo koje „izdaje Potvrdu trebalo bi voditi računa o formalnostima za upis u upisnik nekretnina u državi članici u kojoj se takav upisnik vodi“. To bi naravno podrazumijevalo razmjenu informacija između država članica (v. recital 68 Uredbe o nasljeđivanju). O načinima suradnje između inozemnih institucija govorilo se u usmenoj prezentaciji N. Podobnik Oblak na konferenciji PSEFS Ljubljana Project Events, 12. i 13. prosinca 2019., 'Best Practices in European Family and Succession Law'. Za sažetak prezentacije v. Experience of Slovenian first-instant courts with the application of the Succession Regulation, u Best practices, bilj. 114, 32.

³⁹⁸ Čl. 62. st. 2. i 3. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁹⁹ Moguće scenarije sukoba izložila je V. Marazopoulou na konferenciji PSEFS Ljubljana Project Events, 12. i 13. prosinca 2019., 'Best Practices in European Family and Succession Law'. Za sažetak v. The effectiveness of the European certificate of succession in view of its comparison with national certificates of succession, u Best practices, bilj. 114, 37.

⁴⁰⁰ O nekim razmatranjima iz njemačke perspektive v. npr. O. Jauernig i R. Stürner Article 73, bilj. 142, para. 7.

⁴⁰¹ A. Dutta, bilj. 110, 42. Ovisno o njihovoj prirodi i obliku, priznanje nacionalnih potvrda može se temeljiti na čl. 39. odnosno čl. 59. Prekogranični učinci takvih nacionalnih instrumenata stoga se mogu razlikovati.

⁴⁰² V. glede pitanja je li moguće proširenje EPN na unutarnje nasljeđivanje u odnosu na talijanski pravni sustav T. Pertot, u R. Garetto, M. Giobbi, A. Magni, T. Pertot, E. Sgubin i M. V. Maccari, Italija, u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), bilj. 2, 383, pitanje 3.3.5.2. Glede prijedloga uspostave nacionalne potvrde o nasljeđivanju za cijelo državno područje Italije v. gore.

⁴⁰³ Sustavna implementacija Uredbe o nasljeđivanju na nacionalnoj razini poput one koja postoji u Njemačkoj (v. Gesetz zum Internationalen Erbrecht und zur Änderung von Vorschriften zum Erbschein sowie zur Änderung sonstiger Vorschriften vom 29. Juni 2015, BGBl I Nr. 26/2015) izostaje u drugim državama članicama, koje su se opredijelile za minimalni pristup. V. npr. talijanski Legge 161/2014 – Disposizioni per

na temelju EPN koju izdaje inozemno tijelo izdavanja; ili na temelju nacionalne potvrde o nasljeđivanju (uz EPN), koju izdaju nacionalne vlasti države u kojoj se nalazi nekretnina i u kojoj se treba izvršiti upis.⁴⁰⁴ Pri pokušaju odgovora na ovo pitanje moglo bi se primjerice istaknuti da bi bilo protivno području primjene Uredbe, ali i protivno stajalištu SEU u predmetu *Oberle*, kada bi se u pojedinoj državi članici zahtijevale dodatne nacionalne potvrde koje izdaju tijela različita od onih koja su na to ovlaštena prema Uredbi, kako bi se izvršio upis u nacionalni upisnik nekretnina. Ovo je rješenje nedavno primijenio talijanski sud,⁴⁰⁵ koji je usprkos šutnji nacionalnog zakona smatrao da je EPN dovoljna isprava za upis u upisnik nekretnina u nekim talijanskim pokrajinama (bez potrebe podnošenja zahtjeva za izdavanje dodatne nacionalne potvrde).⁴⁰⁶

l'adempimento degli obblighi derivanti dall'appartenenza all'Unione europea- Legge europea 2013-bis, Gazz. Uff. 10 novembre 2014, n. 261, S.O. (čl. 32.). V. više o prijedlogu opsežne reforme u F. Padovini, bilj. 124.

⁴⁰⁴ Kao primjer moglo bi poslužiti austrijsko-talijansko nasljeđivanje uz primjenu austrijskog prava, koje uključuje nekretnine u Trstu, gdje postoji *libro fondiario*. S obzirom na to da je nacionalna potvrda o nasljeđivanju potrebna za upis nasljednih prava u upisnik nekretnina u Trstu, a EPN nije izričito spomenuta kao isprava na temelju koje se može izvršiti upis, moglo bi se zaključiti da je nacionalna potvrda još uvijek nužna za upis u upisnik nekretnina.

⁴⁰⁵ V. Tribunale of Trieste, 8. svibnja 2019., dostupno na: www.rivistafamiglia.it/wp-content/uploads/2019/10/Trib.-Trieste_-decr_tav_8.5.2019.pdf.

⁴⁰⁶ Detaljnije u tom smislu § 35 njemačkog GBO.

Poglavlje IV

Jerca Kramberger Škerl i Neža Pogorelčnik Vogrinc*

Dio I – Priznanje i ovrha prema Uredbi o nasljeđivanju i Uredbama o imovinskim režimima: postupovna pitanja

I. Uvod II. Priznanje presuda III. Proglašenje ovršivosti presuda (egzekvatura) 1. Dopuštenost zahtjeva za egzekvaturom 2. Prvostupanjski postupak 3. Pravni lijek(ovi) protiv proglašenja ovršivosti 4. Privremene, uključujući zaštitne, mjere tijekom postupka egzekvature 5. Troškovi postupka egzekvature IV. Europska potvrda o nasljeđivanju 1. Postupak izdavanja 2. Pravni lijekovi V. Prihvaćanje i ovrha javnih isprava i sudskih nagodbi 1. Dokazna snaga javnih isprava 2. Odbijanje i odgađanje prihvaćanja 3. Ovrha javnih isprava i sudskih nagodbi

Dio II – Priznanje i ovrha prema Uredbi o nasljeđivanju i Uredbama o imovinskim režimima: odbijanje priznanja i ovrhe

I. Uvod II. Javni poredak III. Povreda prava na saslušanje 1. Dostava pismena o započinjanju postupka ili jednakovrijednog pismena 2. Tuženik se nije upustio u postupak 3. Pismo o započinjanju postupka 4. Pravodobna dostava koja omogućava tuženiku pripremu obrane 5. Tuženik nije iskoristio mogućnost osporavanja odluke IV. Nepomirljivost s drugom odlukom između istih stranaka 1. Točka (c) 2. Točka (d) V. Poštovanje temeljnih prava i načela

* Jerca Kramberger Škerl autorica je Dijela I, a Neža Pogorelčnik Vogrinc autorica je Dijela II.

Dio I

Priznanje i ovrha prema Uredbi o nasljeđivanju i Uredbama o imovinskim režimima: postupovna pitanja

Jerca Kramberger Škerl

I. Uvod

Pravila o priznanju i ovrši triju uredbi primjenjuju se samo u državama članicama koje sudjeluju u primjenjivoj uredbi i, jednako tako, samo za presude, javne isprave i sudske nagodbe iz država članica koje sudjeluju u primjeni. Ako presuda potječe iz države članice EU koja ne sudjeluje u primjeni, primjenjuju se nacionalna pravila o priznanju i ovrši stranih presuda, jednako kao i u slučaju presude države koja nije članica EU. Radi jasnoće, ovo ograničenje u teritorijalnom području primjene triju uredbi ne ponavlja se kroz rad, a pojam države članice koristi se za opisivanje država koje sudjeluju u primjeni.

Što se tiče vremenskog područja primjene, Uredba o nasljeđivanju primjenjuje se na priznanje odnosno prihvaćanje i ovrhu presuda, sudskih nagodbi i javnih isprava koji se odnose na nasljeđivanje osoba koje su umrle na dan ili nakon 17. kolovoza 2015. (čl. 83. st. 1.). Uredbe o imovinskim režimima primjenjuju se na priznanje i ovrhu presuda donesenih u postupcima pokrenutim na dan ili nakon 29. siječnja 2019. godine, kao i na javne isprave službeno sastavljene ili registrirane te na sudske nagodbe odobrene ili sklopljene na dan ili nakon 29. siječnja 2019. Važno je naglasiti da je relevantan datum početka sudskog postupka, a ne, u načelu, datum donošenja presude. Međutim, uredbe dopuštaju priznanje i ovrhu prema njihovim pravilima presuda donesenih nakon njihovog stupanja na snagu, čak i kada je postupak pokrenut prije njihovog stupanja na snagu, ako je nadležnost suda utemeljena na pravilima koja su u skladu s pravilima o nadležnosti iz odnosne uredbe.¹

Uredbe o imovinskim režimima i Uredba o nasljeđivanju propisuju pravila o „priznanju, ovršivosti i ovrši odluka“ u njihovom Poglavlju IV. Ta su pravila uglavnom identična² i slijede sustav koji je dobro poznat europskim pravnicima iz izvorne inačice Uredbe Bruxelles I.³ Priznanje se događa *ipso iure*, dok je ovrha moguća tek nakon što se u posebnom postupku koji se vodi u državi članici ovrhe dobije proglašenje ovršivosti (egzekvatura).

¹ Ovaj sustav odgovara onomu iz Uredbe Bruxelles I iz 2000. Više o problemima koji se pojavljuju u odnosu na taj sustav, vidi u J. Kramberger Škerl, 'The application 'ratione temporis' of the Brussels I regulation (recast)', u D. Duić i T. Petrašević (ur.), *EU and comparative law issues and challenges: procedural aspects of EU law* (Osijek: Faculty of Law Osijek, 2017.), www.pravos.unios.hr/download/eu-and-comparative-law-issues-and-challenges.pdf, 341.-363. Više o pravilima nadležnosti u Uredbi o bračnoimovinskom režimu vidi N. Pogorelčnik Vogrinc, *Mednarodna pristojnost v sporih glede premoženjskih razmerij med zakoncem* (Podjetje in delo br. 1/2020.), 178.-203.

² F. Dougan, 'Nova evropska pravila o pristojnosti, pravu, ki se uporablja ter priznavanju in izvrševanju odločb na področju premoženjskih razmerij mednarodnih parov', u J. Kramberger Škerl i A. Galič (ur.), *Liber amicorum Dragica Wedam Lukić* (Pravni fakultet, Sveučilište u Ljubljani, 2019.), 244.

³ Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznanju i ovrši odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, SL L 012 od 16. siječnja 2001. Lagarde je napisao: „Uredbe o imovinskim režimima slijede takozvano europsko „common law“ pravo o (priznanju i ovrši odluka i javnih isprava).“ Vidi P. Lagarde, u U. Bergquist i dr., *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property* (Oxford: Oxford University Press, 2019.), 12.

(Stvarna) ovrha, nakon proglašenja ovršivosti, uvijek će se provoditi u skladu s nacionalnim postupovnim pravilima države članice ovrhe.⁴ Načelno, uredbe EU ne ugrožavaju ta pravila. One uređuju stadij „tranzicije“ strane presude u domaći pravni sustav, tj. stadij prije ovršnog postupka, dok će ovršni postupak biti isti kao za domaće presude. Odlučujući o zahtjevu za ovrhu, sudac ovrhe više neće provjeravati postojanje razloga za odbijanje iz uredaba jer odluka o egzekvaturi, donesena u (nužno!)⁵ odvojenom postupku egzekvature, obvezuje sve ostale sudove.

Uredba o nasljeđivanju nadalje predviđa opcionalno izdavanje Europske potvrde o nasljeđivanju (dalje u tekstu: EPN) na temelju koje pravni status nasljednika, legatara, izvršitelja oporuke i upravitelja ostavine stječe „automatsko“ prekogranično priznanje. Ovo je inovacija u prekograničnim predmetima nasljeđivanja (kao i općenito novost u državama članicama koje ne predviđaju sličan instrument u domaćim postupcima) i važno poboljšanje pravnog položaja stranaka u takvim postupcima. Pretpostavke iz EPN opravdane su, s jedne strane, strogim uvjetima za izdavanje EPN te, s druge strane, zahtjevom brzine i financijske učinkovitosti prekograničnog upravljanja ostavinom.

Ovaj je rad usmjeren na postupovna pitanja priznanja i ovrhe presuda prema navedenim uredbama, i ne uključuje analizu razloga za odbijanje priznanja i ovrhe, o kojima će biti riječi u drugom dijelu ovog poglavlja.

II. Priznanje presuda

Kao što je prethodno navedeno, pravila priznanja iz Uredbe o nasljeđivanju i obje Uredbe o imovinskim režimima imitiraju sustav iz Uredbe Bruxelles I iz 2000. godine. To je itekako dobrodošlo, jer stručnjaci i zakonodavne vlasti država članica imaju iskustva u suočavanju s takvim pravilima. Također je vrlo važno da praksa Suda Europske unije (dalje u tekstu: SEU) i nacionalnih sudova donesena na temelju Uredbe Bruxelles I (a prije toga Brusselske konvencije) može poslužiti kao instrument pri tumačenju.⁶

Priznanje presuda iz drugih država članica stoga je „automatsko“ (*ipso iure*), odnosno bez ikakvih provjera u državi članici priznanja – ta država članica poima ove presude kao domaće presude. Međutim, ova „pretpostavka regularnosti“ može se potvrditi u posebnom postupku priznanja prema uredbama, kako bi postala neoboriva (čl. 36. st. 2. Uredaba o imovinskim režimima i čl. 39. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju). Ovi se postupci vode u skladu s pravilima o postupcima za proglašavanje ovršivosti iz istih uredbi. Prema prevladavajućem mišljenju doktrine, odluka o priznanju deklaratornog je karaktera jer je presuda počela proizvoditi određeni učinak u svim državama članicama istovremeno kada i u državi članici podrijetla.⁷

Samo ako zainteresirana stranka zahtijeva priznanje, protivna se strana može pozivati na razloge za odbijanje priznanja. Kao i Uredba Bruxelles I iz 2000. godine, Uredbe o imovinskim režimima i Uredba o nasljeđivanju ne predviđaju mogućnost zahtjeva za nepriznavanje, što bi, u nekim slučajevima, moglo biti u interesu jedne od stranaka u glavnom

⁴ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 184.

⁵ Za razliku od nekih nacionalnih prava (na primjer u Sloveniji), uredbe ne predviđaju mogućnost proglašenja ovršivosti kao prethodnog pitanja u okviru ovršnog postupka kao glavnog.

⁶ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 140.

⁷ T. Ivanc, u M. Repas i V. Rijavec ur., *Međnarodno zasebno pravo Europske unije* (Ljubljana: Uradni list, 2018.), 554.; U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 144., 146.

postupku (Uredba Bruxelles II *bis* iz 2003. godine⁸ primjerice predviđa ovakvu mogućnost u čl. 21. st. 3.).

Za razliku od proglašenja ovršivosti, o priznanju se može odlučiti kao o prethodnom pitanju u drugom postupku o glavnoj stvari (prethodno priznanje). U tom slučaju, svaki sud koji je nadležan za glavno pitanje također može odlučiti o priznanju, koje proizvodi učinke samo u takvim postupcima (*inter partes*), a ne *erga omnes*. Stoga se, primjerice, drugačija odluka još uvijek može donijeti u samostalnom prethodno spomenutom postupku priznanja ili drugom prethodnom postupku.

Ako je pokrenut samostalni postupak za priznanje, nadležni sud može zastati s postupkom ako je „redovan pravni lijek podnesen protiv odluke u državi članici podrijetla“ (čl. 41. Uredbe o imovinskim režimima i čl. 42. Uredbe o nasljeđivanju). Prema sudskoj praksi SEU o Bruxellskoj konvenciji, pojam „redovan pravni lijek“ mora se tumačiti autonomno.⁹ Logična posljedica takve regulatorne odredbe je da presude, suprotno zahtjevima u brojnim nacionalnim pravnim sustavima, ne moraju biti pravomoćne (*res judicata*) da bi mogle biti priznate prema uredbama.¹⁰ Ako se presuda ukine u državi članici podrijetla, postupak priznanja treba obustaviti, budući da priznanje samo „proširuje“ učinke presude koja postoji u državi članici podrijetla i presuda ne može proizvesti veće učinke u inozemstvu nego u svojoj zemlji podrijetla.¹¹ Međutim, „sudbina“ prekinutog postupka određena je nacionalnim zakonodavstvom države članice priznanja i nije uređena uredbama.

III. Proglašenje ovršivosti presuda (egzekvatura)

Uredba o nasljeđivanju i Uredbe o imovinskim režimima omogućavaju ovrhu presuda iz drugih država članica, ako su takve presude ovršive u državi članici podrijetla i ako su proglašene ovršivima u državi članici ovrhe. Postupci za proglašavanje ovršivosti presude iz druge države članice uređeni su na identičan način u sve tri uredbe. Kao što je prethodno spomenuto, ova postupovna pravila se također primjenjuju u slučaju zahtjeva za priznanjem. Uredbe propisuju nekoliko postupovnih pravila koja se moraju poštovati u postupku povodom zahtjeva za proglašavanje ovršivosti, ali ostavljaju široku autonomiju nacionalnim pravima u uređivanju ostalih postupovnih pitanja. Podaci o nekim od ovih pitanja (npr. nadležnost sudova i drugih tijela unutar država članica te o vrsti i dostupnosti pravnih lijekova) dostupni su na svim službenim jezicima EU na internetskoj stranici Europskog pravosudnog atlasa u građanskim stvarima, pod karticama Nasljeđivanje, Stvari

⁸ Uredba Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznanju i ovrši sudskih odluka u bračnim sporovima i stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 2000/1347, [2003] SL L 338 od 23. prosinca 2003.

⁹ U presudi u predmetu C-43/77, *Industrial Diamond*, od 22. studenoga 1977., SEU je tumačio: “(S)vaki redovan pravni lijek koji je takav da može rezultirati ukidanjem ili preinačenjem presude koja je predmet postupka priznanja ili ovrhe po Konvenciji i čije je podnošenje vezano, u državi u kojoj presuda donesena, rokom određenim zakonom i počinje teći na temelju te iste presude predstavlja ‘redovan pravni lijek’ (...)”.

¹⁰ T. Franzmann i Th. Schwerin, u R. Geimer i R. Schütze (ur.), *Europäische Erbrechtsverordnung* (Munich: C.H. Beck, 2016.), 364.

¹¹ Ovo temeljno pravilo u području priznanja i ovrhe stranih odluka spomenuto je već u „Jenardovom izvješću“ o Bruxellskoj konvenciji iz 1968. Jenardovo izvješće o Konvenciji o nadležnosti i ovrši presuda u građanskim i trgovačkim stvarima (potpisano u Bruxellesu, 27. rujna 1968.) [1979] SL C 59/1979, 43. Kasnije je potvrđeno u praksi SEU-a, primjerice u predmetu 145/86, *Hoffman* od 4. veljače 1988. i C-420/07, *Apostolides* od 28. travnja 2009.

bračnoimovinskih režima i Stvari imovinskih posljedica registriranih partnerstava.¹² Mora se naglasiti da nacionalna pravila mogu samo nadopuniti pravila uredbi; iako je jasno da pravila uredbi imaju viši hijerarhijski položaj od bilo koje nacionalne odredbe o istom pitanju, također je važno da dopunske nacionalne odredbe ne smiju lišiti pravila EU njihovog punog učinka (tako na primjer, nacionalno pravo ne može predvidjeti dodatne razloge za odbijanje proglašenja ovršivosti, osim onih propisanih uredbama).¹³

Prema sudskoj praksi SEU u vezi s Bruxellskom konvencijom i Uredbom Bruxelles I, i sudske odluke o privremenim i zaštitnim mjerama mogu se proglasiti ovršivima pod određenim uvjetima; među kojima je najvažniji taj da moraju biti određene u postupcima kontradiktornog karaktera.¹⁴

1. Dopuštenost zahtjeva za egzekvaturom

Zahtjev za proglašenje ovršivosti mora se podnijeti sudu ili nadležnom tijelu države članice ovrhe, o kojima je ta država članica obavijestila Komisiju. Tako je, primjerice, Hrvatska priopćila nadležnost općinskog suda, Italija Apelacijskog suda (*Corte di Appello*), Španjolska Prvostupanjskog suda (*Juzgado de Primera Instancia*), a Slovenija okružnog suda (*okrožno sodišče*).¹⁵ Teritorijalna (mjesna) nadležnost je (zanimljivo) također određena uredbama i povjerena je sudu domicila stranke protiv koje se traži ovrha, ili sudu mjesta ovrhe.¹⁶ Određivanje domicila se vrši prema nacionalnom pravu države članice ovrhe.¹⁷ Možda bi bilo korisno napomenuti da se ovaj pojam razlikuje od „uobičajenog boravišta“ u poglavljima uredbi koja se tiču nadležnosti i mjerodavnog prava i koji se treba tumačiti autonomno.¹⁸

Uredbe zabranjuju državama nametanje obveze podnositelju zahtjeva da ima poštansku adresu ili opunomoćenog zastupnika u državi članici ovrhe. Naime, u svrhu lakše dostave sudskih pismena, mnoga nacionalna postupovna pravila predviđaju takvu obvezu za stranke s prebivalištem u inozemstvu.¹⁹ U EU, međutim, Uredba o dostavi²⁰ olakšava dostavu u i iz država članica, prema tomu prethodno spomenute postupovne odredbe o adresi ili opunomoćeniku mogu biti izostavljene, uz dobitak u vremenskom i financijskom smislu. Međutim, iako su uredbe očito usmjerene pojednostavljenju postupka za podnositelja zahtjeva tako što će ga osloboditi obveznog zastupanja, velika je vjerojatnost da će se većina podnositelja zahtjeva ipak opredijeliti da bude zastupana od strane odvjetnika u državi članici

¹² Vidi https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-321-br.do. Svim informacijama o nacionalnim pravnim sustavima, ako nije drugačije određeno, pristupljeno je na ovoj internetskoj stranici.

¹³ Vidi primjerice presudu SEU-a u predmetu *Salzgitter*, br. C-157/12 od 26. rujna 2013. (u vezi Uredbe Bruxelles I), u kojoj je Sud napisao: „popis razloga za nepriznavanje je iscrpan”.

¹⁴ SEU, *Denilauer*, br. 125/79 od 21. svibnja 1980.

¹⁵ Do svibnja 2020., Slovenija još nije obavijestila o nadležnim sudovima na temelju Uredaba o imovinskim režimima, međutim, budući da je postupak identičan Uredbi o nasljeđivanju i izvornoj Uredbi Bruxelles I, smatramo da bi isti sudovi trebali biti nadležni.

¹⁶ Relevantno vrijeme za utvrđivanje domicila tuženika je vrijeme podnošenja zahtjeva za egzekvaturu, svaka promjena domicila nakon toga je irelevantna (*perpetuatio fori*). U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 188.

¹⁷ Primjerice u Sloveniji to će biti „stalno prebivalište“ (*stalno prebivalište*), a u Njemačkoj „obično boravište“ (*Wohnsitz*), kao što je navedeno u prijevodu triju uredbi na slovenski i njemački jezik.

¹⁸ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 185.

¹⁹ Vidi primjerice čl. 146. slovenskog Zakona o parničnom postupku (*Zakon o pravdnem postopku*), Službeni list Republike Slovenije, br. 26/1999, kako je izmijenjen.

²⁰ Uredba (EZ) br. 1393/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. studenoga 2007. o dostavi, u državama članicama, sudskih i izvansudskih pismena u građanskim ili trgovačkim stvarima („dostava pismena”), i o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1348/2000 [2007] SL L 324 od 10. prosinca 2007.

ovrhe. Postupak će se, naime, voditi na jeziku te države i *lex fori* će odrediti mnoga važna postupovna pitanja. Pitanja zastupanja i adrese za dostavu u većini su slučajeva povezana budući da mnoga nacionalna prava predviđaju dostavu (samo) odvjetniku.²¹

Uredbama je određeno nekoliko preduvjeta koje podnositelj zahtjeva mora ispuniti da bi prijava bila dopuštena. Mora dostaviti: (a) primjerak odluke koja ispunjava uvjete potrebne za utvrđivanje njezine vjerodostojnosti; i (b) ovjeru koju je izdao sud ili nadležno tijelo države članice podrijetla koristeći odgovarajući obrazac.²² Ako podnositelj zahtjeva ne dostavi potonji obrazac, sud može odrediti rok za njegovu izradu ili čak odlučiti o zahtjevu bez takvog obrasca, ako podnositelj zahtjeva dostavi „jednakovrijedno pismo“ ili ako sud smatra da ima dovoljno informacija za odlučivanje. Ovo je razumna odluka zakonodavca EU, budući da ovjera nije dio presude i namijenjena je pojednostavljivanju rada suda u državi članici ovrhe pružanjem najvažnijih podataka o presudi na obrascu koji je identičan na svim službenim jezicima EU i stoga mu nije potreban prijevod.²³ Ako sud, međutim, ima podatke potrebne za svoju odluku, inzistiranje na službenom obrascu bilo bi suvišno. Također, prijevod i/ili transliteracija dokumenata nije obvezna, ali je podložna zahtjevu suda.

Ako je potreban prijevod, to mora učiniti osoba kvalificirana za obavljanje prijevoda u jednoj od država članica. Stoga sud ne može zahtijevati da prijevod mora izvršiti prevoditelj iz države članice ovrhe, već mora prihvatiti prijevod prevoditelja „kvalificiranog“ u bilo kojoj drugoj državi članici.²⁴ Smatramo da prevoditelj mora biti kvalificiran i certificiran za prijevod sudskih pismena u skladu s nacionalnim pravilima svoje matične države članice.

2. Prvostupanjski postupak

Postupci za proglašenje ovršivosti u početku su jednostrani (*ex parte*). Protivna strana stoga nije obaviještena o podnošenju zahtjeva. Sud samo provjerava ispunjavanje formalnih zahtjeva iz uredbi i nacionalnih postupovnih prava (npr. koji se tiču zastupanja maloljetnika). Vrlo je važno naglasiti da sud neće po službenoj dužnosti utvrditi nijedan od četiri razloga za odbijanje ovrhe, poput javnog poretka, propuštanja dostave inicijalnog pismena itd.

Ako su ispunjeni uvjeti prihvatljivosti, sud će proglasiti presudu ovršivom. O toj odluci obavijestit će potom obje strane. Uredbe predviđaju da sud mora dostaviti protivnoj strani („stranka protiv koje se traži ovrha“) i presudu, ako joj još nije bila dostavljena. Može biti iznenađujuće da uredbe predviđaju mogućnost da presuda nije dostavljena tuženiku, budući da ovršivost u pravilu slijedi nakon te dostave.²⁵ U takvim slučajevima tuženik će moći isticati da nije mogao iscrpiti sve pravne lijekove u državi članici podrijetla i na taj će način moći izjaviti određene razloge za odbijanje, među kojima je najvažniji propuštanje dostave inicijalnog pismena u postupku (čl. 37. toč. (b)) Uredaba o imovinskim režimima, čl. 40. toč. (b) Uredbe o nasljeđivanju) ako mu takvo pismo također nije dostavljeno.

²¹ Vidi primjerice, čl. 137. st. 1. slovenskog Zakona o parničnom postupku.

²² Prilog I Provedbene uredbe Komisije (EU) 2018/1935 od 7. prosinca 2018. o uspostavi obrazaca iz Uredbe Vijeća (EU) 2016/1103 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i ovrhe odluka u stvarima bračnimovinskih režima [2018] SL L 314 od 11. prosinca 2018.

²³ Također, u okviru postupka egzekviture moguće je isticati da je sadržaj obrasca netočan. Usporedi SEU, predmet C-619/10, *Trade Agency*, 6. rujna 2012. Time je presumpcija točnosti oborena: U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 192.

²⁴ Doktrina je podijeljena u pogledu pitanja mora li prevoditelj imati službeno ovlaštenje prevoditi pravne dokumente: U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 195.

²⁵ To, međutim, nije slučaj u svim državama članicama: U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 200.

Kao što je uobičajeno u području priznanja i ovrhe stranih presuda, u trima je uredbama predviđena i djelomična ovršivost. Takva djelomična ovršivost može se utvrditi na osnovu zahtjeva podnositelja zahtjeva ili po službenoj dužnosti, „kada je odlukom odlučeno o više zahtjeva, a za sve zahtjeve ne može se proglasiti ovršivost“. Na primjer, djelomična ovršivost može biti posljedica činjenice da postoje razlozi za odbijanje određenog dijela ili više određenih dijelova presude ili pak jer određeni dijelovi presude izlaze izvan područja primjene uredbama. U potonjem slučaju, dvije ili više djelomičnih odluka o ovršivosti donijet će se na temelju različitih pravnih akata.²⁶ Bergquist naglašava da „proglašenje djelomične ovršivosti može biti samo selektivno, a ne reduktivno.“²⁷ U svakom slučaju, da bi djelomična ovršivost mogla biti moguća, presuda mora biti „djeljiva“.²⁸

3. Pravni lijek(ovi) protiv proglašenja ovršivosti

Protiv proglašenja ovršivosti mogući je najmanje jedan pravni lijek. Može ga podnijeti bilo koja strana, ovisno o ishodu postupka povodom zahtjeva. Države članice morale su obavijestiti o nadležnim sudovima za odlučivanje o tom pravnom lijeku. Hrvatska je izvijestila o nadležnosti (ponovno) općinskih sudova, Italija Vrhovnog kasacijskog suda (*Suprema Corte di Cassazione*), Španjolska o nadležnosti Pokrajinskog suda (*Provincia Audiencia*), a Slovenija o nadležnosti (ponovno) okružnih sudova. Postupak povodom pravnog lijeka mora jamčiti mogućnost sudjelovanja obje strane (načelo kontradiktornosti). Odluka Hrvatske i Slovenije da imenuju iste sudove koji su nadležni za postupak egekvature i pravne lijekove može se činiti iznenađujućom, ali slijedi sustav uspostavljen u nacionalnim zakonodavstvima tih država u vezi s postupcima priznanja stranih presuda.²⁹ Prvi (jednostrani) stadij postupka vodi sudac pojedinac, a postupak po (prvom) pravnom lijeku vijeće od tri sudaca istog prvostupanjskog suda.

Rok za podnošenje pravnog lijeka je 30 dana od dostave proglašenja ovršivosti (ili odbijanja proglašenja) za podnositelje pravnih lijekova s domicilom u državi članici ovrhe i 60 dana za podnositelje zahtjeva s domicilom u drugoj državi članici. Produženje ovog roka ne može se odobriti zbog udaljenosti (ali može se odobriti na drugim osnovama, ako to predviđa nacionalno pravo države članice ovrhe). Uredbe ne spominju izričito podnositelje zahtjeva s domicilom u trećim zemljama. Bergquist, pozivajući se na nekoliko autora, smatra da se u tim slučajevima primjenjuje rok od 30 dana, ali da se produljenje može odobriti prema nacionalnom zakonodavstvu.³⁰

Države članice mogu odobriti još jedan pravni lijek (ali ne više od jednog),³¹ što, međutim, nije obavezno. Italija, Španjolska i Slovenija predviđaju takav dodatni pravni lijek pred najvišim nacionalnim sudovima. Hrvatska, pak, ne predviđa drugi pravni lijek u skladu s Uredbama o imovinskim režimima, dok predviđa takav pravni lijek prema Uredbi o

²⁶ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 219.-220.

²⁷ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 220.

²⁸ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 221.

²⁹ Za Sloveniju, vidi primjerice J. Kramberger Škerl, 'The recognition and enforcement of foreign judgments in Slovenia: national law and the Brussels I (recast) Regulation', u 20 *Yearbook of Private International Law* (2018./2019.), 281.-314.

³⁰ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 204.

³¹ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 206.

nasljeđivanju (o kojoj, zanimljivo, odlučuje prvostupanjski sud ako odluči preinačiti odluku ili drugostupanjski sud).

Razloge za odbijanje ovrhe (čl. 37., 38. i 39. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 40. Uredbe o nasljeđivanju) prvo će provjeriti sud u postupku po pravnom lijeku. Oni se mogu dalje ispitivati na temelju drugog pravnog lijeka, ako je tako predviđeno u državi članici ovrhe. Uredbe zahtijevaju da sudovi odlučuju o pravnim lijekovima bez odgađanja, međutim, kao što je to obično slučaj u vezi s postupanjem sudova, nije određen konkretan rok.

Za tuženika je predviđeno još jedno jamstvo. Ako je u zemlji podrijetla ovršivost odluke suspendirana jer je uložena suspenzivni pravni lijek, tada sud koji odlučuje o prvom ili drugom pravnom lijeku protiv proglašenja ovršivosti zastaje s postupkom po zahtjevu protivne stranke (čl. 52. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 53. Uredbe o nasljeđivanju). Ako je prekid fakultativan, za razliku od postupka priznanja, takav prekid je obavezan u postupku egzekvatur, ako to zahtijeva suprotna strana. Sud će, prema tome, na taj način čekati ishod postupka u državi podrijetla, budući da, kao što je slučaj kod priznanja, presuda ne može proizvesti više učinaka u državi ovrhe negoli u državi podrijetla, tj. ne može biti ovršiva u drugoj državi, ako nije ovršiva u državi podrijetla.

4. Privremene, uključujući zaštitne, mjere tijekom postupka egzekvatur

Uredbe predviđaju da su privremene, uključujući i zaštitne, mjere (koje nudi pravo države ovrhe)³² dostupne osobi koja podnosi zahtjev za proglašenje ovršivosti, prije nego što se donese konačna odluka o tom pitanju. Podnositelj zahtjeva može podnijeti zahtjev za zaštitnom mjerom i prije podnošenja zahtjeva za proglašenjem ovršivosti.³³ Element iznenađenja, kojeg često priželjkuje podnositelj zahtjeva, bit će osiguran ako se zaštitne mjere odrede prije nego što se tuženiku dostavi odluka suda o proglašenju ovršivosti; do tog trenutka tuženik obično nije svjestan postupka egzekvatur koji je u tijeku.³⁴ Kad proglašenje ovršivosti postane pravomoćno (npr. istekom roka za podnošenje (prvog) pravnog lijeka ili kad odluka o tom pravnom lijeku postane pravomoćna), podnositelj zahtjeva će imati pristup (stvarnoj) ovrsi. Drugi pravni lijek, ako to predviđa pravo države članice ovrhe, stoga neće imati suspenzivni učinak glede ovrhe.

5. Troškovi postupka egzekvatur

S obzirom na to da troškovi postupka egzekvatur mogu biti prilično visoki u pojedinim državama članicama, važna je odredba uredbi o pravnoj pomoći. Nnjome se predviđa da se pravo podnositelja zahtjeva koji je koristio pravnu pomoć ili oslobođenje od troškova ili izdataka u glavnom postupku u državi članici podrijetla presude „proteže“ tako da obuhvaća i postupak za proglašavanje ovršivosti u državi članici ovrhe.³⁵ Budući da se sustavi pravne

³² U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 216.-217.

³³ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 214.

³⁴ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 218.

³⁵ Rudolf govori o „načelu kontinuiteta i protezanja pravne pomoći”. C. Rudolf, u A. Deixler-Hübner i M. Schauer (ur.), *EuErbVO Kommentar zur Eu-Erbrechtsverordnung* (Mainz, 2015.), 405.

pomoći značajno razlikuju,³⁶ mora se zajamčiti najšira pravna pomoć koju pruža nacionalno pravo države članice ovrhe (koja po sadržaju i/ili opsegu nije nužno ista kao pravna pomoć u državi članici podrijetla). Podnositelj zahtjeva mora tvrditi i dokazati da je imao pravo na pravnu pomoć u državi članici podrijetla.³⁷ Toč. 7 obrasca za ovjeru (Prilog I provedbenih uredbi) propisanog od strane Komisije, namijenjen je tim informacijama.

Nadalje, podnositelju zahtjeva ne smije se nametnuti dodatni polog ili kaucija (*cautio judicatum solvi*, *cautio auctoris*) na osnovi stranog državljanstva ili domicila u inozemstvu. Ovo pravilo obuhvaća i postupak egzekviture, kao i (stvarnu) ovrhu.³⁸ Ovo je proširenje općeg pravila EU o nediskriminaciji na temelju državljanstva i boravišta i odnosi se i na podnositelje zahtjeva koji su državljani ili borave u državama koje nisu članice EU, kao i na države članice EU koje ne sudjeluju u pojačanoj suradnji.³⁹

Važno je naglasiti da uredbe ne predviđaju „proširenje“ prava na pravnu pomoć izvan postupka priznanja (na temelju čl. 36. st. 2. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 39. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju) i egzekviture, odnosno postupak uređen u tim aktima. Ako je potrebno u (stvarnom) ovršnom postupku, u potpunosti se primjenjuje nacionalno pravo države ovrhe.⁴⁰ S druge strane, činjenica da podnositelj zahtjeva nije imao pravnu pomoć u državi članici podrijetla ne sprječava ga da zatraži pravnu pomoć u državi članici ovrhe, u skladu s nacionalnim pravilima te države. Načelo nediskriminacije u davanju pravne pomoći u prekograničnim sporovima ugrađeno je u Direktivu o pravnoj pomoći EU.⁴¹

U većini država članica postoji obveza plaćanja sudske pristojbe za pokretanje postupka egzekviture. Uredbe ne zabranjuju takve naknade, međutim, one se ne smiju izračunavati na temelju vrijednosti spora, što je uobičajeno u drugim sudskim postupcima. Prekogranični postupci često se tiču sporova koji nemaju zanemarivu vrijednost, barem za stranke (u protivnom se stranke ne bi trudile pokretati ih), stoga je takva odredba dobrodošla. Također je opravdano, budući da se zadaća sudova sastoji uglavnom od formalnih provjera (koje mogu biti više ili manje složene, nevezano za vrijednost glavnog spora), s izuzetkom pitanja vezanih uz javni poredak. Mora se naglasiti da se ovo pravilo primjenjuje samo na „postupak za proglašavanje ovršivosti“ (i, analogijom određenom u uredbi, na postupak priznanja), ali ne i na druge stadije postupka egzekviture, niti na postupak vezan uz privremene mjere.⁴²

Tri uredbe spominju samo pravnu pomoć za podnositelja zahtjeva, dok bi je ovršenik mogao zatrebati kada podnosi pravni(e) lijek(ove). Takvu pravnu pomoć uređuje nacionalno pravo države članice ovrhe, naravno u odnosu na gore navedena nadnacionalna pravila.⁴³

³⁶ Međutim, pravo na pravnu pomoć onima koji nemaju dovoljno sredstava za učinkovit pristup pravosuđu mora biti zajamčen u svim državama članicama na temelju čl. 47. st. 3. Povelje Europske unije o temeljnim pravima [2012] SL C 326 od 26. listopada 2012.

³⁷ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 225.

³⁸ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 227. i ostali, tamo citirani, autori.

³⁹ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 227.-228.

⁴⁰ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 225. i ostali, tamo citirani, autori.

⁴¹ Čl. 4. Direktive Vijeća 2002/8/EZ od 27. siječnja 2003. o unapređenju pristupa pravosuđu u prekograničnim sporovima utvrđivanjem minimalnih zajedničkih pravila o pravnoj pomoći u takvim sporovima [2003] SL L 26 od 31. siječnja 2003.

⁴² U. Bergquist, u U. Bergquist i dr. (ur.), bilj. 3, 229. i ostali, tamo citirani, autori.

⁴³ U svojem rješenju u predmetu C-156/12, *Grep*, presuda od 13. lipnja 2012., SEU je odlučio da pravni lijek protiv proglašenja ovršivosti u Uredbi Bruxelles I predstavlja primjenu europskog prava u smislu čl. 51. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, te da je obveza omogućiti pravnu pomoć iz čl. 47. st. 3. Povelje primjenjiva.

IV. Europska potvrda o nasljeđivanju

Uredba o nasljeđivanju predviđa u svom Poglavlju VI Europsku potvrdu o nasljeđivanju (u daljnjem tekstu: EPN) koja omogućava „automatsko“ priznavanje pravnog statusa nasljednika, legatara, izvršitelja oporuke i upravitelja ostavine, odnosno bez prethodne bitne provjere u drugim državama članicama. EPN je „potvrda s dokaznom vrijednošću koja odražava elemente utvrđene pravom mjerodavnim za nasljeđivanje.“⁴⁴ Nije ni ovršni naslov niti javna isprava, već europski instrument *sui generis*.⁴⁵ Učinci koje proizvodi EPN su uređeni spomenutim poglavljem te se ne primjenjuju pravila o priznanju i ovrsi presuda i javnih isprava.

Prvo, važno je napomenuti da je EPN namijenjen uporabi u drugoj državi članici, što znači da se u nasljeđivanju mora očitovati strani element, konkretno lokacija ostavine u više država.⁴⁶ Upotreba EPN nije obvezna, tj. zahtjev za priznanje i ovrhu odluke o nasljeđivanju uvijek se može podnijeti na temelju pravila o egzekvaturi presuda ili prihvatanju javnih isprava i sudskih nagodbi. Instrumenti predviđeni za slične svrhe u nacionalnom pravnom poretku i dalje se koriste, a nasljednici i korisnici također mogu odlučiti podnijeti zahtjev za takve nacionalne instrumente u državi članici u kojoj se nalazi ostavina.⁴⁷ Međutim, kako bi se osiguralo da je za čitavu ostavinu potrebna samo jedna potvrda, čl. 62. st. 3. Uredbe o nasljeđivanju nadalje predviđa da, nakon što se izda za uporabu u drugoj državi članici, EPN također proizvodi učinke u državi članici čija su ga tijela izdala.⁴⁸ Međutim, Uredba ne sprečava nacionalna tijela da izdaju nacionalnu potvrdu o nasljeđivanju, bilo prije ili nakon izdavanja EPN.⁴⁹

Prema Uredbi o nasljeđivanju, EPN je namijenjen „korištenju nasljednika, legatara koji imaju izravna prava na nasljeđivanje i izvršitelja oporuke ili upravitelja ostavine koji se u drugoj državi članici moraju pozivati na svoj status ili izvršavati prava nasljednika ili legatara i/ili njihova ovlaštenja kao izvršitelji oporuke ili upravitelja ostavine“. Nakon najave u ovoj općoj klauzuli, Uredba pruža (neiscrpan) popis primjera onoga što bi se moglo pokazati putem EPN.

EPN nudi vrlo jednostavnu, vremenski i financijski učinkovitu mogućnost ostvarivanja prava i obveza u prekograničnim nasljednim stvarima. Međutim, takav instrument pretpostavlja visoku razinu međusobnog povjerenja među državama članicama, jer država članica ovrhe više ne odlučuje o „prihvatljivosti“ potvrde u postupku egzekvature. Takvo povjerenje osnažuje se relativno strogim postupovnim okvirom, kao i poprilično širokim ovlastima odlučivanja po službenoj dužnosti tijela koje izdaju potvrdu.

1. Postupak izdavanja

⁴⁴ T. Ivanc i S. Kraljić, ‘European Certificate of Succession – Was There a Need for a European Intervention?’, 18 *Analiz Pravnog fakulteta u Zenici* (2016.), 249, 270.

⁴⁵ B. Kreße, u A. L. Calvo Caravaca i dr. (ur.), *The EU Succession Regulation, A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 677.

⁴⁶ D. Stamatiadis, u H. Pamboukis (ur.), *EU Succession Regulation no 650/2012: A Commentary*, (Nomiki Bibliothiki, C.H.Beck, Hart, Nomos, 2017.), 590.

⁴⁷ D. Stamatiadis, u H. Pamboukis (ur.), bilj. 46, 591.

⁴⁸ Doktrina je skeptična u pogledu toga ima li EU potrebnu nadležnost propisati da se EPN primjenjuje u državi članici u kojoj je izdan, budući da je to interno pitanje. B. Kreße, u A. L. Calvo Caravaca i dr. (ur.), bilj. 45, 674.

⁴⁹ B. Kreße, u A. L. Calvo Caravaca i dr. (ur.), bilj. 45, 682.

EPN se može izdati u državi članici čiji su sudovi u skladu s Uredbom o nasljeđivanju nadležni za odlučivanje o nasljeđivanju. Tijelo koje izdaje je sud ili drugo tijelo koje je u skladu s nacionalnim zakonodavstvom nadležno za nasljeđivanje, obično javni bilježnik. Države članice morale su obavijestiti Europsku komisiju koji su sudovi u njihovoj zemlji nadležni za izdavanje EPN i postoji li neko drugo tijelo koje se bavi nasljeđivanjem, te ako da, koje je to tijelo. U Hrvatskoj su to općinski sudovi ili javni bilježnici u Španjolskoj sudovi ili javni bilježnici, Italiji samo javni bilježnici, a u Sloveniji samo lokalni sudovi (*okrajna sodišča*). Iz ovog kratkog popisa država možemo vidjeti da se nadležna tijela razlikuju, što može uzrokovati pravnu nesigurnost i otežati prekogranični dijalog između ovih tijela, ali to je, bar za sada, neizbježno jer su pravosudni sustavi u EU nemaju jedinstvenu strukturu.

Čl. 69. Uredbe o nasljeđivanju je od presudne važnosti, budući da predviđa „automatske“ učinke u svim ostalim državama članicama. Kreße pojašnjava da su u ovom članku sadržana tri različita učinka: „pretpostavka suštinske točnosti EPN, javna vjera u EPN i valjanost upisa ostavine u relevantni registar svake države članice“.⁵⁰ Što se tiče potonjeg, doktrina, međutim, ističe da taj učinak može biti ograničen u odnosu na stvarna prava, budući da će se „zahtjevi i učinci povezani s upisom u registre ocjenjivati prema pravu države članice u kojoj se registar nalazi“.⁵¹

Ovjerene preslike EPN vrijede ograničeno razdoblje od šest mjeseci, a dan isteka treba navesti u ovjerenom primjerku. U iznimnim slučajevima, tijelo koje izdaje EPN može produljiti njegovo važenje. Nakon isteka EPN, može se tražiti produženje njegove valjanosti ili se u suprotnome mora podnijeti novi zahtjev za izdavanje EPN.

2. Pravni lijekovi

U skladu s čl. 71., tijelo koje izdaje EPN će, na zahtjev bilo koje osobe koja dokaže legitimni interes ili po službenoj dužnosti, ispraviti EPN u slučaju administrativne pogreške ili na drugi način izmijeniti ili opozvati EPN ako je utvrđeno da EPN ili njegovi pojedinačni elementi nisu točni.

Odluke koje je donijelo tijelo koje izdaje EPN u pogledu zahtjeva za EPN, može osporiti bilo koja osoba koja ima pravo podnijeti zahtjev za izdavanje potvrde. Odluke koje donese tijelo koje izdaje EPN o ispravku, izmjeni ili povlačenju potvrde ili o obustavi učinaka potvrde može osporiti svaka osoba koja dokaže opravdan interes. Osporiti se može pred sudskim tijelom u državi članici tijela koje je izdalo EPN, u skladu s pravom te države.

Ako se, zbog pobijanja, utvrdi da izdana potvrda nije točna, nadležno sudsko tijelo ispraviti će, izmijeniti ili opozvati potvrdu ili osigurati da je tijelo koje je izdalo potvrdu ispravilo, izmijenilo ili osporilo potvrdu. Ako se kao rezultat osporavanja utvrdi da je odbijanje izdavanja potvrde neopravdano, nadležno sudsko tijelo izdaje potvrdu ili osigurava da tijelo koje izdaje potvrdu ponovno ocijeni slučaj i donese novu odluku.

Učinke EPN može obustaviti tijelo koje ga je izdalo na zahtjev bilo koje osobe koja pokazuje legitimni interes, nakon izmjene ili opoziva potvrde, ili od strane sudskog tijela, na zahtjev bilo koje osobe koja ima pravo osporavati odluku sudskog tijela nakon osporavanja. Tijekom obustave učinaka EPN ne mogu se izdavati daljnje njegove ovjerene kopije.

⁵⁰ B. Kreße, u A. L. Calvo Caravaca i dr. (ur.), bilj. 45, 679.

⁵¹ T. Ivanc i S. Kraljić, bilj. 44, 270.

V. Prihvaćanje i ovrha javnih isprava i sudskih nagodbi

Poglavlja V triju uredbi posvećena su prihvaćanju i ovrši javnih isprava i sudskih nagodbi. Uredbe koriste izraz „prihvaćanje“, a ne „priznanje“. Razlog različitim terminima je taj što se, osim na osnovu razloga za odbijanje priznanja presuda, učinci stranih javnih isprava mogu odbiti i zbog ništavosti pravnog posla (*negotium*) ovjerenog javnom ispravom.⁵²

Uredbe o imovinskim režimima jasno razlikuju dokazne učinke (podvrgnute nacionalnim zakonodavstvom države članice podrijetla), autentičnost (može se osporiti samo u državi članici podrijetla) i materijalnu valjanost, tj. valjanost pravnog posla ovjerena javnom ispravom (može se osporiti pred sudom koji je nadležan odlučivati o imovinskim režimima).⁵³ Javna isprava definirana je u trima uredbama kao dokument koji je službeno sastavljen ili registriran kao javni instrument u državi članici i čija se vjerodostojnost odnosi na potpis i sadržaj javne isprave, te je utvrđen od strane tijela javne vlasti ili drugog tijela koje je u tu svrhu ovlastila država članica podrijetla.⁵⁴ Doktrina naglašava da su instrumenti kojima je na raspolaganju režim prihvaćanja i ovrhe uredbi samo oni gdje „doprinos javnog službenika nije ograničen na potvrdu vjerodostojnosti potpisa stranaka, već se odnosi i na bitni sadržaj instrumenta, za koji službenik preuzima punu odgovornost i uzimajući u obzir provjeru valjanosti“.⁵⁵

Ako je priznanje i ovrha presuda modelirano, u sve tri uredbe, prema izvornoj verziji Uredbe Bruxelles I, sustav prihvaćanja i ovrhe javnih isprava je „vrlo inovativan“.⁵⁶ Preciznije, sustav Uredbe o nasljeđivanju je inovativan, a Uredbe o imovinskim režimima slijede taj sustav. Novost je da se javne isprave moraju, ne samo provesti u drugim državama članicama, već se tamo moraju „prihvatiti“.

1. Dokazna snaga javnih isprava

Tri uredbe propisuju: „Javna isprava sastavljena u državi članici ima jednaku dokaznu snagu u drugoj državi članici kao što ima u državi članici podrijetla, ili najbližije učinke, pod uvjetom da to nije u očiglednoj suprotnosti s javnim poretком (*ordre public*) u dotičnoj državi članici.“ U praktičnom smislu, uredbe predviđaju da zainteresirana strana može zatražiti od tijela koje utvrđuje javnu ispravu da ispuni obrazac naveden u Provedbenoj uredbi Komisije koji opisuje dokazne učinke koje javna isprava proizvodi u državi članici podrijetla.

„Dokazni učinak“ znači da se „autentičnost javne isprave ne može osporiti osim pomoću posebnih pravnih postupaka“.⁵⁷ Budući da se dokazni učinci javnih isprava do određene mjere razlikuju u različitim državama članicama, uredbe predviđaju „iste“ ili „najbližije“ učinke u zamoljenoj državi članici. Na taj se način učinak javne isprave može smanjiti (ali ne proširiti) u zamoljenoj državi članici u usporedbi s učincima u državi članici podrijetla.⁵⁸

⁵² P. Lagarde, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 13.

⁵³ P. Lagarde, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 13.-14.

⁵⁴ Čl. 3. st. 1. toč. (c) Uredbi o imovinskim režimima i čl. 3. st. 1. toč. (i) Uredbe o nasljeđivanju.

⁵⁵ D. Damascelli, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 233.

⁵⁶ D. Damascelli, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 232.

⁵⁷ D. Damascelli, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 234.

⁵⁸ D. Damascelli, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 235.

Uredbe isključuju iz svog područja primjene „bilo koje upisivanje u upisnik prava na nepokretnoj i pokretnoj imovini, uključujući pravne zahtjeve za takav upis, te učinke upisa ili neupisa takvih prava u upisnik“ (čl. 1. st. 2. toč. (h) Uredbe o imovinskim režimima i čl. 1. st. 2. toč. (l) Uredbe o nasljeđivanju) i na taj način ograničiti područje primjene Poglavlja V. na dokazne učinke javnih isprava.⁵⁹

2. Odbijanje i odgađanje prihvatanja

Jedini razlog za odbijanje prihvatanja jest (očita) suprotnost s javnim poretком u zamoljenoj državi članici.

Nadalje, moguća je odgoda prihvatanja tijekom postupka za osporavanje javne isprave. Ako je osporavanje uspješno, prihvatanje mora biti odbijeno budući da javna isprava ne može proizvoditi više učinaka u inozemstvu nego u državi članici podrijetla.

Učinci javnih isprava mogu se osporiti na više osnova. Prvo, vjerodostojnost isprave može se osporiti. Uredbe propisuju da se osporavanje mora provoditi u državi članici podrijetla i o njemu odlučiti u skladu s pravom te države. Osporavanje se može odnositi i na pravne akte ili pravne odnose zabilježene u javnoj ispravi. O takvom osporavanju mora odlučiti sud koji je nadležan sukladno važećoj uredbi EU i prema pravu određenom tom uredbom. Ako pravni akti ili pravni odnosi zabilježeni javnom ispravom čine prethodno pitanje u glavnom postupku koji je u tijeku pred bilo kojim drugim sudom, taj sud će biti nadležan odlučivati i o tom pitanju.

U doktrini se navodi da mogu postojati drugi razlozi za osporavanje javne isprave koji nisu obuhvaćeni dvjema hipotezama uredbi; smatra da, unatoč nadležnosti i mjerodavnom pravu koje određuje nacionalno zakonodavstvo, takva bi osporavanja trebala jednako obustaviti prihvatanje javne isprave u drugim državama članicama za vrijeme postupka.⁶⁰

Uredbe izričito ne predviđaju sudske postupke u slučaju odbijanja prihvatanja. U doktrini se smatra da se odredbe uredbi koje se odnose na samostalni i prethodni postupak priznanja mogu primijeniti analogijom.⁶¹

3. Ovrha javnih isprava i sudskih nagodbi

Ovrha javnih isprava i sudskih nagodbi (potonje su autonomno definirane trima uredbama) uređena je po uzoru na Uredbu Bruxelles I iz 2000. godine, tj. proglašenje ovršivosti mora se osigurati prema pravilima uredbi prije nego što (stvarna) ovrha prema nacionalnom pravu može započeti.

Budući da sudske nagodbe imaju različite učinke u različitim državama članicama, postavilo se pitanje (slično kao u pogledu javnih isprava) o doseg učinka sudskih nagodbi u državi članici ovrhe. Uredbe se ne dotiču tog pitanja, iako se čini da je ono važno. Neki autori

⁵⁹ Ističe se, međutim, da se ublažavanje navedenog isključenja može pronaći u recitalu 27. Uredbe o imovinskim režimima: D. Damascelli, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 235.-236. Usporediv tekst se može naći u čl. 18. Uredbe o nasljeđivanju.

⁶⁰ D. Damascelli, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 236.

⁶¹ D. Damascelli, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 238.

smatraju da, suprotno pravilima o javnim ispravama, država članica ovrhe mora priznati sve ovršne učinke koje sudska nagodba proizvodi u državi članici podrijetla.⁶²

Postupci za proglašavanje ovršivosti slijede pravila koja se tiču postupka egzekviture presuda u istim uredbama. U Provedbenoj uredbi Komisije predviđeni su posebni obrasci. Jedini razlog za odbijanje je suprotnost s javnim poretom.

⁶² D. Damascelli, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 240.-241.

Dio II

Priznanje i ovrha prema Uredbi o nasljeđivanju i Uredbama o imovinskim režimima: odbijanje priznanja i ovrhe

Neža Pogorelčnik Vogrinc

I. Uvod

Uredbe o imovinskim režimima (2016/1103 i 2016/1104), te Uredba o nasljeđivanju dijele isti okvirni cilj – uzajamno priznanje odluka donesenih u državama članicama⁶³ o bračnoimovinskom režimu, imovinskim posljedicama registriranih partnerstva, i nasljednim stvarima.⁶⁴ Ovaj je cilj dio napora da se olakša slobodno kretanje sudskih odluka između država članica EU. Stoga sve tri uredbe pružaju pojednostavljena pravila o priznanju, ovršivosti i ovrši odluka. Na temelju ovih uredbi, strana odluka automatski proizvodi učinke. Nepriznavanje⁶⁵ je stoga iznimka i dopušteno u okviru unaprijed određenih i izričito navedenih razloga. Razlozi koje razmatrane uredbe propisuju, gotovo su istovjetni. Čl. 37. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 40. Uredbe o nasljeđivanju određuju da odluka neće biti priznata:

- a) ako je njezino priznavanje u očiglednoj suprotnosti s javnim poretkom (*ordre public*) u državi članici u kojoj se priznavanje zatražilo;
- b) ako je donesena jer se tuženik nije upustio u postupak, a nije mu pravodobno dostavljeno pismeno o započinjanju postupka ili jednakovrijedno pismeno i na način koji mu omogućuje da pripremi svoju obranu, osim ako tuženik nije započeo postupak za osporavanje odluke kad je za to imao mogućnost;
- c) ako je u proturječju s odlukom koja je donesena u postupku između istih stranaka u državi članici u kojoj se traži priznavanje;
- d) ako je u proturječju s ranijom odlukom donesenom u drugoj državi članici ili u trećoj državi u postupku o istom predmetu i između istih stranaka, ako ranija odluka ispunjava uvjete potrebne za priznavanje u državi članici u kojoj se traži priznavanje.

Tri razmatrane uredbe počivaju na Uredbi Bruxelles I (2001/44) i njezinoj sljednici, Uredbi Bruxelles I *bis* (2012/1215)⁶⁶ u pogledu razloga radi kojih priznanje (i ovršivost) strane odluke može biti odbijeno. Konvencija od 27. rujna 1968. o nadležnosti, priznanju i ovrši presuda u građanskim i trgovačkim stvarima (Bruxellska konvencija),⁶⁷ prvi takav instrument na europskoj razini, propisivala je gotovo identične razloge. Dok su se u normativnom smislu

⁶³ Pritom država članica ne znači bilo koja država članica EU, već samo one koje sudjeluju u pojačanoj suradnji glede navedenih uredbi.

⁶⁴ Vidi recital 56. Uredbe 2016/1103, recital 55. Uredbe 2016/1104, i recital 59. Uredbe o nasljeđivanju.

⁶⁵ Isti razlozi mogu rezultirati i odbijanjem ili ukidanjem proglašenja ovršivosti (čl. 51. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 52. Uredbe o nasljeđivanju), ali zbog jasnoće u nastavku ću samo raspravljati o razlozima nepriznavanja.

⁶⁶ Čl. 37. Uredbi o imovinskim režimima istovjetan je čl. 40. Uredbe o nasljeđivanju i čl. 34. Uredbe Bruxelles I. Za razliku od prve tri, potonja određuje dodatnu osnovu nepriznavanja u slučaju povrede pravila o isključivoj nadležnosti ili nadležnosti utvrđenih u svrhu zaštite slabijih skupina (čl. 45. st. 1. toč. (e) Uredbe Bruxelles I *bis*).

⁶⁷ Konvencija od 27. rujna 1968. o nadležnosti, priznanju i ovrši presuda u građanskim i trgovačkim stvarima [1968] SL L 339/3.

razlozi od tada malo promijenili,⁶⁸ ukoliko se još primjenjuju u izvorima prava EU,⁶⁹ praksa SEU je značajno utjecala na njihov sadržaj. To je zato što je SEU opsežno definirao bit pravnih normi koje predstavljaju razloge za nepriznavanje i koje su obuhvaćene sudskom praksom u svakom razmatranom konkretnom predmetu. U dijelu u kojem razmatrane uredbe određuju uvjete koji zrcale uvjete iz Uredbe Bruxelles I, moguće je dodatno analogijom primijeniti odgovarajuću praksu SEU o razlozima nepriznavanja.

Razlozi nepriznavanja izričito su nabrojeni u razmatranim uredbama (čl. 51. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 52. Uredbe o nasljeđivanju). To znači da se ne mogu ispitivati drugi razlozi kada sudovi razmatraju hoće li odbiti priznanje strane odluke. Raspon okolnosti u kojima se priznanje može odbiti relativno je skroman. Budući da uredbe daju tuženicima različita jamstva tijekom postupka, postoji tendencija da se maksimizira sloboda kretanja odluka – dakle, pojednostave pravila o priznanju i proglašenju ovršivosti – i minimiziraju ograničenja te slobode kretanja. Razlozi nepriznavanja stoga se trebaju usko tumačiti. Nepriznavanje bi trebalo biti izuzetak, jer opće je pravilo priznanje stranih odluka. Ali ako sud utvrdi da razlozi nepriznavanja postoje, iz formulacije čl. 37. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 40. Uredbe o nasljeđivanju, koji glase „...odluka neće biti priznata“, proizlazi da je odbijanje priznanja obvezno. Ako sudac u državi u kojoj se traži priznanje utvrdi da postoje razlozi nepriznavanja, nema diskrecijsko pravo odlučiti hoće li priznanje odbiti ili ne.

II. Javni poredak

Javni se poredak dvaput spominje u relevantnim uredbama, koje također određuju mjerodavno pravo. Prvi primjer odnosi se na primjenu kolizijskih pravila druge države pri čemu nadležni sud može odbiti primjenu takvog prava ako je njegova primjena nespojiva s javnim poretком države suda (čl. 31. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 35. Uredbe o nasljeđivanju).⁷⁰ Drugi se put pojavljuje kao jedan od razloga nepriznavanja (i odbijanja ovrhe) strane odluke. Ispitujući je li odluka suprotna javnom poretку (i ispitivanju drugih razloga nepriznavanja, kao i u pogledu razmatranja izvan pukog ispitivanja razloga nepriznavanja) sud od kojeg se traži priznanje ne može ispitivati sadržaj strane odluke (čl. 40. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 41. Uredbe o nasljeđivanju).⁷¹ Stoga sud države članice

⁶⁸ Osnova koja se odnosi na javni poredak je bila suočena s najvećom sadržajnom izmjenom kada se pojavio prijedlog o sužavanju postupovnog javnog poretка tijekom priprema revidirane inačice Uredbe Bruxelles I. Uslijed protivljenja država članica EU, to se nije dogodilo, zbog čega su osnove konceptualno jednake i u sljednici, Uredbi Bruxelles I *bis* i svim kasnije usvojenim uredbama.

⁶⁹ Na razini EU, mogućnost pokretanja postupka protiv priznanja strane odluke postupno je ukinuta, što znači da je pozivanje na jedan od tradicionalnih razloga žalbe (npr. javni poredak) onemogućeno. Vidi primjerice, Uredbu (EZ) br. 805/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o uvođenju europskog naloga za ovrhu za nesporne tražbine [2004] SL L 143, Uredbe (EZ) br. 861/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o uvođenju europskog postupka za sporove male vrijednosti [2007] SL L 1991/1, i Uredbe (EZ) br. 1896/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006. o uvođenju postupka za europski platni nalog [2006] SL L 399/1.

⁷⁰ Vidi također recital 54. Uredbe 2016/1103, recital 53. Uredbe 2016/1104, i recital 58. Uredbe o nasljeđivanju.

⁷¹ Slična je odredba sadržana u čl. 36. Uredbe Bruxelles I i čl. 52. Uredbe Bruxelles I *bis*. Međutim, ove uredbe zabranjuju samo preispitivanje presude u pogledu sadržaja, ne i potvrde, zbog čega informacije u potvrdi mogu biti podvrgnute preispitivanju u državi u kojoj se traži priznanje. G. Panopoulos, u H. P. Pamboukis (ur.), *EU Succession Regulation No 650/2012: A Commentary* (Athens: Nomiki Bibliothiki; München: C. H. Beck; Oxford: Hart; Baden-Baden: Nomos, 2017.), 465.; U. Bergquist, u U. Bergquist, i dr. (ur.), bilj. 3, 177.

ne može ispitati činjenice ili primjenu materijalnog prava, čak i ako smatra da je odluka suda podrijetla pogrešna bilo s obzirom na činjenice ili primjenu prava. Sud od kojeg se traži priznanje ne može odbiti priznanje zbog razloga što bi donio drugačiju odluku o meritumu.⁷² Postoji razlika u načinu na koji se javni poredak primjenjuje u oba slučaja: u prvom slučaju sud ispituje jesu li učinci primjene posebne odredbe stranog prava suprotni javnom poretku, dok u drugom on samo ispituje jesu li učinci strane odluke na temelju koje su stranke već stekle određena prava suprotni javnom poretku.⁷³ Razlozi nepriznavanja primjenjuju se samo ako bi priznanje odluke bilo u suprotnosti s javnim poretkom, tj. učinci njezinog priznanja, a ne sadržaj odluke. U slučaju da se od suda traži primijena posebne odredbe stranog materijalnog prava, on može utvrditi da je ta odredba u suprotnosti s nacionalnim javnim poretkom i stoga je neće primijeniti. U slučaju da je u odluci primijenjena ista odredba materijalnog prava, učinci priznanja odluke nisu u suprotnosti s nacionalnim javnim poretkom u državi u kojoj se traži priznanje.⁷⁴

Uredba o nasljeđivanju (čl. 40.), Uredbe o imovinskim režimima (čl. 37.) sadrže istu odredbu: „Odluka se ne priznaje: (a) ako je njezino priznavanje u očiglednoj suprotnosti s javnim poretkom (*ordre public*) u državi članici u kojoj se priznavanje zatražilo“. Ove uredbe slijede primjer Uredbe Bruxelles I (čl. 34.) i njezine prethodnice, Bruxellske konvencije (čl. 34.). No dok Uredba Bruxelles I i Bruxellska konvencija koriste izraz „presuda“ u odnosu na (ne)priznavanje, ovdje razmatrane uredbe koriste izraz „odluka“, jer mogu obuhvaćati i odluke drugih tijela (na primjer javnih bilježnika), a ne samo sudova. Tekst odgovarajuće odredbe stilski je različit, ali sadržajno isti u novoj verziji Uredbe Bruxelles I, tj. Uredbi Bruxelles I *bis* (čl. 45.). Jedina razlika između ovih uredbi je dodavanje pojma *ordre public* u zagradama, koji nije prisutan u Uredbi Bruxelles I, ali se pojavljuje u svim narednim uredbama. Ovo je francuski izraz za „javni poredak“, koji se pojavljuje u engleskoj verziji teksta i u osnovi je nepotreban u tekstu tog članka.

Primarna funkcija javnog poretka je zaštita temeljnih vrijednosti i načela pojedine države od „upada stranih propisa i odluka koji bi bili očigledno i značajno suprotni našim temeljnim vrijednostima i stoga izazivali nepodnošljive pravne učinke u našem pravnom poretku“. ⁷⁵ Također nazivan i međunarodni javni poredak, koncept je koji se ne može preciznije definirati, ali se široko može opisati kao „skup vrijednosti na kojima počivaju pravni, društveni i kulturni poredak pojedine države i koji se mora (također) poštovati u takozvanim odnosima s međunarodnim obilježjem“. ⁷⁶ Sadržaj javnog poretka može se, prema tome, razlikovati ovisno o državi (barem njegov „nacionalni“ aspekt). Ali zahvaljujući članstvu u EU i Vijeću Europe, države članice također se obvezuju na poštovanje vrijednosti ovih organizacija koje oblikuju europski javni poredak. ⁷⁷ Prilikom utvrđivanja javnog poretka kao

⁷² U. Bergquist i dr., *EU-Regulation on Succession and Wills, Commentary* (Köln: O. Schmidt, 2015.), 205.

⁷³ J. Kramberger Škerl, '(Ne)razumevanje pridržka javnega reda in posvojitve s strani istospolnih partnerjev' ((Mis)understanding of public policy grounds of non-recognition and adoptions by same-sex partners), *Pravna praksa*, Appendix, III (2010.), 29.-30., ilustrira to razlikovanjem između „je li dopušteno djelo u državi podrijetla ili se takvo ponašanje tolerira u drugoj državi, pri čemu je ovdje priznati pravni odnos“. U vezi s priznanjem stranih odluka, to se naziva oslabljenim javnim poretkom.

⁷⁴ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 154.

⁷⁵ J. Kramberger Škerl, bilj. 73, II.

⁷⁶ J. Kramberger Škerl, 'Evropeizacija javnega reda v mednarodnem zasebnem pravu', *Europeization of public policy in private international law*, Pravni letopis (2008.), 349.

⁷⁷ J. Kramberger Škerl, bilj. 76, 352. Ovdje Kramberger Škerl razlikuje europski javni poredak i javni poredak EU koji uključuje vrijednosti EU i javni poredak Konvencije, a koji uključuje vrijednosti Vijeća Europe.

razloga za nepriznavanje, nacionalni suci stoga moraju uzeti u obzir ne samo svoj nacionalni javni poredak, već i europski javni poredak,⁷⁸ čiji sadržaj je (u dijelu javnog poretka EU, što uključuje temeljne vrijednosti EU) u velikoj mjeri određen od strane presuda SEU⁷⁹ (u okviru europskog pravnog poretka, presude SEU određuju njegov sadržaj). U građanskim i trgovačkim stvarima, koje su niz godina predmet pravnih instrumenata EU (Bruxellska konvencija, Uredba Bruxelles I i Uredba Bruxelles I *bis*), malo je temeljnih razlika u tumačenju javnog poretka u praksi. To je u velikoj mjeri posljedica relativne sličnosti u materijalnopравnim uređenjima u državama članicama EU (pri čemu razlike u materijalnom pravu same po sebi ne predstavljaju temelj povrede javnog poretka⁸⁰), što rijetko dovodi do zaključka da bi priznanje bilo suprotno javnom poretku druge države članice. Situacija je (potencijalno) različita u nasljednom i obiteljskom pravu, gdje se nacionalno zakonodavstvo razlikuje s obzirom na nekoliko osjetljivih pitanja (npr. nasljeđivanje samo muških nasljednika). Međutim, razlike u nacionalnom zakonodavstvu same po sebi također ne predstavljaju kršenje javnog poretka.⁸¹ Povreda se u ovom kontekstu odnosi na povredu materijalnog javnog poretka (koji se ispituje u primjeni osporavane odredbe materijalnog prava (čl. 31. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 35. Uredbe o nasljeđivanju)).⁸² Javni poredak kao razlog za nepriznavanje također uključuje postupovni javni poredak⁸³ i postupovne povrede javnog poretka su češće predmetom sudskog ispitivanja kao razlog nepriznavanja. Takvi predmeti uključuju kršenje postupovnih odredaba primijenjenih u odlukama, pri čemu se mora uzeti u obzir cjelokupni postupak proveden u svakom konkretnom slučaju. Opet, samo postojanje razlika u nacionalnom postupovnom pravu nije dovoljan razlog za odbijanje priznanja temeljem javnog poretka. Također je važno razlikovati razlog javnog poretka i druge razloge budući da razlog javnog poretka ne uključuje povrede koje predstavljaju bilo koji drugi razlog za odbijanje priznanja. Glavni konkurentski razlozi nepriznavanja navedeni su u čl. 37. toč. (b) Uredbi o imovinskim režimima i čl. 40. toč. (b) Uredbe o nasljeđivanju koji određuju da se priznanje može odbiti ako, općenito govoreći, tuženik nije bio u mogućnosti upustiti se u postupak. Razlozi nepriznavanja ne preklapaju se suštinski i ako se priznanje može odbiti pod bilo kojim drugim razlogom, razlog javnog poretka ne može se primijeniti.⁸⁴ Ipak, razlog javnog poretka obuhvaća povredu postupovnog prava, a u nedostatku okolnosti za odbijanje priznanja iz drugih razloga, moguće je u određenim

⁷⁸ J. Kramberger Škerl, bilj. 76, 361.

⁷⁹ Primjerice u *flyLAL-Lithuanian Airlines*, SEU je naglasio da je javni poredak kumjeren zaštiti pravnih interesa koji su izraženi kroz vladavinu prava, a ne tek ekonomskih interesa. V. predmet C-302/13, *flyLAL-Lithuanian Airlines AS protiv Starptautiskā lidosta Rīga VAS and Air Baltic Corporation AS*, [2014] ECR 2319, para. 56.

⁸⁰ (Puko) protivljenje primjeni odredbe međunarodnoga privatnog prava države u kojoj se proznavanje traži ili europskome pravu također nije suprotno javnom poretku. U. Bergquist i dr. bilj. 72, 192.; U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3., 155.

⁸¹ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3., 153.-154.

⁸² U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 153., naglašava da je primjena javnog poretka kao razloga za nepriznavanje na materijalna pitanja korisna, posebno kada se u odluci primjenjuje materijalno pravo treće države (države koja nije članica EU), gdje postoji veća mogućnost odstupanja u pogledu temeljnih načela. Šerijatsko pravo je navedeno kao primjer.

⁸³ Na temelju toga autori zaključuju da javni poredak u čl. 31. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 35. Uredbe o nasljeđivanju je stoga širi nego u čl. 37. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 40. Uredbe o nasljeđivanju. U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 156.

⁸⁴ Prema SEU u predmetu 145/86 *Horst Ludwig Martin Hoffmann protiv Adelheid Krieg*, [1988], ECR 00645, para. 21.

slučajevima ispitati je li povreda protivna javnom poretku.⁸⁵ Ova posljednja opcija je stoga primjenjiva kao krajnje sredstvo kada ne postoje drugi razlozi nepriznavanja.

Ispitujući je li odluka suprotna javnom poretku, sud od kojeg se traži priznanje ne može preispitati ispravnost primjene odredaba o međunarodnoj nadležnosti prema Uredbama o imovinskim režimima (čl. 39. st. 2.). Odredbe tog članka neznatno se razlikuju: obje uredbe isključuju preispitivanje međunarodne nadležnosti u skladu s čl. 4.-11., ali Uredba 2016/1104 dodatno isključuje međunarodnu nadležnost za protutužbe (čl. 12.). Razlog za ovu razliku je nejasan i ne može se pripisati razlikama u pravnom uređenju dviju uredbi. To upućuje na zaključak da je razlika u čl. 39. st. 2. dviju uredbi nenamjerna. Uredba o nasljeđivanju ne zabranjuje preispitivanje primjene odredaba o nadležnosti u okviru javnog poretka. Budući da je Uredba o nasljeđivanju općenito oblikovana po uzoru na Uredbu Bruxelles I s obzirom na razloge za odbijanje priznanja, neki pravni teoretičari smatraju da je propust pogreška⁸⁶ te da se relevantne odredbe Uredbe Bruxelles I⁸⁷ trebaju primijeniti analogijom.

Sudska praksa SEU igra važnu ulogu u tumačenju javnog poretka kada je u pitanju primjena uredbi EU. SEU je u velikoj mjeri definirao sadržaj javnog poretka i time dao smjernice za nacionalne sudove koji tumače koncept javnog poretka prilikom ispitivanja priznanja stranih odluka. Države „načelno ostaju slobodne (...) odrediti prema vlastitim koncepcijama što zahtijeva javni poredak“, ali „granice tog koncepta pitanje je tumačenja Konvencije“,⁸⁸ odnosno primjenjive uredbe. To posredno osigurava da se nacionalna tumačenja javnog poretka ne razlikuju bitno te, iako je javni poredak nacionalni koncept, on uključuje elemente prava EU.⁸⁹ SEU je presudio, tumačeći odredbe Uredbe Bruxelles I i njezine prethodnice, Bruxelleske konvencije, da se javni poredak može kršiti:

- priznanjem odluke u kojoj tuženiku nije dopušteno da mu se iznese obrana jer se nije osobno pojavio, a nije se pojavio na sudu na koji je uredno pozvan;⁹⁰
- priznanjem presude suda donesene nakon što je tuženik izuzet iz postupka rješenjem na osnovu toga što nije postupio u skladu s obvezom nametnutom rješenjem donesenim ranije u istom postupku, pri čemu je SEU upozorio da sud mora ispitati je li isključenje očita i nerazmjerna povreda prava tuženika i to sveobuhvatnom ocjenom postupka i u svjetlu svih okolnosti;⁹¹

⁸⁵ S. Francq, u U. Magnus and P. Mankowski (ur.), *Brussels Ibis Regulation: Commentary* (Köln: O. Schmidt, 2016.), 895.

⁸⁶ T. Ivanc, u M. Repas i V. Rijavec (ur.), bilj. 7, 554.; U. Bergquist i dr., bilj. 72, 193.

⁸⁷ J. Dolžan i C. Rudolf, 'Uredba o dedovanju v teoriji in praksi', *Pravosodni bilten* (2/2017.), 35, 49.

⁸⁸ SEU dalje utvrđuje da, iako nije na sudu da određuje sadržaj javnog poretka u pojedinoj državi, ipak je potrebno preispitivanje granica unutar kojih se sud te države može služiti tim konceptu radi odbijanja priznanja presude koja je donesena od strane suda u drugoj državi. Predmet C-7/98, *Dieter Krombach protiv André Bamberski*, [2000] ECR I-01935, para. 22.-23.

⁸⁹ S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 879.

⁹⁰ Predmet C-7/98, *Dieter Krombach protiv André Bamberski*, [2000] ECR I-01935. U skladu s tom presudom, engleski Žalbeni sud odlučio je da priznanje odluke donesene u postupku o kojem tuženik nije obaviješten, a postupak se nastavio nakon dvanaest godina, iako je tuženik uredno obavijestio nadležno tijelo o svojoj novoj adresi u inozemstvu, suprotno javnom poretku (*Maronier protiv Larmer*, 2002, English Court of Appeal).

⁹¹ Predmet C-394/07, *Marco Gambazzi protiv DaimlerChrysler Canada Inc. and CIBC Mellon Trust Company*, [2009] ECR I-02563.

- priznanjem presude koja je donesena odsustvu tuženika i kojom se odlučuje o biti spora, ali koja ne sadrži ocjenu predmeta spora, i koja nema nikakvo obrazloženje u pogledu merituma.⁹²

S druge strane, SEU je, primjerice, presudio da presuda koja se odnosi na zemljište na području države nad kojim vlada ne vrši učinkovitu kontrolu ne predstavlja razlog za nepriznavanje, pri čemu presuda nije kršila temeljna prava države u kojoj je priznata.⁹³

Budući da se svaki predmet odnosi na određenu konkretnu situaciju, moraju se uzeti u obzir sve relevantne okolnosti pojedinog predmeta. Izuzeci se moraju tumačiti usko i koristiti se kao iznimke.⁹⁴ A u restriktivnom tumačenju javnog poretka, potrebno je definirati temeljna načela koja čine javni poredak.⁹⁵ SEU je donio sve gore navedene presude u predmetima u kojima je ispitivao kršenja javnog poretka u okviru Bruxellske konvencije ili Uredbe Bruxelles I. Odluke o povredi postupovnog javnog poretka mogu se primijeniti u predmetima u kojima se primjenjuju Uredba o nasljeđivanju i Uredbe o imovinskim režimima, međutim, kad se tvrdi da je odluka očigledno suprotna javnom poretku u tim područjima, moguće je zamisliti potpuno različite situacije. Priznanje bi stoga moglo biti u suprotnosti s osnovnim pravnim vrijednostima države u kojoj se traži priznanje kad je odluka, na primjer u postupku nasljeđivanja ili podjele bračne imovine, diskriminatorna na temelju spola ili religije.⁹⁶ Sve uredbe koje propisuju razloge nepriznavanja ujedno propisuju da odluke moraju biti „očigledno“ suprotne javnom poretku. Sud može stoga odbiti priznati odluku samo ako dođe do značajne i posljedično očigledne povrede javnog poretka, što se smatra kršenjem temeljnih vrijednosti države na neprihvatljivoj razini,⁹⁷ povredama koje se ne mogu tolerirati ni pod kojim okolnostima,⁹⁸ i kršenjima temeljnih prava i vrijednosti na kojima počiva pravni poredak države priznanja.⁹⁹ Pritom odluka koja je u suprotnosti s takvim vrijednostima u „normalnom“ opsegu nije dovoljna za primjenu klauzule javnog poretka.¹⁰⁰

Sud na taj način ispituje od slučaja do slučaja je li odluka suprotna javnom poretku, što ne čini po službenoj dužnosti. Proglašenje ovršivosti odluka je automatsko (čl. 57. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 48. Uredbe 2012/650), čime se zahtijeva da stranka koja se protivi zahtjevu za automatsko priznanje tvrdi i dokaže (u postupku pravnog lijeka) da je odluka suprotna javnom poretku.¹⁰¹ Zbog toga se postavlja pitanje treba li sud u postupku povodom pravnog lijeka po službenoj dužnosti razmotriti postojanje razloga za nepriznavanje koje je

⁹² Predmet C-619/10, *Trade Agency Ltd protiv Seramico Investments Ltd*, [2012] ECR 531. SEU je u svojoj presudi naznačio da priznanje odluke ne bi bilo protivno javnom poretku ako bi sud priznanja, nakon sveobuhvatnog ispitivanja postupka i svih relevantnih okolnosti odlučio da presuda predstavlja očiglednu i nesrazmjerna povredu prava na pravično suđenje iz čl. 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, jer tuženik nije u mogućnosti podnijeti odgovarajući i učinkovit pravni lijek protiv presude.

⁹³ Predmet C-420/07, *Meletis Apostolides protiv David Charles Orams and Linda Elizabeth Orams*, [2009] ECR 271.

⁹⁴ Jenardovo izvješće o Konvenciji o nadležnosti i ovrši presuda u građanskim i trgovačkim stvarima [1979] SL C 59, par. 44.

⁹⁵ S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 881.

⁹⁶ O detaljima vidi U. Bergquist i dr. (ur.), bilj. 72, 196.; H.P. Pamboukis (ur.), bilj. 71, 456.-457.; U. Bergquist, u U. Bergquist i dr. (ur.), bilj. 3, 154.

⁹⁷ U. Bergquist i dr., bilj. 72, 192.

⁹⁸ H. P. Pamboukis (ur.), bilj. 71, 455.

⁹⁹ S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 880.

¹⁰⁰ T. Ivanc, u M. Repas i V. Rijavec (ur.), bilj. 7, 272.

¹⁰¹ U skladu s čl. 36. st. 2. Uredi o imovinskim režimima i čl. 39. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju, odredbe se također odnose na priznanje.

primijetilo i koje stranka nije postavila. Unatoč razlikama u mišljenjima,¹⁰² prevladavajuće stajalište u pravnoj teoriji je da čak niti u postupku povodom pravnog lijeka, sud ne može razmatrati navedeno po službenoj dužnosti.¹⁰³

III. Povreda prava na saslušanje

Razlozi nepriznavanja iz čl. 37. toč. (b) Uredbi o imovinskim režimima i čl. 40. toč. (b) Uredbe o nasljeđivanju primjenjuju se ako se tuženik nije upustio u postupak i nije mu dostavljeno pismeno o započinjanju postupka ili jednakovrijedno pismeno pravodobno i na takav način da mu omogući pripremanje obrane. Tuženik ne može zahtijevati nepriznavanje ako je mogao pozivati se na povredu u državi podrijetla, ali je propustio to učiniti. Takvi razlozi nepriznavanja tako obuhvaćaju slučajeve kada je odluka donesena bez da se tuženik upustio u postupak, pri čemu razmatrane uredbe takvu odluku definiraju kao bilo koju odluku u vezi s bračnoimovinskim režimom, imovinskim posljedicama registriranih partnerstva ili nasljeđivanjem koju je donio sud države članice, bez obzira na naziv odluke, uključujući odluku o utvrđivanju troškova ili izdataka službenika suda (čl. 3. st. 1. toč. (e) Uredbe 2016/1104, čl. 3. st. 1. toč. (d) Uredbe 2016/1103 i čl. 3. st. 1. toč. (g) Uredbe o nasljeđivanju). Razlozi za nepriznavanje iz toč. (b) su postupovne prirode i uži od javnog poretka kao razloga nepriznavanja, koji uključuje postupovne, ali i materijalne pogreške. Ako se utvrdi da određena odluka ne ispunjava razloge nepriznavanja prema toč. b), tada se može ispitati ispunjava li ona razlog za nepriznavanje vezan uz javni poredak iz toč. (a).¹⁰⁴

Donošenje odluka kada se tuženik ne upusti u postupak nije rijetkost u praksi. To se uglavnom događa u vezi s presudama zbog ogluhe donesenim radi zaštite tužiteljevog prava na pravni lijek, koji, međutim, može povrijediti pravo tuženika na obranu. Ako se tuženik nije upustio u postupak, ima pravo u postupku za pojednostavljeno priznanje i ovrhu odluke u državi članici u kojoj se traži priznanje, suprotstaviti se i isticati povrede koje se tiču dostave odluke koje su ga spriječile da sudjeluje u postupku. To je razlog za nepriznavanje na koji se najčešće poziva – najčešće uspješno – u skladu s Uredbom Bruxelles I i Uredbom Bruxelles I *bis*,¹⁰⁵ što ukazuje na veliki broj pogrešno izdanih pismena o započinjanju postupka ili jednakovrijednih pismena. Za primjenu razloga nepriznavanja moraju biti ispunjeni određeni uvjeti, a SEU je dao autonomno tumačenje niže opisanih pojmova.¹⁰⁶

1. Dostava pismena o započinjanju postupka ili jednakovrijednog pismena

Jedan od razloga zbog kojih se tuženik ne upusti u postupak je nedostatak informacija o tijeku postupka zbog problema u dostavi pismena. Prilikom dostave tuženiku u drugoj državi članici, potrebno je razmotriti Uredbu (EZ) br. 2007/1393 Europskog parlamenta i Vijeća

¹⁰² Ističe se da je razlog nepriznavanja vezan uz javni poredak jedino izuzeće od primjene Uredbe o nasljeđivanju koje bi sud trebao razmotriti po službenoj dužnosti, tvrdeći da nasljedni odnosi nisu samo imovinski odnosi i da bi stoga neka druga pitanja trebao razmotriti sud po službenoj dužnosti. H. P. Pamboukis (ur.), bilj. 71, 452.; U. Bergquist i dr. (ur.), bilj. 3, 151.-152.

¹⁰³ U. Bergquist i dr. (ur.), bilj. 72, 191.; S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 870.

¹⁰⁴ J. Kramberger Škerl, bilj. 29, 294., naglašava da je načelo kontradiktornosti uređeno kao poseban razlog nepriznavanja, a ne kao dio javnog poretka, „kako bi se naglasio njegov značaj i otklonila svaka moguća sumnja da bi njegovo kršenje moglo biti razlog za odbijanje priznanja i ovrhe”.

¹⁰⁵ A. Dickinson i E. Lein (ur.), *The Brussels I Regulation Recast* (Oxford: Oxford University Press, 2015.), 452.

¹⁰⁶ A. Dickinson i E. Lein (ur.), bilj. 105, 452.

od 13. studenoga 2007. o dostavi pravosudnih i izvanvansudskih isprava u građanskim ili trgovačkim stvarima u državama članicama. pitanja („dostava pismena”), i o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1348/2000¹⁰⁷ i Hašku konvenciju od 15. studenoga 1965. o dostavi u inozemstvo sudskih i izvansudskih isprava u građanskim ili trgovačkim stvarima. Međutim, povrede koje se tiču dostava koje nisu spriječile tuženika da pripremi svoju obranu nisu dovoljni razlozi za odbijanje priznanja odluke.¹⁰⁸

Prema uredbama, greške koje se odnose na dostavu pismena kojim se pokreće postupak protiv tuženika koji živi izvan države u kojoj se vodi postupak moraju se u određenim slučajevima ispraviti tijekom donošenja odluke. U slučaju da tuženik nema uobičajeno boravište u državi u kojoj je podnesena tužba, nacionalni sud je dužan tijekom postupka provjeriti je li tuženik pravodobno dobio pismo kojim se započinje postupak kako bi pripremio obranu, tj. da su poduzeti svi potrebni koraci u tom smislu (čl. 16. Uredbi o imovinskim režimima i Uredbe o nasljeđivanju). Takva postupovna greška koja je učinjena u postupku protiv tuženika čije je uobičajeno boravište ili u drugoj državi članici ili u trećoj državi obično se ispravlja tijekom donošenja odluke.¹⁰⁹ Nakon toga, ista se okolnost provjerava prilikom izdavanja ovjere vezane uz odluku o bračnoimovinskom režimu (Prilog I Provedbene uredbe Komisije (EU) br. 2018/1935 od 7. prosinca 2018. o uspostavi obrazaca iz Uredbe Vijeća (EU) 2016/1103 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i ovrhe odluka u stvarima bračnoimovinskih režima),¹¹⁰ ovjere vezane uz odluku o imovinskim posljedicama registriranih partnerstva (Prilog I Provedbene uredbe Komisije (EU) 2018/1990 od 11. prosinca 2018. o uspostavi obrazaca iz Uredbe Vijeća (EU) 2016/1104 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i ovrhe odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava),¹¹¹ ili ovjere vezane uz odluku o nasljeđivanju (Prilog I Provedbene uredbe Komisije (EU) br. 1329/2014 od 9. prosinca 2014. o uspostavi obrazaca iz Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i ovrši odluka i prihvaćanju i ovrši javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju).¹¹² Čak i kada sud podrijetla utvrdi da je tuženik pravodobno dobio pismo o započinjanju postupka ili jednakovrijedno pismo

¹⁰⁷ Uredba (EZ) br. 2007/1393 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. studenoga 2007. o dostavi pravosudnih i izvanvansudskih isprava u građanskim ili trgovačkim stvarima u državama članicama. pitanja („dostava pismena”), i o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1348/2000 [2007] SL L 324/79.

¹⁰⁸ A. Dickinson i E. Lein (ur.), bilj. 105, 459.; S. Francq, u Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 910.

¹⁰⁹ U razmatranim uredbama, odredba je proširena u odnosu na Uredbu Bruxelles I *bis* (čl. 28.), prema kojoj sud ispituje ispravnost dostave samo ako tuženik koji se nije upustio u postupak ima domicil u drugoj državi članici, ali ne i ako ima domicil u trećoj državi. Stoga se očekuje da se razlozi nepriznavanja iz čl. 45. st. 1. toč. (b) Uredbe Bruxelles I *bis* primjenjuju češće nego u razmatranim uredbama koje određuju da se dostava preispituje u širem opsegu slučajeva, uključujući postupke protiv (neaktivnih) tuženika s domicilom u trećoj državi.

¹¹⁰ Provedbena uredba Komisije (EU) br. 2018/1935 od 7. prosinca 2018. o o uspostavi obrazaca iz Uredbe Vijeća (EU) 2016/1103 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i ovrhe odluka u stvarima bračnoimovinskih režima [2018] SL L 314.

¹¹¹ Provedbena uredba Komisije (EU) 2018/1990 od 11. prosinca 2018. o uspostavi obrazaca iz Uredbe Vijeća (EU) 2016/1104 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i ovrhe odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava [2018] SL L 320.

¹¹² Provedbena uredba Komisije (EU) br. 1329/2014 od 9. prosinca 2014. o uspostavi obrazaca iz Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i ovrši odluka i prihvaćanju i ovrši javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju [2014] SL L 359/30.

kako bi pripremio obranu, sud u državi članici u kojoj se traži priznavanje može donijeti drugačiji zaključak iz istih činjenica ispitujući tuženikove razloge za nepriznavanje.¹¹³

2. Tuženik se nije upustio u postupak

Aktivnosti tuženika ispituju se u svakom konkretnom postupku s obzirom na posebne okolnosti. Pravna teorija drži da se tuženik upustio u postupak ako je on ili njegov odvjetnik,¹¹⁴ iznio svoje stajalište u vezi s predmetom spora,¹¹⁵ ali ne ako je tuženik samo osporio nadležnost suda ili ispravnost dostave.¹¹⁶ Smatra se i da se tuženik nije upustio u postupak kada ga je zastupao odvjetnik (zbog kojeg se postupak smatra dvostranim) kojeg nije ovlastio tuženik¹¹⁷ dodijeljen od strane države, a tuženik nije bio s njim u kontaktu.

3. Pismeno o započinjanju postupka

Dostavom pismena o započinjanju postupka obično se smatra dostava tužbe, ali to može biti i drugo jednakovrijedno pismo. Važno je da pismo pruža tuženiku osnovne podatke o predmetu koji mu omogućuju razumijevanje suštine i osnove zahtjeva, dok ne mora nužno sadržavati podatke o točnoj vrijednosti spora ili o tužiteljevim argumentima.¹¹⁸ Razmatrane uredbe definiraju pismo dostavljeno tuženiku na funkcionalni način kao pismo koje mora omogućiti tuženiku da ostvari svoja prava prije donošenja odluke.¹¹⁹ Ne može predstavljati razlog za nepriznavanje ako je pismo kojim se pokreće postupak ispravno dostavljeno tuženiku, ali su učinjene pogreške u dostavi naknadnih pismena o postupku. U tom slučaju, tuženik je već bio obaviješten o postupku i mogao je aktivno upustiti se u postupak.

4. Pravodobna dostava koja omogućava tuženiku pripremu obrane

Razmatrane uredbe ne određuju kako se dokumenti trebaju dostaviti. Prema tome, svaka vrsta dostave koja obavještava tuženika o postupku i omogućava mu da odluči hoće li se upustiti u postupak je prihvatljiva. Sud u državi članici u kojoj se traži priznanje utvrđuje je li

¹¹³ To neizravno slijedi iz presude SEU u predmetu C-619/10, *Trade Agency Ltd protiv Seramico Investments Ltd* [2012] ECR 531, u kojoj je središnje pitanje je li sud od kojeg se traži priznanje nadležan za provjeru ispravnosti podataka iz potvrde koja prati sudsku odluku. U toč. 45. presude SEU navodi da bi ograničavanje opsega ovlasti ispitivanja suda u državi članici u kojoj se traži ovrha u tom stadiju, samo zato što je izdana potvrda, značilo „lišavanje ispitivanja koje taj sud vrši bilo kakve učinkovitosti i, stoga sprječavanje ostvarivanja cilja osiguranja poštovanja prava obrane na koje se poziva ta uredba i koja su navedena u recitalu 18.“ SEU je koristio istu analogiju u predmetu 166/80 *Peter Klomps protiv Karl Michel* [1981], ECR 01593.

¹¹⁴ SEU je zaključio da se tuženik upustio u postupak u predmetu u kojem tuženik nije izrazio svoje stajalište o građanskopravnom zahtjevu koji je pratio kazneni postupak, a branio ga je zastupnik po vlastitom izboru. Vidi predmet C-172/91, *Volker Sonntag protiv Hans Waidmann, Elisabeth Waidmann i Stefan Waidmann* [1993] ECR I-01963.

¹¹⁵ S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 908.

¹¹⁶ A. Dickinson i E. Lein (ur.), bilj. 105, 455.; S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 909.; U. Bergquist i dr., bilj. 72, 197.; U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 159.

¹¹⁷ SEU u predmetu C-78/95 *Hendrikman and Feyen protiv Magenta Druck & Verlag*, (1996) ECR I-04943. Vidi U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 159.; U. Bergquist i dr., bilj. 72, 197.

¹¹⁸ S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 906.; U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 199.; U. Bergquist i dr., bilj. 72, 161.

¹¹⁹ Predmet C-474/93 *Hengst Import BV protiv Anna Maria Campese* [1995] ECR I-02113.

tuženik doista imao dovoljno vremena tijekom postupka za pripremu svoje obrane. Ovdje relevantni aspekt je vrijeme koje mu je dano nakon dostave i tijekom kojeg je mogao učinkovito spriječiti donošenje presude zbog ogluhe.¹²⁰ Sud države u kojoj se traži priznanje ne preispituje je li izvršena dostava bila u skladu s nacionalnim pravilima o dostavi u državi podrijetla ili državi u kojoj se traži priznanje ili je li nacionalno postupovno pravo (države podrijetla ili države u kojoj se traži priznanje) omogućilo tuženiku dovoljno vremena za pripremanje obrane protiv tužbe ili drugog postupovnog akta kojim se tuženik upušta u postupak. Sud u državi članici u kojoj se traži priznanje može stoga odrediti da je dostava omogućila tuženiku da se upusti u postupak, čak i ako pravila o dostavi države podrijetla ni države u kojoj se traži priznanje nisu poštovana.¹²¹ Vrijedi i suprotno: čak i ako je dostava u skladu s nacionalnim postupovnim pravilima, tuženik možda neće moći pripremiti svoju obranu, što mu omogućava da uspješno zatraži nepriznavanje iz toč. (b).¹²² Primjerice, jedan od razloga za nepriznavanje je ispravna i zakonita dostava tuženikovom odvjetniku kojega je dodijelio sud,¹²³ a tuženik kojega sud ne može pronaći¹²⁴ za potrebe dostave, ne zna za njega ili nije u kontaktu s njim.

5. Tuženik nije iskoristio mogućnost osporavanja odluke

Svrha razloga nepriznavanja iz toč. (b) je *de facto* omogućiti tuženiku da pripremi svoju obranu u državi podrijetla, zbog čega je preduvjet njegove primjene taj da je tuženik pokušao ispraviti postupovnu pogrešku koja je počinjena u postupku donošenja presude. Tuženik prvo mora osporiti postupovne povrede koje su ga spriječile da se upusti u postupak u državi podrijetla, pod uvjetom da takva mogućnost postoji. Razmatrane uredbe ne određuju koji pravni lijek tuženik mora koristiti, zbog čega pokrivaju sve mogućnosti koje tuženik ima na raspolaganju za pozivanje na postupovne povrede u državi podrijetla. Ispitujući zahtjev tuženika za nepriznavanjem, sud u državi u kojoj se traži priznanje stoga prvo ispituje je li tuženik *de facto* imao mogućnost osporavanja odluke prema nacionalnim postupovnim pravilima države podrijetla. Da bi to bilo moguće, tuženik mora biti obaviješten o biti odluke i mora imati dovoljno vremena za pripremu pravnog lijeka.¹²⁵ Nadalje, sud od kojeg se traži priznanje mora utvrditi je li tuženik ispravno i pravodobno uložio pravni lijek radi zaštite svojih prava. Postupak po pravnom lijeku zamjenjuje izostanak obrane tuženika u donošenju odluke. U

¹²⁰ Predmet 166/80 *Peter Klomps protiv Karl Michel* [1981] ECR 01593.

¹²¹ Opći je stav da se odluka ne može priznati ako tužba ili jednakovrijedno pismeno nije dostavljeno tuženiku, čak i ako je znao za postojanje postupka. Vidi U. Bergquist i dr., bilj. 72, 199.

¹²² A. Dickinson i E. Lein (ur.), bilj. 105, 460.; H. P. Pamboukis (ur.), bilj. 71, 461.; U. Bergquist, u U. Bergquist i dr. (ur.), bilj. 3, 161. To su uglavnom primjeri zamjenske dostave u kojoj tuženik nikada ne sazna za postupak i koji sudovi obično strogo preispituju. Ali u takvim je slučajevima potrebno zaštititi i tužitelja koji je učinio sve što je moguće kako bi pronašao tuženika. U predmetu C-292/10 *G protiv Cornelius de Visser* [2012] ECR 142, para. 55.-56., SEU je naglasio da čak i ako su poduzeti svi potrebni koraci da se tuženiku koji se nije upustio u postupak zaštite njegovi interesi (npr. poduzete su sve istrage koje zahtijeva načelo pažnje i dobre vjere kako bi se pronašao tuženik), poduzimanje daljnjih koraka u postupku bez tuženikovog znanja „dostavom javnim obavještanjem“ ograničavaju pravo tuženika na obranu. Međutim, to je ograničenje „opravdano s obzirom na pravo tužitelja na djelotvornu zaštitu, s obzirom da bi, u slučaju nepostojanje takve dostave, to pravo bilo besmisleno“.

¹²³ T. Ivanc, u M. Repas i V. Rijavec (ur.), bilj. 7, 276., navodi kao primjer dostavu prema čl. 82. slovenskog Zakona o parničnom postupku (Službeni list RS, br. 73/07, kako je izmijenjen).

¹²⁴ Ovdje je važan aspekt pažnja koju su sud i tužitelj primijenili u traženju tuženika.

¹²⁵ S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 917.

slučaju da tuženik ne koristi ovu mogućnost,¹²⁶ čak i ako je mogao pokrenuti postupak za osporavanje odluke u državi podrijetla, ne može se pozivati na razlog iz toč. (b) kako bi osporavao priznanje odluke pred sudom od kojeg se traži priznanje. Ako je tuženik osporio postupovnu povredu u državi podrijetla, a nije uspio, može to pravo ponovo iskoristiti pobijanjem priznanja odluke u državi u kojoj se traži priznanje.

IV. Nepomirljivost s drugom odlukom između istih stranaka

Razlozi koji sprječavaju priznanje na temelju čl. 37. toč. (c) i (d) Uredbi o imovinskim režimima te čl. 40. Uredbe o nasljeđivanju na prvi su pogled vrlo slični. U biti, oba sprječavaju priznanje odluke prema pravilima koja spomenute uredbe određuju za priznanje i ovršivost u slučaju nepomirljivosti s drugom odlukom – onom koja ima prednost. Drugi zajednički aspekt koji objema razlozima je zahtjev da su iste stranke (ili njihovi nasljednici¹²⁷) sudjelovali u oba postupka, pri čemu nije važno jesu li sudjelovali u istoj ulozi u oba postupka.¹²⁸

Postojanje nepomirljive odluke (u teoriji) sprječava se odredbom o litispendenciji (čl. 17. Uredbi o imovinskim režimima i Uredbe o nasljeđivanju) i odredbom o povezanim postupcima (čl. 18. Uredbi o imovinskim režimima i Uredbe o nasljeđivanju¹²⁹) koji sprječavaju paralelne postupke glede istih ili sličnih predmeta. Ali u praksi se može dogoditi da sudovi (zbog različitih razloga, na primjer zato što hotimice ignoriraju postupke u tijeku u nekoj drugoj državi ili nisu svjesni takvih postupaka, ili zato što ocjenjuju da postupci nisu isti ili slični) ne slijede ova pravila te se u državi članic podnosi prijedlog za priznanje ili stvarno priznanje nepomirljivih odluka.¹³⁰ To se može dogoditi i u situaciji odluke s nepomirljivim učincima donesene u trećoj državi¹³¹ (toč. (d)) ili u slučaju odluke s nepomirljivim učincima koja materijalno ne ulaze u odnosno područje primjene razmatranih uredbi.¹³² U tom slučaju, pravila o litispendenciji i poveznim postupcima prema tri razmatrane uredbe, ne primjenjuju se, što povećava vjerojatnost donošenja odluke s nepomirljivim učincima. Bilo koji akt koji je u skladu s čl. 3. u sve tri razmatrane uredbe označen kao „odluka“ može biti nepomirljiv. Odluka je definirana kao „svaka odluka u stvari bračnoimovinskog režima koju je donio sud države članice, bez obzira na naziv te odluke, uključujući odluku službenika suda o utvrđivanju troškova ili izdataka”.

¹²⁶ Razmatrane uredbe, kao i Uredba Bruxelles I i Uredba Bruxelles I *bis*, sadrže izraz „osim ako tuženik nije započeo postupak za pobijanje odluke kada je za to imao mogućnost“. SEU je protumačio izraz „kada je za to imao mogućnost“ određen Uredbom Bruxelles I, u smislu da je „tuženik mogao uložiti pravni lijek protiv presude zbog ogluhe samo ako mu je dostavljena na vrijeme i upoznat je snjezinim sadržajem tako da se mogao braniti na sudu u državi podrijetla”.

¹²⁷ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 164.

¹²⁸ A. Dickinson i E. Lein (ur.), bilj. 105, 470.

¹²⁹ Čl. 8. st. 3. razmatranih uredbi propisuje da, za potrebe toga članka, „smatra se da su postupci povezani kada su međusobno tako blisko povezani da se zajedničko postupanje i odlučivanje u vezi s njima čini svrhovitim kako bi se izbjegla opasnost proturječnih odluka u odvojenim postupcima“.

¹³⁰ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 162., naglašava da je opasnost od odluka s nepomirljivim učincima još veća u Uredbama o imovinskim režimima jer one, za razliku od Uredbe o nasljeđivanju, dopuštaju alternativne nadležnosti.

¹³¹ Odredbe Uredbi o imovinskim režimima ili Uredbe o nasljeđivanju ne primjenjuju se na priznanje i ovrhu odluka iz trećih država; umjesto toga, nacionalna pravila međunarodnog privatnog prava primjenjuju se u nedostatku drugih pravila.

¹³² S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 919.; U. Bergquist i dr., bilj. 72, 201.; U. Bergquist u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 163.

Razlozi nepriznavanja prema toč. (c) ili (d) zahtijevaju da odluke budu nepomirljive. Ali utvrđivanje kada su odluke nepomirljive nije jednostavno. Potrebno je ispitati učinke odluka u svakom konkretnom predmetu. SEU je dao smjernice u svojoj sudskoj praksi presudivši da su odluke nepomirljive ako povlače za sobom pravne posljedice koje se međusobno isključuju, ali ne moraju nužno uključivati isti pravni problem.¹³³ Za utvrđivanje nepomirljivosti, okolnosti koje se tiču dopuštenosti i postupka nisu relevantne.¹³⁴ Umjesto toga, potrebno je usporediti učinke obje odluke, što sud čini u državi u kojoj se traži priznanje kad ispituje postoje li razlozi za nepriznavanje. Kao što je slučaj sa svim ostalim razlozima, tuženik se mora sam pozivati na razloge prema toč. (c) i (d). Ako to propusti učiniti, nepomirljivost se neće ispitivati i odluke s nepomirljivim učincima priznat će se u državi u kojoj se traži priznanje. Ako sud utvrdi da su odluke nepomirljive, potrebno je odbiti priznanje jedne od odluka.¹³⁵ Međutim, razlozi iz točaka (c) i (d) razlikuju se u određivanju koja se od odluka ne smije priznati.

1. Točka (C)

Čl. 37. toč. (c) Uredbi o imovinskim režimima i čl. 40. toč. (c) Uredbe o nasljeđivanju propisuju da se odluka ne priznaje ako je nepomirljiva s odlukom donesenom u postupcima između istih stranaka u državi članici u kojoj se traži priznanje. Ova odredba daje prednost odluci donesenoj u državi članici u kojoj se traži priznanje, pri čemu uredbe ne pretpostavljaju da bi „domaća“ odluka trebala biti ranija nego „strana“ odluka. Iz toga bi trebalo slijediti da „domaća“ odluka ima prednost čak i ako je postupak pokrenut kasnije i/ili je donesena kasnije od „strane“ odluke čije se priznanje odbija. Prema tome, prednost ima odluka donesena u „domaćem“ postupku, koji bi se trebao prekinuti zbog litispendencije, a sud se oglasiti nenadležnim. Međutim, postavlja se pitanje učinka takve nepomirljive „domaće“ odluke, ako „domaća“ odluka još nije donesena u trenutku kada je strana odluka priznata i ovršena. Strana se odluka (prema odredbama svih razmatranih uredbi) automatski priznaje i proglašava ovršivom i ne može biti podvrgnuta razlozima nepriznavanja iz toč. (c), jer „domaća“ odluka još ne postoji. Neki pravni teoretičari smatraju da u tom slučaju „domaća“ odluka nema utjecaja na inozemnu odluku,¹³⁶ no suprotan se zaključak može donijeti temeljem odluke SEU u predmetu *Hoffman*.¹³⁷ Iz te presude proizlazi da strana odluka ostaje na snazi u državi članici dok ili ako se tamo ne donese odluka s nepomirljivim učinkom. U slučaju da je donesena „domaća“ odluka čiji su učinci nepomirljivi sa stranom odlukom, potonja ne može imati nikakvog učinka u državi podrijetla.¹³⁸

Drugo pitanje koje se postavlja je može li „domaća“ odluka donesena u državi u kojoj se traži priznanje, predstavljati prepreku priznanju odluke u slučaju da u vrijeme priznanja „strane“ odluke još nije pravomoćna jer je još uvijek podložna korištenim ili potencijalnim pravnim

¹³³ SEU u predmetu 145/86 *Horst Ludwig Martin Hoffmann protiv Adelheid Krieg* [1988] ECR 00645, para. 22.

¹³⁴ Predmet C-80/00 *Italian Leather Sp.A protiv WECO Polstermöbel GmbH & Co.* [2002] ECR 342.

¹³⁵ Predmet C-80/00 *Italian Leather Sp.A protiv WECO Polstermöbel GmbH & Co.* [2002] ECR 342.

¹³⁶ S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 926.

¹³⁷ Predmet 145/86 *Horst Ludwig Martin Hoffmann protiv Adelheid Krieg* [1988] ECR 00645, para. 18.

¹³⁸ Zbog toga se postavlja se pitanje kako i kada se razlozi za nepriznavanje pod toč. (c) trebaju razmatrati. Stranka ima ograničeno vrijeme za podnošenje pravnog lijeka pozivajući se na ove razloge na temelju čl. 49. Uredbi o imovinskim režimima i čl. 50. Uredbe o nasljeđivanju, ali zbog nepostojanja domaće odluke neće biti u mogućnosti to učiniti u određenom roku. Za neka od pitanja koja se tiču vremenskog učinka razloga iz toč. (c) vidi A. Dickinson i dr. (ur.), bilj. 105, 471.

lijeakovima.¹³⁹ To je zato što ti pravni lijekovi mogu izmijeniti „domaću“ odluku do te mjere da više ne predstavljaju prepreku učincima strane odluke. Neki pravni teoretičari tvrde da, kako bi pozivanje na razlog nepriznavanja bilo uspješno, „domaća“ odluka mora biti pravomoćna,¹⁴⁰ dok neki smatraju da sud od kojeg se traži priznanje samostalno odlučuje hoće li u konkretnom slučaju razmotriti nepravomoćnu odluku.¹⁴¹

Za primjenu razloga nepriznavanja pod toč. (c) važno je da su odluke bitno nepomirljive, ali za razliku od toč. (d), predmeti ne moraju biti isti.

2. Točka (D)

U toč. (d) propisano je da se odluka ne priznaje ako je nepomirljiva s ranijom odlukom donesenom u drugoj državi članici ili u trećoj državi koja uključuje isti predmet spora i između istih stranaka, pod uvjetom da ranija odluka ispunjava potrebne uvjete za priznanje u državi članici u kojoj se traži priznanje. Primjena ovih razloga zahtijeva da je odluka čije se priznanje odbija podvrgnuta odredbama razmatranih uredbi, ali to nije potrebno za raniju odluku koja u državi članici u kojoj se traži priznanje ispunjava uvjet za priznanje prema drugim pravilima. Prema tome, u nedostatku drugih pravila (npr. bilateralnog sporazuma o priznanju i ovršivosti između države u kojoj je odluka donesena i države u kojoj se traži priznanje konkretne „strane“ odluke), odluka donesena u trećoj državi koja udovoljava uvjetima za priznanje prema međunarodnom privatnom pravu države članice u kojoj se traži priznanje može imati takvu prednost. U tom kontekstu, treća država znači ne samo državu koje nije članica EU, već i državu članicu EU koja ne sudjeluje u pojačanoj suradnji u pogledu Uredbi o imovinskim režimima. Za razliku od razloga nepriznavanja iz toč. (c), prednost se daje ranijoj odluci, bez obzira u kojoj je državi donesena i bez obzira na to koja će se pravila primijeniti na priznanje ili proglašenje ovršivosti. Relevantno je samo ispunjava li ta odluka uvjet za priznanje u državi članici u kojoj se traži priznanje. Važno je, međutim, na koji se način odluka određuje kao ranija, na što značajno utječu različite metode priznanja odluka u različitim državama članicama u kojima je odluka donesena. Trenutak donošenja i trenutak priznanja strane odluke u državi u kojoj se traži priznanje moguća su rješenja u određivanju ovog vremenskog okvira.¹⁴²

U primjeni ovih razloga za nepriznavanje, važno je i da obje odluke uključuju isti predmet spora i – baš kao i u razlogu iz toč. (c) – da su donesene između istih stranaka.

V. Poštovanje temeljnih prava i načela

Uredbe o imovinskim režimima, kao najnovije uredbe EU u širokom području obiteljskog prava, propisuju novu odredbu koja nije sadržana u ranijim propisima, odnosno Uredbi o nasljeđivanju, Uredbi Bruxelles I, Uredbi Bruxelles I *bis*, Uredbi Vijeća (EZ) br. 2003/2201 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i ovrši sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan

¹³⁹ U. Bergquist i dr., bilj. 3, 164.

¹⁴⁰ U. Bergquist i dr., bilj. 72, 201.

¹⁴¹ S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 920.

¹⁴² O pojedinostima vidi U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 165.; U. Bergquist i dr., bilj. 72, 203.; S. Francq, u U. Magnus i P. Mankowski (ur.), bilj. 85, 927.; A. Dickinson i E. Lein (ur.), bilj. 105, 473.

snage Uredba (EZ) br. 1347/2000¹⁴³ (tj. Uredbi Bruxelles II *bis*) i Uredbi Vijeća (EZ) br. 4/2009 od 18. prosinca 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i ovrši sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja.¹⁴⁴ Odnosnom odredbom je propisano da sudovi i druga nadležna tijela u državama članicama primjenjuju čl. 37. Uredbe o imovinskim režimima, u kojima su navedeni razlozi nepriznavanja, poštujući temeljna prava i načela priznata u Povelji o temeljnim pravima Europske unije¹⁴⁵ (dalje u tekstu: Povelja),¹⁴⁶ posebice njezin čl. 21. Ova odredba definira načelo zabrane diskriminacije i poziva se na sličan princip sadržan u čl. 18. i 19. Ugovora o funkcioniranju Europske unije¹⁴⁷ (dalje u tekstu: UFEU) i čl. 14. Europske konvencije o ljudskim pravima (dalje u tekstu: EKLJP).¹⁴⁸

U čl. 21. st. 1. Povelje navodi se: “Zabranjuje se svaka diskriminacija na bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja kože, etničko ili socijalno podrijetlo, genetske osobine, jezik, religija ili uvjerenje, političko ili bilo kakvo drugo mišljenje, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje, invaliditet, dob ili spolna orijentacija”. U ovom stavku Povelja određuje širok raspon osnova na kojima je zabranjeno diskriminiranje, dok ih engleska inačica navodi kao primjere.¹⁴⁹ U praksi se najčešće zabranjuje diskriminacija na osnovi spola, koja je ujedno i najstarija takva osnova zabrane diskriminacije,¹⁵⁰ a za područja koja su obuhvaćena Uredbama o imovinskim režimima diskriminacija na temelju religije i seksualne orijentacije postat će relevantna i u okviru čl. 38. U čl. 21. st. 2. Povelje stoji: “Unutar područja primjene Ugovora i ne dovodeći u pitanje bilo koju njihovu posebnu odredbu, zabranjena je svaka diskriminacija na temelju državljanstva.”

Neovisno od ostalih osnova diskriminacije navedenih u čl. 21. st. 1. i 2. Povelje zabranjuje diskriminaciju na temelju državljanstva.¹⁵¹ To mu pridaje posebnu težinu, što je i logično imajući u vidu da je slobodno kretanje osoba jedno od temeljnih načela osnivačkih ugovora.¹⁵² Međutim, s obzirom na bit bračnoimovinskih režima i imovinskih posljedica

¹⁴³ [2003] SL L 338.

¹⁴⁴ [2009] SL L 7/1.

¹⁴⁵ [2010] SL C 83/389.

¹⁴⁶ Poštovanje temeljnih prava i načela priznatih u Povelji prilikom primjene obje uredbe određeno je recitalom 73. Uredbe 2016/1103 i recitalom 71. Uredbe 2016/1104.

¹⁴⁷ [2012] SL C 326. Čl. 19. UFEU glasi: „1. Ne dovodeći u pitanje ostale odredbe Ugovora, Vijeće može u okviru nadležnosti koje su Ugovorima dodijeljene Uniji, odlučujući jednoglasno u skladu s posebnim zakonodavnim postupkom i uz prethodnu suglasnost Europskog parlamenta, poduzeti odgovarajuće radnje radi suzbijanja diskriminacije na temelju spola, rasnog ili etničkog podrijetla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije. 2. Odstupajući od stavka 1., Europski parlament i Vijeće odlučujući u skladu s redovnim zakonodavnim postupkom mogu usvojiti temeljna načela za poticajne mjere Unije, isključujući svako usklađivanje zakona i propisa država članica, da bi poduprli djelovanje država članica u ostvarivanju ciljeva iz stavka 1.”

¹⁴⁸ EKLJP je dostupan na www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=1. U čl. 14. se navodi: “Zabrana diskriminacije – Uživane prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.”

¹⁴⁹ Engleska inačica sadrži pojam “such as” prije nabrojavanja okolnosti.

¹⁵⁰ Vidi primjerice, Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena od 18. prosinca 1979., koju su ratificirale sve države članice EU.

¹⁵¹ U. Bergquist i dr., bilj. 3, 170. Pravna teorija upozorava da Povelja zabranjuje diskriminaciju na osnovi državljanstva samo općenito, pri čemu zabrana nije ograničena samo na državljane EU. Međutim, sudska praksa SEU ukazuje da zaštita od diskriminacije na temelju državljanstva ne obuhvaća državljane trećih država.

¹⁵² Čl. 18. UFEU glasi: “1. Unutar područja primjene Ugovora i ne dovodeći u pitanje bilo koju njihovu posebnu odredbu, zabranjena je svaka diskriminacija na temelju državljanstva. 2. Odlučujući u skladu s redovnim zakonodavnim postupkom, Europski parlament i Vijeće mogu donijeti pravila za zabranu takve

registriranih partnerstava, ne očekuje se da će se primjeri diskriminacije na temelju državljanstva pojaviti u primjeni Uredbi o imovinskim režimima. Također je važno istaknuti da se zabranom diskriminacije na temelju državljanstva štite državljani svih država članica EU, a ne samo državljani država članica koji su se pridružili pojačanoj suradnji u okviru koje su obje uredbe usvojene.¹⁵³

Kao što je propisano Uredbama o imovinskim režimima, sudovi i druga nadležna tijela moraju poštovati načelo nediskriminacije kada ispituju postoje li razlozi za nepriznavanje. To podrazumijeva da je potrebno usko tumačiti osnove nepriznavanja.¹⁵⁴ Iako se čl. 38. obje uredbe pozivaju na Povelju, a posebno na zabranu diskriminacije, u ispitivanju svih razloga nepriznavanja strane odluke, ova odredba ima posebno važnu ulogu u pogledu javnog poretka kao razloga nepriznavanja budući da su drugi razlozi određeni preciznije od razloga javnog poretka. To također proizlazi iz recitala sve tri razmatrane uredbe. Kao što je već spomenuto, samo Uredbe o imovinskim režimima izričito upućuju na Povelju. Unatoč tomu, zabrana diskriminacije spominje se i u Uredbi o nasljeđivanju. Naime, u uvodnim odredbama, sve tri uredbe zabranjuju sudovima i drugim nadležnim tijelima da primjenjuju javni poredak za obijanje priznanja ili ovrhe odluke, javne isprave ili sudske nagodbe iz druge države članice kada bi to bilo u suprotnosti s Poveljom, a posebno njezinim čl. 21. o načelu nediskriminacije.¹⁵⁵

diskriminacije.”. Dok EKLJP ne sadrži državljanstvo među osnovama diskriminacije, ESLJP ga navodi u svojoj praski. Vidi, primjerice, predmete ESLJP, *Gaygusuz protiv Austrije*, zahtjev br. 17371/90, presuda od 16. rujna 1996.; ESLJP, *Kona Poirrez protiv Francuske*, zahtjev br. 40892/98, presuda od 30. rujna 2003.; ESLJP, *Andrejeva protiv Latvije*, zahtjev br. 55707/00, presuda od 18. veljače 2009.

¹⁵³ U. Bergquist, u U. Bergquist i dr., bilj. 3, 170.

¹⁵⁴ F. Dougan, ‘Nova evropska pravila o pristojnosti, pravu, ki se uporablja ter priznavanju in izvrševanju odločb na področju premoženjskih razmerij mednarodnih parov (New European rules on jurisdiction, applicable law, and recognition and enforcement of decisions in international matrimonial property relations)’, u A. Galić i J. Kramberger Škerl (ur.), *Liber amicorum Dragica Wedam Lukić* (Ljubljana: Pravna fakulteta, 2019.) 245.

¹⁵⁵ Recital 54. Uredbe 2016/1103, recital 53. Uredbe 2016/1104 i recital 58. Uredbe o nasljeđivanju.

Izvori i bibliografija

- G.G. Aizpurua, *Una proposta dottrinale di riforma del sistema successorio nel Codice civile spagnolo*, u S. Scola i dr. (ur.), *Casi controversi in materia di diritto delle successioni, Volume II, Esperienze straniere* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.)
- B. Akkermans, *The principle of numerus clausus in European property law* (Antwerp-Oxford Intersentia, 2008.)
- J.G. Almeida, 'Breves considerações sobre o conceito de Estado-Membro nos regulamentos em matéria de regimes matrimoniais e de efeitos patrimoniais das parcerias registadas' *Revista do Centro de Estudos Judiciários* (2016.)
- J.I. Alonso Pérez, *Studio giuridico canonico della convivenza non matrimoniale unioni civili, convivenze registrate, unioni di fatto* (Roma Aracne 2012.)
- A. Alpini, *Diritto italo-europeo e principi identificativi* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2018.)
- S. Álvarez González, '¿Matrimonio entre personas del mismo sexo para toda la ue? A propósito de las conclusiones del Abogado General en el Asunto Coman' *La Ley Unión Europea* (2018.)
- J.A. Amaral, *Direito da Família e das Sucessões* (Almedina, Coimbra, 2018.)
- F. Angelini, *Ordine pubblico e integrazione costituzionale europea. I principi fondamentali nelle relazioni interordinamentali* (Padova Dipartimento di diritto dell'economia dell'Università degli studi di Roma La Sapienza, Cedam, 2007.)
- S. Atrey, 'Illuminating the CJEU's Blind Spot of Intersectional Discrimination in Parris v Trinity College Dublin' *Industrial Law Journal* (2018.)
- L. Augytė-Kamarauskienė, *Paveldėjimo Teisė. VŠĮ studija 'Versus'* (Vilnius 2018.)
- T. Auletta, 'Autonomia privata e comunione fra coniugi' *La Nuova Giurisprudenza Civile Commentata* (2012.)
- C. Azcárraga Monzonís, *Sucesiones Internacionales. Determinación de la norma aplicable* (Spain Tirant lo Blanch, 2008.)
- R. Baratta, 'Riconoscimento dello stato personale e familiare straniero una prospettiva basata sui diritti' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2016.)
- V.S. Bariatti i I. Viarengo, 'I rapporti patrimoniali tra coniugi nel diritto internazionale privato comunitario' *Rivista diritto internazionale privato e processuale* (2007.)
- J. Basedow, 'Escape clauses', u J. Basedow i dr. (ur.), *Encyclopedia of Private International Law*, vol. 1, (Cheltenham, Northampton Edward Elgar, 2017.)
- I.F. Baxter, 'Recognition of Status in Family Law. A Proposal for Simplification' *Canadian Bar Review* (1961.)
- P. Beaumont i dr. (ur.), *Cross-Border Litigation in Europe* (Hart 2017.)
- A.C. Belío, 'Claves del futuro Reglamento europeo sobre Regímenes Económicos Matrimoniales entrada en vigor y ámbitos de aplicación' *Diario La Ley* (2018.)
- G.A. Benacchio i F. Casucci, *Temi e Istituti di Diritto Privato dell'Unione Europea*, (Torino Giappichelli, 2017.)

- C. Benanti, 'Il certificato successorio europeo ragioni, disciplina e conseguenze della sua applicazione nell'ordinamento italiano' *La nuova giurisprudenza civile commentata* (2014.)
- M.T. Bendito Cañizares, 'Comienza la apuesta europea por la armonización en las sucesiones transfronterizas' *España Revista Crítica de Derecho Inmobiliario* (2015.)
- U. Bergquist i dr., *EU-Regulation on Succession and Wills, Commentary* (Köln O. Schmidt, 2015.)
- U. Bergquist et al, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property* (Oxford University Press, 2019.)
- G. Biagioni, 'Alcuni caratteri generali del *forum necessitatis* nello spazio giuridico europeo' *Cuadernos de derecho transnacional* (2012.) available at <https://e-revistas.uc3m.es/index.php/CDT/article/view/1462>
- G. Biagioni, 'Unioni same-sex e diritto internazionale privato il nuovo quadro normativo dopo il d.lgs. n. 7/2017' *Rivista di diritto internazionale* (2017.)
- C.M. Bianca, 'Certificato successorio europeo il notaio quale autorità di rilascio' *Vita notarile* (2015.)
- K. Boele-Woelki, 'Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-Marital Cohabitation in Europe Conflict of Laws' *Louisiana Law Review* (2000.)
- K. Boele-Woelki i dr., *Principles of European Family Law Regarding Property Relations between Spouses* (Cambridge-Antwerp-Portland Intersentia, 2013.)
- K. Boele-Woelki i dr., *Family Law and Culture in Europe* (Cambridge-Antwerp-Portland Intersentia, 2014.)
- M. Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt* (StockholmNorstedts Juridik, 2008.)
- V. Bonanno, 'Patrimonial regimes and de facto cohabitation in European and Italian law', u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), *Case studies and best practices analysis to enhance EU family and succession law. Working paper* (Camerino *Quaderni degli Annali della facoltà giuridica dell'Università di Camerino*, 2019.)
- A. Bonomi, *Le droit des successions en Europe Actes du colloque de Lausanne du 21 février 2003* (Genève Librairie Droz 2003.)
- A. Bonomi, 'Successions internationales conflits de lois et des juridictions' *Recueil des cours* (2010.)
- A. Bonomi i P. Wautelet, *Il regolamento europeo sulle successioni* (Milano Giuffrè, 2015.)
- A. Bonomi i P. Wautelet, *Le droit européen des successions* (Luxemburg Bruylant, 2016.)
- A. Bonomi, 'Succession' *Encyclopedia of Private International Law* (Cheltenham Edward Elgar, 2017.)
- J.C. Brady, *Succession Law in Ireland* (Bloomsbury Professional, 1995.)
- P. Bříza i dr., *Zákon o mezinárodním právu soukromém komentář*, Private International Law Act Commentary (Plzeň C. H. Beck, 2014.)
- M. Broberg, 'The Registered Partnership for Same-sex Couples in Denmark' *Child and Family Law Quarterly* (1996.)
- M. Brosch, *Rechtswahl und Gerichtsstandsvereinbarung im internationalen Familien- und Erbrecht der EU* (Tübingen Mohr Siebeck, 2019.)

- P. Bruno, 'I Regolamenti UE n. 1103/16 e n. 1104/16 sui regimi di famiglia struttura, ambito di applicazione, competenza giurisdizionale, riconoscimento ed esecuzione delle decisioni', available at *www.distretto.torino.giustizia.it*
- P. Bruno, *Le controversie familiari nell'Unione Europea. Regole, fattispecie, risposte* (Milano Giuffrè, 2018.)
- P. Bruno, 'I Regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate. Commento ai Regolamenti (UE) 24 giugno 2016, nn. 1103 e 1104 applicabili dal 29 gennaio 2019' (Milano Giuffrè, 2019.)
- D. Bureau e H. Watt, *Droit international privé* (Paris PUF, 2007.)
- R. Cafari Panico, 'Forum necessitatis. Judicial Discretion in the Exercise of Jurisdiction', u F. Pocar e dr., *Recasting Brussels I* (Padova, 2012.)
- E. Calò, 'Variazioni sulla *professio iuris* nei regimi patrimoniali delle famiglie' *Rivista del Notariato* (2017.)
- A.L. Calvo Caravaca e J. Carrascosa González, *Derecho Internacional Privado* (Granada, Comares, 2018.)
- A.L. Calvo Caravaca e dr., *The EU Succession Regulation A Commentary* (Cambridge Cambridge University Press, 2016.)
- A. Campanini, 'Famiglia o famiglie nel terzo millennio, u Alternativas' *Cuadernos de Trabajo Social* (2004.)
- C. Campiglio, 'Legge di diritto internazionale privato e regolamenti europei tecniche di integrazione' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2018.)
- G. Capozzi, *Successioni e donazioni* (Milano Giuffrè, 2015.)
- J. Carrascosa González, 'Reglamento sucesorio europeo y residencia habitual del causante' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2016.)
- P. Carrión García De Parada, 'Nuevos reglamentos europeos sobre regímenes matrimoniales y sobre efectos patrimoniales de las uniones registradas' *Revista El Notario del Siglo XXI* (2019.)
- M.J. Cazorla González, 'Ley aplicable al régimen económico matrimonial después de la disolución del matrimonio tras la entrada en vigor del Reglamento UE 2016/1104' *International Journal of Doctrine and Jurisprudence* (2019.)
- G. Chiappetta, 'La «semplificazione» della crisi familiare dall'autorità all'autonomia', u P. Perlingieri e S. Giova (ur.), *Comunioni di vita e familiari tra libertà, sussidiarietà e inderogabilità*, (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.)
- G. Christandl, 'La recente riforma del diritto delle successioni in Austria principi normativi e problemi' *Rivista di diritto civile* (2017.)
- A. Ciatti, 'La successione dello Stato', u R. Calvo e G. Perlingieri (ur.), *Diritto delle successioni e delle donazioni* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2013.)
- A. Ciatti Càimi, 'La tutela degli acquirenti di beni ereditari e il certificato successorio europeo', u *XI Convegno Nazionale Sisdic - Libertà di disporre e pianificazione ereditaria* (Napoli Edizione Scientifiche Italiane, 2017.)
- N. Cipriani 'Rapporti patrimoniali tra coniugi, norme di conflitto e variabilità della legge applicabile' *Rassegna di diritto civile* (2019.)

- R. Clerici, 'Alcune considerazioni sull'eventuale ampliamento del ruolo della residenza abituale nel sistema italiano di diritto internazionale privato', u C. Campiglio (ur.), *Un nuovo diritto internazionale privato* (Milano Cedam, 2019.)
- G.V. Colonna, 'Il Regolamento europeo sui regimi patrimoniali tra coniugi' *Notariato* (2019.)
- C. Consolo, 'Profili processuali del Reg. UE 650/2012 sulle successioni transnazionali il coordinamento tra le giurisdizioni' *Rivista di diritto processuale civile* (2018.)
- E. Cooke i dr., *Community of property: A regime for England and Wales* (London The Nuffield Foundation – Policy Press, 2006.)
- P. Corder i M. G. Cubeddu Wiedemann, *I decreti attuativi sulle unioni civili* (Milano Wolters Kluwers, 2017.)
- M. Császár, 'A házassági vagyoni jogi szerződés nemzetközi magánjogi vonatkozásai – jogesetelemzés', u Széchenyi István Egyetem i dr. (ur.), *Az európai jog és a nemzetközi magánjog aktuális kérdései* (Győr, 2016.)
- Z. Csehi, 'The Law of Succession in Hungary', u M. Anderson i dr. (ur.), *The Law of Succession Testamentary Freedom European Perspectives* (CSIC Press, 2011.)
- M.G. Cubeddu, *The Optional Matrimonial Property Regime. The Franco-German Community of Accrued Gains* (Cambridge Intersentia, 2014.)
- M. Czepelak, 'Would We Like to Have a European Code of Private International Law?' *European Review of Private Law* (2010.)
- E. Dagilyte, 'The Promised Land of Milk and Honey? From EU Citizens to Third-Country Nationals after Brexit', u S. Mantu i dr. (ur.), *EU Citizenship and Free Movement Rights* (Leiden Brill Academic Publishers, 2020.)
- D. Damascelli, *Diritto internazionale privato delle successioni a causa di morte* (Milano Giuffrè, 2012.)
- D. Damascelli, 'Brevi note sull'efficacia probatoria del certificato successorio europeo riguardante la successione di un soggetto coniugato o legato da unione non matrimoniale' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2017.)
- D. Damascelli, 'La legge applicabile ai rapporti patrimoniali tra coniugi, uniti civilmente e conviventi di fatto nel diritto internazionale privato italiano ed europeo' *Rivista di diritto internazionale* (2017.)
- D. Damascelli, 'Applicable law, jurisdiction, and recognition of decision in matters relating to property regimes of spouses and partners in European and Italian private International law' *Trust & Trustees* (2019.)
- D. Damascelli, 'Le nuove famiglie nella dimensione internazionale', u A. Albanese, *Le nuove famiglie unioni civili, convivenze, famiglie ricostruite* (Pisa Pacini Giuridica, 2019.)
- M. Darmanin, 'Gender equality in Malta a Southern European perspective' *Scottish Affairs* (2006.)
- A. Davì, 'Introduction', u A.L. Calvo Caravaca i dr. (ur.), *The EU Succession Regulation A Commentary*, (Cambridge Cambridge University Press, 2016.)
- F. Deana, 'Cross-border continuity of family status and public policy concerns in the European Union' *Diritto Pubblico Comparato ed Europeo* (2019.)
- G. Debernardi, *Le règlement européen sur les successions et nouvelles perspectives pour les systèmes juridiques nationaux* (Université Côte d'Azur, 2017.)

- J. De Boer i dr., *Huwelijk, geregistreerd partnerschap en ongehuwd samenleven* (Marriage, registered partnership and unmarried cohabitation) (Deventer Wolters Kluwer 2016.)
- P. De Cesari, *Autonomia della volontà e legge regolatrice delle successioni* (Padova Giuffrè, 2001.)
- S. De Simone, 'Taxonomical Table Related to Models of Couple in the European Union', u R. Garetto (ur.), *Report on Collecting Data. Methodological and Taxonomical Analysis* (Torino PSEFS/IgiTo, 2019.)
- N. Dethloff, *Familienrecht* (Munich Beck, 2018.)
- A. Dickinson i dr., *The Brussels I Regulation in Recast* (Oxford Oxford University Press, 2015.)
- I. Dikovska, 'Can a Choice-of-Court Agreement Included in a Marriage Contract Meet the Requirements of both EU Succession and Matrimonial Property Regulations?' *Croatian Yearbook of European Law and Policy* (2019.)
- R. Di Meo, 'Il diritto europeo e il divorzio privato islamico' *Il Foro italiano* (2018.)
- J. Dolžan i C. Rudolf, 'Uredba o dedovanju v teoriji in praksi?' *Pravosodni bilten* (2017.)
- P. Domínguez Lozano, 'Las uniones de personas del mismo sexo las opciones de regulación y sus implicaciones jurídicas' *Derecho privado y Constitución* (2006.)
- P. Donati, *Manuale di sociologia della famiglia* (Bari Laterza, 2006.)
- F. Dougan, 'Matrimonial property and succession – The interplay of the matrimonial property regimes regulation and succession regulation', u J. Kramberger Škerl i dr. (ur.), *Case studies and best practices analysis to enhance EU family and succession law. Working paper*, u *Quaderni degli Annali della facoltà giuridica dell'Università di Camerino* (Camerino Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.)
- F. Dougan, 'Nova evropska pravila o pristoynosti, pravu, ki se uporablja ter priznavanju in izvrševanju odločb na področju premoženjskih razmerij mednarodnih parov', u J. Kramberger Škerl i A. Galič (ur.), *Liber amicorum Dragica Wedam Lukić* (Faculty of Law, University of Ljubljana, 2019.)
- C. Draghici, 'Equal Marriage, Unequal Civil Partnership A Bizarre Case of Discrimination in Europe' *Child and Family Law Quarterly* (2017.)
- G. Droz, 'Les nouvelles règles de conflits françaises en matière de régimes matrimoniaux' *Revue critique de droit international privé* (1992.)
- T. Dumont i H. Hooyberghs, 'Reform of Belgian inheritance law a summary of the main changes' *Trusts & Trustees* (2017.)
- B. Dutoit, *Perspectives comparatives sur la succession ab intestat*, u A. Bonomi (ur.), *Le droit des successions en Europe (Actes du colloque de Lausanne du 21 février 2003)*, (Genève 2003.)
- A. Dutta, 'The European Certificate of Succession A New European Instrument between Procedural and Substantive Law', *IJPL* (2015.)
- A. Dutta, 'Das neue internationale Güterrecht der Europäischen Union – ein Abriss der europäischen Güterrechtsverordnungen' *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht* (2016.)
- A. Dutta, 'Beyond Husband and Wife – New Couple Regimes and the European Property Regulations', u P. Šarčević i dr. (ur.), *Yearbook of Private International Law. Volume XIX - 2017/2018* (Köln Otto Schmidt, 2018.)
- C.A. Emilianides, *Family and Succession Law in Cyprus* (Hague Kluwer Law International, 2019.)
- C.A. Emilianides i S.L. Shaelou, *Private International Law in Cyprus* (The Hague Kluwer, 2015.)

- M.I. Espiñeira Soto, 'Regímenes económicos matrimoniales y efectos patrimoniales de las uniones registradas con repercusiones transfronterizas' *El Notario del Siglo XXI* (2020.)
- P. Fava, *Successioni e donazioni* (Milano Giuffrè, 2017.)
- H. Fenwick i A. Hayward 'Rejecting asymmetry of access to formal relationship statuses for same and different-sex couples at Strasbourg and domestically' *European human rights law review* (2017.)
- J.J. Forner Delagua, 'Jurisprudencia española y comunitaria de Derecho Internacional Privado' *Revista española de Derecho Internacional* (1998.)
- P. Franzina, 'Article 84- Entry into Force The EU Succession Regulation-A Commentary', A. L. Calvo Caravaca i dr. (ur.), *The EU Succession Regulation A Commentary*, (Cambridge Cambridge University Press, 2016.)
- T. Franzmann i Th. Schwerin, u R. Geimer, R. Schütze (ur.), *Europäische Erbrechtsverordnung* (Munich Beck, 2016.)
- A. Fuchs, 'The new EU Succession Regulation in a nutshell', *ERA Forum* (2015.)
- A. Fuchs i K. Boele Woelki, *Legal recognition of same sex couples in Europe* (Antwerp Intersentia, 2003.)
- Á Fuglinszky, 'Hungarian law and practice of civil partnerships with special regard to same-sex couples' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2017.)
- S. Fulli-Lemaire, 'Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Central Europe Steady Progress', u K. Boele-Woelki i A. Fuchs (ur.), *Same-Sex Relationships and Beyond Gender Matters in the EU* (Antwerpen Intersentia, 2017.)
- A. Fusaro, *Tendenze del diritto privato in prospettiva comparatistica* (Torino Giappichelli, 2017.)
- A. Fusaro, 'Linee evolutive del diritto successorio europeo' *Giustiziacivile.com* (2014.)
- L. Gaarb i J. Wood, *International Succession* (Oxford Oxford University Press, 2010.)
- C. Galea Borg, u L. Garb i J. Wood (ur.), *International Succession* (Oxford Oxford University Press, 2015.)
- R. Garetto, *Civil Partnerships the EU Framework for Cross-Border Couples and the Recent Legislative Reform in the UK* (SWS International Scientific Conference on Social Sciences, Conference Proceedings, 2019.)
- R. Garetto, 'Opposite-sex registered partnerships and recognition issues', u J. Kramberger Škerl, L. Ruggeri i F.G. Viterbo (ur.), *Case Studies and best practices analysis to enhance EU family and succession law. Working paper* (Camerino Quaderni degli Annali della facoltà giuridica dell'Università di Camerino, 2019.)
- R. Garetto, 'The Impact of Multicultural Issues on the Notion of «Family Member»' *Zbornik znanstvenih razprav* (2019.)
- M.P. Gasperini, 'Jurisdiction and Efficiency in Protection of Matrimonial Property Rights' *Zbornik znanstvenih razprav*, LXXIX (2019.)
- H. Gaudemet-Tallon, 'Les règles de compétence judiciaire dans le règlement européen sur les successions', u G. Khairallah i M. Revillard (ur.), *Droit européen des successions internationales Le règlement du 4 juillet 2012* (Paris Defrénois 2013.)
- N. Gavella i V. Belaj, *Nasljedno pravo* (Zagreb, Narodne novine 2008.)

- S. Georgios, 'Cyprus Family Jurisdiction Ratione Personae and Ratione Materiae' *Review of Family Law* (2011.)
- A. Goettel, *Podatkowoprawne skutki zawarcia i ustania małżeostwa* (Warsaw Wolters Kluwer, 2016.)
- C. Gonzales Beilfuss i dr., *Principles of European family law regarding property, maintenance and succession rights of couples in de facto unions* (Cambridge Intersentia, 2019.)
- A. Grammaticaki-Alexiou, *The Law of Succession*, u K. Kerameus i G. Kozyris (ur.), *Introduction to Greek Law*, (Kluwer Law International, 2008.)
- C. Grieco, 'The role of party autonomy under the regulations on matrimonial property regimes and property consequences of registered partnerships. Some remarks on the coordination between the legal regime established by the new regulations and other relevant instruments of European Private International Law' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2018.)
- U. Grušić i dr., *Cheshire, North & Fawcett Private International Law* (Oxford Oxford University Press, 2017.)
- H.R. Hahlo, 'A Note on Deferred Community of Gains: The Theory and the Practice', *McGill Law Journal*, available at <https://lawjournal.mcgill.ca/wp-content/uploads/pdf/2351473-hahlo.pdf>
- L. Hallik, 'Lahutatud abikaasa ülalpidamine Eestis. Võrdlus Euroopa perekonnaõiguse printsiipidega abielu lahutamise ja lahutatud abikaasa ülalpidamise kohta' *Juridica* (2006.)
- C. Hamilton i A. Perry, *Family Law in Europe* (Butterworths, 2002.)
- F. Hartwich, *Związki partnerskie* (Warsaw 2011.)
- A. Heyward, *The Future of Registered Partnerships – Family recognition Beyond Marriage?* (Cambridge Intersentia, 2017.)
- A. Hayward, 'Relationships between adults Marriage, Civil Partnerships, and Cohabitation', u R. Lamont (ur.), *Family Law* (Oxford Oxford University Press, 2018.)
- A. Hayward, 'Equal Civil Partnerships, Discrimination and the Indulgence of Time R (on the application of *Steinfeld and Keidan*) v Secretary of State for International Development' *Modern Law Review* (2019.).
- J. von Hein, 'Renvoi in European Private International Law', u S. Leible (ur.), *General Principles of European Private International Law* (Wolters Kluwer, 2016.)
- D. Hliez, *La réforme du divorce et de l'autorité parentale* (Luxembourg Legitech, 2019.)
- J.A. Hoogs, 'Divorce without Marriage Establishing a Uniform Dissolution Procedure for Domestic Partners through a Comparative Analysis of European and American Domestic Partner Laws' *Hastings Law Journal* (2002.)
- T. Hoško i B. Bolonja, 'Europska potvrda o nasljeđivanju - pravna priroda i učinci' *Hrvatska pravna revija* (2018.)
- J.L. Iglesias Buhigues, *Sucesiones internacionales. Comentarios al Reglamento (UE) 650/2012* (Valencia Tirant Lo Blanch, 2015.)
- L. Irinescu, 'Principles of the family law versus civil partnership From tradition to modernism' *Romanian Rev. Priv. L.* 186 (2018.)
- T. Ivanc i S. Kraljić, 'European Certificate of Succession - was There a Need for a European Intervention' *Annals Fac. L.U. Zenica* (2016.)

- T. Ivanc i dr., *Mednarodno zasebno pravo Evropske unije* (Ljubljana Uradni list, 2018.)
- K. Jaadla i M. Torga, 'Välisriigis sõlmitud samasooliste abielu ja kooselu tunnustamine Eestis' *Juridica* (2013.)
- M. Jänterä-Jareborg, 'Swedish National Report', answers to Question 14, Question 18 and Question 23, u K. Boele-Woelki i dr. (ur.), *European Family Law in Action, Grounds for Divorce*, (Oxford Intersentia, 2003.)
- N. Joubert, 'La dernière pierre (provisoire?) à l'édifice du droit international privé européen en matière familiale. Les règlements du 24 juin 2016 sur les régimes matrimoniaux et les effets patrimoniaux des partenariats enregistrés' *Revue critique de droit int. privé* (2017.)
- I.A. Juarez, 'Acuerdos prematrimoniales Ley aplicable y Derecho comparado' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2015.)
- F. Kerschner i K. Sagerer-Foric, *Familienrecht* (Verlag Österreich, 2013.)
- T. Konstantinos, *The right to marry and found a family, especially under the law of Cyprus, Melanges Offerts a Polys Modinos* (Paris, 1968.)
- R. Košir Skračič i L.J. Vodopija Čengid, *Evropska potvrda o nasljeđivanju*, (Javni bilježnik), available at http://www.hjk.hr/Portals/0/CasopisJB/JB%2044_final.pdf
- D. Krajcar, *Primjer primjene EU Uredbe o nasljeđivanju, Javni bilježnik* (2018.), available at http://www.hjk.hr/Portals/0/CasopisJB/JB%2044_final.pdf
- J. Kramberger Škerl, 'Evropeizacija javnega reda v mednarodnem zasebnem pravu', *Evropeization of public policy in private international law*, Pravni letopis (2008.)
- J. Kramberger Škerl i A. Vlahek, *Property and Trust Law in Slovenia* (Alphen aan den Rijn Wolters Kluwer, 2016.)
- J. Kramberger Škerl, *The recognition and enforcement of foreign judgments in Slovenia, National law and the Brussels I (recast) regulation*, 20 Yearbook of Private International Law (2018/2019.)
- B. Kresse i dr., *The EU Succession Regulation. A Commentary* (Cambridge Cambridge University Press, 2016.)
- T. Kruger, *Habitual Residence The Factors that Courts Consider*, u P. Beaumont i dr. (ur.), *Cross-Border Litigation in Europe* (Oxford – Portland, Oregon Hart Publishing, 2017.)
- I. Kull, 'Reform of Contract Law in Estonia Influences of Harmonisation of European' *Juridica international XIV* (2008.)
- I. Kunda, 'Novi međunarodnoprivatnopravni okvir imovine bračnih i registriranih partnera u Europskoj uniji polje primjene i nadležnost' *Hrvatska pravna revija* (2019.)
- P. Lagarde, 'Le certificat successoral européen dans l'ordre juridique français' *Contratto e impresa/Europa* (2015.)
- P. Lagarde, 'Règlements 2016/1103 et 1104 du 24 juin 2016 sur les régimes matrimoniaux et sur le régime patrimonial des partenariats enregistrés' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2016.)
- P. Lagarde, 'Applicable Law Articles 20-35', u U. Bergquist i dr. (ur.), *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property* (Oxford Oxford University Press, 2019.)
- M. La Manna, 'The echr grand chamber's judgment in the nait-liman case an unnecessary clarification of the reach of forum necessitatis jurisdiction?' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2019.)

- R. Lamont 'Habitual Residence and Brussels II-bis Developing Concepts for European Private International Family Law' *Journal of Private International Law* (2007.)
- L. Lenti, 'Prime note a margine del caso Oliari c. Italia' *Nuova Giurisprudenza Civile Commentata* (2015.)
- Y. Lequette, 'Le droit international privé de la famille à l'épreuve des conventions internationales', u *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, (Haya Martinus Nijhoff Publishers, 1995.)
- U. Liin, 'Pärandi üleminek pärijale vastuvõtusüsteem versus loobumissüsteem' *Juridica* (2003.)
- A. Limante i I. Kunda, 'Jurisdiction in Parental Responsibility Matters', u C. Honorati (ur.), *Jurisdiction in Matrimonial Matters, Parental Responsibility and International Abduction* (Torino – Berlin Giappichelli – Peter Lang, 2017.)
- A. López Azcona, 'La Europeización del derecho civil crónica de un proyecto inconcluso' *Actualidad Jurídica Iberoamericana* (2018.)
- U. Magnus i P. Mankowski (ur.), *Brussels Ibis Regulation* (Köln O. Schmidt, 2016.)
- E. Malagoli, 'Separazione e divorzio il Regolamento UE 1259/2010 del 20 dicembre 2010, per una cooperazione rafforzata nel settore della legge applicabile' *Contratto e impresa/Europa* (2011.)
- F. Mancini, 'Regimi patrimoniali della famiglia e prospettive di innovazione' *Rassegna di diritto civile* (2014.)
- C.A. Marcoz, 'Il Regolamento (UE) 650/2012 la determinazione della “residenza” e altri problemi', u *Eredità internazionali italiani con beni all'estero e stranieri con beni in Italia*, (Milano Consiglio Notarile, 2014.)
- D. Marín Consarnau, 'Las “uniones registradas” en España como beneficiarias del derecho de la UE A propósito de la Directiva 2004/38/CE y del Reglamento (UE) 2016/1104 - Spanish “registered partnerships” as beneficiaries of EU law according to the Directive 2004/38 (EC) and the Regulation (EU) 2016/1104' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2017.)
- S. Marino, 'Nuovi criteri interpretativi per la determinazione della giurisdizione in materia di responsabilità genitoriale la nozione di residenza abituale dei minori in una recente sentenza della Corte di giustizia CE' *Rivista di diritto processuale* (2010.)
- S. Marino, 'Strengthening the European Civil Judicial Cooperation: The Patrimonial Effects of Family Relationships' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2017.)
- F. Marongiu Buonaiuti, 'Article 5, Article 6 and Article 10', u A.L. Calvo Caravaca i dr. (ur.), *The EU Succession Regulation A Commentary*, (Cambridge Cambridge University Press, 2016.)
- C. Martínez de Aguirre Aldaz, 'Perspectivas sobre el «matrimonio» entre personas del mismo sexo', u C. Martínez de Aguirre Aldaz i P. de Pablo Contreras (ur.), *Constitución, derecho al matrimonio y uniones entre personas del mismo sexo* (Madrid Rialp, 2007.)
- D. Martiny, 'Die Kommissionsvorschläge für das internationale Ehegüterrecht sowie für das internationale Güterrecht eingetragener Partnerschaften', *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts* (2011.)
- M. Medina Ortega, 'The European Certificate of Succession' *Anuario Español de Derecho Internacional Privado* (2011.)
- M. Mellone, 'La nozione di residenza abituale e la sua interpretazione nelle norme di conflitto comunitarie' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2010.)

- H. Molnár, 'The Law of Succession in the New Hungarian Civil Code', u A. Menyhárd i E. Veress (ur.), *New Civil Codes in Hungary and Romania*, (Springer International Publishing, 2017.)
- F. Mosconi i C. Campiglio, 'Richiami interni alla legge di diritto internazionale privato e regolamenti comunitari il caso dei divorzi esteri' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2017.)
- H. Mota, *Os efeitos patrimoniais do casamento em Direito Internacional Privado em especial, o regime matrimonial primário* (Coimbra Coimbra Editora, 2012.)
- H. Mota, 'La protección de terceros en el Reglamento (UE) 2016/1103' (Protection of Third Parties in the Regulation (UE) 1103/2016.)' *Anuario Español De Derecho Internacional Privado* (2018.)
- R. M. Moura Ramos, *Os efeitos patrimoniais do casamento e das parcerias registadas no Direito Internacional Privado da União Europeia* (Boletim da Faculdade de Direito Universidade de Coimbra, 2017.)
- I. Murer, 'Exclusion of registered partners from adoption rights found to be discriminatory' *Vienna Journal on International Constitutional Law* (2015.)
- J. Nestor, *Introduction to Irish Family Law* (Dublin Gill & Macmillan, 2011.)
- L. Nielsen, 'Study on matrimonial property regimes and the property of unmarried couples in private international law and international law' *National Report Denmark, Jurisdiske Fakultete, Kobenhavens Universitet* (2003.)
- G. Nikolaidis, Article 1 Scope, u H. Pamboukis (ur.), *EU Succession Regulation no 650/2012 A Commentary* (Beck – Hart – Nomos, 2017.)
- R. Nobles i D. Schiff, *Law, Society and Community Socio-Legal Essays in Honour of Roger Cotterrell* (London Routledge, 2016.)
- G. Noto La Diega, 'The European approach to recognising, downgrading, and erasing same-sex marriage celebrated abroad', u F. Hamilton i G. Noto La Diega (ur.), *Same-Sex Relationships, Law and Social Change* (Oxon – New York Routledge, 2020.)
- C. Nourissat i M. Revillard, 'Règlements européens du 24 juin 2016 sur les régimes matrimoniaux et les effets patrimoniaux des partenariats enregistrés' *Issu de Defrénois Lextenso* (2016.)
- G. Oberto, 'La comunione legale nei suoi profili di diritto comparato, internazionale ed europeo' *Diritto di famiglia e delle persone* (2008.)
- G. Oberto, 'I rapporti patrimoniali nelle unioni civili e nelle convivenze di fatto', u M. Blasi i dr. (ur.), *La nuova regolamentazione delle unioni civili e delle convivenze – legge 20 maggio 2016, n. 76* (Torino Giappichelli, 2016.)
- A. Oliva Izquierdo i dr., *Los regímenes económicos matrimoniales del mundo* (Madrid Centro de Estudios, Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantil de España, 2017.)
- L. Olivero, 'Unioni civili e presunta licenza d'infedeltà' *Rivista Trimestrale di Diritto e Procedura Civile* (2017.)
- F. Padovini, *Il certificato successorio europeo*, u Liber amicorum per Dieter Henrich, II, Torino (2012.)
- F. Padovini, 'La revisione del codice civile semplificazione ereditaria e certificato successorio', available at civiltiitaliani.eu/images/notizie/atti_convegno_giugno_2019/Padovini_convegno_giugno_2019.pdf

- H. Pamboukis, *EU Succession Regulation no 650/2012 – A Commentary* (Nomiki Bibliothiki, C.H. Beck Hart, 2017.)
- G. Panopoulos, 'Proposition de Règlement du Conseil relatif à la compétence, la loi applicable, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière de régimes matrimoniaux. Reconnaissance, Force Exécutoire Et Exécution Full Faith i Credit, Comment et en quoi?' https://www.hiifl.gr/wp-content/uploads/03_Panopoulos.pdf 39-47 (2013.)
- F. Parente, 'I modelli familiari dopo la legge sulle unioni civili e sulle convivenze di fatto' *Rassegna di diritto civile* (2017.)
- S. Patti, 'I rapporti patrimoniali tra coniugi. Modelli europei a confronto', u G. Ferrando (ur.), *Il nuovo diritto di famiglia* (Bologna Zanichelli, 2008.)
- M. Pauknerová i dr., *Zákon o mezinárodním právu soukromém komentář*, Private International Law Act Commentary (Praha Wolters Kluwer, 2013.)
- B. Pavelková, *Slovakia (Family and succession law)*, Alphen aan den Rijn (Kluwer Law International, 2014.)
- P. Pavličić, *Numerus clausus* (Zagreb Mozaik knjiga, 1998.)
- P. Peiteado Mariscal, 'Competencia internacional por conexión en materia de régimen económico matrimonial y de efectos patrimoniales de uniones registradas. Relación entre los Reglamentos UE 2201/2003, 650/2012, 1103/2016 Y 1104/2016' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2017.)
- R. Pena Pires i dr., Emigração Portuguesa. Relatório Estatístico *Observatório da Emigração e Rede Migra*, CIES-IUL, ISCTE-IUL, (Lisboa, 2017.)
- L. Penasa, 'Gli accordi sulla giurisdizione a favore dei giudici di Stati terzi nel Regolamento Bruxelles I-bis' *Rivista di diritto processuale* (2020.)
- F. Pereira Coelho, *Direito das Sucessões* (Coimbra, 1992.)
- A.M. Pérez Vallejo, 'Notas sobre la comunidad de bienes reglas básicas y algunas cuestiones litigiosas' *Revista Derecho PUCP* (2018.)
- A.M. Pérez Vallejo i M.J. Cazorla González, 'National report on the collected data (Spain)', u L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, (Croatia Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, 2019.)
- G. Perlingieri, 'Interferenze tra unione civile e matrimonio. Pluralismo e unitarietà dei valori' *Rassegna di diritto civile* (2018.)
- G. Perlingieri i G. Zarra, *Ordine pubblico interno e internazionale tra caso concreto e sistema ordinamentale* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.)
- P. Perlingieri, *Il diritto civile nella legalità costituzionale* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2006.)
- P. Perlingieri, *Leale collaborazione tra Corte costituzionale e Corti europee. Per un unitario sistema ordinamentale* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2008.)
- P. Perlingieri, 'Individualismo e personalismo nella Carta europea', u G. Vettori (ur.), *Carta europea e diritti dei privati*, (Padova Cedam, 2002.)
- P. Perlingieri, 'Applicazione e controllo nell'interpretazione giuridica' *Rivista di diritto civile* (2010.)
- P. Perlingieri, 'Diritto comunitario e identità nazionali' *Rassegna di diritto civile* (2011.)

- P. Perlingieri, 'Il rispetto dell'identità nazionale nel sistema italo-europeo' *Il Foro napoletano* (2014.)
- P. Perlingieri, 'Legal principles and value' *The Italian Law Journal* (2017.)
- H. Peroz, 'Le nouveau règlement européen sur les régimes matrimoniaux' *La Semaine Juridique Notariale et immobilière* (2016.)
- H. Pérez i E. Fongaro, *Droit international privé patrimonial de la famille* (Paris LexisNexis, 2017.)
- T. Pertot, Devolution of inheritance in Europe the role of (European and national) certificates of succession, u Best practices in European family and succession law (collection of abstracts) available at the following link www.euro-family.eu/documenti/eventi/best_practices_ljubljana/sefsprojectevents.pdf
- M. Pfeiffer, 'Choice of Law in International Family and Succession Law' *The Lawyer Quarterly* (2012.)
- M. Pfeiffer, *Dědický statut - právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry* (Praha Wolters Kluwer, 2017.)
- J.D. Pinheiro, *O Direito da Família Contemporâneo* (Lisboa AAFDL Editora, 2016.)
- W. Pintens, 'Reformen im belgischen Personen, Familien und Erbrecht 2017-18' *FamRZ* (2018.)
- N. Pogorelčnik Vogrinc, 'Mednarodna pristojnost v sporih glede premoženjskih razmerij med zakoncema' *Podjetje in delo* (2020.)
- S. Poulter, 'The Definition of Marriage in English Law' *Modern Law Review* (1979.)
- F. Prosperi, *La famiglia non 'fondata sul matrimonio* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 1980.)
- E. Quadri, 'Matrimonio, unione civile, convivenze' *Nuova giurisprudenza civile commentata* (2020.)
- P. Quinzá Redondo, 'Armonización y unificación del régimen económico matrimonial en la Unión Europea nuevos desafíos y oportunidades' *Revista chilena de derecho* (2016.)
- P. Quinzá Redondo i J. Gray, 'La (des) coordinación entre la propuesta de reglamento de régimen económico matrimonial y los reglamentos en materia de divorcio y sucesiones' *Anuario español de derecho internacional privado* (2013.).
- L. Rademacher, 'Changing the past retroactive choice of law and the protection of third parties in the european regulations on patrimonial consequences of marriages and registered partnerships' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2018.)
- K. Raffai, 'The New Hungarian Private International Law Act - a Wind of Change' *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies* (2017.)
- T. Ratkovid, 'Private International Law Aspects of Succession - The Croatian Experience' *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici* (2014.)
- K. Reid i dr., *Comparative Succession Law Volume I Testamentary Formalities* (Oxford OUP, 2011.)
- K. Reid i dr., *Intestate Succession in Historical and Comparative Perspective*, u K. Reid i dr. (ur.), *Comparative Succession Law Volume II Intestate Succession*, (Oxford 2015.)
- B. Reinhartz i dr., *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, (Oxford Oxford University Press, 2019.)
- A. Rentsch, *Der gewöhnliche Aufenthalt im System des Europäischen Kollisionsrechts*, (Tübingen Mohr Siebeck, 2017.)

- M. Requejo Isidro, 'La coordinación de la competencia judicial internacional en el Derecho procesal europeo de la familia (sucesiones y régimen económico matrimonial y de las uniones registradas', u A. Domínguez Luelmo i M.P. García Rubio (ur.), *Estudios de Derecho de sucesiones*, Liber Amicorum T.F. Torres García (Madrid La Ley, 2014.)
- M. Revillard, 'Les changements de régimes matrimoniaux dans l'ordre international', u *Travaux du Comité Français de Droit international privé*, 1995-1998, (ParisA. Pedone, 2000.)
- C. Rimini, 'Art. 1, 24° comma', u A. Scialoja i G. Branca (ur.), *Commentario al Codice Civile* (Bologna-Roma Zanichelli, 2020.)
- I. Riva, *Certificato successorio europeo* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane2017.)
- M. Rizzuti, 'Ordine pubblico costituzionale e rapporti familiari i casi della poligamia e del ripudio Constitutional Public Policy and Family Relationships Polygamy and Repudiation as Case Studies' *Actualidad Jurídica Iberoamericana* (2019.)
- A. Rodríguez Benot, 'Los efectos patrimoniales de los matrimonios y de las uniones registradas en la Unión Europea' *Cuadernos de Derecho Transnacional* (2019.)
- M. Rodrigues Canotilho, 'La igualdad de género en el derecho constitucional europeo' *Revista de derecho constitucional europeo* (2012.)
- J. Rodríguez Rodrigo, *Relaciones económicas de los matrimonios y uniones registradas, antes y después de los Reglamentos (UE) 2016/1103 y 2016/1104* (Valencia Tirant lo Blanch, 2019.)
- P. Rogerson, 'Habitual residence the new domicile?' *Int'l & Comp. L.Q.* (2000.)
- E.D. Rothblum, 'Same-Sex Marriage and Legalized Relationships I Do, or Do I?' *Journal of GLBT Family Studies* (2005.)
- C. Rudolf, 'European Property Regimes Regulations – Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties' *LeXonomica* (2019.)
- C. Rudolf, u A. Deixler-Hübner i M. Schauer (ur.), *EuErbVO Kommentar zur Eu-Erbrechtsverordnung* (Manz, 2015.)
- L. Ruggeri, 'Brexit and new European framework in family property regimes' *6th SWS International Scientific Conference on Social Sciences. Conference Proceedings* (2019.)
- L. Ruggeri, 'I Regolamenti europei sui regimi patrimoniali e il loro impatto sui profili personali e patrimoniali delle coppie cross-border', u S. Landini (ur.), *EU Regulations 650/2012, 1103 and 1104/2016: cross-border families, international successions, mediation issues and new financial assets* (Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2020. – u tisku)
- L. Ruggeri i S. Winkler, 'Neka pitanja o imovinskim odnosima bračnih drugova u hrvatskom i talijanskom obiteljskom pravu' 40 (Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2019.)
- L. Ruggeri, I. Kunda i S. Winkler (ur.), *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, (Rijeka University of Rijeka, Faculty of Law, 2019.), available at https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf
- V. Russo, *Le vicende estintive della comunione legale* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2004.)
- G. Sagatys, 'The Concept of Family in Lithuanian Law' *Jurisprudence*, available at <https://www.mruni.eu/upload/iblock/2ee/11sagatys.pdf>
- A. Sanders, 'Marriage, Same-Sex Partnership, and the German Constitution' *German Law Journal* (2012.)
- C. Saraceno, *Mutamenti della famiglia e politiche sociali in Italia* (Bologna Il Mulino 2003.)

- P. Šarčević i I. Kunda, 'Property Rights in the Family Law', u P. Šarčević i dr. (ur.), *Family Law in Croatia*, (Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2017.)
- F. Sbordone, 'Discrezionalità e tradizioni costituzionali (ordine pubblico, margine di apprezzamento, ponderazione tra valori, comparazione tra principi)', u Aa.Vv. (ur.), *L'incidenza del diritto internazionale sul diritto civile* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 201.)
- J.M. Scherpe, *The Present and Future of European Family Law* (Cheltenham UK – Northampton MA, USA Edward Elgar, 2016.)
- J.M. Scherpe i A. Hayward, *The Future of Registered Partnerships* (Cambridge – Amberes Intersentia, 2017.)
- J.M. Scherpe, 'Quo Vadis, Civil Partnership' *Victoria U. Wellington Law Review* (2015.)
- J.M. Scherpe, 'Rapporti Patrimoniali tra Coniugi e Convenzioni Prematrimoniali nel Common Law - Alcuni Suggerimenti Pratici' *Rivista Diritto Civile* (2017.)
- F. Schockweiler, *Les conflits de lois et les conflits de jurisdictions en droit international privé luxembourgeois* (Luxembourg P. Bauler, 1997.)
- D. Schwab i dr., 'Family and Succession Law in Germany' *International Encyclopaedia for Family and Succession Law*, (Kluwer Law Intl, 2017.)
- H. Schweitzer, *Fachwal unter Numerus - clausus - Bedingungen* (Köln, 1981.)
- S. Scola i dr. , *Casi controversi in materia di diritto delle successioni, Volume II, Esperienze straniere* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.)
- M. Serrano-Fernández, 'Una propuesta de regulación de una ley estatal de parejas de hecho' *Anuario de derecho civil* (2008.)
- M. Sevindik, 'Le choix de la loi applicable' *Conseil Supérieur du Notariat* (2018.)
- L. Sitizia, *Pari dignità e discriminazione* (Napoli Jovene, 2011.)
- E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe* (Warsaw, 2018.)
- B. Smith, 'Intersectional Discrimination and Substantive Equality a Comparative and Theoretical Perspective' *The Equal Rights Review* (2016.)
- T. Smyczyński *Prawo rodzinne i opiekuńcze* (Warsaw C.H. Beck, 2018.)
- M. Soto Mota, 'El Reglamento (UE) 2016/1104 sobre régimen patrimonial de las parejas registradas algunas cuestiones controvertidas de su puesta en funcionamiento en el sistema español de Derecho internacional privado' *Revista electrónica de estudios internacionales* (2018.)
- M. C. Sottomayor, *Regulação do exercício das responsabilidades parentais nos casos de divórcio* (Coimbra, Almedina, 2011.)
- D. Stamatiadis i dr., *EU Succession Regulation no 650/2012*, (Nomiki Bibliothiki, C.H.Beck, Hart, Nomos, 2017.)
- W.N. Stephens, *The Family In Cross-Cultural Perspective* (New York Holt, Rinehart and Winston, 1982.)
- N. Suri, *Elhatárolási kérdések a brüsszel ii. Rendelet és az európai öröklési rendelet körében* (Pázmány Law Working Papers, 2018.)
- J. Svoboda i O. Klička, *Dědické právo v praxi. 1. vydání* (Praha Nakladatelství C.H. Beck, 2014.)
- O. Szeibert-Erdős, 'Same-sex partners in Hungary Cohabitation and registered partnership' *Utrecht Law Review* (2008.)

- M. Tescaro, 'La successione dello Stato nel diritto italiano tra modello pubblicistico di stampo francese, modello privatistico di stampo tedesco e loro contemperamento nell'art. 33 del regolamento UE n. 650 del 2012', u S. Scola i M. Tescaro (ur.), *Casi controversi in materia di diritto delle successioni, Volume I, Esperienze italiane* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2019.)
- I. Tjaša, *Vpliv evropske uredbe o dedovanju na slovensko dedno pravo – nič novega ali leži kaj pod površino?* (Pravna praksa, 2014.)
- S. Tonolo, 'La tutela internazionale del diritto fondamentale alle relazioni interpersonali e l'introduzione nell'ordinamento italiano degli istituti delle unioni civili', u R. Di Biase i dr. (ur.), *Diritto, economia e società. In ricordo di Luisa Cusina* (Trieste Edizioni Università di Trieste, 2018.)
- L. Tria, 'Il divieto di discriminazione tra Corte di Strasburgo e Corti interne' *Osservatorio sul rispetto dei diritti fondamentali in Europa* (2015.)
- A. Tryfonidou, 'Another failed opportunity for the effective protection of LGB rights under EU law Dr. David L. Parris v. Trinity College Dublin and others' *EU Law Analysis* (2016.)
- A. Tryfonidou, 'The legal position of LGBT persons and same-sex couples in Cyprus' *The Cyprus Review* (2017.)
- Tuulikki Mikkola, 'The Risks and Opportunities of Foreign Connections in Marriages the Proprietary Rights of Spouses', u B. Atkin (ur.), *The International Survey of Family Law* (Jordan Publishing, 2008.)
- A. Valongo, 'Lo scioglimento della comunione legale nelle recenti leggi in materia di diritto di famiglia' *La Nuova Giurisprudenza Civile Commentata* (2018.)
- J.L. Van Boxstael i E. Goossens, 'Brève introduction au certificat successoral européen' *Revue du notariat belge* (2017.)
- H. Van Loon, 'The Hague Conference on Private International Law' *Hague Justice Journal* (2007.)
- C. Vaquero López, 'Cuestiones prácticas sobre el sistema de Derecho internacional privado europeo en materia de disolución del vínculo matrimonial' *La Ley Derecho de Familia Revista jurídica sobre familia y menores*, (2018.)
- L. Vékás, *The codification of private law in Hungary in historical perspective*, available at https://www.ajk.elte.hu/file/Annales_2010_04_Vekas.pdf
- M.C. Venuti, 'La regolamentazione delle unioni civili tra persone dello stesso sesso e delle convivenze in Italia' *Politica del diritto* (2016.)
- I. Viarengo, 'Effetti patrimoniali delle unioni civili transfrontaliere la nuova disciplina europea' *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* (2018.)
- Viganotti 'La notion de "résidence habituelle" de l'enfant selon la CJUE' *Gazette du Palais* (2018.)
- H. Viggo Godsk Pedersen i I. Lund-Andersen, *Family and Succession Law in Denmark*, (Wolters Kluwer, 2016.)
- M. Vinaixa Miquel, 'La autonomía de la voluntad en los recientes reglamentos UE en materia de regímenes económico matrimoniales (2016/1103.) y efectos patrimoniales de las uniones registradas (2016/1104.) El orden público interno, europeo e internacional civil, Acto en homenaje a la Dra. Núria Bouza Vidal' *InDret* (2017.)

- F. Vismara, 'Legge applicabile in mancanza di scelta e clausola di eccezione nel regolamento (UE) n. 2016/1103 in materia di regimi patrimoniali tra i coniugi' *Rivista di diritto Internazionale privato e processuale* (2017.)
- F.G. Viterbo, 'Mutamento dell'identità sessuale e di genere e ricadute nella sfera privata e familiare della persona', u F.G. Viterbo i F. Dell'Anna Misurale (ur.), 'Nuove sfide del diritto di famiglia. Il ruolo dell'interprete', u *Quaderni di «Diritto delle successioni e della famiglia»* (Napoli Edizioni Scientifiche Italiane, 2018.)
- P. Vlas, 'The EEC Convention on jurisdiction and judgments. Article 1 Definition of rights in property arising out of a matrimonial relationship' *Netherlands International Law Review* (1999.)
- B. Völcsy, *A házassági vagyoni szerződés és a fedezetelvonó szerződés kapcsolata* (Családi Jog, 2018.)
- V. Vooglaid, 'Kohtulik aktivism abielu mõiste moonutamisel. Kommentaar Tallinna Ringkonnakohtu 24. novembri 2016. a otsusele asjas Ats Joorits vs. Harju Maavalitsus (3-15-2355.)' *Juridica* (2018.)
- M. Weller, 'Zur Abgrenzung von ehelichem Güterrecht und Unterhaltsrecht im EuGVÜ' *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts* (1999.)
- P. Widmann, 'Competenza giurisdizionale e competenza territoriale interna in materia di controversie successorie. L'incidenza del reg. UE n. 650/2012' *Rivista di diritto processuale* (2018.)
- M.M. Winkler, 'Same-Sex Marriage and Italian Exceptionalism' *Vienna Journal on International Constitutional Law* (2018.)
- S. Winkler, 'Il diritto di famiglia', u G.A. Benacchio i F. Casucci (ur.), *Temi e Istituti di Diritto Privato dell'Unione Europea*, (Torino Giappichelli, 2017.)
- R. L. Xavier, 'A garantia institucional do casamento, o legislador democrático e o Tribunal Constitucional Cui custodiet ipsos custodes?', u *Estudos de homenagem ao Prof. Doutor Jorge Miranda, Direito Constitucional e Justiça Constitucional* (Lisboa Faculdade de Direito da Universidade de Lisboa, 2012.)
- M. Zalucki, 'Impact on the EU Succession Regulation on Statutory Inheritance' *Comparative Law Review* (2017.)
- K. Zile, *Mantojuma pieremšanas un atraidīšanas jūdžiens un nozīme mantojuma tiesībās* (Latvijas Universitātes 2017.)
- M. Zilinsky, 'Erkenning en tenuitvoerlegging onder de Europese Verordening huwelijksvermogensstelsels en de Europese Verordening partnerschapsvermogens' *Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie* (2018.)
- A. Zoppini, 'Le successioni in diritto comparato', u R. Sacco (ur.), *Trattato di diritto comparato* (Torino Utet, 2002.)
- M. Župan, Načelo najbliže veze u hrvatskom i europskom međunarodnom privatnom ugovornom pravu (Rijeka Pravni fakultet u Rijeci, 2006.)
- K. Zupančič i V. Žnidaršič Skubic, *Dedno Pravo* (Ljubljana Uradni list, 2009.)

Sudska praksa

Sud Europske unije

Presuda od 6. ožujka 1980., C-120/79, *de Cavel*, EU:C:1980:70

Presuda od 16. lipnja 1981., C-166/80, *Peter Klomps protiv Karl Michel*, EU:C:1981:137

Presuda od 4. ožujka 1982., C-38/81, *Effer Spa protiv Hans-Joachim Kantner*, EU:C:1982:79

Presuda od 4. veljače 1988., C-145/86, *Horst Ludwig Martin Hoffmann protiv Adelheid Krieg*, EU:C:1988:61

Presuda od 10. ožujka 1992., C-214/89, *Powell Duffryn plc protiv Wolfgang Petereit*, EU:C:1992:115

Presuda od 21. travnja 1993., C-172/91, *Volker Sonntag protiv Hans Waidmann, Elisabeth Waidmann and Stefan Waidmann*, EU:C:1993:144

Presuda od 14. veljače 1995., C-279/93, *Finanzamt Köln-Altstadt protiv Schumacker*, EU:C:1995:31

Presuda od 13. srpnja 1995., C-474/93, *Hengst Import BV protiv Anna Maria Campese*, EU:C:1995:243

Presuda od 11. kolovoza 1995., C-432/93, *Sisro*, EU:C:1995:262

Presuda od 10. listopada 1996., C-78/95, *Hendrikman and Feyen protiv Magenta Druck & Verlag*, EU:C:1996:380

Presuda od 27. veljače 1997., C-220/95, *Antonius van den Boogaard protiv Paula Laumen*, EU:C:1997:91

Presuda od 27. veljače 1997., C-220/95, *Van den Boogaard protiv Paula Laumen*, EU:C:1997:91

Presuda od 14. rujna 1999., C-391/97, *Gschwind protiv Finanzamt Aachen-Außenstadt*

Presuda od 20. studenog 2000., C-268/99, *Aldona Malgorzata Jany and Others protiv Staatssecretaris van Justitie*, EU:C:2001:616

Presuda od 9. studenog 2000., C-387/98, *Coreck Maritime GmbH protiv Handelsveem B.V.*, EU:C:2000:606

Presuda od 28. ožujka 2000., C-7/98, *Dieter Krombach protiv André Bamberski*, EU:C:2000:164

Presuda od 16. svibnja 2000., C-87/99, *Patrik Zurstrassen protiv Administration des contributions directes*, EU:C:2000:251

Presuda od 12. lipnja 2003., C-112/00, *Eugen Schmidberger Internationale Transport Planzüge protiv Republik Österreich*, EU:C:2003:333

Presuda od 2. listopada 2003., C-148/02, *Carlos Garcia Avello protiv Belgian State*, EU:C:2003:539

Presuda od 9. prosinca 2003., C-116/02, *Erich Gasser GmbH protiv MISAT Srl*, EU:C:2003:657

Presuda od 14. listopada 2004., C-36/02, *Omega Spielballen-und Automatenaufstellungs-GmbH protiv Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*, EU:C:2004:614

Presuda od 27. lipnja 2006., C-271/00, *Gemeente Steenberghe protiv Baten*, EU:C:2002:656

Presuda od 27. studenog 2007., C-435/06, *Korkein hallinto-oikeus*, EU:C:2007:714

Presuda od 29. studenog 2007., C-68/07, *Kerstin Sundelind Lopez protiv Miguel Enrique Lopez Lizaso*, EU:C:2007:740

Presuda od 25. srpnja 2008., C-127/08, *Metock and Others protiv Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EU:C:2008:449

Presuda od 23. travnja 2009., C-544/07, *Uwe Ruffler protiv Dyrektor Izby Skarbowej we Wrocławiu Ośrodek Zamiejscowy w Wałbrzychu*, EU:C:2009:258

Presuda od 16. srpnja 2009., C-189/08, *Zuid-Chemie BV protiv Philippo's Mineralenfabriek NV/SA*, EU:C:2009:475

Presuda od 16. lipnja 2009., C-168/08, *Laszlo Hadadi (Hadady) protiv Csilla Marta Mesko, épouse Hadadi (Hadady)*, EU:C:2009:474

Presuda od 2. travnja 2009., C-523/07, *A*, EU:C:2009:225

Presuda od 28. travnja 2009., C-420/07, *Meletis Apostolides protiv David Charles Orams and Linda Elizabeth Orams*, EU:C:2009:271

Presuda od 20. svibnja 2010., C-111/09, *Česká podnikatelská pojišťovna as, Vienna Insurance Group protiv Michal Bilas*, EU:C:2010:290

Presuda od 22. prosinca 2010., C-497/10, PPU, *Mercredi protiv Chaffé*, EU:C:2010:829

Presuda od 25. listopada 2011., C-509/09 i C-161/10, *eDate Advertising*, EU:C:2011:685

Presuda od 15. studenog 2012., C-456/11, *Gothaer Allgemeine Versicherung*, EU:C:2012:719

Presuda od 6. rujna 2012., C-619/10, *Trade Agency Ltd protiv Seramico Investments Ltd*, EU:C:2012:531

Presuda od 15. ožujka 2012., C-292/10, *G protiv Cornelius de Visser*, EU:C:2012:142

Presuda od 7. veljače 2013., C-543/10, *Refcomp Refcomp SpA protiv Axia Corporate Solutions Assurance SA*, EU:C:2013:62

Presuda od 19. rujna 2013., C-251/12, *van Buggenhout, van de Mierop*, EU:C:2013:566

Presuda od 27. veljače 2014., C-1/13, *Cartier parfums-lunettes, A.C. assurances*, EU:C:2014:109

Presuda od 21. svibnja 2015., C-322/14, *Jaonad El Majdoub protiv CarsOnTheWeb.Deutschland GmbH*, EU:C:2015:334

Presuda od 21. svibnja 2015., C-322/14, *Jaonad El Majdoub protiv Cars on The Web. Deutschland GmbH*, EU:C:2015:334

Presuda od 21. listopada 2015., C-215/15, *Vasilka Ivanova Gogova protiv Ilia Dimitrov Iliev*, EU:C:2015:710

Presuda od 17. ožujka 2016., C-175/15, *Taser International Inc. protiv SC Gate 4 Business SRL, Cristian Mircea Anastasiu*, EU:C:2016:176

Presuda od 8. lipnja 2017., C-111/17, *OL protiv PQ*, EU:C:2017:436

Presuda od 13. srpnja 2017., C-193/16 *E protiv Subdelegación del Gobierno en Álava*, EU:C:2017:542

Presuda od 12. listopada 2017., C-218/16, *Kubicka*, EU:C:2017:755

Presuda od 13. lipnja 2017., C-433/16, *Bayerische Motoren Werke AG protiv Acacia s.r.l.*, EU:C:2017:550

Presuda od 20. prosinca 2017., C-372/2016, *Soha Sahyouni protiv Raja Mamisch*, EU:C:2017:988

Presuda od 1. ožujka 2018., C-558/16, *Doris Margret Lisette Mahnkopf*, EU:C:2018:138
Presuda od 5. lipnja 2018., C-673/16, *Relu Adrian Coman*, EU:C:2018:385
Presuda od 21. lipnja 2018., C-20/17 *Oberle*, EU:C:2018:485
Presuda od 28. lipnja 2018., C-512/17, *HR protiv KO, Prokuratura Rejonowa Poznań Stare Miasto w Poznaniu*, EU:C:2018:513
Presuda od 17. listopada 2018., C-393/18, *UD protiv XB*, EU:C:2018:835
Presuda od 23. svibnja 2019., C-658/17, *WB*, EU:C:2019:444
Presuda od 17. siječnja 2019., C-102/18, *Brisch*, EU:C:2019:34
Presuda od 6. lipnja 2019., C-361/18, *Ágnes Weil protiv Géza Gulácsi*, EU:C:2019:473
Presuda od 2. lipnja 2016., C-438/14 *Bogendorff von Wolffersdorff*, EU:C:2016:401
Presuda od 11. travnja 2019., C-464/18, *ZX protiv Ryanair DAC*, EU:C:2019:311
Presuda od 16. srpnja 2020., C-80/19, *E.E.*, EU:C:2020:569.
Mišljenje nezavisnog odvjetnika Szpunara od 13. prosinca 2017., C-558/16, *Mahnkopf*, EU:C:2018:138

Europski sud za ljudska prava

Predmet *Mazurek protiv Francuske*, presuda od 1. veljače 2000., zahtjev br. 34406/97
Predmet *Schalk and Kopf protiv Austrije*, presuda od 24. lipnja 2010., zahtjev br. 30141/04
Predmet *Gas and Dubois protiv Francuske*, presuda od 15. ožujka 2012., zahtjev br. 25951/07
Predmet *Fabris protiv Francuske*, presuda od 7. veljače 2013., zahtjev br. 16574/08
Predmet *Hämäläinen protiv Finske*, presuda od 16. Srpnja 2014., zahtjev br. 37359/09
Predmet *Oliari protiv Italije*, presuda od 21. srpnja 2015., zahtjev br. 18766/11
Predmet *Ratzenböck e Seydl protiv Austrije*, presuda od 26. listopada 2017., zahtjev br. 28475/12

* Bibliografiju i sudsku praksu uredili: Vincenzo Bonanno, Giovanna Di Benedetto, Paola Nico and Elisabetta Sini Spanu

Napulj, rujan 2020.

**PERSONALIZED SOLUTION
IN EUROPEAN FAMILY AND
SUCCESSION LAW**

**UNIVERSITÀ
DI CAMERINO**

Univerza v Ljubljani

742017419C

ISBN 978-88-495-4368-1